seria de autor

Amos

OZ

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Amos Oz

Iuda

Traducere din ebraică
de Marlena Braester

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ioana Petridean
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

AMOS OZ
HABESORA AL-PI YEHUDA ISH KRAYOT (*JUDAS*)
Copyright © 2014, Amos Oz
All rights reserved

© HUMANITAS FICTION, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OZ, AMOS
Iuda / Amos Oz; trad.: Marlena Braester. – București: Humanitas Fiction, 2016
ISBN 978-606-779-023-8
I. Braester, Marlena (trad.)
821.411.16-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Pentru Deborah Owen

Iată cum aleargă trădătorul pe marginea câmpiei.
Nu cel viu, ci cel mort va arunca în el cu pietre.

Nathan Alterman[1], „Trădătorul",
din volumul *Bucuria săracilor*

---

1 Nathan Alterman (1910-1970) – unul dintre cei mai influenți poeți moderni israelieni, dramaturg, jurnalist și traducător, membru activ al Mișcării Muncitorești. Rubrica lui din ziarul *Davar* era foarte bine receptată în perioada Mandatului Britanic, denunțând abuzurile englezilor asupra supraviețuitorilor Holocaustului. A fost recompensat cu Premiul Bialik și Premiul Israel pentru Literatură (n. red.).

I

Iată o poveste petrecută în ultimele zile de iarnă ale anului 1959 şi în primele zile ale anului 1960. E o poveste încărcată de erori, pasiuni şi dezamăgiri, ce ridică însă şi o problemă religioasă rămasă încă nerezolvată. Câteva clădiri păstrează şi acum semnele războiului care a măturat oraşul în urmă cu zece ani. În depărtare se aude muzica difuză a unui acordeon sau melodia de dor a unei muzicuţe, răzbătând, pe înserate, de după un oblon închis.

În multe apartamente din Ierusalim, poţi vedea pe pereţii saloanelor vârtejurile înstelate ale *Nopţilor* lui Van Gogh sau învolburarea chiparoşilor lui, iar pe podelele odăilor mici sunt încă aşternute covoraşe din paie, şi câte un volum din *Zilele Ţiklagului*[1] sau poate *Doctor Jivago* a rămas deschis cu copertele în sus, pe marginea unei saltele din burete acoperite de o cuvertură cu model oriental, peste care sunt înşiruite pernuţe brodate. Seara, soba cu petrol arde cu o flacără albăstruie. Într-un colţ al camerei, dintr-un obuz gol iese un fel de ghirlandă de scaieţi împletită cu grijă.

La începutul lui decembrie, Shmuel Asch şi-a întrerupt studiile universitare, intenţionând să părăsească Ierusalimul din cauza unei poveşti de dragoste eşuate, a unui program de

---

1 Roman al scriitorului S. Yizhar (1916-2006), publicat în 1958 şi recompensat cu Premiul Israel în 1959 (n. red.).

cercetare ajuns în impas, dar mai ales din cauză că starea materială a tatălui său se deteriorase, iar Shmuel era nevoit să-şi caute un loc de muncă.

Era un tânăr de vreo douăzeci şi cinci de ani, solid, cu barbă, timid, sentimental, socialist, astmatic, care se entuziasma cu uşurinţă, căzând însă pradă decepţiilor la fel de uşor. Avea umerii laţi, gâtul scurt şi gros, la fel şi degetele: scurte şi groase, de parcă le-ar fi lipsit câte o falangă. Din toţi porii feţei şi ai gâtului îi creştea o barbă cârlionţată, ca o lână sârmoasă. Aceasta se unea cu părul creţ care-i atârna sălbatic de pe cap şi îi acoperea pieptul. De departe, aveai întotdeauna impresia că, fie vară, fie iarnă, era mereu înfierbântat şi transpirat. Dar de-aproape erai plăcut surprins să constaţi că pielea lui Shmuel emana nu un miros acru de transpiraţie, ci dimpotrivă, un parfum fin, de talc pentru bebeluşi. Se îmbăta într-o clipă cu idei noi, cu condiţia ca acestea să fie ambalate într-un înveliş ingenios şi să conţină o oarecare urmă de viclenie. Dar avea tendinţa de a obosi repede, poate din cauza inimii mărite sau a problemelor pe care i le provoca astmul.

Ochii i se umpleau cu uşurinţă de lacrimi, ceea ce-l făcea să se simtă jenat sau chiar ruşinat. Într-o seară de iarnă, un pui de pisică mieuna lângă un gard, poate că se pierduse de mama lui; iar pisoiul ăsta se uita la Shmuel cu o privire atât de înduioşătoare, frecându-se uşor de piciorul lui, încât iată că ochii i s-au înceţoşat pe dată. Sau la sfârşitul unui film mediocru despre singurătate şi disperare, la cinematograful Edison, când se dovedeşte dintr-odată că tocmai personajul cel mai dur e capabil să dea dovadă de măreţie sufletească, iată că lacrimile îi inundă imediat ochii şi i se pune un nod în gât. În faţa imaginii unei femei slabe, stând în picioare la ieşirea din spitalul Shaarei Tsedek şi îmbrăţişând un copil cu ochii în lacrimi, simte cum îi vine şi lui să plângă.

Pe atunci plânsul era considerat ca fiind apanajul exclusiv al femeilor. Un bărbat cu obrazul scăldat în lacrimi pro-

voca repulsie, sau chiar un ușor dezgust, ca o femeie căreia i se văd fire de păr pe bărbie. Shmuel se rușina din pricina slăbiciunii lui și se străduia din răsputeri să se abțină, dar fără succes. În adâncul sufletului, împărtășea el însuși disprețul provocat de propria-i hipersensibilitate, ba chiar se împăcase cu gândul că virilitatea îi era și ea afectată din cauza asta, motiv pentru care viața avea să-i treacă inutil și fără nici un rost.

Dar ce faci tu? se întreba uneori cu dispreț, ce faci de fapt, în afară de a-ți plânge de milă? De exemplu, ai fi putut vârî pisoiul în haină și l-ai fi putut aduce acasă. Cine te-a împiedicat? Iar pe femeia aceea care plângea împreună cu copilul, ar fi trebuit s-o întrebi dacă puteai s-o ajuți cu ceva. Sau ai fi putut să iei copilul, să-i dai o carte și câțiva biscuiți și să-l așezi pe terasă, după care tu și femeia ați fi stat unul lângă celălalt pe marginea patului, în camera ta, vorbind în șoaptă despre ce i s-a întâmplat și cum ai fi putut s-o ajuți.

Cu câteva zile înainte de a-l părăsi, Yardena îi spusese: Tu ești fie ca un cățeluș neastâmpărat, zgomotos și agitat – chiar și când stai pe scaun parcă te învârți fără încetare în jurul cozii –, fie rămâi zile în șir nemișcat în pat, ca o plapumă neaerisită.

Yardena se referea, pe de o parte, la oboseala permanentă a lui Shmuel, iar pe de alta, la un fel de principiu delirant, descifrabil în chiar mersul lui, care ascundea parcă o alergare clandestină: urca treptele câte două, năpustindu-se. Traversa în diagonală străzi cu trafic intens, în viteză, fără frică, fără a se uita nici în dreapta, nici în stânga, aruncându-se în inima unui tumult, cu capul înainte, cu barba lui cârlionțată, ca la luptă, cu tot corpul aplecat în față. Părea mereu că picioarele îi aleargă din toată puterea după corpul care aleargă după cap, ca și cum picioarele ar fi fost îngrijorate ca Shmuel să nu dispară după colțul străzii, lăsându-le în urmă. Alerga toată ziua, gâfâind, înfierbântat, nu pentru că se temea să întârzie la vreun curs sau la vreo ședință politică, ci pentru că în

fiecare moment, fie dimineaţă, fie seară îşi dorea să termine toate treburile pe care le avea de făcut şi să le şteargă de pe lista obligaţiilor zilnice, pentru ca apoi să se poată întoarce, în sfârşit, la liniştea camerei lui. Fiecare zi pe care o trăia i se părea o epuizantă cursă cu obstacole în drumul circular de la somnul din care fusese smuls dimineaţa, înapoi sub plapumă.

Îi plăcea să ţină discursuri în faţa oricui îl asculta, în special în faţa colegilor de la Cercul de Renaştere Socialistă: îi plăcea să incite, să argumenteze, să contrazică, să nege şi să inoveze. Vorbea îndelung, cu plăcere, cu agerime şi clarviziune, dar când i se răspundea, când venea rândul lui să asculte ideile celorlalţi, Shmuel era imediat cuprins de nerăbdare, de neatenţie, de oboseală, până când pleoapele i se închideau şi capul hirsut îi cădea pe pieptul păros.

Îi plăcea să-i ţină tot felul de discursuri pasionate şi Yardenei, să desfiinţeze idei preconcepute şi să submineze convenţii, să tragă concluzii din ipoteze, şi ipoteze din concluzii. Dar când îi vorbea ea, pleoapele îi cădeau de cele mai multe ori după doar două-trei minute. Yardena îl acuza că nu o ascultă deloc, el nu recunoştea, ea îi cerea să repete ceea ce tocmai îi spusese, el schimba subiectul şi începea să-i vorbească despre greşeala lui Ben Gurion[1]. Era mărinimos, generos, plin de intenţii bune şi delicat ca o mănuşă de lână, făcea imposibilul ca să ajute întotdeauna pe oricine, dar, în aceeaşi măsură, era şi zăpăcit, şi lipsit de răbdare: uita unde tocmai îşi atârnase unul dintre ciorapi, ce voise de la el proprietarul sau cui îi împrumutase caietul cu însemnările de la conferinţe. Cu toate astea, nu se încurca niciodată când se ridica să citeze cu cea mai mare precizie cuvintele lui Kropotkin despre

1 David Ben Gurion (1886-1973) – prim-ministru al Israelului, politicianul care a proclamat întemeierea statului la 14 mai 1948 (n. red.).

Neceaev în urma primei lor întâlniri, precum și ce spusese acesta la doi ani după momentul respectiv. Sau care dintre ucenicii lui Isus propovăduise mai puțin decât toți ceilalți.

Cu toate că-i plăcea felul lui de-a fi – irascibil, neajutorat, asemenea unui câine prietenos, însuflețit și dezlănțuit, câine mare care se lipește și se freacă de tine fără încetare, cu balele curgându-i pe genunchii tăi –, Yardena luase hotărârea de a se despărți de el, acceptând cererea în căsătorie a fostului ei iubit, un hidrolog harnic și taciturn pe nume Nesher Sharshevski, specializat în rezervoare de apă de ploaie, care știa aproape întotdeauna să prevadă cu exactitate următoarea ei dorință. Nesher Sharshevski îi cumpărase un batic drăguț cu ocazia zilei ei de naștere, calculate după calendarul gregorian, pentru ca două zile mai târziu să-i cumpere și un covoraș oriental verde, cu ocazia aceleiași aniversări, celebrate de data aceasta după calendarul ebraic. Ținea minte până și zilele de naștere ale părinților ei.

2

Cu vreo trei săptămâni înainte de nunta Yardenei, Shmuel și-a abandonat definitiv disertația, „Isus prin ochii evreilor", lucrare de care se apucase plin de entuziasm, însuflețit de puterea și îndrăzneala viziunii care-i străfulgerase mintea în clipa în care alesese subiectul. Dar când a început să caute detalii și să cerceteze sursele, a descoperit imediat că strălucita lui idee nu avea de fapt nimic original, fusese deja abordată înainte ca el să se fi născut, la începutul anilor '30, într-o notă de subsol la un mic articol scris de renumitul lui mentor, profesorul Gustav Yom-Tov Eisenshloss.

Cercul de Renaștere Socialistă era și el în criză: în fiecare miercuri, la ora opt seara, participanții se întâlneau într-o

cafenea înghesuită și plină de fum, situată pe una dintre străduțele dosnice ale cartierului Yaghia Kapaim. Meseriași, instalatori, electricieni, zugravi și tipografi se întâlneau aici din când în când și jucau table, motiv pentru care membrilor Cercului li se părea un loc destul de „proletar". Deși zugravii și electricienii nu li se alăturau, uneori se găsea câte cineva la o masă vecină care să pună o întrebare sau să facă o observație, ori invers, unul dintre membrii Cercului se ridica și se îndrepta fără teamă spre masa jucătorilor de table, ca să ceară de la clasa muncitoare un foc, pentru a-și aprinde o țigară.

După nesfârșite înfruntări, aproape toți membrii Cercului au acceptat dezvăluirile celui de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist Sovietic cu privire la guvernul de groază al lui Stalin, dar rămăsese încă un grup cât se poate de vocal, care le-a cerut tuturor membrilor să-și verifice încă o dată nu numai fidelitatea față de Stalin, ci și atitudinea față de principiile dictaturii proletariatului, așa cum le concepuse Lenin. Doi dintre membri au ajuns până într-acolo încât s-au folosit de ideile tânărului Marx pentru a provoca teoria rigidă a bătrânului Marx. Când Shmuel Asch a încercat să calmeze spiritele, patru dintre cei șase membri ai Cercului au declarat scindarea și înființarea unei noi celule. Printre ei se numărau și cele două membre fără de care Cercul nu mai avea rost.

În aceeași lună, tatăl lui Shmuel a pierdut recursul, după ce luptase timp de câțiva ani, în mai multe instanțe, împotriva fostului său asociat în cadrul companiei Shahaf Ltd., cartografie, grafică și fotografii aeriene. Părinții lui Shmuel nu i-au mai putut asigura acestuia ajutorul lunar din care tânărul se întreținuse de la începutul studiilor. Așa că Shmuel a coborât în curte, a luat din spatele ghenei trei-patru cutii de carton folosite, le-a dus în camera lui închiriată din cartierul Tel Arza și a început să îngrămădească în ele la întâmplare

cărți, haine, obiecte personale. Dar încă nu avea nici cea mai vagă idee unde se va duce.

Uneori, seara, Shmuel se învârtea pe străzi, prin ploaie, ca un urs amețit, enervat că fusese trezit din hibernare. Rătăcea fără țintă, cu pași care semănau mai mult cu o goană greoaie pe străzile din centrul orașului, aproape pustii din cauza frigului și a vântului. De câteva ori rămăsese nemișcat în ploaie, după căderea nopții, pe una dintre străduțele cartierului Nahalat Shiva, zgâindu-se la poarta de fier a clădirii în care Yardena nu mai locuia. Uneori pașii îl duceau prin cartiere înfrigurate și izolate, de care nici nu auzise, Nahlaot, Beit Israel, Ahva sau Musrara, călcând prin bălți și ocolind coșurile de gunoi răsturnate de vânt. De vreo două sau trei ori, aproape că intrase brutal cu capul lui lunguieț aplecat înainte, ca la atac, în zidul de beton care despărțea Ierusalimul israelian de Ierusalimul iordanian.

Rămânea să contemple, distrat, plăcuțele îndoite care apăreau dintre rotocoalele de sârmă ghimpată ruginită:

STOP! GRANIȚĂ! ATENȚIE, MINE! PERICOL – ZONĂ NEUTRĂ!
sau:
AI FOST PREVENIT – TRAVERSEZI ZONA EXPUSĂ ȚINTAȘILOR INAMICI!

Shmuel ezita, ca și cum s-ar fi aflat în fața unui meniu variat, din care trebuia să aleagă după pofta inimii.

Rătăcea așa aproape seară de seară, ud până la piele, cu apa de ploaie picurându-i din barba sălbatică, tremurând de frig și disperare, până când, într-un sfârșit, se târa epuizat înapoi în patul lui, ghemuindu-se acolo până seara următoare: obosea repede, poate din cauza inimii lui mărite. Și iar se ridica greoi când apunea soarele, își îmbrăca hainele care încă nu

se uscaseră după hoinăreala precedentă, şi picioarele îl purtau încă o dată până la marginea oraşului –Talpiot sau Arnona. Numai când ajungea la bariera din faţa porţii kibbutzului Ramat Rahel şi un paznic bănuitor ridica spre el o lanternă de buzunar, îşi revenea şi o lua înapoi spre casă cu paşi nervoşi, repezi, ca şi cum ar fi fugit de ceva. Ajuns în camera lui, mânca în grabă două felii de pâine cu iaurt, îşi scotea hainele ude şi se ascundea iar sub plapumă, încercând în zadar să se încălzească. În cele din urmă îl cuprindea somnul, şi dormea până seara următoare.

Odată a visat că l-a întâlnit pe Stalin. Întâlnirea avusese loc într-o încăpere scundă, dosnică a cafenelei pline de fum în care se întrunea Cercul de Renaştere Socialistă. Stalin îl însărcinase pe profesorul Gustav Eisenshloss să-l scoată pe tatăl lui Shmuel din toate necazurile care se abătuseră asupra lui, în timp ce Shmuel îi arăta de departe, din punctul de observaţie amplasat pe acoperişul mânăstirii Adormirea Maicii Domnului, de pe culmea Muntelui Sion, colţul Zidului Plângerii rămas dincolo de graniţă, pe teritoriul Ierusalimului iordanian. Sub nici o formă nu a reuşit să-i explice lui Stalin, care rânjea pe sub mustaţă, de ce evreii nu-l acceptaseră pe Isus şi de ce, până în ziua de azi, se încăpăţânau să-l respingă. Stalin l-a numit pe Shmuel Iuda. La sfârşitul visului, a licărit pentru o clipă şi imaginea înceţoşată a lui Nesher Sharshevski, oferindu-i lui Stalin un căţeluş care scheuna într-o cutie de tablă. Din cauza schelălăitului, Shmuel s-a trezit cu sentimentul vag că explicaţiile lui confuze complicau şi mai mult situaţia, pentru că treziseră şi dispreţul, şi bănuielile lui Stalin.

Ploaia şi vântul loveau în fereastra camerei. Spre dimineaţă, când furtuna se înteţise, o cadă din tablă, agăţată de gratiile balconului spre exterior, se izbea de balustradă cu un

zgomot cavernos. Undeva departe de casa lui, poate și departe unul de altul, doi câini nu se opriseră toată noaptea dintr-un lătrat care din când în când scădea într-atât de mult în intensitate, încât se transforma într-un schelălăit.

Îi veni așadar ideea să plece departe de Ierusalim și să încerce să-și găsească un serviciu comod într-un loc izolat, poate paznic de noapte în zona munților Ramon, unde auzise că avea să se construiască un nou orășel, în inima deșertului. Dar între timp primise invitație la nunta Yardenei: avea impresia că ea și Nesher Sharshevski, hidrologul ei cel docil, responsabil cu rezervoarele de apă de ploaie, se grăbeau foarte tare să facă nuntă. Nu voiau să aștepte nici măcar până la sfârșitul iernii. Așa că Shmuel a luat hotărârea să le facă o surpriză, lor și întregului lor grup de prieteni, acceptând invitația: iată, contrar tuturor convențiilor, pur și simplu își va face apariția acolo, vesel, zgomotos, împărțind zâmbete în dreapta și-n stânga și bătându-i pe toți pe umăr, oaspete nepoftit, apărând chiar în mijlocul ceremonialului, la care participă doar cercul restrâns al familiei și al prietenilor intimi, după care se va alătura, plin de voie bună, nuntașilor, și chiar va contribui la programul artistic cu faimosul său număr de imitare a accentului și a manierelor profesorului Eisenshloss.

Însă în dimineața nunții Yardenei, Shmuel a avut o criză gravă de astm, ajungând cu greu la infirmerie, unde au încercat în zadar să-l stabilizeze cu ajutorul unui inhalator și diverse medicamente antihistaminice. Când situația s-a înrăutățit, l-au transportat la spitalul Bikur Holim.

Și-a petrecut așadar orele în care se desfășura ceremonia de nuntă a Yardenei la secția de urgențe. Apoi toată noaptea nunții a stat cu masca de oxigen pe față. A doua zi a luat hotărârea să părăsească Ierusalimul cât mai repede.

3

La începutul lui decembrie, în ziua în care la Ierusalim se pornise o ninsoare ușoară, amestecată cu stropi de ploaie, Shmuel Asch i-a anunțat pe Gustav Yom-Tov Eisenshloss și pe ceilalți profesori (de la Catedra de istorie și de studii religioase) că hotărâse să-și întrerupă studiile. Afară, în ued, se învălmășeau pânze de ceață, care îi păreau lui Shmuel ca o vată murdară.

Profesorul Eisenshloss era mic de statură și bine făcut, purta ochelari cu lentile groase ca fundul unei halbe de bere și avea mișcări unghiulare precise, care semănau cu cele ale unui cuc ieșit brusc din cutia orologiului. Rămase mut de uimire auzind intențiile lui Shmuel Asch.

— Dar cum e posibil așa ceva? Ce înseamnă asta?! Ce te-a apucat deodată?! „Isus prin ochii evreilor"! Cu siguranță ni se deschide perspectiva unui domeniu fără asemănare! În Gemara[1]! În Tosefta[2]! În interpretările rabinice! În tradiția populară! În Evul Mediu! Cu siguranță vom aduce idei inovatoare! Ei! Ce spui? Poate totuși continuăm cercetarea? Fără nici o îndoială, trebuie să renunțăm la ideea asta negativă de a dezerta la mijlocul drumului!

După ce a rostit aceste cuvinte, a suflat pe nări deasupra lentilelor și le-a șters nervos cu o batistă mototolită. Dintr-odată, pe când întindea mâna spre Shmuel aproape violent, și-a schimbat tonul vocii, puțin rușinat:

— Dar dacă au apărut, Doamne ferește, greutăți materiale, nu s-ar putea găsi vreo cale discretă de a primi un ajutor modest?

---

1 Parte componentă a Talmudului, care conține analize și comentarii la Mishna (Legea Orală) (n. tr.).

2 Completare a Mishnei datând de la sfârșitul secolului al II-lea (n. tr.).

Strânse din nou cu putere mâna lui Shmuel, până s-a auzit cum îi pocnesc uşor oasele, apoi declară furios:

— Nu vom renunţa aşa de repede! Nu la Isus, nu la evrei şi nici la tine! Te vom aduce înapoi, să-ţi respecţi obligaţia interioară.

Pe hol, în timp ce ieşea din biroul profesorului Eisenshloss, Shmuel zâmbi amintindu-şi de petrecerile studenţeşti la care el avea întotdeauna rolul lui Gustav Yom-Tor Eisenshloss, care sărea deodată ca un cuc cu resort prin uşiţa orologiului, adresându-i-se, după cum îi era obiceiul, la persoana întâi plural şi pe un ton didactic, chiar şi soţiei sale, în dormitor.

În aceeaşi seară, Shmuel Asch a scris la maşină un anunţ de vânzare urgentă, la preţ bun, ca urmare a plecării neprevăzute, a unui mic aparat de radio (din bachelită), marca Philips, a unei maşini de scris Hermes Baby şi a unui patefon vechi, împreună cu aproximativ douăzeci de discuri: muzică clasică, jazz şi şansonete. A agăţat anunţul pe panoul din lemn de plută de lângă scările cafenelei situate la subsolul clădirii Kaplan. Din cauza nenumăratelor afişe şi reclame, a fost nevoit să acopere complet un alt anunţ, mai mic: o foaie albăstruie pe care Shmuel a remarcat, chiar în timp ce o acoperea, cinci-şase rânduri scrise de mână, cu litere feminine sigure şi plăcute.

Apoi s-a îndreptat aproape galopând, cu capul lui de berbec cârlionţat trăgând cu putere înainte, ca şi cum ar fi încercat să scape de gâtul gros din care ieşea, spre staţia de autobuz din faţa porţilor campusului. Dar după vreo patruzeci-cincizeci de paşi, trecând prin faţa statuii realizate de Henry Moore – o femeie din fier bine legată, verzuie, greoaie, înfăşurată într-un fel de linţoliu dintr-o pânză groasă –, se întoarse dintr-odată cuprins de nelinişte, luând-o la goană înapoi spre clădirea Kaplan, până la afişierul de lângă treptele cafenelei. Cu degetele lui groase şi scurte îndoi înfrigurat anunţul

pe care tocmai îl lipise, pentru a citi de câteva ori ceea ce el însuși ascunsese cu două minute înainte de propriii lui ochi:

Propunere de legătură personală

Student la științe umaniste necăsătorit, partener de conversație sensibil, cu înclinație spre istorie, ar putea primi gratuit locuință și un modest salariu lunar, cu condiția de a ține companie câte cinci ore în fiecare seară unui bărbat infirm în vârstă de șaptezeci de ani, o persoană inteligentă, cu o cultură bogată. Bărbatul e capabil să se îngrijească singur, având nevoie doar de conversație. Pentru a face cunoștință personal, cei interesați sunt rugați să se prezinte de duminică până joi, între orele 4 și 6 după-amiaza, la adresa aleea Rav Elbaz nr. 17, cartierul Shaarei Hesed (persoană de contact – Atalia). Având în vedere circumstanțele speciale, candidatul este rugat să se oblige în scris că va păstra confidențialitatea.

4

Aleea Rav Elbaz, de pe colina Shaarei Hesed, dădea spre Emek Hamatzleva. Casa de la numărul 17 era ultima la capătul aleii, acolo unde se terminau pe atunci și cartierul, și orașul și începeau terenurile pietroase, care se întindeau până la rămășițele satului arăbesc Sheik Bader. Șoseaua prost întreținută se transforma, imediat după ultima casă, într-un coborâș stâncos, care se apleca nehotărât spre vale, începând să șerpuiască sinuos încoace și încolo, ca și cum s-ar fi răzgândit să se lase atras în pustietățile acelea și încerca acum să facă, într-un fel sau altul, cale întoarsă spre locuri ceva mai populate. Între timp, ploaia se oprise. Deasupra colinelor dinspre vest bătea lumina apusului, o lumină blândă și ademenitoare ca o mireasmă. Departe, printre stâncile colinei opuse, se

vedea o mică turmă de capre, cu păstorul lor înfăşurat într-o mantie de culoare închisă, stând drept şi aşteptând între o ploaie şi alta, în lumina serii înnourate, privind nemişcat de pe colina abandonată spre ultimele case de la marginea vestică a Ierusalimului.

Casa însăşi i se părea lui Shmuel Asch mai degrabă cavernoasă, construită sub nivelul străzii, scufundată parcă până aproape de ferestre în pământul pantei anevoioase. Privită de pe alee, casa aceea semăna cu un pitic cu umerii laţi şi cu o pălărie cu boruri de culoare închisă, care se lăsase în genunchi să caute ceva ce pierduse în noroi.

Cele două canaturi ale porţii de fier ruginite se îndoiseră de mult pe axele lor şi se scufundaseră în pământ sub propria greutate, ca şi cum ar fi prins rădăcini. Poarta rămăsese întredeschisă. Prin spaţiul dintre cele două canaturi blocate abia treceai fără a-ţi atinge umerii. Deasupra porţii se arcuia un semicerc de fier ruginit, cu steaua lui David gravată în partea de sus şi şapte cuvinte scrise cu litere pătratice:

SE VA RIDICA ÎN SION MÂNTUITORUL IERUSALIMULUI ZILELOR NOASTRE, AMIN 5674 (1914)

De la poartă, Shmuel a coborât şase trepte de piatră roase şi crăpate, inegale, spre o curticică ce l-a fermecat din prima clipă, trezindu-i dorul după un loc de care nu reuşea nicicum să-şi aducă aminte. Umbra unei amintiri estompate îi trecu prin minte asemenea unei plutiri, reflexiile ascunse ale altor curţi interioare, de demult, pe care nu le putea localiza nici în spaţiu, nici în timp, dar despre care ştia vag că nu erau curţi iernatice ca aceea, ci dimpotrivă, scăldate de lumina verii. Această amintire i-a provocat o strângere de inimă, între tristeţe şi plăcere: ca un sunet de violoncel pierdut în întunericul nopţii.

Toată curtea era împrejmuită de un zid de piatră de înălțimea unui om și pavată cu pietre roase și tocite de ani, cu o strălucire roșiatică străbătută de vinișoare cenușii. Din loc în loc reflectau pete de lumină. Un smochin bătrân și o boltă din viță-de-vie umbreau toată grădina. Crengile erau atât de bătrâne și de încolăcite unele în jurul altora, încât chiar și acum, toamna, doar câțiva stropi aurii de lumină reușeau să se strecoare printre ele și să danseze sclipind pe dale, ici și colo. Ca și cum nu ar fi fost o curte pietruită, ci un bazin ascuns, pe apa căruia se agita o mulțime de unde infime.

De-a lungul zidului din jurul curții, la baza pereților casei și pe pervazurile ferestrelor ardeau mici flăcări de mușcate roșii, albe, roz, mov și purpurii. Mușcatele creșteau în diverse oale ruginite și ceainice vechi care-și încheiaseră misiunea, lămpi cu gaz ieșite din uz, găleți, castroane, cutii de tablă și un vas de toaletă crăpat. Toate fuseseră umplute cu pământ și ridicate la rang de ghivece. Ferestrele casei erau apărate de gratii de fier și obloane verzi, tot din fier. Zidurile erau din piatră de Ierusalim, lăsând la vedere partea neșlefuită. În spatele casei, dincolo de gard, se întindea o cortină deasă de chiparoși, care în lumina amurgului păreau nu verzi, ci aproape negri.

Peste toate se așternuse tăcerea serii reci de iarnă. Nu era o tăcere din acelea transparente, care te invită să i te alături, ci o tăcere indiferentă, antică, tăcere care-ți întoarce spatele.

Acoperișul era înclinat, din țiglă, iar în mijlocul lui răsărea o mansardă mică, triunghiulară care îi amintea lui Shmuel de forma unui cort tăiat. Și mansarda era acoperită cu țiglă decolorată. Deodată a simțit că își dorea foarte mult să locuiască acolo, în mansarda aceea, să se retragă înăuntrul ei cu un teanc de cărți, o sticlă de vin roșu, o sobă, o plapumă, un patefon și câteva discuri și să nu mai iasă niciodată. Nici pentru conferințe, nici pentru discuții, nici măcar pentru iubiri.

Să rămână acolo și să nu mai plece niciodată, măcar atât timp cât afară era încă iarnă.

De-a lungul fațadei se răsuceau ramurile unei pasiflore, ce se agățau cu unghii ascuțite de piatra aspră a zidului. Shmuel a traversat curtea, cuprinzând lent cu privirea lumina care tremura prinsă în plasa de vinișoare cenușii a dalelor de piatră roșietice. Acum se găsea în fața ușii de fier cu două canaturi, vopsite în verde, pe care era fixat un cap orb de leu cioplit în loc de sonerie. Fălcile leului erau închise în jurul unui inel mare de fier. În centrul canatului din dreapta stătea scris cu litere în relief:

CASA YEOCHIN ABARBANEL DUMNEZEU SĂ-L APERE
PENTRU A MĂRTURISI CĂ DOMNUL E DREPT

Dedesubt era un bilețel, lipit de ușă cu două bucățele fine de bandă adezivă, pe care a recunoscut scrisul din anunțul afișat în clădirea Kaplan și care propunea „o legătură personală": un scris feminin, delicat și precis, fără a lega cu un „și" cele două nume despărțite de un spațiu mare:

Atalia Abarbanel *Ghershom Wald*
Atenție – treaptă spartă imediat în spatele ușii

5

— Mergi drept înainte, te rog. Apoi la dreapta. Apoi din nou înainte, spre sursa de lumină, și ajungi la mine, îi spuse din fundul casei o voce de bărbat nu tocmai tânăr. Era o voce gravă, ușor amuzată, ca și cum ar fi așteptat să-l primească pe musafirul acela, și nu pe un altul, chiar la ora aceea, și nu la alta, iar acum sărbătorea faptul că avusese dreptate și gusta plăcerea de a descoperi că așteptările îi fuseseră îndeplinite. Ușa casei nu era încuiată.

Shmuel Asch s-a împiedicat la intrare, presupunând că va găsi o treaptă care urcă, nu una care coboară. De fapt nu era nici o treaptă, ci un fel de taburet stricat din lemn. În momentul în care piciorul musafirului a călcat pe marginea lui, taburetul s-a ridicat asemenea unei pârghii, aproape răsturnându-l pe tânărul care se lăsase pe el cu toată greutatea. Viteza de reacție l-a salvat pe Shmuel, pentru că, în timp ce taburetul se ridica înclinându-se sub el, a și aterizat cu un salt larg pe podeaua de piatră, cu buclele răzlețindu-i-se, cufundându-se în întunecimea aproape deplină a holului, pentru că ușile care dădeau spre acesta erau închise.

Pătrunzând din ce în ce mai adânc în inima casei, croindu-și drumul cu fruntea asemenea unui cap de făt care vrea să iasă prin colul uterin, îl cuprindea o senzație din ce în ce mai puternică, și anume că podeaua holului nu era dreaptă, ci se înclina ca o pantă ușoară, ca și cum ar fi fost albia secată a unui râu, nu un hol sumbru. În același timp, nările lui captau o boare plăcută, un miros de rufe proaspăt spălate, de curățenie fină, de scrobeală și aburi emanați dintr-un fier de călcat.

Din capătul holului se desprindea încă un culoar, mai scurt, iar undeva la marginea lui se vedea lumina promisă de vocea amuzată pe care o auzise în clipa în care intrase în casă. Lumina îl conduse pe Shmuel Asch într-o bibliotecă încălzită, cu tavanul înalt, cu obloanele de fier trase și o sobă cu petrol ce încălzea încăperea cu flacăra ei albăstruie, plăcută. O lumină electrică răzbătea dinspre o veioză gheboasă, așezată deasupra unor teancuri de cărți și hârtii, concentrându-se numai asupra lor, ca și cum ar fi renunțat la restul bibliotecii.

În spatele cercului cald de lumină, între două cărucioare metalice încărcate până la refuz de cărți, dosare, clasoare și caiete groase, stătea un bătrân care vorbea la telefon. O pătură

de lână îi acoperea umerii ca un *talit*[1]. Era un bărbat urât, cu un trup lung, bine legat, îndoit de spate, cu un nas ascuțit ca ciocul unei păsări însetate și o curbă a bărbiei care aducea cu o seceră. Părul bogat, alb și fin, aproape feminin, îi aluneca din creștet ca o cascadă amplă de apă argintie, acoperindu-i ceafa. Ochii îi erau ascunși de linia sprâncenelor încărunțite și dese, care păreau acoperite de chiciură sau vată. Și mustața lui deasă, mustață-Einstein, semăna cu un morman de zăpadă. Fără a-și întrerupe conversația telefonică, îl străpunse pe musafir cu o privire ageră, cu bărbia lui ascuțită aplecată spre umărul stâng, cu ochiul stâng mai închis, iar dreptul larg deschis, un ochi albastru, rotund și mărit într-un mod aproape nenatural. Pe față i se citea o expresie de viclenie amuzată sau dezaprobare sarcastică, de parcă ar fi ghicit într-o clipă caracterul tânărului care stătea în fața lui și ar fi înțeles pe dată de ce era în stare. După câteva secunde, infirmul a stins reflectorul privirii și, cu un semn ușor al capului, a încuviințat prezența musafirului, apoi și-a întors ochii de la el. În tot acest timp, nu și-a întrerupt nici o clipă discursul pe care-l ținea la telefon:

— Doar cine e întotdeauna bănuitor, cine pleacă mereu de la premisa că toți îl mint, cine nu face toată viața decât să ocolească presupuse capcane – iartă-mă o clipă, uite, a apărut aici la mine un mesager? Sau poate vreun meșter pe care nici măcar nu l-am chemat?

Și a acoperit receptorul cu palma, degetele devenindu-i rozalii și aproape transparente în lumina veiozei, degete fantomatice. Dintr-odată, pe fața zbârcită ca un trunchi de măslin a strălucit un zâmbet răutăcios, fulgerător, pe sub mustața aceea groasă și căruntă, ca și cum ar fi reușit deja

---

1 Șal de rugăciune făcut, în mod tradițional, din lână, in sau mătase (n. red.).

să-l atragă într-o capcană pe oaspetele care încă nu-şi dădea seama că fusese prins în cursă.

— Stai jos. Aici. Aşteaptă.

Şi-a luat palma de pe receptor şi a continuat, ţinându-şi capul, cu coama lui încărunţită, încă aplecat spre umărul stâng:

— Un om hăituit, fie pentru că el singur i-a transformat pe toţi în hăituitorii lui, fie pentru că în imaginaţia lui nenorocită mişună batalioane de duşmani care pun la cale comploturi, un astfel de om, pe lângă că se simte mizerabil, are şi un defect moral: fiindcă există o fundamentală lipsă de onestitate în chiar bucuria hăituirii. Apropo, e în natura lucrurilor faptul că suferinţa, şi singurătatea, şi accidentele, şi bolile sunt mai previzibile pentru un astfel de om decât pentru ceilalţi – adică pentru noi toţi. Prin natura lui, omul bănuitor e condamnat şi menit nenorocirii. Suspiciunea, ca un acid, mănâncă obiectul în care sălăşluieşte şi îl devorează pe suspicios: să te păzeşti zi şi noapte de toată specia umană, să plănuieşti fără încetare cum să te fereşti de intrigi, cum să împiedici uneltiri şi ce reacţie să ai ca să adulmeci de la distanţă plasa de salvare întinsă la picioarele tale – toate astea sunt cauzele principale ale prejudiciului. Ele îl rup pe om de lume. Fii bun şi scuză-mă o clipă – a acoperit din nou receptorul cu degetele lui cadaverice şi i s-a adresat lui Shmuel Asch cu o voce ironică, joasă, uzată, puţin hârâită:

— Aşteaptă, te rog, câteva minute. Între timp, ai dreptul să asculţi ce spun. Cu toate că un tânăr ca tine cu siguranţă îşi trăieşte viaţa pe o cu totul altă planetă, nu?

Fără să aştepte răspunsul, bătrânul şi-a ridicat palma de pe receptor, reluându-şi predica:

— Deşi, în principiu, suspiciunea, bucuria obsedaţilor şi chiar ura întregii specii omeneşti, adunate la un loc, sunt mult mai puţin nimicitoare decât dragostea faţă de specia umană: dragostea pentru întreaga omenire emană un miros antic

de râuri de sânge. Ura nefondată e, după părerea mea, mai puțin rea decât dragostea nefondată: cei care iubesc necondiționat toată omenirea, cavalerii salvatori ai lumii, cei care cu fiecare generație sar să ne izbăvească, fără a se găsi cineva care să ne salveze din mâinile lor, în fine... Bine. Ai dreptate. Hai să nu ne lansăm acum în astfel de discuții. În timp ce noi doi dezbatem pe tema diverselor izbăviri și consolări, iată că în casa mea s-a întrupat un tânăr deșirat, cu o barbă de om preistoric, cu haină militară, poate și cu bocanci militari. Oare a venit să mă recruteze și pe mine? Așa că hai să punem aici o virgulă. Tu și cu mine vom continua să discutăm despre toate astea și mâine, și poimâine. Vorbim, vorbim, amice, sigur că vorbim. E obligatoriu să vorbim. Că doar ce altceva să facă oamenii ca noi, dacă nu să stea la discuții? Să vâneze balene? S-o seducă pe regina din Saba? Apropo de regina din Saba, am o explicație personală, anti-romantică, o interpretare destul de criminală de fapt, a versetului „dragostea acoperă toate greșelile"[1]. Iar versetul „Apele cele mari nu pot să stingă dragostea și râurile n-ar putea s-o înece"[2] îmi amintește întotdeauna de sunetul sirenei prevestitoare de nenorociri a pompierilor. Transmite-i, te rog, salutările mele Jeniei celei dragi, îmbrățișeaz-o și sărut-o din partea mea, îmbrățișeaz-o și sărut-o pe Jenia a ta așa cum știu eu, nu în felul tău funcționăresc. Spune-i că tare îmi lipsește strălucirea chipului ei. Nu, nu a chipului tău, scutește-mă, fața ta e cea a generației tale. Da. La revedere, va veni și ziua aceea. Nu. Nu știu când se întoarce Atalia. Ea cu ale ei, iar eu tot cu ale ei. Da. La revedere. Mulțumesc. Amin, cum spui tu, așa să-i fie voia.

Apoi s-a îndreptat spre Shmuel, care se așezase între timp cu grijă, după îndelungi ezitări, pe un scaun din rafie care i

1 Proverbe, 10:12 (n. red.).

2 Cântarea Cântărilor, 8:7 (n. red.).

se părea cam instabil, legănându-se sub greutatea corpului lui lipsit de siguranță. Dintr-odată, bătrânul a strigat cu voce puternică:

— Wald!

— Poftim?

— Wald! Wald! Numele meu e Wald. Dar tu? Pionier? Pionier din kibbutz? Ai binevoit să cobori până la noi direct din înălțimile Galileii? Sau dimpotrivă, ai urcat din întinderile Negevului?

— Sunt de aici, din Ierusalim, adică – din Haifa, dar studiez aici. Adică nu studiez, am studiat. Până acum.

— Te rog, tinere amic: studiezi, sau ai studiat? Din Haifa, sau din Ierusalim? E albă, sau e neagră?

— Scuzați-mă. Am să mă explic imediat.

— Pe lângă toate astea, ești desigur un personaj pozitiv? Nu? O minte luminată? Dezvoltată? Care luptă pentru îndreptarea lumii și instaurarea valorilor eticii și ale dreptății? Ideofil-idealist ca voi toți? Nu-i așa? Deschide gura și clarifică-ți spusele, simplu și precis.

După ce a rostit toate acestea, s-a oprit să aștepte cu simplitate răspunsul, cu capul aplecat spre umărul stâng, cu un ochi micșorat și celălalt larg deschis, ca cineva care așteaptă răbdător să se ridice cortina și să înceapă spectacolul de la care, de fapt, nu are nici un fel de așteptări, dar nu-i rămâne decât să stea cuminte la locul lui, sperând să vadă tot ceea ce personajele își vor pricinui unul altuia: cum se vor târî unul pe altul până la limita cea mai de jos a mizeriei, dacă mizeria are vreo limită, în ce fel va reuși fiecare să atragă asupra lui nenorocirea care îi e hărăzită.

Shmuel o luă deci de la capăt – dar de data asta cu o atenție deosebită: își spuse prenumele și numele de familie, nu, nu, din câte știa, nu exista nici o legătură de rudenie cu Shalom Asch, cunoscutul scriitor, familia lui fiind una de

funcționari și lucrători la cadastru, iar el studia, adică studiase aici, la Ierusalim, istoria, religia, deși el nu era religios, chiar deloc, s-ar putea spune că din contră, dar într-un fel sau altul tocmai imaginea lui Isus creștinul... și cea a lui Iuda Iscariotul... și lumea spirituală a clericilor și a fariseilor care l-au renegat pe Isus și felul în care, în ochii evreilor, creștinul s-a transformat cu repeziciune dintr-o figură hăituită în simbolul hăituirii și al oprimării... avea o oarecare legătură, după părerea lui, cu destinul celor care vruseseră să îndrepte societatea în ultimele generații... bun, era o poveste mai lungă, spera că nu deranjează, venise în urma citirii anunțului care începea cu „Propunere de legătură personală", descoperit întâmplător la afișierul din clădirea Kaplan. La intrarea în cafeneaua studenților.

Ascultându-l, infirmul s-a îndreptat dintr-odată, lăsând să-i cadă de pe umeri pătura de lână scoțiană, și-a ridicat din scaun trupul înalt și contorsionat, și-a aplecat cu mișcări complicate partea superioară a corpului într-o parte și alta, a apucat strâns cu ambele mâini brațele scaunului și chiar s-a ridicat în picioare într-un unghi ciudat, deși se vedea că nu picioarele, ci doar brațele lui solide susțineau greutatea corpului prin forța mușchilor lor. Nu s-a atins de cârjele sprijinite de marginea mesei. Era puternic și diform, îndoit de spate, înalt, aproape atingând cu capul lustra care atârna destul de jos din tavan; odată ridicat, bărbatul părea complet deformat, ca trunchiul unui măslin bătrân. Era osos, rigid, cu urechile clăpăuge, și cu toate astea înfățișarea lui avea ceva aproape regesc, cu coama căruntă care-i cădea pe ceafă, cu smocurile ca de zăpadă ale sprâncenelor și cu mustața strălucitor de albă. Când privirea lui Shmuel a întâlnit pentru o clipă ochii bătrânului, acesta a constatat cu uimire că, de fapt, în ciuda vocii amuzate și a tonului ironic, ochii lui albaștri erau încețoșați și parcă apăsați de tristețe.

Bătrânul își sprijini palmele de birou și, lăsându-și din nou toată greutatea corpului pe mușchii brațelor, înaintă încet-încet de-a lungul mesei, depunând un efort uriaș, ca o caracatiță mare aruncată pe uscat, care se luptă să se târască pe plajă înapoi spre apă. Astfel se târî de-a lungul mesei tremurând, sprijinindu-se numai în brațe, până ajunse la un fel de scaun din nuiele tapisat, un fel de fotoliu-canapea care-l aștepta lângă masă, sub fereastra bibliotecii. Aici, în afara cercului luminos al veiozei de pe birou, începu să facă tot felul de mișcări complicate, aplecându-se, îndoindu-se, schimbându-și punctele de sprijin ale palmelor, până reuși să-și instaleze corpul greoi în fotoliu. Imediat după aceea spuse cu vocea lui glumeață:

— Ah! Anunțul! Deci chiar există un anunț! Însă eu n-am nici o legătură cu asta – hm, de fapt, lucrurile trebuiau lămurite între tine și ea. Eu n-am nici un amestec în secretele ei. Deocamdată, dacă asta ți-e dorința, poți să stai aici și s-o aștepți cât poftești. Și ce comoară ascunzi acolo? Adică sub barba aceea deasă? Ei, poftim. A fost doar o glumă. Nu-mi da atenție dacă ațipesc puțin, cu voia ta. După cum poți vedea, sufăr de atrofierea mușchilor: mă atrofiez și mă duc. Adică mă atrofiez, dar încă nu mă duc. Te rog, stai jos, stai jos, tinere, nu te teme, nu ți se va întâmpla nimic rău aici la mine, ia loc, poți să-ți alegi și o carte, două, până se întoarce ea, sau poate preferi să ațipești și tu puțin. Hai, ia loc deocamdată. Stai jos, stai odată jos.

Apoi tăcu. Poate chiar închise ochii, cufundat în fotoliul lui și înfășurat, ca larva enormă a unui vierme de mătase, într-o pătură de lână în carouri, asemănătoare cu cealaltă. Și imediat luă forma unui morman de dâmburi vag și tăcut.

Shmuel era destul de uimit de îndemnurile repetate de a se așeza, deși ar fi fost de-ajuns o singură privire pentru ca domnul Wald să-și dea seama că musafirul stătea tot timpul

așezat în același loc, fără să se miște de-acolo. O vale, coline, măslini, ruine și o potecă șerpuind printre munți se vedeau în reproducerea după Reuven[1] din calendarul agățat puțin strâmb pe perete, în fața biroului, între rafturile cu cărți. Shmuel simți deodată impulsul, pe care nu reuși să și-l stăpânească, de a se ridica și de a îndrepta imaginea strâmbă. Apoi se întoarse, așezându-se din nou la locul lui. Ghershom Wald n-a făcut nici un comentariu: poate că moțăia și nu văzuse. Sau poate că ochii nu-i erau complet închiși sub sprâncenele cărunte și groase și văzuse, dar era și el de-acord că imaginea trebuia îndreptată. Motiv pentru care tăcuse.

6

Ea își făcu apariția pe o altă ușă, pe care Shmuel nici nu o remarcase. De fapt nu era o ușă, ci o deschizătură ascunsă după o perdea din șiraguri de mărgele orientale, dincolo de rafturile cu cărți din colțul camerei. De cum intră, întinse mâna și aprinse becul, iar într-o clipă biblioteca a fost invadată de o lumină electrică puternică. Umbrele se retraseră dincolo de șirurile de cărți.

Era o femeie înaltă, de aproximativ patruzeci și cinci de ani, și se mișca prin cameră asemenea cuiva care cunoaște bine puterea feminității. Purta o rochie uni de culoare deschisă, care-i ajungea până la glezne, și un pulover roșu. Părul lung, brun îi aluneca moale până pe sânul stâng. Sub părul revărsat se legănau doi cercei mari din lemn. Corpul i se ghicea plin pe sub rochia strâmtă. Pantofii cu toc îi subliniau mersul ușor, în timp ce se îndrepta cu o mișcare lină spre

1 Rubin Reuven (1893-1974), pictor israelian născut în România; a fost președinte al Asociației Pictorilor și Sculptorilor din Palestina, dar și primul ambasador al Israelului la București (n. red.).

fotoliul de nuiele al domnului Wald. Acolo s-a oprit cu o mână în șold, ca o țărancă necizelată, care așteaptă după o capră leneșă. Când și-a îndreptat ochii căprui, migdalați spre Shmuel, care o privea fix, nu a zâmbit, dar pe față i se putea citi o expresie de simpatie curioasă, ușor provocatoare. Ca și cum ar fi întrebat: și tu? Ce cauți aici? Ce sens are surpriza pe care ne-ai făcut-o astăzi? Și mai părea să spună că deși nu zâmbea încă, acest lucru era cu siguranță posibil.

Intrând, aduse cu ea o boare ușoară de parfum de violete, de rufe proaspăt spălate și călcate, miros pe care nările lui îl simțiseră și mai devreme, în timp ce înainta printre ușile închise de pe hol.

Shmuel se scuză:

— Poate am nimerit într-un moment nu tocmai potrivit?

Și se grăbi să adauge:

— Am venit în legătură cu anunțul.

Îl privi din nou cu ochii ei căprui, siguri de puterea lor, studiindu-l cu interes și cu plăcere, neluându-și privirea de la el, până când tânărul fu obligat să-și plece ochii. Îi cercetă cu privirea barba sălbatică, așa cum contemplăm în liniște un animal adormit. Și dădu din cap, nu spre el, ci spre domnul Wald, ca și cum era de acord cu primele concluzii la care ajunsese. Shmuel Asch o privi din nou, după care își plecă iar repede ochii spre podea, dar avusese timp să remarce linia clară care-i cobora de la nas spre mijlocul buzei superioare. Avea impresia că linia aceea era mai adâncă decât ar fi fost normal, și cu toate astea i se părea seducătoare și frumoasă. Femeia luă un teanc de cărți de pe unul dintre scaune și se așeză picior peste picior, aranjându-și marginile rochiei.

Nu se grăbi să răspundă la întrebarea lui – dacă nimerise într-un moment nepotrivit –, ca și cum hotărâse s-o analizeze din toate punctele de vedere înainte de a găsi un răspuns serios și competent. În cele din urmă spuse:

— Aștepți de mult timp. Cu siguranță ați discutat deja.

Shmuel fu surprins de vocea ei, greoaie și leneș cântată, dar răspicată. Categorică. Lipsită de orice ton întrebător, rezumând parcă rezultatele calculelor făcute în minte.

Shmuel răspunse:

— Soțul dumneavoastră mi-a propus să vă aștept. Din anunț, înțeleg că…

Domnul Wald deschise ochii și interveni. I se adresă femeii:

— Spune că se numește Asch. Cu alef[1], să sperăm.

Și apoi se întoarse spre Shmuel, rectificând, ca un profesor care își corectează elevul cu răbdare:

— Iar eu nu sunt soțul doamnei. Nu am onoarea și plăcerea. Atalia e stăpâna mea.

Numai după ce îl lăsă pe tânăr să se zbată preț de un moment într-o uimire deplină, binevoi să clarifice:

— Stăpână nu în sensul de clientă sau consumatoare, ci proprietară: ca în „stăpânul cerului și-al pământului"[2]. Ca în „cel care îmi interzice". Sau, dacă vrei, ca în „boul își cunoaște stăpânul"[3].

Atalia spuse:

— Bine continuați cât poftiți. Am impresia că vă distrați de minune.

Pronunțase cuvintele fără nici un zâmbet și fără virgulă între „bine" și „continuați". Dar vocea ei era caldă, și de data asta părea să-i promită lui Shmuel că totul era posibil dacă nu exagera și nu cădea în ridicol. Îi puse tânărului patru-cinci întrebări scurte, pe una dintre ele repetând-o ceva mai apăsat și în cuvinte mai simple, nemulțumită de răspunsul inițial. Apoi tăcu o clipă, după care adăugă că ar mai avea câteva lucruri de clarificat.

Domnul Wald spuse jovial:

---

1 Numele primei litere a alfabetului ebraic (n. red.).

2 Geneza, 14:19 (n. tr.).

3 Isaia, 1:3 (n. tr.).

— Cu siguranță oaspetele nostru e flămând și însetat! A venit la noi direct de pe înălțimile Carmelului! Două-trei portocale, o felie de prăjitură și o ceașcă de ceai vor face minuni.

— Continuați voi să faceți minuni, eu mă duc să pun apa la fiert. Zâmbetul care nu reușea să-i apară pe buze răzbătea acum din vocea ei.

Spunând asta, dispăru pe unde venise, prin deschizătura pe care Shmuel Asch nu o observase până la sosirea ei. Dar în clipa în care ieși, șoldurile îi atinseră perdeaua de mărgele orientale care acoperea trecerea. Chiar și după ce femeia s-a făcut nevăzută, perdeaua a continuat să se unduiască timp îndelungat, cu un fel de clipocit sau foșnet care, spera Shmuel, nu avea să se oprească prea curând.

7

Se întâmplă ca uneori cursul vieții să-și încetinească ritmul, să se bâlbâie ca un jet de apă curgând pe jgheabul streșinii, săpându-și un șănțuleț subțire în pământul reavăn din curte. Cursul acesta dă peste o movilă de pământ, se oprește, se adună pentru o clipă într-o baltă micuță, ezită, încearcă să străpungă dâmbul care-i stă în cale sau se căznește să treacă pe sub el. Din cauza obstacolului, uneori cursul se desparte în patru sau cinci fire de apă care continuă să înainteze, ca niște antene minuscule. Sau abandonează și se lasă înghițite de pământul din curte. Shmuel Asch, ai cărui părinți pierduseră într-o clipă toate economiile agonisite o viață, a cărui lucrare de cercetare fusese abandonată, ale cărui studii universitare fuseseră întrerupte și a cărui iubită îl părăsise pentru a se căsători cu fostul ei prieten, luă deci hotărârea de a accepta propunerea care i se făcuse în casa de pe aleea Rav Elbaz. În ciuda „condițiilor de pensionare" și a salariului

lunar, care era foarte modest, trebuia să-i țină companie câteva ore pe zi bătrânului infirm, în restul timpului fiind liber să facă tot ce dorea. În plus, acolo locuia și Atalia, o femeie de două ori mai în vârstă decât el, dar care-l făcea să se simtă puțin dezamăgit de fiecare dată când părăsea camera. Shmuel sesiza o oarecare distanță, o deosebire între cuvintele pe care le rostea și vocea ei. Vorbele îi erau puține și uneori sarcastice, dar vocea îi era caldă.

Două zile mai târziu eliberă camera din cartierul Tel Arza și se instală în casa înconjurată de curtea pietruită și umbrită de un smochin și de viță-de-vie, casă care-l atrăsese de la prima vedere. Își aduse în cinci cutii de carton și un rucsac vechi hainele, cărțile, mașina de scris și posterele cu imagini ale crucificatului agonizând în brațele mamei și ale eroilor Revoluției Populare din Cuba. Sub braț își ținea patefonul, iar în mână, teancul de discuri. De data aceasta nu s-a mai clătinat pe taburetul de la intrare, ci a făcut un pas mare, ca să treacă peste el.

Atalia Abarbanel îi explică, în ordine, sarcinile care-i reveneau și obiceiurile casei. Îi arătă treptele de fier în spirală, care urcau din bucătărie spre mansarda lui. Stând în picioare, la capătul de jos al scărilor, îl instrui pe Shmuel în privința orelor de lucru, a rutinei din bucătărie și a spălării rufelor, cu o mână în șold, cu degetele răsfirate, pe când mâna cealaltă se apropie pentru o clipă de puloverul lui, curățându-i de pe mânecă un pai sau o frunză uscată agățată în firul de lână. Alegându-și cuvintele cu atenție și precizie, dar cu o voce care îl făcea să se gândească la o încăpere întunecată și călduroasă, spuse:

— Uite. Lucrurile stau în felul următor: Wald e un animal nocturn, doarme întotdeauna până la prânz, pentru că stă treaz până în zori. În fiecare seară, de la cinci până la zece

sau unsprezece, ai să faci conversaţie cu el în bibliotecă. Acesta e, în linii mari, rolul tău. Vei coborî zilnic în bucătărie, la patru şi jumătate, să pui petrol şi să aprinzi soba. Vei hrăni şi peştii din acvariu. Nu e nevoie să faci nici un efort special pentru a găsi subiecte de conversaţie – el va avea grijă să-ţi furnizeze teme fără număr, deşi ai să descoperi cu siguranţă destul de repede că bătrânul face parte dintre cei care vorbesc, în primul rând, pentru că nu suferă nici o clipă de tăcere. Nu-ţi fie teamă să-l contrazici – dimpotrivă; Wald se trezeşte la viaţă tocmai când nu eşti de acord cu el. Ca un câine bătrân care încă mai simte nevoia să vadă că vine un străin, ca să aibă motiv să se înfurie şi să se pună pe lătrat, sau, mai rar, chiar să-şi arate colţii şi să muşte. Deşi numai în joacă. În schimb, o să aveţi ceai la discreţie: aici e ceainicul, aici sunt ceaiurile şi zahărul, iar aici, o cutie cu biscuiţi. În fiecare seară, la ora şapte, încălzeşti grişul cu lapte care va aştepta întotdeauna în bucătărie, pe plita electrică, acoperit cu folie de aluminiu, şi i-l serveşti. În general, el înghite mâncarea repede şi cu poftă, dar dacă se mulţumeşte cu o înghiţitură, două, sau refuză să mănânce, nu-l obliga. La sfârşit întreabă-l dacă poţi să iei tava şi pune totul aşa cum e pe masa din bucătărie. La toaletă merge singur, sprijinindu-se în cârje. La ora zece, aminteşte-i întotdeauna să-şi ia medicamentele. La unsprezece, sau chiar puţin înainte de unsprezece, îi laşi pe birou un termos plin cu ceai cald pentru noapte, după care poţi să pleci. După ce te despărţi de el, du-te în bucătărie şi clăteşte farfuria şi ceaşca şi pune-le la uscat pe suportul de deasupra chiuvetei. Noaptea, în general, el citeşte şi scrie, dar aproape întotdeauna, dimineaţa rupe în bucăţi tot ce a scris în cursul nopţii. Când e doar el în cameră, îi place uneori să vorbească singur. Îşi dictează cu voce tare sau chiar se ceartă cu sine însuşi. Sau vorbeşte ore întregi la telefon cu unul din cei trei sau patru duşmani vechi. Dacă întâmplător îl vei auzi ridicând vocea în afara orelor tale de lucru, nu-i da atenţie. Foarte

rar. se întâmplă să-l auzi plângând cu sughițuri în timpul nopții. Să nu te duci la el. Lasă-l în pace. În cea ce mă privește – pentru o clipă s-a deschis în vocea ei o mică fisură de ezitare, care s-a închis în aceeași clipă – nu contează. Vino încoace. Uite, aici e aragazul. Aici, găleata de gunoi. Plita electrică. Aici, zahărul și cafeaua. Biscuiți. Fursecuri. Fructe uscate. În frigider, lapte și brânzeturi și câteva fructe și legume. Aici sus sunt conserve, carne, sardele, mazăre și porumb. Unele sunt acolo de pe vremea blocadei Ierusalimului. Acesta e dulapul cu vase. Astea sunt siguranțele electrice. Aici e pâinea. Avem o vecină vizavi, nu tânără, Sara de Toledo, care îi aduce domnului Wald, în fiecare zi, la ora prânzului, mâncare vegetariană, iar spre seară ne pune în bucătărie, pe plita electrică, griș cu lapte făcut de ea. E plătită pentru asta. Grișul pe care îl lasă seara în bucătărie ajunge și pentru tine. La prânz te descurci, este un mic restaurant vegetarian în apropiere, pe strada Usishkin. Aici e coșul cu rufe murdare. Marți vine o femeie care ne face curățenie. Bela. Dacă îți convine, poate să-ți spele și ție rufele și să-ți facă puțină ordine în cameră. Nu trebuie să-i plătești pentru asta. Nu știu de ce, unul dintre cei care au locuit aici înaintea ta se temea foarte tare de Bela. N-am idee din ce motiv Cei care te-au precedat se căutau probabil pe ei înșiși. Ce au găsit – nu știu, dar nici unul din ei nu a rezistat aici mai mult de câteva luni. Orele libere petrecute în mansardă li se păreau minunate la început, dar cu timpul ele deveneau apăsătoare. Sunt sigură că și tu ai venit aici să te rupi de lume, să te cauți pe tine însuți. Sau poate ca să scrii poezii. Probabil crezi că s-a terminat cu omorurile și cu torturile și că lumea a devenit rațională și complet lipsită de suferință și așteaptă cu nerăbdare să apară o poezie nouă. Uite, aici sunt întotdeauna prosoape curate. Și asta e ușa mea. Să nu-ți treacă prin cap să vii să mă cauți. Niciodată. Dacă ai nevoie de ceva, dacă apare vreo problemă, îmi lași un bilet aici, pe masa din

bucătărie, iar eu îți aduc tot ce-ți lipsește. Numai să nu începi să alergi la mine dacă te simți singur sau mai știu eu ce, ca ăia care au fost aici înaintea ta. Casa asta inspiră probabil singurătate. Dar eu n-am nici o legătură cu asta. Nu am nimic de spus. Și încă ceva – când e singur, nu numai că vorbește cu el însuși, dar mai și țipă uneori: mă strigă noaptea, cheamă persoane care nu mai trăiesc, imploră, se roagă de ei. Poate o să te strige și pe tine. Toate astea îl apucă în special noaptea. Să nu-i dai atenție, te întorci pe cealaltă parte și îți continui somnul. Unicul tău rol în această casă e foarte bine definit, de la cinci seara până la unsprezece; țipetele nocturne ale lui Wald nu fac parte din serviciu. Nici alte lucruri care poate se petrec uneori aici. Ține-te la distanță de tot ceea ce nu te privește. Aproape uitasem, ia cheile astea. Să nu le pierzi. Asta e cheia de la casă, și asta de la mansarda ta. Desigur, ai dreptul să intri și să ieși când vrei în afara orelor de serviciu, dar în nici un caz nu ai voie să aduci aici vizitatori. Sau vizitatoare. Asta nu. Nu este o casă deschisă. Dar tu, Asch? Strigi uneori noaptea? Umbli în somn? Nu? Nu contează. Ștergem întrebarea. Și încă ceva: te rog să-mi semnezi aici că te obligi să nu vorbești cu nimeni despre noi. Niciodată. Nu dai nimănui nici un detaliu. Nici măcar rudelor tale. Pur și simplu, nu povestești nimănui în ce constă slujba ta la noi. Dacă nu ai încotro, poți să spui că păzești casa, drept care locuiești aici gratis. Am uitat ceva? Sau tu, poate? Voiai să ceri sau să întrebi ceva? Poate te-am speriat puțin.

De două-trei ori încercase Shmuel, în timp ce ea îi vorbea, să se uite în ochii ei. Dar de fiecare dată s-a lovit de tăciunii unui avertisment sec, ce l-a obligat să-și retragă imediat privirea. De data asta hotărî să nu renunțe. Știa să le zâmbească femeilor cu o inocență adolescentină înflăcărată. Și mai știa să-i împrumute propriei voci un ton rușinat, neaju-

torat, care contrasta înduioşător cu dimensiunile trupului lui şi cu barba aceea încâlcită, de Neanderthal. Se întâmpla des ca vocea lui ruşinată, un amestec de entuziasm irezistibil şi tristeţe permanentă, să cucerească fetele.

— O singură întrebare? Personală? Am voie? Care e de fapt relaţia sau legătura dintre domnul Wald şi dumneata?

— În legătură cu asta, ţi-a dat deja răspunsul: Wald se află în grija mea.

— Şi încă o întrebare? Nu trebuie să-mi răspunzi neapărat.

— Întreabă. Dar va fi ultima pe ziua de azi.

— Abarbanel? Nume regesc? Nu am dreptul să scormonesc, dar poate există, întâmplător, vreo legătură cu Shaltiel Abarbanel? Îmi amintesc că a trăit aici, la Ierusalim, un Shaltiel Abarbanel, cândva în anii '40? A făcut parte din conducerea Sohnutului[1]? Sau din Comitetul Naţional? Dacă nu mă înşel, a fost singurul care s-a împotrivit înfiinţării statului? Sau era doar împotriva liniei impuse de Ben Gurion? Îmi aduc aminte vag: era jurist, orientalist? A noua generaţie în Ierusalim? Sau a şaptea? Era, cred, un fel de opoziţie formată dintr-un singur om? Pe care apoi Ben Gurion l-a dat afară din conducere, ca să nu-l incomodeze? Sau poate că fac o confuzie?

De data asta, Atalia nu se grăbi să răspundă. Îi făcu semn să urce scara în spirală, conducându-l până la intrarea în mansarda care îi era destinată, şi se opri rezemându-şi corpul de cadrul uşii, cu şoldul stâng mai ridicat, rotunjindu-se ca o colină micuţă, cu braţul întins, sprijinit de latura cealaltă

---

1 Referire la Agenţia Evreiască pentru Israel, înfiinţată în 1908 de Mişcarea Sionistă sub numele de Oficiul Palestinian. Denumirea actuală a primit-o după înfiinţarea statului. Principala activitate a acestei organizaţii nonprofit este absorbţia imigranţilor evrei sosiţi în Israel din toate colţurile lumii (n. red.).

a cadrului, blocându-i cu trupul ieşirea spre spirala scărilor. Şi apărând parcă dindărătul unui nor jos, urcând din colţurile ochilor ei, întinzându-se şi înconjurându-i buzele, se ivi un zâmbet interiorizat, dureros, dar – aşa i se păru lui Shmuel în clipa aceea – poate în zâmbetul ei era şi puţină mirare şi chiar recunoştinţă? Însă zâmbetul fu alungat imediat, şi expresia i se stinse la fel de repede ca şi cum ai trânti o uşă.

I se părea frumoasă şi atrăgătoare, şi totuşi pe faţa ei era ceva ciudat, mutilat, ceva care îi aducea aminte de o mască de teatru palidă sau de faţa înălbită a unui pantomim. Fără să ştie de ce, lui Shmuel îi dădură lacrimile, dar se grăbi să-şi întoarcă privirea, pentru că îi era ruşine.

Cu spatele la el, îndreptându-se spre treptele de metal, spuse:

— A fost tatăl meu.

Trecură câteva zile până o văzu din nou.

8

Aşa începu o nouă pagină din viaţa lui Shmuel Asch. Uneori îl cuprindea dorinţa puternică de-a o căuta pe Yardena, de-a o smulge pentru o oră sau două din braţele soţului ei, responsabil cu rezervele de apă de ploaie, Nesher Sharshevski, şi de a-i povesti entuziast despre noua lui viaţă de ascet, atât de diferită de vechea lui viaţă, ca şi cum s-ar fi născut a doua oară: simţea nevoia să-i demonstreze Yardenei că reuşise să-şi corecteze toate defectele, entuziasmul nefondat, vorbăria, tendinţa lipsită de bărbăţie de a lăcrima şi nerăbdarea permanentă, că şi el devenise un om liniştit şi matur, cu nimic mai prejos decât soţul pe care şi-l găsise.

Sau mai bine să nu-i povestească nimic, ci s-o ia de mână şi s-o aducă aici, să-i arate curtea iernatică pavată cu pietre

lucioase și casa asta întunecoasă și închisă, împrejmuită de chiparoși, un smochin și viță-de-vie, să-i arate mica mansardă în care duce acum o viață retrasă și meditativă, în umbra portretelor bărboase ale conducătorilor Revoluției Populare din Cuba, biblioteca domnului Wald, în care stăteau de vorbă câteva ore pe zi, iar el învăța încet-încet să fie un om răbdător și atent. Ar fi bine să i-l prezinte Yardenei și pe infirmul pedagog, înalt, contorsionat, cu coama căruntă einsteiniană și mustața deasă, ca de zăpadă, dar și pe femeia aceea frumoasă și distantă, ai cărei ochi pătrunzători te iau în râs în timp ce vocea ei caldă urcă și alunecă lin, din adâncul pieptului, voce care contrazice ironia cuvintelor ei.

Cum ar putea Yardena să nu ne iubească?

Poate va simți dintr-odată dorința să părăsească rezervorul cu apă de ploaie și să vină la noi?

Dar Atalia l-a pus să semneze că se obligă să nu aducă vizitatori și să nu povestească nimănui despre natura activității pe care o desfășura în casa aceasta.

Ochii i se umplură iar de lacrimi. Și pentru că era supărat pe lacrimile și pe imaginația lui, se hotărî să-și scoată pantofii și să se întindă pe pat îmbrăcat. Sunt atât de multe – orele libere. Iar afară, doar vânt și ploaie. Singurătate deplină ți-ai dorit, inspirație ți-ai dorit, întinderi pustii de timp nemișcat, liber, iată că le ai pe toate aici. Totul e în mâinile tale. Iar pe plafonul mansardei, chiar deasupra patului, îți apar mări și continente în varul care a început să plesnească: poți sta întins pe spate ore întregi, cu ochii țintuiți pe arhipelagul tencuielii care se scorojește, insule, recife, golfuri, vulcani, fiorduri. Din când în când se strecoară printre ele câte-un gândăcel. Poate că tocmai aici vei reuși să te întorci la „Isus prin ochii evreilor"? La Iuda Iscariotul? Sau la cauza internă comună eșuării tuturor revoluțiilor? Vei porni chiar aici o cercetare temeinică? Sau poate, dimpotrivă, vei începe să scrii

un roman? Noapte de noapte, după terminarea orelor de lucru, vei sta la o ceaşcă de ceai cu Ghershom Wald şi cu Atalia, uimită, în timp ce le vei citi capitol după capitol?

În fiecare zi, puţin după ora patru după-amiaza, Shmuel se ridica din amorţeala lui, se spăla, îşi pudra barba încâlcită cu puţin talc parfumat, cobora scările de fier în spirală, aprindea soba cu petrol din bibliotecă şi se aşeza în faţa biroului negru al lui Ghershom Wald, care stătea în fotoliul de nuiele tapisat cu perne orientale croşetate. Uneori se uita la peştişorii aurii care se holbau trist la el, aproape nemişcaţi, de dincolo de geamul luminat al acvariului rotund, ascultând cu multă atenţie predicile pe care domnul Wald i le ţinea cu mare plăcere. Din când în când se ridica şi turna ceai pentru amândoi. Sau potrivea flacăra sobei, ca să nu-şi stingă lumina albăstruie şi liniştitoare. Uneori întredeschidea puţin fereastra, dincoace de obloanele trase, ca să pătrundă înăuntru boarea subţire, cu miros de pini uzi de ploaie.

La cinci, apoi la şapte şi la nouă seara, bătrânul asculta ştirile la radioul cel mic de pe birou. Uneori se cufunda în lectura ziarului *Davar* şi îi explica lui Shmuel ce se ascundea în spatele ştirilor. Ben Gurion formează o nouă coaliţie. Se va asocia, sau nu, cu Partidul Mapam[1] şi Uniunea Muncii[2]? Nu are seamăn Ben Gurion, spunea Wald. Niciodată nu a avut poporul evreu un conducător mai clarvăzător decât Ben Gurion. Puţini sunt cei care înţeleg ca el că „poporul care locuieşte deoparte şi nu va fi numărat printre neamuri"[3] e un blestem, nu o binecuvântare.

---

1 Mapam – prescurtare de la *Mifleget HaPoalim HaMeuhedet* (Partidul Muncitoresc Unit), partid de stânga, înfiinţat în 1948, precursor al actualului Meretz.

2 Uniunea Muncii – *Achdut HaAvoda*, partid înfiinţat în 1919, sub conducerea lui David Ben Gurion.

3 Numeri, 23:9 (n. red.).

Între o emisiune de ştiri şi alta, Ghershom Wald îi vorbeşte, de exemplu, despre nebunia lui Darwin şi a discipolilor lui:

– Cum e posibil să concepi că ochiul, sau nervul optic, s-a format treptat, ca reacţie la nevoia de a vedea, cu ajutorul a ceea ce ei numesc selecţie naturală? De fapt, atâta timp cât nu există în toată lumea asta nici ochi şi nici nerv optic, nu există nici nevoia de a vedea, nici cineva sau ceva ce ar putea simţi nevoia de a vedea! În nici un caz nu se poate concepe că, neexistând vederea, în întunecimea infinită şi eternă care nu are nici cea mai mică idee că e întunecime, să-şi facă apariţia dintr-odată vreo celulă sau vreun grup de celule, fiinţă din nefiinţă, care să înceapă să se perfecţioneze şi să vadă forme, culori şi dimensiuni! Ca un condamnat eliberat din închisoare! Hm. În plus, teoria evoluţionistă nu are nici cea mai mică explicaţie în ceea ce priveşte apariţia primei celule vii sau a primei seminţe vegetale din tăcerea etern împietrită a lumii neînsufleţite. De fapt, cine putea să apară dintr-odată, fiinţă din nefiinţă, şi să înceapă să dea lecţii unei molecule răzleţe de materie neînsufleţită, explicându-i cum ar trebui să se trezească deodată din tăcerea universală şi să demareze procesul de fotosinteză, adică să înceapă să traducă lumina soarelui în carbohidraţi, iar mai apoi să folosească aceşti carbohidraţi în scopul creşterii şi dezvoltării?

Hm, doar nu există, şi nici nu poate exista un pretext darwinian pentru faptul minunat că o pisică, aproape din ziua în care s-a născut, ştie că trebuie să scormonească pământul pentru a-şi face nevoile într-o gropiţă, pe care s-o şi acopere apoi cu pământ. Se poate crede că în acest caz a fost vorba despre selecţie naturală? Toate pisicile care nu ştiu să facă această complicată operaţiune igienică au dispărut fără a da naştere altora, şi numai puii de pisici care ştiu să-şi îngroape excrementele au avut şansa să fie fertili şi să se înmulţească? Şi de ce tocmai pisica a ieşit din rotiţele zimţate ale mecanismului selecţiei naturale, înzestrată cu darul

curăţeniei exemplare, şi nu câinele, şi nici vaca, şi nici calul? De ce nu şi-a bătut capul selecţia naturală a lui Darwin să facă în aşa fel încât nu numai pisica, să zicem, ci şi porcul să fie capabil să se cureţe şi să se şteargă? Şi cine, mă rog frumos, l-a învăţat deodată pe strămoşul strămoşilor tuturor pisicilor despre importanţa igienei, cine l-a instruit pe cel dintâi care şi-a îngropat excrementele cum să sape prima groapă şi cum s-o acopere cu pământ? Nu ne-au învăţat deja înţelepţii noştri din Antichitate că orice lucru e legat de altul?

Shmuel se uita la buzele bătrânului mişcându-se sub mustaţa groasă şi cărunţă, observând iarăşi contrastul dintre jovialitatea incisivă a vorbelor şi profunda tristeţe ce-i umbrea ochii al căror albastru devenea cenuşiu: ochi tragici, pe o faţă de satir.

Alteori bătrânul vorbea, cum îi era obiceiul, îndelung, cu plăcere şi convingere despre frica obscură pe care imaginea evreului rătăcitor o exercită încă din Antichitate asupra imaginarului creştinilor:

— Nu oricine poate aşa, dintr-odată, să se scoale într-o bună dimineaţă, să se spele pe dinţi, să-şi bea cafeaua şi să-l omoare pe Dumnezeu! Ca să omoare un Dumnezeu, ucigaşul trebuie să fie şi mai puternic decât El, nemăsurat de crud şi satanic. Cât despre ucigaşul lui Isus creştinul, divinitate afectuoasă şi emanând iubire, acesta a fost neapărat mai puternic decât el, viclean şi sângeros. Blestemaţii ucigaşi ai divinităţii nu-şi pot asuma acest rol decât cu condiţia de a fi dotaţi cu resurse monstruoase de forţă şi răutate. Şi, într-adevăr, aşa apar evreii în pivniţele imaginarului antisemitului. Suntem cu toţii Iuda Iscariotul. Chiar şi după optzeci de generaţii, suntem cu toţii Iuda Iscariotul. Adevărul, tânărul meu amic, adevărul adevărat este chiar aici, în Eretz Israel[1].

1 Eretz Israel – Ţara lui Israel, Pământul lui Israel (în ebraică, în original) (n. red.).

în fața ochilor noștri: exact ca evreul din vechime, nici un evreu de astăzi, care aparent s-a născut aici, nu e deloc puternic, și nici odios, ci lacom, ingenios, zgomotos, înspăimântat și ros de bănuieli și de temeri. Așa. Chaim Weizmann[1] a spus cândva, în disperarea lui, că un stat evreu nu va putea exista în vecii vecilor, pentru că el conține o contradicție: dacă va exista un stat – nu va fi evreu, iar dacă va fi evreu – cu siguranță nu va fi un stat. Ca în scrierile noastre: „popor asemănător cu un măgar".

Uneori începea să vorbească despre migrația păsărilor și a bancurilor de pești, care se ghidează cu ajutorul unui sistem de orientare misterios, a cărui profunzime nu poate fi nici măcar bănuită de logica științifică. De cele mai multe ori, infirmul își întindea brațele larg deschise, odihnindu-se pe suprafața de sticlă a biroului, rămânând aproape nemișcat, în timp ce îi vorbea lui Shmuel, coama lui căruntă fiind luminată de veioză ca de-o aură. Din când în când își sublinia ideile ridicând vocea sau reducând-o până la șoaptă. Uneori degetele îi apucau un stilou sau o riglă, conturând în aer, cu mâna lui puternică, tot felul de forme și linii. După câte o oră sau o oră și jumătate se ridica greoi, târându-și corpul diform de-a lungul marginii mesei, sprijinit numai de brațe, iar apoi, luându-și cârjele, șchiopăta până la toaletă sau până la unul dintre rafturi. Uneori renunța la cârje, trăgându-și corpul cu ajutorul brațelor puternice, de la masă până la fotoliul lui de nuiele. Nu-i permitea cu nici un chip lui Shmuel să-l ajute. Șchiopătând pieziș și dezordonat, domnul Wald semăna cu o insectă rănită sau cu un fluture de noapte gigantic cu aripile arse, zbătându-se inutil din tot corpul ca să-și ia zborul.

---

1 Chaim Weizmann (1874-1952) – primul președinte al statului Israel, între 1949 și 1952. Pe lângă activitatea politică, a desfășurat și o bogată activitate științifică, fiind un renumit biochimist (n. red.).

Shmuel turna ceaiul în cești. Trăgea din când în când cu ochiul la ceas, pentru a nu întârzia servirea grișului cu lapte, care aștepta încălzindu-se încet pe plita electrică din bucătărie. Încercă de câteva ori să-i trezească interesul gazdei asupra dezbaterii care urmase spectacolului *Vizita bătrânei doamne*, sau asupra articolului controversat „Reflecții asupra poeziei lui Alterman"[1], recent publicat de poetul Nathan Zach[2], în care condamna fără milă ceea ce, după părerea lui, reprezenta artificialitatea plină de zorzoane care domina imaginile lui Alterman. În ce-l privește pe domnul Wald, el vedea în asta o anumită acuitate deloc de neglijat, dar și multă răutate, fanfaronadă, lipsă de maturitate, ocolind subiectul cu expresia: „De la un Nathan la alt Nathan, tot același Nathan"[3]. Cu toate acestea, bătrânul nu a protestat când Shmuel i-a citit trei sau patru poezii de Dalia Ravikovitch[4], publicate cu câteva săptămâni înainte. Își plecă doar capul său troienit, ascultă concentrat și rămase tăcut.

Din cauza gâtului îndoit deodată în unghi drept, fața domnului Wald, în timp ce asculta poeziile acelea, părea ascunsă în podeaua camerei, așa încât, pentru o clipă, Shmuel nu văzu decât un corp spânzurat, cu ceafa dislocată.

---

1 Nathan Alterman (v. nota 1 de la p. 7) (n. red.).

2 Nathan Zach (n. 1930) – figură importantă a scenei literare israeliene, fiind unul dintre cei ce au pus bazele canonului poeziei israeliene moderne, recompensat cu premiile Bialik și Israel (n. red.).

3 Joc de cuvinte ironic prilejuit de prenumele poeților Nathan Alterman și Nathan Zach, cu referire la expresia *MiMoshe ad Moshe lo kam che Moshe*, adică: „De la Moise (personajul biblic) la Moise (Maimonide) nu a mai fost nimeni altul ca Moise"(n. red.).

4 Dalia Ravikovitch (1936-2005) – renumită poetă israeliană, traducătoare și activistă pentru pace. A fost recompensată cu premiile Bialik, Israel și Premiul Prim-Ministrului (n. red.).

9

Josefus Flavius[1], adică Iosef Ben Matitiahu, prima dintre sursele evreiești care au avut grijă să menționeze existența lui Isus, ne spune povestea creștinului în două versiuni diferite. În *Antichități iudaice*, Ben Matitiahu îi consacră câteva rânduri, în mod vădit creștine, lui „Isus, om înțelept, dacă poate fi numit aievea om. El a fost autorul unor uluitoare minuni... și a atras de partea lui o mulțime de iudei, dar și o mulțime de păgâni. Acesta a fost Mesia. Chiar dacă Pilat l-a țintuit pe cruce... li s-a arătat a treia zi iarăși viu..."[2] Flavius încheie nota aceasta scurtă găsind de cuviință să adauge: „De atunci și până azi dăinuie poporul creștinilor, care își trage numele de la dânsul"[3]. Însă câțiva cercetători contemporani nouă, printre care și profesorul Gustav Yom-Tov Eisenshloss, pretind că un evreu ca Iosef Ben Matitiahu nu ar fi putut să scrie așa ceva despre Isus și că probabil fragmentul acesta a fost rescris în întregime de mâini creștine și integrat mai târziu de falsificatori în *Antichități*

O altă versiune despre Isus, complet diferită de aceea a lui Iosef Ben Matitiahu, apare într-adevăr în scrierile lui Agapius, autor arab creștin din secolul al X-lea. Conform lui Agapius, Iosef Ben Matitiahu nu vede în Isus un Mesia, iar învierea lui la trei zile după crucificare nu e prezentată de către acesta ca un fapt real, ci mai degrabă ca fiind rodul credinței discipolilor lui Isus.

---

1 Titus Flavius Josephus (37-100) – istoric și biograf roman de origine evreiască. Cunoscut îndeosebi pentru scrierile despre evenimentele care au avut loc în Iudeea Romană în secolul I, cu accent pe tradițiile iudaice și originile creștinismului (n. red.).

2 Flavius Josephus, *Antichități iudaice*, cartea XVIII, cap. III, p. 446, Ed. Hasefer, București, 2001 (n. red.).

3 *Idem* (n. red.).

Ben Matitiahu s-a născut la câțiva ani după crucificare și poate că faptul cel mai interesant din tot ce a scris despre Isus, atât în versiunea din *Antichități iudaice*, cât și în cea discutată de Agapius, e modul neînsemnat, aproape neglijabil, în care e privit creștinul de istoricul care i-a fost aproape contemporan: în ambele versiuni, Ben Matitiahu consacră mai puțin de o duzină de rânduri întregii vieți a lui Isus, cu tot cu vestirea, faptele exemplare, crucificarea, învierea și noua religie a credincioșilor lui.

Chiar și în ochii evreilor din generațiile care i-au urmat lui Iosef Ben Matitiahu, personajul Isus ocupă un loc nesemnificativ, fiind privit mai degrabă ca o curiozitate: doar un mic număr dintre înțelepții Hazal[1], a catadicsit să arunce ici și colo, în locuri izolate, aluzii obscure, menite poate să-l învinuiască pe Isus creștinul, sau poate fără nici o legătură cu el, ridiculizând o altă persoană: în general, înțelepții Hazal se abțin de la menționarea numelui lui Isus. Generațiile următoare i-au atribuit, pentru a-l ridiculiza și proscrie, porecla „omul acela".

În două sau trei scrieri, licărește printre rânduri un fel de ironie ușoară, care poate fi interpretată în diverse feluri. De exemplu, învățatul Shimon ben Azzai[2] citează un arbore genealogic găsit în Ierusalim, unde apare scris: „un om oarecare, născut dintr-o femeie". O fi ascunsă aici vreo aluzie înfricoșată la credincioșii religiei concurente, sau poate că nu e decât o bârfă care circula prin Ierusalim și al cărei erou putea fi un oarcare, una dintre bârfele anonime care plutesc și acum în Ierusalim, emanând chiar de pe holurile universității.

---

1 Hazal – acronim pentru *Hahameinu Zikronam Livraha* („Înțelepții noștri, binecuvântată fie-le memoria"), referire la înțelepții Mishnei, Toseftei și cei ai Talmudului (n. tr.).

2 Shimon ben Azzai – distins rabin și înțelept din secolul al II-lea (n. red.).

În Tosefta, la capitolul *Sanhedrin*[1], apare o singură dată o acuzație la adresa unui Ben Stada, care a fost pedepsit în Lida[2] pentru că a incitat la idolatrie, unii dintre comentatori susținând cu convingere că și aici ar fi o vagă aluzie la Isus creștinul. În alt loc din Tosefta, la capitolul *Holin*, e amintit un doctor care vindeca mușcături de șarpe cu ajutorul numelui lui Isus ben Pantira. Dar cine era acel Isus și cine era Pantira? Problema dă naștere unor presupuneri care nu sunt bazate decât pe intuiție. Doar mai târziu, într-un capitol din *Yalkut Shimoni*[3] referitor la Numeri, apare un avertisment privitor la copilul „care pretinde a fi o divinitate, ca să schimbe cursul întregii lumi".

Cu toate acestea, în trei locuri diferite din Talmudul babilonian au apărut cândva acuzații clare la adresa lui Isus, descris ca un elev silitor care s-a abătut de la drumul cel bun, sau ca un vrăjitor care propagă idolatria, sau chiar ca un anarhist care a vrut să se întoarcă la religie, dar nu i s-a permis. Însă, de la o generație la alta, aceste pasaje s-au șters aproape fără urmă din toate versiunile imprimate ale Talmudului babilonian, pentru că evreii se temeau ca de moarte de ceea ce le-ar fi putut pricinui vecinii lor creștini când le-ar fi citit.

Poetul Yannay[4], care a trăit în Eretz Israel în secolul al V-lea sau al VI-lea, a scris în acrostih un poem anticreștin care

---

1 Adunare formată din 23 până la 71 de bărbați din fiecare oraș al Israelului antic, reprezentând autoritatea religioasă, morală și judecătorească (n. red).

2 Oraș în care apostolul Petru i-a vizitat pe sfinți și în care l-a vindecat pe Enea (Faptele Apostolilor, 9:32, 38, 34). În Vechiul Testament, orașul apare sub numele de Lod (n. red.).

3 Antologie de învățături midrashice (alegorice), care aduc diverse interpretări și explicații fiecărui capitol al Tanahului (n. red.).

4 Primul autor de *piyutim* (poeme liturgice, a căror tradiție data de pe vremea Primului Templu) care a introdus rima și și-a trecut numele în acrostih (n. red.).

ridiculizează și-i ia în derâdere pe cei care „spun că ticălosul e om important /care îl aleg pe cel mai dezgustător /... care se adresează spânzuratului fără încetare"

Când Shmuel aduse câteva pagini din lucrarea lui abandonată despre „Isus prin ochii evreilor" în bibliotecă și începu să-i citească lui Ghershom Wald versurile acelea cântate, bătrânul rânji acoperindu-și ochii cu palma lui cea mare și dizgrațioasă, asemenea unui om care refuză să privească un lucru indecent, și spuse indignat:

— Gata, gata, cine e în stare să asculte asemenea vorbe de duh insipide? Eu te-am rugat să-mi spui cum e Isus văzut de evrei, nu cum e văzut de tot felul de imbecili. Ceaiul ăsta e prea slab și prea dulce, și, pe lângă toate astea, mai e și călduț. Reușești să înghesui toate relele de pe lume într-o singură ceșcuță, apoi le mai și amesteci. Nu, nu e nevoie, nu te deranja să-mi pregătești alt ceai. Adu-mi numai, te rog, un pahar cu apă de la robinet, după care vom mai sta puțin fără să vorbim. Ben Stada sau Ben Pantira, ce importanță au ei pentru noi? Odihnească-se în pace. Noi nu avem decât ceea ce vedem cu ochii. Dar și asta, doar foarte rar. Acum hai să ascultăm știrile.

10

Mansarda lui era joasă, dându-ți senzația plăcută a unei vizuini pentru iarnă. Era un spațiu alungit, cu acoperișul înclinat ca o pânză de cort. Singura fereastră dădea spre zidul grădinii, cu perdeaua de chiparoși din spatele lui, și spre curtea pavată cu dale din piatră, umbrite de vița-de-vie și de smochinul cel bătrân. Un motan negru ca tăciunele trecea pe-acolo din când în când, încet, ca un rege, cu coada ridicată, plutind parcă încoace și încolo cu pași catifelați, ca și

cum labele lui delicate nici măcar nu călcau, ci doar ștergeau cu lentoare și plăcere dalele șlefuite de piatră sclipind în ploaie. Fereastra era adâncă, pentru că pereții casei erau groși. Shmuel își trase plapuma până la pervaz și își căptuși un fel de cuib în care-i plăcea să se ghemuiască din când în când câte o jumătate de oră sau chiar o oră întreagă, privind curtea goală. Într-un colț al curții descoperi, din punctul lui de observație, o groapă de apă acoperită cu un capac de fier ruginit. Curțile vechiului Ierusalim erau pline cu astfel de gropi, săpate cu scopul de a colecta apa de ploaie, obicei ce data dinainte de venirea britanicilor, care au tras conducte de apă de la bazinele Shlomo și de la izvoarele de la Rosh Haayn, împânzind orașul cu o rețea de canalizare. Gropile acelea vechi cu apă de ploaie i-au salvat pe evreii din Ierusalim în timpul secetei din 1948, când Legiunea Arabă a monarhiei de dincolo de Iordan a asediat orașul și a aruncat în aer toate pompele de la Latrun și Rosh Haayn, în încercarea de a-i face pe locuitori să cedeze. Oare se mai număra încă Shaltiel Abarbanel, tatăl Ataliei, printre conducătorii așezămintelor evreiești în timpul invaziei armatelor arabe, sau fusese deja înlăturat de Ben Gurion din toate funcțiile de conducere? Pentru ce oare? Și ce făcuse după aceea? În ce an a murit, de fapt, Shaltiel Abarbanel?

Într-o zi, își puse în gând Shmuel, mă duc câteva ore la Biblioteca Națională și mă documentez, fiindcă vreau să clarific ce se ascunde în spatele poveștii ăsteia.

Deși, cu ce te ajută dacă știi? Faptul că vei ști te va apropia de Atalia? Sau poate, dimpotrivă, o va face să fie și mai distantă cu tine decât e acum, închizându-se în cochilia secretelor ei?

Între colțul de servit cafeaua și nișa cu toaletă și duș, separate de o perdea, se găsea patul lui Shmuel. Lângă pat erau

o masă, un scaun și o veioză în fața căreia se aflau o sobă și un raft, pe care stăteau un dicționar ebraic-englez și unul arameic-ebraic, o Biblie legată în pânză neagră, pe care erau gravate litere aurite, cuprinzând și Noul Testament, un atlas cu litere latine și volumul *Istoria mișcării Hagana*, alături de câteva volume din *File de foc*. Lângă ele erau vreo zece manuale de matematică superioară și logică matematică în limba engleză. Shmuel luă unul dintre ele și-l răsfoi fără să înțeleagă nici măcar primele rânduri ale prefeței. Pe raftul de sub cel pe care se aflau deja cărți când ajunsese acolo, Shmuel își aranjă puținele volume pe care le luase cu el, patefonul și discurile. De ușă erau prinse câteva cârlige metalice, de care își agăță hainele. Iar pe perete își lipi cu bandă adezivă chipurile eroilor Revoluției din Cuba, frații Fidel și Raul Castro și prietenul lor, doctorul argentinian Ernesto Che Guevara, înconjurați de o mulțime deasă de bărbați, și ei cu bărbi mari, aproape ca a lui Shmuel, purtând cu toții uniforme neglijente, semănând cu niște poeți vizionari în haine de război și cu pistoale la șold. Figura sălbatică și greoaie a lui Shmuel s-ar fi integrat perfect în grupul acela. Fiecare avea atârnată de umăr câte o pușcă. Armele câtorva dintre revoluționari erau prăfuite și agățate cu o sfoară grosolană în loc de curea din piele.

Shmuel mai găsi în mansarda aceea o măsuță metalică pe rotile, foarte asemănătoare cu cea pe care o văzuse la domnul Wald, în biblioteca de la parter. Doar că aici, pe măsuța lui, erau aranjate cu grijă, în unghiuri drepte, ca niște soldați la apel, stilouri, creioane, caiete, clasoare, dosare goale de carton, agrafe și un morman de elastice, două radiere și o ascuțitoare lucioasă. Oare se așteptau ca el să se instaleze aici și să copieze scrierile sfinte, ca un călugăr antic, în chilia lui? Sau să se adâncească într-o muncă de cercetare? Despre Isus? Despre Iuda Iscariotul? Despre amândoi? Sau poate despre misterioasa ruptură dintre Ben Gurion și Shaltiel Abarbanel?

Stătea întins pe spate în pat, încercând să separe și să combine formele complicate din crăpăturile tencuielii de pe tavan, până i se închideau ochii. Chiar și închiși, ochii lui continuau să vadă sub pleoape plafonul înclinat al mansardei, care era ceva între celula unui prizonier și camera de izolare a unui pacient suferind de o boală rară și molipsitoare.

Mai apăruse acolo un obiect, căruia Shmuel Asch nu-i găsea nici o întrebuințare. Nu apăruse imediat după instalarea lui în mansardă, ci patru-cinci zile mai târziu, observându-l în timp ce se aplecase să caute sub pat un ciorap ascuns acolo, în întuneric. Dar iată că, în locul ciorapului, s-au căscat spre el din întunericul de sub pat colții ascuțiți și strălucitori ai unei vulpi înrăite, cioplite la capătul unui baston negru, foarte elegant.

II

Zi de zi, Ghershom Wald se instala comod în scaunul lui din spatele biroului sau pe divan, servindu-le partenerilor de conversații telefonice predici pline de ironie. Își asezona ideile cu versete și citate, cu aluzii și jocuri agere de cuvinte, ale căror săgeți erau îndreptate împotriva lui însuși, nu mai puțin decât împotriva partenerului de dispută. De fiecare dată, Shmuel avea impresia că domnul Wald îl înțeapă cu un ac fin și-l rănește pe cel cu care discută – jigniri pe care numai cei cultivați puteau să le sesizeze. Spunea, de exemplu: „Dar de ce trebuie să te ocupi de profeții, dragul meu? Oare nu după ce a fost distrus Templul, li s-a dat darul profeției celor ca tine și ca mine?" Sau: „Chiar dacă mă pisezi cu pisălogul în piuliță, n-am să-mi schimb părerea". Altă dată a spus: „Uite, tu și cu mine, dragul meu, cu siguranță nu semănăm cu nici unul dintre cei patru fii împotriva cărora se vorbește

în *Haggadah*[1] de *Pesah*[2], însă uneori am impresia că cel mai puțin semănăm cu fiul cel mare". În același timp, fața urâtă a lui Ghershom Wald exprima o anumită iritare și malițiozitate, iar vocea lui scotea niște triluri de bucurie victorioasă, copilărească. Însă ochii lui albaștri-cenușii, sub sprâncenele groase, cărunte contraziceau ironia, trădându-i detașarea și tristețea, ca și cum nu participau deloc la conversație, ci rămăseseră fixați pe ceva mai groaznic decât putea suporta. Shmuel nu știa nimic despre partenerii de conversație de la capătul celălalt al firului, în afară de faptul că, aparent, acceptau cu răbdare ironiile lui Wald și îi iertau ceea ce tânărului i se părea la limita dintre persiflare și răutate.

Pe de altă parte, nu era exclus ca acei parteneri de conversație cărora Wald li se adresa întotdeauna cu „dragul meu" sau „dragă amice" să fie unul și același, poate nu tocmai diferit de Ghershom Wald însuși, poate și el infirm și bătrân, imobilizat în biroul lui, poate stând și el împreună cu vreun student sărac – exact ca Shmuel, care încerca să ghicească cine se afla la celălalt capăt al firului.

Uneori domnul Wald se lăsa copleșit de tristețe și tăcere, cufundat în fotoliu, înfășurat în pătura de lână scoțiană în carouri, căzut pe gânduri, sau poate moțăind, pentru ca apoi să se trezească și să-i ceară lui Shmuel bunăvoința de a-i turna ceai, retrăgându-se din nou în el însuși. Îngânând un sunet prelung și înfundat, poate o urmă de cântec sau un bolborosit obsesiv.

Seară de seară, la șapte și un sfert, după știri, Shmuel îi încălzea bătrânului grișul cu lapte pregătit de vecina Sara de

1 Set de texte care stabilesc cutumele și ritualul pascal, precum și rugăciunile ce trebuie rostite în timpul acestora (n. red.).

2 Paștele evreiesc, în timpul căruia se celebrează eliberarea evreilor din sclavia egipteană (n. red.).

Toledo. Peste griș, Shmuel presăra puțin zahăr brun și praf de scorțișoară. Grișul le ajungea amândurora. La nouă și un sfert, după a doua ediție a știrilor de seară, îi punea în față tava cu medicamente, vreo șase sau șapte tablete și capsule diferite, și un pahar plin cu apă de la robinet.

Odată, bătrânul privi cercetător trupul lui Shmuel, din cap până-n picioare și invers, fără politețe, așa cum privești un obiect suspect, pipăindu-și parcă partenerul de conversație cu degetele lui aspre, timp îndelungat, curios, până ce găsi ceea ce căuta. Și întrebă fără menajamente:

— Logica ne spune totuși că ai o fată pe undeva? Sau ceva care să semene cu o fată? Sau poate ai avut? Nu? Nici o femeie? Nici o fată? Niciodată?

Apoi chicoti, ca și cum ar fi auzit o glumă deocheată.

Shmuel se bâlbâi:

— Da. Nu. Am avut. Am avut câteva. Dar...

— Atunci de ce te-a părăsit doamna? Nu contează. Consideră că n-am întrebat nimic. S-a dus. Să-i fie rușine. Dar Atalia noastră te-a fermecat deja. Fără să miște un deget, femeia aceasta are puterea de a atrage străinii. Numai că ține mult la singurătatea ei. Pe bărbații pe care i-a fermecat și i-a apropiat, ca să-i îndepărteze după numai câteva săptămâni, sau chiar după o săptămână. „Trei lucruri sunt mai presus de puterile mele, și chiar patru pe care nu le pot pricepe ... dar cel mai mult, urma omului la o fată."[1] Odată mi-a spus că oamenii străini o pasionează atâta timp cât rămân mai mult sau mai puțin străini. Un străin care a încetat să-i fie străin începe imediat să-i devină apăsător. Dar ce sens are cuvântul *leratek*, poate știi tu, întâmplător? Nu? Ce-i asta, chiar nu se mai predă în universități etimologia cuvintelor și evoluția lor?

---

1 Proverbe, 30:18,19 (n. red.).

— Nu mai sunt student.

— Nu. Şi totuşi da. Te-au trimis deja în întunericul de afară, la urlet şi scrâşnet din dinţi. Deci originea cuvântului „a fermeca", *leratek*, se află în Talmudul de la Ierusalim, în arameica din zona Israelului, *ratka* – adică parcelă înconjurată de un gard, de unde vine verbul *leratek*, adică a lega, a încătuşa, a interzice prin *retukot*, cătuşe. Cătuşele astea seamănă, poate, cu nişte lanţuri. Sau cu nişte lese. Şi părinţii? Cum? Ai părinţi? Sau ai avut cândva?

— Da. La Haifa. În Hadar HaCarmel.

— Fraţi?

— O soră. În Italia.

— Şi bunicul despre care mi-ai povestit, care a lucrat în Poliţie în perioada Mandatului Britanic şi care, pentru că purta uniformă britanică, a fost omorât de fanaticii noştri – bunicul acela era din Letonia?

— Da. Şi adevărul e că s-a înscris în poliţia britanică pentru a le putea da informaţii partizanilor. Era de fapt un fel de agent dublu, luptător în mişcarea de partizani ai cărei membri l-au omorât. Hotărâseră că era trădător.

Ghershom Wald rămase pe gânduri. Ceru un pahar cu apă. Ceru să fie întredeschisă fereastra. După care spuse trist:

— Mare greşeală a făcut. Greşeală mare şi amară.

— Cine? Mişcarea partizanilor?

— Fata. Aceea care te-a părăsit. Tu eşti un tânăr cu suflet. Atalia însăşi mi-a spus acum câteva zile, şi ştiu, ca întotdeauna, că are dreptate; că doar nu se poate ca Atalia să nu aibă dreptate. S-a născut aşa, având dreptate. E alcătuită numai din dreptate. Însă dreptatea permanentă e de fapt pământ pârjolit? Nu?

12

În fiecare dimineață, Shmuel Asch se trezea la nouă sau la zece, cu toate că-și promitea de multe ori ca în ziua următoare să fie în picioare înainte de șapte, să-și facă o cafea tare și să se așeze la masa de lucru.

Se trezea, dar nu deschidea ochii. Se ghemuia și mai bine în plapumă, începând să se certe cu voce tare: „Scoală-te odată, leneșule, e miezul zilei". Și ajungea în fiecare dimineață la o concesie cu el însuși, spunând: „Încă zece minute, ce-i rău în asta? Doar ai venit aici să te odihnești, să scapi de fuga de afară, nu să fii iarăși hăituit".

În cele din urmă se întindea, oftând de două-trei ori, smulgându-se cu forța și ridicându-se din pat în izmene, tremurând tot de frig, și se îndrepta spre fereastră, să vadă prin ce era diferită noua zi de iarnă față de precedenta. Curtea casei, cu dalele de piatră strălucind de atâta ploaie, frunzele uscate care se tăvăleau pe jos, capacul de fier ruginit care acoperea groapa cu apă și imaginea smochinului desfrunzit, toate îl îndemnau la calm și tristețe. Smochinul golaș îi amintea de cel din Noul Testament, din Evanghelia după Marcu, smochinul în care Isus, ieșind din Beit Haieni, căutase în zadar un fruct pe care să-l mănânce, dar negăsind, îl blestemase plin de mânie, făcând să se usuce și să moară pe loc. Însă Isus știa foarte bine că nici un smochin nu dă roade înainte de Pesah. În loc să-l blesteme, l-ar fi putut binecuvânta, ar fi putut face o mică minune, în așa fel încât smochinul să-i dea fructe pe loc?

Tristețea aduse cu ea un fel de bucurie secretă ciudată: parcă cineva înăuntrul lui se bucura de tristețea aceea. Bucuria i-a dat energia necesară pentru a-și vârî capul buclat și barba sub robinet, lăsând să curgă apa rece ca gheața, care să-l spele de urmele somnului.

Acum se simțea destul de treaz încât să întâmpine ziua cea nouă, așa că smulse prosopul și se șterse cu putere, ca pentru a-și curăța frigul de pe corp, se spălă pe dinți plin de elan, făcând gargară și scuipând cu un horcăit puternic, din fundul gâtului. Se îmbrăcă, punându-și un pulover lăbărțat, aprinse soba și ceainicul și își făcu o cafea neagră. În timp ce cafeaua clipocea, aruncă o privire la conducătorii Revoluției din Cuba, care se uitau la el de pe peretele înclinat al mansardei, și le spuse entuziast: „Bună dimineața, prieteni"

Cu ceașca de cafea în mâna dreaptă, luă bastonul și se întoarse pentru câteva minute la fereastră, în compania vulpii sculptate la capătul acestuia. Dacă vedea vreo pisică strecurându-se în ceață printre tufele înghețate, bătea cu bastonul în fereastră, ca și cum ar fi provocat vulpea cu dinți sclipitori să iasă din ascunzătoare și să alerge după pradă, sau ca și cum ar fi lansat mesaje SOS spre lumea exterioară, să fie observați amândoi – și vulpea, și el –, și să le fie trimis cineva care să-i salveze din prizonieratul din mansardă. Uneori ochii i se umpleau de lacrimi, când și-o imagina pe Yardena la cafeneaua universității, cu fusta ei moale de catifea reiată, cu părul strâns cu o clamă în vârful capului, împrăștiind în jurul ei hohote de râs, pentru că cineva de la masa alăturată se amuza pe seama felului în care apăruse Shmuel coborând scările, cu capul înfășurat în barbă mereu înaintea corpului, cu picioarele alergând în urma lui, gâfâind.

După cafea, Shmuel își presăra talc parfumat pentru bebeluși pe barbă și pe părul cârlionțat, aruncând pe buclele sălbatice o cărunțeală timpurie, apoi cobora pe scara în spirală, care ducea de la mansarda lui la bucătărie. Avea grijă să nu facă zgomot, ca să nu-l deranjeze pe Ghershom Wald în timpul somnului dinaintea mesei de prânz. Cu toate acestea, fără să-și dea seama de contradicție, apariția îi era precedată de patru-cinci accese de tuse forțată, eliberate cu

speranța ascunsă de-a o convinge pe Atalia să-i iasă în întâmpinare, făcând să se lumineze bucătăria pentru câteva minute.

De obicei femeia nu era acolo, deși nările lui păreau că detectează boarea ușoară a parfumului ei de violete. Era copleșit de tristețea de dimineață, dar de data aceasta ea nu mai avea nimic în comun cu bucuria de a fi trist, ci devenise o iritare astmatică, așa că se grăbi să tragă adânc de două ori din inhalatorul pe care-l avea întotdeauna în buzunar. Apoi deschise frigiderul, contemplându-i interiorul timp de trei-patru minute, fără a avea nici cea mai vagă idee despre ce căuta de fapt.

Bucătăria era întotdeauna ordonată și curată, ceașca și farfuria ei spălate erau așezate la scurs pe uscător, pâinea împachetată într-o foiță subțire, în cutia de pâine, nici o firimitură pe mușama, doar scaunul ei stătea puțin mai departe de masă, într-un unghi mic față de perete, ca și cum ar fi plecat în grabă.

Să fi ieșit din casă? Sau iar s-a închis în tăcere în camera ei?

De câteva ori nu a reușit să-și stăpânească accesele de curiozitate și s-a strecurat din bucătărie spre hol, să tragă cu urechea la ușa ei. Nu se auzea nici un zgomot înăuntru, dar după câteva minute de concentrare, avea uneori impresia că aude dincolo de ușa închisă un fel de murmur sau foșnet slab, monoton și neîntrerupt. Încercă să-și imagineze ce era în camera aceea, în care nu fusese niciodată invitat și în care nici nu reușise să tragă cu ochiul, deși de câteva ori stătuse destul de mult la pândă pe hol, sperând să se deschidă ușa.

După un minut sau două nu-și mai putea da seama dacă foșnetul ori murmurul proveneau într-adevăr de dincolo de ușă sau răsunau doar în capul lui. Aproape că se lăsase tentat să apese mânerul clanței în tăcere. Dar se stăpâni și se întoarse la bucătărie, cu nările fremătând ca cele ale unui cățeluș, în căutarea unui ecou îndepărtat al mirosului ei. Deschise din

nou frigiderul, și de data asta găsi un castravete pe care-l mâncă în întregime, cu tot cu coajă.

Rămase vreo zece minute așezat lângă masa din bucătărie, trecând în revistă titlurile din *Davar*: Noul guvern va depune jurământul peste două-trei zile. Din cine va fi format, încă nu e clar. Șeful opoziției, Begin, declară că problema refugiaților nu are soluție între frontierele statului Israel, dar are o soluție reală și pozitivă pe pământul Israelului, atunci când acesta va trăi în unitate. Primarul orașului Zefat a fost salvat de la moarte ca prin minune, când mașina lui s-a rostogolit într-o prăpastie de pe marginea drumului. Va continua să plouă în toată țara, iar la Ierusalim e posibil să ningă.

13

Uneori urca înapoi în camera lui, citind timp de două sau trei ore, mai întâi lângă masă, apoi întins pe pat, până ce cartea îi cădea pe barba deasă, iar ochii i se închideau, hipnotizați de șuieratul vântului de la fereastră și de picurii ploii căzând pe streșinile casei. Se gândea cu o vagă plăcere la ploaia neîntreruptă ce cădea la numai câteva degete de capul lui, pentru că plafonul mansardei era înclinat într-un unghi potrivit și ar fi putut s-o atingă cu degetele atunci când stătea întins pe pat.

La prânz se ridica, se înfășura în paltonul studențesc zdrențuit, care se încheia în brandenburguri cu nasturi mari din lemn. Pe cap purta un fel de caschetă pe care o numea șapcă. Refugiații din estul Europei aduseseră cu ei astfel de șepci rusești. Ieșea să se plimbe între o repriză de ploaie și alta. Înconjura clădirea Casei de Cultură sau o lua spre est, spre strada Shmuel Hanaghid, înaintând de-a lungul zidurilor de piatră ale mânăstirii Ratisbonne, trecând prin fața sinagogii Yeshurun și întorcându-se spre cartierul Shaarei Hesed,

pe străzile Keren Kaiemet și Usishkin. Uneori lua, fără a-i cere voie Ataliei, și bastonul-vulpe, lovind cu el dalele de piatră sau încercând porțile de fier. Spera din tot sufletul să nu întâlnească vreun cunoscut de la universitate, pentru a nu fi nevoit să bâlmăjească o explicație despre motivul pentru care dispăruse așa deodată, ca și cum l-ar fi înghițit pământul. Unde anume plecase? Și ce făcea exact în momentul de față? Și de ce rătăcea pe străzi în plină iarnă, înfofolit ca o fantomă? Și ce mai era și cu bastonul ăsta elegant, cu cap de vulpe din argint?

În fond, nu are nici un răspuns. Nici un motiv. Și a mai și semnat că se obligă să nu povestească nimănui nimic despre noul lui loc de muncă.

Dar de ce? Nu face decât să-i țină companie unui infirm bătrân câteva ore pe zi, adică un fel de muncă de îngrijire, primind în schimb masă, casă și o mică sumă lunară. Ce au de ascuns Ghershom Wald și Atalia Abarbanel de lumea din afară? Ce rost are tot efortul lor de a păstra secretul? Nu o dată s-a simțit cuprins de curiozitate și de dorința de a-i chestiona, dar tristețea reținută a domnului Wald și distanța rece a Ataliei i-au blocat întrebările înainte de a le formula.

Odată, văzu sau avu impresia că-l vede, pe strada King George, lângă Beit Hamaalot, pe Nesher Sharshevski, specialistul în rezervoare de apă de ploaie. Străduindu-se să-și ascundă jumătate de față în șapcă, Shmuel zâmbi în barbă, gândindu-se că iarna aceasta îi oferea stimatului Nesher Sharshevski multă apă de ploaie de colectat. Poate într-o zi va veni și la noi, să verifice apa colectată în groapa acoperită cu capac de fier din curtea casei de pe aleea Rav Elbaz?

Altă dată, pe strada Keren Hayesod, aproape că dădu nas în nas cu profesorul Gustav Yom-Tov Eisenshloss, și numai datorită ochilor miopi ai acestuia de după ochelarii cu lentile groase ca din sticlă armată reuși Shmuel Asch să se ascundă în ultimul moment într-o curte.

La prânz se instala în micul restaurant unguresc de pe strada King George și își comanda gulaș fierbinte și iute, cu două felii de pâine albă și compot la desert. Uneori traversa în grabă Parcul Independenței, galopând cu pașii lui de evadat, cu capul buclat urmând bărbii, cu corpul aplecat oblic înainte, în urma capului, și picioarele năpustindu-se după corp, de teamă că vor rămâne în urmă. Călca prin bălți fără să-și dea seama, crengile copacilor îi stropeau fruntea cu picături înțepătoare, și gonea ca și cum ar fi fost urmărit. Până ce ajungea pe strada Hilel, de unde intra pe Nahalat Shiva, se oprea gâfâind în fața casei unde locuise Yardena înainte de a se mărita și se uita, cu gulerul ridicat, spre intrare, ca și cum nu Yardena, ci Atalia ar fi trebuit să apară acolo brusc. Își scotea din buzunar inhalatorul și inspira adânc, de trei ori.

Ierusalimul avea un aer liniștit și meditativ în iarna aceea. Din când în când, băteau clopotele bisericilor. Prin chiparoși trecea o adiere dinspre vest, care pișca fără milă coroanele acestora, dar și inima lui Shmuel. Uneori, un țintaș iordanian plictisit trăgea câte un foc de armă izolat dincolo de zonele minate și de zona neutră care despărțea partea israeliană a orașului de cea iordaniană. Împușcătura aceea amplifica parcă și mai mult tăcerea aleilor și greutatea cenușie a zidurilor înalte de piatră care încercuiau zone în care Shmuel nu știa ce se ascunde, mânăstiri sau orfelinate, sau poate baze militare. În partea superioară a zidurilor erau îngropate în beton cioburi mari de sticlă și, de multe ori, peste ele erau așezate rotocoale de sârmă ghimpată ruginită. Odată a trecut în umbra zidului care înconjura azilul leproșilor din cartierul Talbieh, întrebându-se ce fel de viață duceau cei închiși înăuntru și își răspunse că poate nu era cu mult diferită de viața lui, sechestrat în mansarda joasă a ultimei case de pe aleea Rav Elbaz, de la capătul Ierusalimului, în apropierea terenurilor bolovănoase abandonate.

După vreun sfert de oră făcea cale întoarsă, traversa cartierul Nahalat Shiva, îndreptându-se spre casă, făcând un ocol prin strada Agron, până ce ateriza într-un târziu lângă poarta de fier blocată a casei scunde din piatră și ajungea gâfâind, cu o ușoară întârziere, să-și ia în primire garda din biblioteca domnului Wald. Umplea și aprindea soba cu petrol, dădea de mâncare peștișorilor aurii din acvariul de sticlă rotund și pregătea ceai pentru amândoi. Schimbau între ei foile ziarului *Davar*. Din cauza ploilor de iarnă, o clădire veche din Tveria se prăbușise, și doi locuitori fuseseră răniți. Președintele Eisenhower atrăgea atenția asupra uneltirilor de la Moscova. În Australia fusese descoperit un mic sat ai cărui locuitori nu auziseră niciodată de existența omului alb. Iar Egiptul își umplea depozitele cu arme sovietice moderne.

14

Într-o dimineață coborî în bucătărie, unde o găsi pe Atalia șezând la masa acoperită cu muşama şi citind o carte. Cu palmele, cu toate cele zece degete, ținea îmbrățișată ceașca de cafea aburindă. Shmuel tuși slab, spunându-i:

— Scuză-mă. N-am vrut să deranjez.

Atalia replică:

— Ai deranjat deja. Stai jos.

Ochii ei căprui, fascinanți îl cercetară cu o ușoară ironie, ca și cum era sigură de puterea ei feminină, dar punea la îndoială calitățile tânărului care stătea în fața ei. Sau ca şi cum l-ar fi întrebat fără cuvinte: Ei, poate ai în sfârșit o mică surpriză pentru mine, sau iar ai venit numai din plictiseală?

Shmuel își plecă privirea și observă vârfurile pantofilor ei negri cu toc sub masa din bucătărie. Marginile rochiei de lână verzuie îi ajungeau aproape de glezne. Trase adânc aer în piept

și simți o ușoară amețeală, provocată de parfumul de violete. După care își cântări gesturile, luă cu mâna stângă solnița, iar cu dreapta, pipernița, spunând:

— Nimic special. Am coborât în bucătărie ca să iau un cuțit pentru pâine, sau...

— Oricum te-ai așezat deja. De ce mai inventezi scuze?

Și se uită la el, încă fără nici un zâmbet, dar ochii îi erau deja luminoși, promițând că zâmbetul avea să vină cu siguranță: pentru asta nu era nevoie decât de un mic efort din partea lui.

Puse jos solnița și pipernița, smulse o foaie din carnețelul de pe masă și o îndoi la jumătate. Făcu două urechi din foaia îndoită, de o parte și de alta. Apoi îndoi marginea, trase și iar îndoi, formând mai întâi un triunghi, apoi un dreptunghi, și iar îndoi, obținând două triunghiuri suprapuse și un dreptunghi, trase în ambele părți și îi oferi în cele din urmă o bărcuță de hârtie, spunând:

— Surpriză. Pentru tine.

Ea luă din mâna lui bărcuța și o împinse gânditoare de-a latul mușumalei, până îi găsi loc sigur de acostare între solniță și piperniță. Și dădu din cap, ca și cum ar fi căzut la înțelegere cu ea însăși. Shmuel se uită la șănțulețul adânc și clar care îi cobora de la nările mici până la mijlocul buzei superioare. Acum observă că buzele îi erau rujate discret, aproape imperceptibil. În replică, cedând privirii lui, Atalia își ridică ceașca și bău cafeaua rămasă. Apoi, adunându-și parcă gândurile, îi spuse cu vocea ei gravă, cântată aproape indolent, ca și cum ar fi mângâiat fiecare silabă înainte de-a o trimite în drumul ei:

— Tu ai venit aici să te izolezi, dar iată că au trecut doar trei săptămâni, și singurătatea începe probabil să te apese.

Nu rosti aceste cuvinte sub forma unei întrebări, ci ca pe un diagnostic. În vorbele ei, Shmuel simți ceva care amintea de o încăpere caldă, cu obloanele trase, cufundată într-un

clarobscur, cu o veioză luminând slab, sub un abajur de culoare închisă. Încerca din toate puterile să-i trezească un sentiment oarecare, curiozitate, uimire sau compasiune maternă, sau măcar ironie, nu conta, esențialul era s-o împiedece acum să se ridice și să dispară în camera ei. Sau și mai rău, să plece de acasă: pentru că uneori ieșea, și nu se mai întorcea până seara târziu. De câteva ori ieșise și se întorsese doar a doua zi. El spuse:

— Am trecut printr-o perioadă foarte dificilă înainte de a veni aici. Și lucrurile nu s-au aranjat încă. Am trecut printr-o criză. Sau, mai bine zis, un eșec personal.

Acum zâmbetul ei tremură la colțurile buzelor, implorându-l parcă să se oprească din povestit. Ca și cum era jenată în locul lui. Și zise:

— Eu am terminat de băut. Tu? Căutai un cuțit de pâine, parcă?

Din sertarul mesei de lângă locul în care ședea, Atalia scoase un cuțit lung și ascuțit, pe care i-l întinse cu grijă lui Shmuel. Moment în care apăru, în sfârșit, și zâmbetul. De data asta nu era un zâmbet ironic, ci un zâmbet care-i lumină toată fața cu o licărire de simpatie și compasiune. Spuse

— Vorbește, dacă vrei. Stau să te ascult.

Shmuel luă absent cuțitul din mâna ei. Uitase să aducă tava pentru pâine. Zâmbetul femeii îl ameți̦se, și începu să-i povestească în șapte-opt fraze despre prietena lui, Yardena, care hotărâse brusc să se mărite, fără să-i dea nici o explicație, cu fostul ei iubit, un hidrolog uscat, pe care numai Dumnezeu știe unde-l găsise. Apoi mută cuțitul dintr-o mână în alta, fluturându-l puțin, încercându-i lama cu unghia, și spuse:

— Dar ce putem ști noi despre preferințele misterioase ale femeilor?

Astfel spera Shmuel să prelungească această conversație, sau poate să deschidă un nou subiect de discuție.

Atalia își luă zâmbetul înapoi și încheie spunând:

— Nu există așa ceva, preferințe misterioase ale femeilor. Unde ai auzit prostiile astea? N-am nici o idee de ce se despart cuplurile, pentru că nu am nici o idee despre cum se unesc. Și de ce se unesc. Cu alte cuvinte, pe mine n-ai ce să mă întrebi despre preferințele feminine. Sau masculine. Nu am nici un fel de explicații feminine. Poate Wald, poate vorbești cu el despre asta. El e specialist în toate.

Apoi adună de pe mușama vreo patru-cinci firimituri, pe care le puse în barca de hârtie a lui Shmuel, o împinse delicat spre el și se ridică: femeie frumoasă, de vreo patruzeci și cinci de ani; cerceii din lemn se legănară ușor când se ridică, iar corpul îi mângâia rochia pe dinăuntru; trecu prin fața lui împrăștiind o boare de parfum fin de violete. Dar lângă ușă se opri, cu o mână în șold:

— Încet-încet, poate reușim să te amorțim un pic, ca să doară mai puțin. Pereții ăștia sunt obișnuiți să înghită durere. Numai să nu pui mâna pe ceașca mea. Mă întorc la bucătărie și o spăl mai târziu. Dar tu să nu mă aștepți aici. Sau da. Așteaptă, de ce nu, dacă nu ai altceva mai bun de făcut. Wald ar spune, cu siguranță: fericit cel ce-așteaptă, și cel așteptat va veni. Nu am nici cea mai vagă idee cât timp.

Shmuel apropie cuțitul de mușama, dar negăsind ce să taie, se răzgândi, îl puse cu grijă lângă solniță și spuse:

— Da.

După o clipă se corectă:

— Nu.

Dar ea se strecurase deja afară. Lăsându-l să taie în bucățele barca de hârtie pe care i-o făcuse.

15

Cam pe la mijlocul secolului al IX-lea, sau poate puțin înainte, un evreu al cărui nume nu-l cunoaștem a scris un text în care îi ridiculiza pe Isus și credința creștină. Nu e nici o îndoială că autorul, care a scris acel text în limba arabă, trăia într-o țară musulmană, altfel nu ar fi îndrăznit să ia în derâdere creștinismul. Textul se intitulează *Katze Madgeadla el-askaf*, adică „Povestea polemicii preotului". Autorul este un preot care a trecut la iudaism, explicându-le creștinilor de ce credința lor este una falsă. E limpede că acesta cunoaște scrierile sfinte ale creștinismului, fiindu-i familiare și câteva interpretări creștine târzii.

În perioada Evului Mediu, acest text a fost tradus de evrei din arabă în ebraică, sub titlul *Polemica preotului Nestor* (poate făcând aluzie la biserica nestoriană, sau poate pur și simplu pentru că Nestor era numele preotului). De-a lungul anilor, au apărut diferite versiuni ale textului. În unele dintre ele au fost inserate citate în greacă și latină, altele au circulat dinspre zona sefardă spre cea aşkenază, ajungând până în țările bizantine.

Interesul suscitat de *Polemica preotului Nestor* constă în faptul că atrage atenția asupra unor contradicții clare în poveștile evanghelice, asupra falsității ideii de Trinitate și prezintă reflecții pe marginea caracterului divin al lui Isus. În acest scop, povestitorul folosește diverse mijloace, dintre care unele se contrazic reciproc: pe de-o parte, Isus e descris ca fiind un evreu ca toți ceilalți, credincios, care nu avea intenția să creeze o nouă religie sau să fie considerat Dumnezeu. Abia după moartea lui, creștinismul i-a deformat imaginea în conformitate cu propriile interese, ridicându-l la rang de divinitate. În al doilea rând, textul batjocorește cu aluzii grosolane, sau chiar dezgustătoare, circumstanțele nașterii și

evoluției ciudate a lui Isus. Autorul ia în derâdere patimile și moartea lui Isus, însingurat pe cruce. În al treilea rând, apar justificări logice și teologice, care au scopul de a contrazice baza credinței creștine.

Shmuel Asch a cercetat cu atenție aceste contradicții, însemnându-și pe o foaie anexată ciornelor sale faptul că autorul evreu anonim al acestei polemici dubioase pretinde, aproape concomitent, că Isus era un evreu curat și onest, că era un bastard născut ca urmare a infidelității mamei lui și, deci, obligatoriu contaminat, ca orice făt din carne și oase viu de pe lume, de impuritățile viscerelor mamei sale; că primul om nu s-a născut din trupul unei femei, și cu toate astea nimeni nu vede în el o divinitate; că nici Enoh, nici Ilie nu au murit, ci au fost urcați în cer, și cu toate acestea nu sunt considerați fiii lui Dumnezeu. Și în plus: profetul Elisei și profetul Ezechiel au făcut minuni și au readus la viață mai mulți morți decât Isus, ca să nu mai vorbim de minunile și de faptele exemplare ale lui Moise. La sfârșit, autorul ia în derâdere crucificarea însăși, amintind cum a râs poporul de Isus muribund pe cruce, strigându-i cuvinte batjocoritoare ca: „Salvează-te și coboară de pe cruce"; în cele din urmă, Nestor citează sursele în care se amintește că orice om spânzurat poartă un blestem, așa cum e scris la noi: „cel spânzurat e blestemat înaintea lui Dumnezeu"[1].

Când Shmuel îi vorbi lui Ghershom Wald despre afirmațiile preotului Nestor, ca și despre multe alte texte populare evreiești din Evul Mediu – *Viața lui Isus*, *Povestea spânzuratului* și alte scrieri calomniatoare de același gen – bătrânul lovi masa cu palmele lui mari, decretând:

— Oribil! O infamie rușinoasă!

Ghershom Wald era de părere că nu a existat nici un Nestor și că textele acelea odioase nu au fost scrise de nici

1 Referire la Deuteronom, 21:23 (n. red.).

un preot convertit la iudaism, ci de jidovi fricoși, fără minte, care se temeau de puterea creștinismului și voiau să se folosească de stăpânirea musulmană exprimându-se împotriva lui Isus, ascunzându-se la adăpostul falduriloг mantiei lui Mahomed.

Shmuel nu era de acord cu el, deoarece *Polemica preotului Nestor* dovedea cunoștințe profunde despre lumea creștină, despre Evanghelii și cunoașterea teologiei creștine.

Însă Ghershom Wald neagă categoric această cunoaștere: Ce cunoaștere? Aici nu e nici un fel de cunoaștere, în afară poate de o serie de clișee oribile, din gura plebei de la piață. Limbajul evreilor care zvârle cu noroi în Isus și în credincioșii lui seamănă izbitor cu limbajul murdar al antisemiților de tot felul, care împroașcă noroi în evrei și iudaism.

— În fond, ca să polemizeze cu Isus creștinul, spuse Wald cu tristețe, omul trebuie să se ridice la un nivel superior, nu să coboare în canalele de scurgere a reziduurilor. Sigur că Isus poate fi contestat, și e chiar indicat să fie contestat, de exemplu, în ceea ce privește iubirea universală: este oare posibil ca noi toți, fără nici o excepție, să-i iubim pe toți oamenii permanent, fără nici o excepție? Să-i fi iubit Isus însuși pe toți oamenii, tot timpul? Să-i fi iubit, de exemplu, pe negustorii de la porțile Templului, când s-a înfuriat și le-a răsturnat cu violență mesele? Sau când a declarat: „Nu am venit să aduc pacea, ci sabia"[1]. Să fi uitat în clipa aceea de virtutea iubirii universale și îndemnul de a întinde și celălalt obraz? Sau atunci când le-a poruncit trimișilor lui să fie vicleni ca șerpii și inocenți ca porumbeii[2]? Și mai ales în episodul descris în Evanghelia după Luca, atunci când ordonă ca dușmanii care au refuzat să i se supună, să fie aduși și uciși

---

1 Evanghelia după Matei, 10:34 (n. red.).

2 Referire la Evanghelia după Matei, 10:16: „Fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii" (n. red.).

în fața lui? Unde a dispărut în momentul acela preceptul de iubire – mai ales iubirea față de cei care ne urăsc? De fapt, cine îi iubește pe toți nu iubește pe nimeni. Iată, în felul acesta poți polemiza cu Isus creștinul. Așa, și nu cu înjurături josnice.

Shmuel spuse:

— Evreii care au scris aceste polemici au fost influențați probabil de suferința profundă provenită de pe urma persecuției și represiunii lor de către creștini.

— Evreii ăștia, spuse Wald cu un chicot de dezacord, evreii ăștia să fi avut numai în mână puterea și suveranitatea, că i-ar fi urmărit cu siguranță pe credincioșii lui Isus și i-ar fi torturat până i-ar fi suprimat, poate nu mai puțin decât dușmanii creștini ai Israelului, care i-au hăituit pe evrei. Iudaismul, creștinismul și islamul propovăduiesc nectarul frumuseții, empatiei și milei atât timp cât nu au la dispoziție cătușe, gratii, autoritate, beciuri pentru tortură și spânzurători. Toate aceste credințe, inclusiv cele apărute recent și care continuă până azi să cucerească multe inimi, au venit toate ca să ne mântuiască, dar ne-au vărsat sângele cât se poate de repede. În ceea ce mă privește, nu cred în îndreptarea lumii. Asta este. Nu cred în nici un fel de îndreptare a lumii. Și nu fiindcă lumea ar fi deja îndreptată, nu, deloc, lumea e strâmbă, și sumbră, și plină de suferințe, însă oricine vine s-o îndrepte se scufundă cu repeziciune în râuri de sânge. Hai să bem câte o ceașcă de ceai și să lăsăm deoparte obscenitățile pe care mi le-ai adus azi. Numai dacă ar dispărea de pe fața pământului într-o zi toate religiile și toate revoluțiile, îți spun eu – toate până la ultima, fără nici o excepție –, ar fi mult mai puține războaie în lume. Omul, a scris cândva Immanuel Kant, nu e decât un buștean strâmb și rugos, prin natura lui. Și nu trebuie să încercăm să-l netezim, ca să nu ne scufundăm până la gât în sânge. Ascultă ce ploaie e afară. Peste puțin timp dăm drumul la radio, să ascultăm știrile.

16

Dincolo de obloanele trase ale bibliotecii au încetat deodată complet și vântul, și ploaia. O tăcere profundă și umedă umplu orașul, care se întuneca treptat. Doar două păsări încăpățânate se străduiau fără întrerupere să spargă tăcerea. Ghershom Wald stătea întins, colțuros și ghebos, pe fotoliul lui de răchită, acoperit cu o pătură de lână, frunzărind cu lentoare un volum pe coperta căruia Shmuel remarcă incrustații aurite, în formă de volute. Lumina veiozei de pe birou desena în jurul infirmului un cerc gălbui și cald, care nu-l cuprindea și pe Shmuel. În seara aceea bătrânul reușise deja să se certe îndelung la telefon cu unul dintre partenerii lui de conversație: îi aruncase tăios adversarului ideea că de fapt consecvența nu e întotdeauna o trăsătură de care să fii mândru, nu, deloc, deși lipsa de consecvență e, desigur, rușinoasă.

Wald și Shmuel băuseră deja un ceai, și încă unul, Shmuel hrănise peștișorii aurii din acvariul rotund și vorbiseră puțin despre hotărârea autorității iordaniene din Ierusalimul de Est de a interzice trecerea convoiului israelian spre clădirile Universității Ebraice de pe Har Hatzofim, care era încercuit. Vorbiră apoi despre valul de atacuri lansate de tineri antisemiți pe tot teritoriul Germaniei și despre hotărârea senatului berlinez de a scoate în afara legii organizațiile neonaziste. Scrie în ziar că doctorul Nahum Goldman, președintele Federației Sioniste, a declarat că naziștii se află în spatele noului val de atacuri asupra instituțiilor evreiești din Europa. Shmuel se duse apoi în bucătărie, luând și farfuria goală de fursecuri, după care se întoarse și-i dădu bătrânului medicamentele de seară, împreună cu ceaiul care-i mai rămăsese.

Domnul Wald spuse brusc:

— Ei, dar sora ta? Cea despre care ai spus că a plecat să studieze Medicina în Italia? I-ai povestit în ce situație te afli?

— În ce situaţie mă aflu?

— Doar ai venit aici ca să te ascunzi de viaţă, şi iată că ai căzut în mrejele dragostei: fugi de una şi dai de alta. Te-ai gândit vreodată, tânărul meu amic, cu ce precizie au creat englezii excelenta expresie „a cădea în dragoste"?

— Eu? se miră Shmuel. Dar eu...

— Şi pe vremea când englezii trăiau încă în copaci, aici, cel mai deştept dintre oameni ştia deja că toate păcatele vor fi răscumpărate de dragoste, adică ştia bine că dragostea presupune de fapt căderea în adâncurile lumii criminalilor. Şi în aceeaşi carte stă scris: dragostea e o lungă boală de inimă. Sora ta e mai mică decât tine? Mai mare?

— Mai mare. Cu cinci ani. Şi ea nu...

— Dacă nu ea, atunci cine? Unul ca tine nu cere ajutorul părinţilor în astfel de momente. Nici pe acela al dascălilor lui. Sau poate că te vor sprijini prietenii? Ai prieteni?

Shmuel răspunse, vrând să schimbe pe loc subiectul, că prietenii lui se îndepărtaseră de el, sau, mai bine zis, el se îndepărtase de ei, pentru că întreaga Mişcare Socialistă suferise un şoc în urma deconspirării corupţiei din interiorul guvernului lui Stalin, iar între el şi prietenii lui izbucnise o controversă. Pentru a-l împiedica pe domnul Wald să reia discuţia despre dragoste şi singurătate, Shmuel se lansă în explicaţii detaliate despre Cercul de Renaştere Socialistă, care se întrunea săptămânal într-o cafenea afumată din cartierul Yaghia Kapaim, până se destrămase, nu demult, din cauza divergenţelor. Apoi continuă, vorbind despre moştenirea lăsată de Lenin şi despre ce făcuse Stalin cu moştenirea aceasta şi începu să mediteze cu voce tare despre felul moştenirii lăsate de Stalin urmaşilor lui, Malenkov, şi Molotov, şi Bulganin, şi Hruşciov. Oare ar trebui să îngropăm o idee măreaţă şi să rămânem dezamăgiţi pentru totdeauna de eşecul încercării de îndreptare a lumii numai pentru că Partidul, acolo, în

Uniunea Sovietică, s-a dovedit a fi corupt și a luat-o pe un drum greșit? Oare ar trebui să condamnăm personajul minunat numit Isus numai pentru că Inchiziția a pretins că acționează în numele lui?

Ghershom Wald spuse:

— În afară de sora ta, de Lenin și de Isus, nu mai ai nici un suflet apropiat în lumea asta? Nu-i nimic. Nu trebuie să-mi răspunzi la astfel de întrebări. Tu ești un soldat curajos în armata celor care vor să îndrepte lumea, iar eu nu sunt decât o parte din lumea asta strâmbă. Când lumea nouă va învinge, când toți oamenii vor fi onești, și simpli, și productivi, și viguroși, și egali, și demni, cu siguranță va fi anulat prin lege dreptul la existență al creaturilor diforme ca mine, care numai consumă, fără a produce nimic, și în plus sluțesc totul cu felurite ciudățenii sofisticate, interminabile. Hm. Chiar și ea, mă refer la Atalia, va fi inutilă în lumea pură care se va naște după Revoluție, lume în care nu va mai fi nici o nevoie de văduve singure, care să nu fie angajate în procesul de îndreptare a lumii, trăind când ici, când colo, făcând tot felul de fapte bune și rele, zdrobind inimi naive în drumul lor, bucurându-se de o rentă permanentă moștenită de la străbuni și, în plus, de pensie de urmaș din partea Ministerului Apărării.

— Atalia? Văduvă?

— Și nici de tine, dragul meu, nu va mai fi nevoie, nici urmă de nevoie după ce va avea loc, în sfârșit, marea revoluție a viitorului. Pe cine va mai interesa problema lui „Isus prin ochii evreilor"? Cine va mai fi interesat de tot felul de visători ca Isus? Sau ca tine? Sau de problema evreiască? Sau de toate întrebările de pe lume? Pentru că ei înșiși vor fi răspunsul la toate întrebările, ei sunt semnul de mirare ultim. Și îți spun eu, dragul meu, ascultă-mă, dacă ai de ales de o mie de ori între suferința noastră, chinurile tale străvechi și ale mele, și ale noastre, ale tuturor, și între mântuirile și eliberările lor, sau

între toate mântuirile de pe lume, e mai bine să rămâi cu toată durerea și suferința, și ei să-și păstreze îndreptările lumii, care sunt întotdeauna însoțite de măceluri, de cruciade sau jihad, sau gulag, sau război Gog și De-Magog. Și acum, prietene, acum, dacă ești bun, o să facem un mic experiment – îți voi cere trei lucruri: să închizi, dacă vrei, obloanele, să torni petrol în sobă și să ne mai pregătești o ceașcă de ceai. Iată rugăminții – și hai să vedem ce se întâmplă cu cele trei dorințe.

17

Noaptea, se ghemuia în pat sub plapumă, stingea lumina și urmărea licăririle fulgerelor pe peretele din fața lui, ascultând cum ploaia bătea cu pumnii și cum tunetele huruiau ca niște roți lovind cu lanțuri de fier acoperișul de țiglă, aproape de capul lui, mansarda fiind scundă, iar patul lui aflându-se chiar sub acoperișul înclinat, așa încât dacă întindea mâna putea atinge plafonul oblic, simțind cum între vârful degetelor lui și fenomenele naturii nu stăteau decât patru sau cinci centimetri de tencuială și țiglă.

Apropierea frigului, a vântului și a ploii îi dădeau o somnolență grea, însă după o jumătate de oră sau o oră se trezea, deoarece avea impresia că auzise o ușă scârțâind sau pași în curte. Sărea imediat la fereastră, în alertă ca un hoț, și se uita printre lamele oblonului, să vadă dacă nu cumva Atalia iese afară noaptea. Sau, dimpotrivă, dacă tocmai se întorcea și încuia ușa în urma ei. Singură? Sau însoțită?

Această posibilitate îi trezea lui Shmuel un val de furie oarbă, amestecată cu milă față de el însuși și ciudă amară față de ea: ea și secretele ei. Ea și jocurile ei misterioase. Ea și bărbații străini care poate se învârt pe-aici, vin și ies în nopțile cu ploaie și vânt. Sau poate nu vin și nu se învârt, ci ea se strecoară și se duce la ei?

Dar cu ce îți este ea, în fond, datoare? Și pentru simplul motiv că i-ai destăinuit tot felul de povești nenorocite despre dezamăgirile tale, despre faptul că ai fost părăsit și diverse debilități hidrologice, este ea obligată să-ți povestească în schimb amănunte despre viața ei sau legăturile ei amoroase? De ce? Ce-i poți oferi tu și cu ce drept aștepți ceva de la ea, în afară de salariul convenit și de rutina stabilită de comun acord încă din prima zi, în ceea ce privește folosirea bucătăriei și spălarea rufelor murdare?

Așa că se întorcea în pat, se învelea ascultând ploaia sau tăcerea adâncă ce se așternea între o răpăială și alta, adormea pentru câteva minute, se trezea disperat sau furios, aprindea lumina de la capul patului, citea trei-patru pagini fără să rețină nimic, stingea becul, se întorcea pe partea cealaltă, luptându-se să-și înfrâneze chinurile dorinței, sub plapumă, pe întuneric; aprinde lumina, se așază, ascultă zumzetul unei motociclete nocturne de-a lungul aleilor pustii, cuprins de un val de ură colerică față de ea, dar și față de bătrânul acela alintat al ei, se ridică, face câțiva pași prin cameră, se așază lângă masa care se clatină sau pe pervazul de piatră al ferestrei, o vede parcă în fața ochilor scoțându-și încet cizmele și ciorapii, rochia puțin întoarsă pe dos, linia albă a coapselor apărându-i din întuneric și ochii privindu-l cu un zâmbet zeflemitor: Da? Pardon? Voiai ceva de la mine? Ce-ți lipsește sau ce-ți trebuie acum? Singurătatea te apasă puțin? Sau regretul? Și iar aleargă la fereastră, la ușă, spre chicineta lui, turnându-și jumătate de pahar de votcă proastă, dând-o pe gât, ca pe un medicament amar, se întoarce în pat blestemându-și dorința și zâmbetul ironic al Ataliei, urând scânteierea verzuie din ochii ei căprui, care îl iau în râs cu o siguranță absolută în puterea lor, și părul ei brun care alunecă pe sânul stâng, urâște picioarele ei goale și genunchii care-i apar albi, chiar în fața lui, unul după altul, după ce-și scoate ciorapii. Ploaia

bate iar în țiglă, chiar deasupra trupului lui aprins, în timp ce vântul frământă coroanele chiparoșilor din fața ferestrei, iar Shmuel trebuie să-și golească pasiunea între degete, după care se simte imediat inundat de un val tulbure de rușine și dezgust, jurându-și să părăsească imediat casa aceea, pe bătrânul nebun și pe văduva – oare este cu adevărat văduvă? –, care îl chinuie fără milă. Chiar mâine sau poimâine va pleca. Sau, cel mai târziu, la începutul săptămânii viitoare.

Dar unde se va duce?

Pe la nouă sau zece dimineața se trezea din nou, tulburat și tremurând, din somnul cel rău, cu ochii în lacrimi, plângându-și de milă, blestemându-și trupul și viața, certându-se cu sine însuși, scoală-te, scoală-te odată, nenorocit ce ești, scoală-te sau Revoluția va începe îndată fără tine, cerșind încă zece minute, sau cinci, întorcându-se pe cealaltă parte și adormind din nou, și trezindu-se iar, dar iată că e aproape ora prânzului. La patru și jumătate va trebui să se prezinte la datorie, în bibliotecă, iar pe ea, văduva neagră, dacă întâmplător a intrat și s-a așezat să-și bea ceaiul în bucătărie, zăbovind acolo vreun sfert de oră în dimineața asta, iată că iar ai ratat-o. Acum îmbracă-te odată și ieși din cameră să-ți iei masa de prânz, care va fi de fapt și micul dejun, și cina, pentru că seara tu nu mănânci decât două felii groase de pâine cu gem și restul de griș cu lapte adus de vecina Sara de Toledo, zi după zi, pentru Ghershom Wald, conform înțelegerii încheiate cu Atalia Abarbanel, în schimbul unei sume modeste.

18

Într-una din seri, Ghershom Wald îi povesti o întâmplare al cărei eroi erau soldații unui batalion de cruciați, care porniseră la mijlocul secolului al XI-lea din regiunea Avignon

spre Ierusalim, pentru a elibera oraşul din mâinile necredincioşilor şi pentru a-şi găsi acolo iertarea păcatelor şi liniştea sufletească. În drumul său, batalionul străbătuse păduri şi câmpii, orăşele şi sate, munţi şi fluvii. Pe drum, purtătorii crucii au înfruntat diverse greutăţi, boli şi dispute, foamete şi confruntări sângeroase cu bande de hoţi la drumul mare şi cu alte batalioane înarmate care se îndreptau spre Ierusalim tot în numele crucii. Nu o dată au greşit drumul, nu o dată au fost loviţi de molime, şi de îngheţ, şi de lipsuri, nu o dată au fost cuprinşi de dorul sfâşietor de casă, dar toate erau anihilate de imaginea minunatului Ierusalim, oraş care nu aparţine acestei lumi, oraş în care nu există nici răutate, nici suferinţă, ci linişte cerească şi iubire profundă şi luminoasă, oraş inundat de strălucirea eternă a compasiunii şi a binefacerii. Aşa au călătorit traversând văi pustii, căţărându-se pe creste de munţi înzăpeziţi, traversând şesuri bătute de vânturi şi întinderi sumbre, cu dealuri aride. Încetul cu încetul însă, entuziasmul i-a părăsit, dezamăgirea, epuizarea şi ruşinea rodeau marginile taberei, soldaţii se strecurau noaptea şi porneau spre casă unul câte unul, alţii înnebuneau, iar unii erau cuprinşi de disperare şi apatie în clipa în care înţelegeau că Ierusalimul după care tânjeau nu era un oraş aievea, ci pură nostalgie. Şi cu toate astea, cruciaţii au continuat să meargă spre est, spre Ierusalim, înaintând prin noroaie, prin praf şi zăpadă, târându-şi picioarele obosite de-a lungul râului Po şi dincolo de malul nordic al Mării Adriatice, până când au ajuns într-o seară de vară, la vremea apusului, într-o vale îngustă, înconjurată de munţi înalţi, într-una din regiunile centrale ale ţării cunoscute astăzi sub numele de Slovenia. Valea aceea le apăru ca o oază dumnezeiască străbătută de izvoare, acoperită de pajişti şi păşuni verzi, împodobită cu crânguri pline de prospeţime, de vii şi livezi înflorite, unde se găsea un sătuc ridicat în jurul unei fântâni, cu o piaţetă

pavată cu piatră, cu șure și hambare cu acoperișuri înclinate. Turme de oi coborau lin pe coastă și vaci blânde stăteau visătoare din loc în loc pe pajiști, iar printre ele se plimbau gâște. Liniștiți și calmi li se păreau țăranii din sat, iar fetele cu părul negru, vesele și durdulii. Așa s-a făcut că soldații cruciați se sfătuiră între ei și hotărâră în cele din urmă să numească valea aceea binecuvântată Ierusalim, încheindu-și astfel peregrinările istovitoare.

Și-au instalat deci corturile pe una dintre coline, vizavi de casele satului, dădură apă și mâncare cailor obosiți, se scăldară în apa pârâului și după ce se odihniră în acest Ierusalim, începură să-l construiască cu propriile mâini: își ridicară vreo douăzeci sau treizeci de colibe modeste, alocând fiecăreia câte o bucată de pământ, au construit drumuri, o bisericuță cu turn și clopote. De-a lungul timpului, și-au găsit neveste printre fetele satului din adâncurile văii, au avut copii care au crescut și ei scăldându-se veseli în apa Iordanului, alergând desculți prin pădurile de la Bethlehem, cățărându-se pe Muntele Măslinilor, coborând spre Gat Shmanim, spre râul Kidron și spre Beit Hayeni sau jucându-se de-a ascunselea prin viile de la Ein Ghedi.

— Și așa trăiesc fericiți până în ziua de azi, spuse Ghershom Wald, ducându-și zilele în puritate, în libertate, în Orașul Sfânt și în Țara Promisă, și toate astea fără a mai vărsa sânge nevinovat și fără lupte nesfârșite cu necredincioși și cu oameni roși de ură. Trăiesc în Ierusalimul lor, în pace și mulțumire. Până la sfârșitul timpului. Dar tu, încotro ai de gând să pleci de aici?

— Dumneata îmi propui să rămân, spuse Shmuel, fără semn de întrebare la sfârșitul frazei.

— Doar o iubești deja.

— Poate numai puțin, doar umbra ei, nu pe ea.

— Tu oricum trăiești printre umbre. „Cum suspină robul după umbră."[1]

— Umbre. Poate. Da. Dar nu tocmai rob. Încă nu.

19

Într-o dimineață, Atalia urcă în mansarda lui și-l găsi pe Shmuel stând la masă și răsfoind hârtiile pe care și le pregătise când încă mai spera să termine și să-i predea profesorului Gustav Yom-Tov Eisenshloss lucrarea „Isus prin ochii evreilor". Stătea în ușă cu o mână în șold, ca și cum ar fi păzit găștele pe pajiște, lângă râu. Purta o rochie de bumbac uni de culoarea piersicii, încheiată în față cu nasturi mari. Primul și ultimul nasture nu erau închiși. În jurul gâtului avea un batic de mătase legat cu fundă, și în jurul taliei, o curea de culoare închisă, cu cataramă de sidef. Întrebă, ironic, ce se întâmplase, de ce se trezise înainte de răsăritul soarelui (era ora unsprezece și un sfert). Shmuel spuse că inimile zdrobite nu au somn. Atalia răspunse că, dimpotrivă, e știut că cei cu inimile zdrobite își găsesc întotdeauna evadarea în somn. Shmuel zise că și somnul, ca toate celelalte, i-a trântit ușa în nas. Atalia adăugă că tocmai de aceea urcase până la el, ca să-i deschidă o ușă – adică să-l anunțe că în după-amiaza aceea bătrânul va fi dus cu mașina acasă la prietenii lui din cartierul Rehavia, așa că Shmuel beneficia de o seară liberă.

— Dar tu? Poate și tu ești liberă diseară?

Ea își întoarse fața spre el și îl privi cu ochii aceia căprui, cu sclipire verzuie, până când Shmuel fu nevoit să-și coboare privirea în podea. Fața Ataliei era foarte palidă, privirea ei îl traversă și se fixă dincolo de el, dar trupul îi era viu și

---

1 Iov, 7:2 (n. red.).

fremătător, pieptul îi urca și-i cobora într-un ritm regulat. Atalia preciză:

— Eu sunt întotdeauna liberă. Şi diseară sunt liberă. Ai vreo propunere? O surpriză? Vreo tentație căreia n-am să-i pot rezista?

Shmuel propuse o plimbare. Apoi poate cina la restaurant? Sau poate un film?

Atalia spuse:

— Toate cele trei propuneri sunt acceptate. Nu tocmai în această ordine. Eu te invit la cinematograf, tu mă inviți la restaurant, și în ce privește plimbarea – mai vedem. E destul de frig noaptea. Poate ne întoarcem acasă pe jos. Adică ne conducem unul pe celălalt. Pe Wald îl vor aduce înapoi între zece și jumătate și unsprezece, iar noi ne vom întoarce înainte, ca să-l primim. Diseară cobori în bucătărie la șase și jumătate. Voi fi gata și te voi aștepta acolo. Dacă voi întârzia cumva, vei fi bun și mă vei aștepta puțin. Nu-i așa?

Shmuel bâlbâi un mulțumesc. Rămase vreo zece minute lângă fereastră, stăpânindu-și cu greu bucuria. Își scoase din buzunar inhalatorul și trase aer adânc în piept de două ori, pentru că de emoție își pierduse respirația. Apoi se așeză pe scaun în fața ferestrei și se uită în curtea care strălucea umedă sub razele palide ale soarelui. Se întreba despre ce avea să discute seara cu Atalia. Ce știa el despre ea? Că e văduvă, că are aproximativ patruzeci și cinci de ani, că e fiica lui Shaltiel Abarbanel, care încercase să i se opună lui Ben Gurion în timpul Războiului de Independență și fusese înlăturat din funcție, și că acum ea locuiește aici, în casa asta veche și izolată, cu Ghershom Wald cel infirm, care o numește „stăpâna mea". Dar ce fel de relație o fi între ei? Cui îi aparține acum casa asta, pe poarta căreia e scris „Casa Yeochin Abarbanel Dumnezeu să-l apere pentru a mărturisi că Domnul e drept"? Oare Atalia, ca și el, nu e decât chiriașa lui

Ghershom Wald? Sau Wald e chiriașul Ataliei? Și cine e Yeochin Abarbanel? Și de ce natură e legătura dintre bătrânul infirm și femeia aceasta plină de energie, care îți pătrunde noaptea în vise? Cine or fi fost cei care au locuit înaintea lui în mansardă și de ce au plecat? Și de ce l-au pus să semneze că se obligă să păstreze secretul asupra acestei slujbe?

Shmuel luă hotărârea să pună toate aceste întrebări, una câte una, și să afle răspunsul la toate. Între timp făcu duș, își presără pe față talc pentru bebeluși, își schimbă hainele și încercă în zadar să-și pieptene puțin barba cârlionțată, care se încăpățâna să rămână tot sălbatică, chiar și pieptănată. Shmuel își spuse în șoaptă: „Las-o baltă. Păcat. N-are nici un rost."

20

Ici și colo, se făcuseră auzite încă din Evul Mediu câteva voci de evrei ce se împotriveau vulgarității poveștilor care îl denigrau pe Isus, ca de exemplu vocea lui Rabbi Ghershom Hacohen, în prefața cărții sale *Parcela legiuitorului*, susținând că denigrările la adresa lui Isus nu sunt decât „afirmații prostești și lipsite de sens, de care cel ce le-a spus trebuie să se rușineze" (cu toate că *Parcela legiuitorului* nu recunoaște valabilitatea textelor din Noul Testament). Rabbi Yehuda Halevi[1], în *Cartea Kuzarilor*, scrisă în secolul al XII-lea, a pus în gura înțeleptului creștin povestea nașterii divine a lui Isus, principalele evenimente ale vieții lui și ideea Sfintei Treimi. Înțeleptul creștin descrie totul în fața regelui Kuzar, care nu

1 Yehuda Halevi (1075-1141) este considerat unul dintre cei mai mari poeți evrei ai tuturor timpurilor, unele dintre poemele sale religioase fiind încă incluse în ritualul liturgic. Reputat medic și filozof, cea mai cunoscută dintre scrierile sale fiind *Cartea Kuzarilor* (n. red.).

e convins şi nu acceptă credinţa creştină, pentru că întreaga poveste i se pare lipsită de logică. Trebuie menţionat că în *Cartea Kuzarilor*, Rabbi Yehuda Halevi rezumă viaţa lui Isus fără deformări, fără a lua în derâdere nici un aspect al acesteia şi cu o oarecare putere de convingere.

Cât despre Rambam[1], şi el aparţinând tot secolului al XII-lea, în Mishneh Tora îl descrie pe Isus ca fiind un fals profet, şi cu toate acestea e convins că religia creştină e un pas pozitiv în drumul umanităţii de la idolatrie la credinţa în Dumnezeul Israelului. În cartea lui, *Epistolă către Yemen*, Rambam afirmă că tatăl lui Isus era venetic, şi mama, israelită şi că Isus însuşi nu a avut nici o legătură cu tot ce au spus şi făcut învăţăceii lui, şi nici cu toate legendele în care i s-a învăluit imaginea după moarte. Rambam afirmă chiar că înţelepţii israeliţi contemporani cu Isus au fost implicaţi în uciderea lui.

Contrar celor care au atacat amintirea lui Isus în timp ce trăiau pe pământul musulmanilor, s-a exprimat Radak – Rabbi David Kimhi[2] – în Provenţa creştină. În *Cartea Alianţei*, atribuită lui, apar ecouri la disputele teologice care au avut loc în interiorul lumii creştine: unii înţelepţi creştini susţineau că Isus e întruchiparea în carne şi oase a divinităţii, în timp ce alţii susţineau că Isus a fost spirit, nu carne, şi de aceea, încă din pântecele mamei, nu a mâncat şi nu a băut

---

1 Rambam (1135 sau 1138-1204) – acronimul lui Rabbeinu Moshe Ben Maimon, cunoscut spaţiului occidental mai ales ca Moise Maimonide. A fost unul dintre cei mai mari filozofi în interiorul comunităţii de evrei sefarzi din Evul Mediu. Renumit pentru contribuţia deosebită la studiul astronomiei şi al medicinei, reuşind totodată să devină o parte importantă a culturii musulmane. Şi-a desfăşurat activitatea în Spania, Egipt şi Maroc (n. red.).

2 Radak (1160-1235) – acronimul lui Rabbi David Kimhi. A fost un important filozof şi gramatician medieval, renumit pentru comentariile la cărţile Bibliei (n. red.).

nimic. Radak ridiculizează acest argument, referindu-se pe larg la paradoxul prezenței unui făt care nu e muritor în trupul unei femei muritoare: „...(Isus) a ieșit din loc știut, la fel de mic precum toți ceilalți, își făcea nevoile și urina ca toți copiii și nu a făcut nici o minune până când n-a ajuns cu tatăl și mama în Egipt, unde a învățat multe lucruri înțelepte (= farmece), și după ce a urcat în Eretz Hatzvi cea pură a făcut minunile scrise în cărțile voastre, și toate astea – datorită celor învățate în Egipt...", scrie Radak în *Cartea Alianței*. Mai mult decât atât: dacă Isus nu ar fi fost muritor, pretinde Radak, nu ar fi fost posibil să moară pe cruce.

E ciudat, notase Shmuel pe o bucățică de hârtie, faptul că în aceeași măsură în care evreii aceștia contraziceau poveștile supranaturale ce învăluie ascendența și nașterea lui Isus, viața și moartea lui, se încăpățânau să evite orice confruntare spirituală și morală cu mesajele lui. Ca și cum ar fi fost de ajuns să nege semnele și să contrazică minunile, făcând astfel să dispară mesajul însuși, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată. Și e ciudat că în nici o astfel de scriere nu e amintit Iuda Iscariotul. Dar fără Iuda, poate n-ar fi existat crucificarea, și fără crucificare, n-ar fi existat creștinismul.

21

Aerul serii era rece și uscat, iar aleile erau pustii, învăluite într-un giulgiu fin de abur lăptos puțin mai îngroșat în jurul felinarelor de stradă. Din loc în loc, le tăia calea câte o pisică, strecurându-se grăbită printre umbre. Atalia se înfășurase toată într-un palton de culoare închisă, din care nu i se mai vedea decât capul fin. Shmuel purta paltonul lui studențesc, aspru, cu brandenburguri și nasturi de lemn grosolani, cu șapca acoperindu-i capul și umbrindu-i fruntea. Doar barba deasă o lua înainte, sălbatică. Îi era greu să-și domolească pașii

nebunești, de fugă, și să-i potrivească ritmului pașilor calmi ai Ataliei. Din când în când o lua înainte, apoi se oprea o clipă jenat de graba lui, așteptând-o. Ea îl întrebă:

— Încotro fugi?

Shmuel se grăbi să se scuze:

— Iartă-mă. Sunt obișnuit să merg singur, și când merg singur mă grăbesc întotdeauna.

— Încotro te grăbești?

— Nu știu. N-am nici o idee. Alerg în jurul cozii.

Atalia îl luă de braț, spunând:

— În seara asta nu alergi nicăieri. Și nimeni nu aleargă după tine. În seara asta mergi cu mine. În ritmul meu.

Shmuel simți nevoia să-i spună ceva interesant sau amuzant, însă imaginea aleii pustii, cu sfori de rufe și balcoane goale plutea chiar peste capul ei, și un bec singuratic aruncă asupra femeii o lumină tulbure, care îi dădea un sentiment de apăsare, și nu-și putu găsi cuvintele. Îi strânse mâna strecurată sub brațul lui puternic, presându-i-o de coaste, ca și cum i-ar fi promis că totul era încă posibil. Știa acum că ea avea o putere absolută asupra lui și că îl putea convinge să facă aproape orice i-ar fi cerut. Însă nu știa cu ce să înceapă conversația pe care o purta în sine de câteva săptămâni. Când îi spusese că în seara aceea trebuia să meargă în ritmul ei, se gândise că era mai bine să aștepte ca ea să deschidă conversația. Dar Atalia tăcea, și numai o dată sau de două ori rupse tăcerea pentru a-i arăta vreo pasăre de noapte care trecea chiar deasupra capetelor lor sau pentru a-i atrage atenția asupra unei grămezi de fiare vechi aruncate pe trotuar, de care el, în graba lui, aproape că se împiedicase.

Traversaseră deja strada Usishkin și trecuseră pe lângă piațeta din fața Casei Populare cufundate în liniște, îndreptându-se spre centrul orașului. Din când în când treceau pe lângă ei trecători încotoșmăniți, perechi îmbrățișate, dar și

două bătrâne mergând încet, care păreau înghețate de frig. Frigul era uscat și înțepător, iar Shmuel își întoarse capul încercând să tragă în piept aburul respirației Ataliei, deși se temea să se apropie prea tare de ea, pentru că nu era sigur de mirosul propriei respirații. Mergeau braț la braț, și Shmuel simți deodată un fior plăcut traversându-i spinarea. Trecuse mult timp de când îl atinsese ultima oară o femeie. Mult timp de când îl atinsese ultima oară cineva. Zidurile clădirilor din piatră ale Ierusalimului reflectau farurile mașinilor, părând că proiectează dinăuntrul lor o paloare înghețată. Atalia spuse:

— Și vrei atât de mult să-mi pui întrebări. Ești plin de întrebări până la refuz. Uită-te la tine: arăți aproape ca un semn de întrebare umblător. Bine. Nu te mai chinui. Întreabă. Ai dreptul la trei întrebări.

Shmuel spuse:

— Ce film vom vedea? Și dintr-odată, împins de o dorință nestăpânită, continuă: Wald spune că ești văduvă?

Atalia răspunse cu o voce măsurată, aproape blândă:

— Am fost măritată timp de un an și jumătate cu Micha, unicul fiu al lui Ghershom Wald. Apoi Micha a murit în război. Micha a murit în război, și noi am rămas singuri. Wald e fostul meu socru. Am fost cândva nora lui. Tu și cu mine mergem să vedem acum un film franțuzesc. Un film polițist cu Jean Gabin, la cinematograful Orion. Altceva?

Shmuel zise:

— Da.

Dar nu continuă, ci își trase brusc brațul de sub brațul ei și o strânse de umeri prin cele două paltoane ale lor. Ea nu se împotrivi, dar nu răspunse la îmbrățișare, și nici nu se mai sprijini de el. Inima îi era plină, dar nu găsi cuvinte.

Înăuntrul cinematografului Orion era foarte frig, așa că nu-și scoaseră paltoanele. Sala era pe jumătate goală, pentru că filmul rula de trei săptămâni. Înaintea filmului a fost

proiectat jurnalul, în care l-au văzut pe Ben Gurion, energic, nervos, în haine simple kaki, urcându-se repede pe un tanc. Apoi au urmat imagini dintr-un cartier sărăcăcios de la periferia Tel Avivului, ale cărui case erau pline de apă din cauza inundaţiilor. La sfârşit au vizionat ceremonia alegerii reginei Carmelului, iar Shmuel îşi lăsă iarăşi braţul pe umerii Ataliei, acoperiţi cu paltonul. Ea nu reacţionă. După rubricile *În curând* şi *Săptămâna viitoare*, ea îşi schimbă poziţia, îndepărtându-i braţul ca din întâmplare. Jean Gabin era urmărit de rivalul lui, părând că nu-i mai rămânea vreo speranţă, dar nu-şi pierdu nici o clipă calmul şi stăpânirea de sine. Avea o duritate ironică, sceptică, amestecată cu o obstinaţie rece, care treziră într-atât invidia lui Shmuel, încât acesta din urmă se aplecă şi o întrebă în şoaptă pe Atalia dacă şi-ar fi dorit un bărbat ca Jean Gabin. La care femeia răspunse că nu-şi dorea nimic: pentru ce? Bărbaţii i se păreau aproape întotdeauna copilăroşi şi total dependenţi de un lanţ permanent de reuşite şi victorii fără de care se acresc şi se ofilesc. Shmuel tăcu plin de disperare, înţelegând cât de departe era femeia de lângă el. Gândurile i se risipiră şi încetă să mai urmărească ce se întâmpla în film, deşi observa din când în când că Jean Gabin trata femeile, şi în special pe eroina filmului, cu un anumit umor părintesc fin, deşi nu lipsit de căldură. Un astfel de umor îşi dorea şi Shmuel, dar ştia că nu i se potriveşte şi nu-i stă în putinţă. Ochii i se umplură dintr-odată, pe întuneric, de lacrimi de milă faţă de el însuşi, faţă de Atalia, faţă de Jean Gabin, faţă de bărbaţii infantili, faţă de însăşi existenţa complicată a două sexe diferite în lume. Îşi aminti ce-i spusese Yardena când îl părăsise şi luase hotărârea de a se mărita cu Nesher Sharshevski, hidrologul ei cel docil: „Tu eşti fie ca un căţeluş neastâmpărat, zgomotos şi agitat – chiar şi când stai pe scaun parcă te învârţi fără încetare în jurul cozii –, fie rămâi zile în şir nemişcat în pat, ca o plapumă neaerisită".

Şi în sinea lui fu de acord cu ea.

După film, Atalia îl duse la un mic restaurant oriental nu prea scump, cu puţini clienţi. Mesele erau acoperite cu muşama. Pe pereţi erau fotografii cu Herzl[1] rezemat de balustrada balconului din Basel, cu preşedintele Ben Zvi[2] şi David Ben Gurion. Mai era şi o pictură cu Templul, care semăna puţin cu cazinoul din Monte Carlo, pe care Shmuel îl văzuse cândva pe o ilustrată. Sticla care proteja fotografiile era pătată de excremente de muşte. Aura de lumină galbenă împrăştiată de becul atârnat deasupra tejghelei tremura, făcând să sclipească barba neagră a lui Herzl. De tavan erau agăţate trei ventilatoare mari, unul fiind acoperit de pânze de păianjen. Shmuel scoase din buzunar inhalatorul, simţind deodată că-şi pierde respiraţia. După ce inspiră de două, trei ori, se simţi uşurat. În loc de cerceii ei mari de lemn, Atalia purta de data aceasta o pereche de cercei fini de argint, în formă de lacrimă. Au vorbit puţin despre cinematografia franceză în comparaţie cu cea americană şi despre nopţile la Ierusalim, în comparaţie cu cele de la Tel Aviv. Shmuel spuse deodată:

— Mai devreme, în drum spre cinematograf, mi-ai dat voie să pun trei întrebări, pe care le-am consumat deja. Poate îmi dai voie să pun încă una?

Atalia răspunse:

— Nu. Porţia ta de întrebări pe ziua de azi s-a terminat. Acum e rândul meu să întreb. Spune-mi, e adevărat că ai fost un copil foarte alintat?

Dar imediat:

— Nu trebuie să-mi răspunzi. Răspunsul e inutil.

---

1 Theodor Herzl (1860-1904) – renumit ziarist şi dramaturg evreu născut în Austria, devenit cunoscut în special pentru faptul că a pus bazele Organizaţiei Sioniste şi a militat pentru crearea unui stat evreiesc independent (n. red.).

2 Yitzhak ben-Zvi (1884-1963) – cel de-al doilea preşedinte al statului Israel, în perioada decembrie 1952–aprilie 1963 (n. red.).

22

Însă Shmuel începu să-i povestească despre copilăria lui. Inițial dezvăluind puțin, ezitant, ca și cum se temea să n-o obosească, apoi o luă de la capăt cu entuziasm, pierzându-și respirația, în fraze bolovănoase, de parcă își smulgea din propriile mâini dreptul de a lua cuvântul în mijlocul frazei și relua totul, doar ca să se întrerupă din nou și s-o pornească dintr-un alt unghi. S-a născut și a crescut la Haifa, în Hadar HaCarmel, de fapt se născuse la Kiriat Motzkin, iar când el avea vreo doi ani, familia închiriase un apartament în Hadar HaCarmel, mai precis fusese nevoită să se mute, pentru că baraca din Kiriat Motzkin arsese. Luase foc la două noaptea, din cauza unei lămpi cu gaz care se răsturnase. Incendiul acela e de fapt prima lui amintire, deși nu se poate ști în ce măsură e amintire reală și cât din ea e numai o amintire a amintirii, adică o amintire vagă și îndepărtată, care a fost însuflețită și păstrată în poveștile auzite de la părinți și de la sora lui de-a lungul anilor. Poate ar trebui să înceapă cu începutul: această baracă fusese construită de tatăl lui, cu propriile mâini, când imigrase din Letonia, în 1932. Venea din Riga, unde studiase la Institutul de Cartografie, pentru a deveni desenator de hărți.

— Tata a imigrat în Israel la vârsta de douăzeci și doi de ani, împreună cu tatăl lui, bunicul Antak, care avea deja pe atunci patruzeci și cinci de ani, și cu toate acestea britanicii îl acceptaseră în rândurile Poliției Mandatului, pentru că era specialist în falsificarea de documente. Acesta e bunicul care a fost mai târziu luat drept trădător și omorât de partizani, care nu erau la curent cu faptul că el falsifica acte și pentru ei. Dar cum am ajuns la bunicul Antak, când de fapt vorbeam despre baraca arsă? Uite, așa mi se întâmplă întotdeauna. Încep să povestesc ceva, și după un minut îmi

vin alte poveşti, care acaparează povestea dintâi şi se pierd şi ele printre altele dinainte, fiecare venind parcă s-o explice pe cea precedentă, până când totul devine confuz. Poate vorbim puţin despre tine?

Atalia spuse:

— Ai fost răsfăţat.

Părinţii nu-l răsfăţaseră deloc în copilărie, ci doar se minunaseră de el. Dar Shmuel nu negă. Împături un şerveţel de hârtie pe diagonală, apoi încă o dată, tot pe diagonală, apoi la mijloc, cu două urechi perfecte, şi iar îndoi, şi trase, şi eliberă, şi iată că apăru din nou o bărcuţă de hârtie pe care o împinse pe masă, până ce ancoră lângă furculiţa Ataliei. Ea luă o scobitoare din coşuleţul cu scobitori, împletit, de pe mijlocul mesei şi împunse cu ea pânza bărcii, aşezând-o în loc de catarg, după care împinse barca îmbunătăţită înapoi, traversând masa până atinse uşor, aproape neobservată, mâna lui Shmuel. Între timp apăru ospătarul, un tânăr puţin aplecat de spate, cu o mustaţă deasă, cu sprâncenele unite deasupra rădăcinii nasului şi, fără să i se fi cerut, le puse în faţă pite, thina, humus, măsline, murături, sărmăluţe cu carne şi salată de legume tăiată mărunt, în care lucea uleiul de măsline. Atalia comandă frigărui de pasăre. Shmuel ezită puţin, apoi comandă şi el frigărui de pasăre. Când o întrebă dacă bea şi vin, Atalia răspunse cu un zâmbet amuzat că în perioada aceea nu se obişnuia să se comande vin în restaurantele orientale din Ierusalim. Ea ceru doar apă rece. Shmuel spuse „La fel şi pentru mine", încercând să facă o glumă pe seama gusturilor lor comune. Gluma a fost una nereuşită şi a repetat-o într-o altă formulare, până ce Atalia îi zâmbi, un surâs care începuse din colţurile ochilor şi se întinse cu întârziere până la colţurile buzelor, şi îi spuse să nu-şi bată capul, nu era nevoie, ea se distra oricum.

După ce se mutaseră în Hadar HaCarmel, pe când el avea vreo doi ani, tatăl începu să lucreze în cadrul Bitoului

guvernamental pentru măsurători. După câțiva ani, deschise împreună cu un asociat ungur, un bărbat slab pe nume Laszlo Vermesz, un birou particular de cartografie și fotografii aeriene. Apartamentul din Hadar HaCarmel era mic, două camere înghesuite și o bucătărie al cărei tavan era afumat în permanență de la flacăra lămpii cu fitil, a sobei cu parafină și a mașinii de gătit. Când Miri, sora lui, ajunse la vârsta de douăsprezece ani, îl scoaseră pe Shmuel din camera lor comună și îi instalară patul pe hol. Stătea ore întregi întins pe spate, contemplând pânzele de păianjen de deasupra șifonierului butucănos. Nu-și putea invita acolo nici un prieten, pentru că holul era întunecos și pentru că, de fapt, nu prea avea prieteni. Nici acum, adăugă zâmbind în barba lui deasă, aproape că nu are prieteni, în afară de fata care-l părăsise și se măritase cu un hidrolog prosper, pe nume Nesher Sharshevski. Și în afara celor șase membri ai Cercului de Renaștere Socialistă care se scindase în două grupuri. După scindare, acesta nu-și mai avea rostul, în special din cauză că cele două fete aleseseră să se alăture majorității.

Se uită la mâna Ataliei odihnindu-se pe masă în fața lui și, ca prin vis, își apropie degetele de ea. Dar la mijlocul drumului se răzgândi. Era cu mulți ani mai în vârstă decât el și îi era rușine de ea, temându-se că-i va da motiv să râdă de el. Se gândi că Atalia, la vârsta ei, i-ar putea fi mamă. Sau aproape. Tăcu dintr-odată. Ca și cum și-ar fi dat brusc seama că exagerase fără rost. Copil fiind, mama lui nu-l atingea decât foarte rar. De cele mai multe ori, nici nu-l asculta când vorbea, pentru că gândurile o duceau aiurea. Atalia spuse:

— Acum nu știi cum să continui. Nu ezita. Și nici nu vorbi tot timpul. Nu-i nevoie. N-am să fug în seara asta, nici dacă vei tăcea din când în când. De fapt, e destul de plăcut să fiu cu tine, tocmai pentru că tu nu vânezi. Vrei o cafea?

Shmuel începu să-i explice că nu bea cafea seara, adoarme

greu, dar în mijlocul frazei se răzgândi și spuse că de fapt da, de ce nu, dacă ea vrea să bea, va bea și el o cafea. Sora lui mai mare, Miri, care studiază Medicina în Italia, i-a făcut capul calendar, că nu e bine să bea cafea seara, de fapt, nici dimineața. Când era mic, ea îl domina pentru că știa întotdeauna ce e bine și ce e rău. Știa mai bine chiar și decât tata. Avea întotdeauna dreptate în orice discuție. Dar cum am ajuns să vorbim de Miri? Da. O să bem cafea, iar eu o să beau chiar și un păhărel de *arak*[1]. Poate vrei și tu?

Atalia răspunse:

— O să bem cafea. Să lăsăm *arak*-ul pe altă dată.

Shmuel renunță. Pe când se făcuse mic pe scaunul lui, Atalia plăti. Apoi, în drum spre casă, o pisică le tăie drumul într-o goană speriată, dispărând într-o curte. O ceață tulbure înconjura felinarele de stradă. Shmuel spuse că i se întâmpla uneori să vorbească fără rost, în loc să spună ce avea cu adevărat de gând să spună. Atalia nu răspunse, iar el căpătă curaj și îi cuprinse umerii cu brațul, lipindu-i umărul de umărul lui. Amândoi purtau paltoane de iarnă, așa că această atingere aproape că nu era atingere. Atalia nu-i îndepărtă brațul, ci își încetini puțin pașii. Shmuel căută ceva de spus, dar nu găsi. În întuneric, îi căută fața cu privirea, încercând să înțeleagă, dar nu reuși să vadă decât o umbră delicată, care i se păru deodată cufundată parcă într-o tristețe tăcută, în lumina slabă a felinarului. În cele din urmă spuse:

— Ce pustiu e aici. Ierusalimul, într-o noapte de iarnă, e un oraș părăsit.

Atalia zise:

— Ajunge! Nu te mai strădui tot timpul să găsești ceva să-mi spui. Putem merge și fără să vorbim. Mi se pare că te aud chiar și când taci. Deși nu taci prea des.

---

1 Băutură alcoolică orientală, foarte tare, obținută din fructe fermentate (n. red.).

Apoi, când ajunseră acasă, îi spuse:

— A fost o seară plăcută. Mulțumesc. Noapte bună. Filmul nu a fost rău.

23

Ghershom Wald chicoti spunând:

— În trecut, tinerii de la *yeshiva*[1] îl întrebau pe mire după noaptea nunții: „Găsești, sau ai găsit?" Dacă răspundea „găsesc", îi împărtășeau tristețea, iar dacă spunea că „a găsit", se bucurau împreună cu el.

Shmuel întrebă:

— Adică?

Ghershom Wald îl lămuri:

— Cuvântul „găsesc" e o aluzie la versetul „găsesc o femeie mai amară decât moartea"[2], pe când „găsit" ne duce cu gândul la versetul „a găsit o femeie – a găsit bine". Dar tu? Găsești, sau ai găsit?

Shmuel spuse:

— Încă mai caut.

Wald îl privi cu bărbia coborâtă, ca și cum ar fi ascultat cuvinte nerostite, apoi adăugă:

— Ascultă, te rog. Spre binele tău. Dacă e posibil, nu te îndrăgosti de Atalia. N-are rost. Sau poate e deja prea târziu?

Shmuel întrebă:

— De ce-mi porți de grijă?

— Poate pentru că ai ceva ce ne atinge sufletul: ești ca un om preistoric, cu un suflet vulnerabil ca un ceas de mână,

---

1 Școală evreiască religioasă, în cadrul căreia se studiază mai ales textele Talmudului și ale Torei (n. red.).

2 Referire la Ecclesiastul, 7:26 – „Și am găsit că mai amară decât moartea este femeia a cărei inimă este o cursă și un laț și ale cărei mâini sunt niște lanțuri" (n. red.).

căruia i-a fost scos capacul de sticlă. Dacă ți-a plăcut ce-am spus, toarnă te rog ceai pentru amândoi. Pe urmă dă drumul la gramofon și hai să ascultăm un cvartet de Mendelssohn. Ai remarcat poate că, din când în când, se strecoară printre sunetele lui Mendelssohn un ecou dulce-amărui de melodie evreiască veche, la auzul căreia ți se strânge inima?

Shmuel meditã un timp la cuvintele lui Ghershom Wald. Nu se grăbi să aprobe. Printre discurile pe care le adusese cu el nu era nimic de Mendelssohn. Avea câteva dintre creații ale lui Bach și încă vreo alte trei-patru discuri din perioada Barocului, *Recviemul* lui Mozart, *Recviemul* lui Fauré, vreo șapte-opt discuri de jazz și șansonete și un disc cu cântece revoluționare din perioada Războiului Civil din Spania. Spuse:

— Mendelssohn. Da. Muzică de o sensibilitate exacerbată pentru gustul meu.

Ghershom Wald chicoti:

— Dar tu însuți ești un tip atât de emotiv.

Shmuel nu reacționă, ci se ridică și se duse la bucătărie, să-i încălzească bătrânului grișul cu lapte pregătit de vecina Sara de Toledo. Aprinse plita electrică, puse pe ea cratița cu griș, amestecă puțin cu o lingură, așteptă vreo trei-patru minute, cufundă capătul lingurii în griș și gustă, adăugă o lingură de zahăr, amestecă din nou, presără puțin praf de scorțișoară, stinse plita, apoi turnă grișul într-o farfurie pe care o aduse în cameră. Întinse un prosop de bucătărie pe birou, în fața bătrânului, îl servi și așteptă. Domnul Wald mâncă fără poftă, în timp ce ascultau știrile de seară. Comandantul parașutiștilor francezi din Algeria, un general cu numele de Jacques Massu, a fost chemat de urgență la Paris. Rumori în capitala Franței cu privire la faptul că generalul de Gaulle avea să facă o declarație uimitoare în ceea ce privește viitorul Algeriei. Generalul Massu le-a declarat ziariștilor pe aeroport că probabil armata greșise alegând sprijinul lui

de Gaulle după rebeliunea grupării de dreapta din Algeria, din urmă cu doi ani.

Ghershom Wald spuse:

— Orice om cu puțină minte și-ar fi putut da seama cum se vor termina lucrurile acolo. S-a dus funia după găleată.

Shmuel replică:

— Vor mai muri încă mii de oameni.

Bătrânul nu zise nimic. Se uită la Shmuel, cu ochiul stâng mai închis și cel drept larg deschis, de parcă ar fi descoperit în clipa aceea o nouă trăsătură a lui.

Deodată Shmuel fu uimit de faptul că în toată biblioteca aceea, cu atâtea rafturi pline cu sute de cărți, nu se afla nici o fotografie cu Micha, fiul mort al lui Ghershom Wald, unicul său fiu, cel care fusese soțul Ataliei. Oare Atalia să-l fi ales pentru că semăna puțin cu tatăl ei? Oare Atalia și soțul ei locuiseră împreună aici, în camera ei, înainte de nenorocire? Desigur, cândva a trăit aici și o mamă? Și Micha ăsta și Atalia au avut câte o mamă? Deodată, Shmuel prinse curaj și întrebă:

— Fiul dumitale. Micha?

Bătrânul se încordă pe scaun, mâinile lui dizgrațioase, care se odihneau pe birou, i se adunară deodată în poală, fața îi deveni cenușie și închise ochii.

— Îmi dai voie să întreb când a murit? Și cum?

Wald nu se grăbi să răspundă. Rămase cu ochii închiși, ca și cum ar fi trebuit să facă un mare efort de memorie. Ca și cum răspunsul îi cerea o concentrare enormă. Ceașca de ceai era goală pe birou, în fața lui, și el o luă cu degetele acelea puternice și o mută dintr-un loc în altul, iar după un minut se răzgândi și o așeză înapoi, cu o mișcare foarte lentă. Vocea îi era uscată și lipsită de orice inflexiune:

— În noaptea de 2 aprilie '48. În luptele de la Shaar Hagai.

Și tăcu. Și păstră tăcerea timp îndelungat. Până când, dintr-odată, umerii îi fură cuprinși de un tremur, și de data asta vocea îi era gravă și abia auzită, ca o șoaptă:

— Acum trebuie să le dai de mâncare peștișorilor din acvariu. A venit vremea. Apoi lasă-mă singur. Urcă, te rog, în camera ta.

Shmuel luă farfuria din care bătrânul aproape că nu gustase și prosopul de bucătărie, își ceru scuze pentru întrebare, îi spuse noapte bună, rămase în bucătărie să-și mănânce porția de griș cu lapte, care era aproape rece, spălă vasele din chiuvetă și urcă în mansardă. Aici își scoase pantofii și se așeză pe pat, cu spatele sprijinit de perete, întrebându-se de ce nu și-ar împacheta puținele lucruri chiar mâine, ca să plece într-un loc cu totul diferit: poate o să-și găsească de lucru ca paznic de noapte în munții Ramon, din Neghev, acolo unde se construiește acum un orășel în mijlocul deșertului? Casa aceasta de la capătul aleii Rav Elbaz i se părea deodată ca o închisoare, în care tristețea îl năpădea de la o zi la alta. Bătrânul infirm, cu excentricitățile și versetele lui, cu tristețea lui singuratică și femeia de două ori mai în vârstă decât el îi păreau în noaptea aceasta ca doi temniceri care-l țineau în lanțuri vrăjite; s-ar putea elibera numai dacă va sfâșia pânza nevăzută de păianjen în care l-au prins. Să fi găsit oare în ei un fel de înlocuitori târzii ai părinților lui? Venise de fapt la Ierusalim cu scopul de a se îndepărta o dată pentru totdeauna de părinți. De câteva săptămâni, nu schimbase nici măcar un cuvânt cu nici un tânăr de vârsta lui. Și nici nu se culcase cu vreo femeie.

Se ridică, își scoase hainele, se spălă, dar în loc să se întindă pe pat, rămase încă vreo jumătate de oră pe pervazul tapisat cu perne al ferestrei, înfășurat în plapumă și privind curtea pietruită. Aceasta era înghețată și pustie. N-o traversa nici măcar o pisică. Doar becul felinarului lumina slab capacul de fier al gropii de apă și ghivecele cu mușcate. Își spuse că era timpul să se ducă în sfârșit la culcare, așa că după zece minute se întinse pe pat în maiou și izmene, dar somnul

nu veni. În loc să doarmă, a trecut în revistă imagini din copilărie, amestecate cu gânduri despre Yardena și Atalia. Cele două femei i-au trezit furie și tristețe, dar și o dorință intensă, fremătătoare. Se întorcea de pe-o parte pe alta, fără să-l cuprindă somnul.

24

Shmuel primi o scrisoare de la părinți. Ploaia se scursese în cutia de scrisori a lui Ghershom Wald și a Ataliei Abarbanel, și câteva rânduri erau neclare, pentru că cerneala se întinsese din cauza umezelii. Tatăl îi scria:

Dragă Shmuel,

Sunt mâhnit din cauză că ți-ai întrerupt studiile universitare. Ce irosire groaznică de eforturi și talent! În primii ani de studii, ne-ai adus note bune și promisiunea, deși nu una fermă, a profesorului Eisenshloss, care îți spusese cândva că dacă ai să perseverezi și ai să aduci idei inovatoare, sunt șanse ca, după ce termini masteratul, să obții un post de asistent, adică să intri cu un picior în lumea academică. Și acum, deodată, ai renunțat dând cu piciorul acestei șanse. Știu, dragul meu Shmuel, că eu sunt cel vinovat de toate. Dacă nu ar fi dat faliment compania (din cauza ticăloșiei asociatului meu, dar și din pricina prostiei și a orbirii mele), ți-aș fi plătit studiile în continuare, la fel și locuința, și cheltuielile, și aș fi făcut-o cu generozitate, așa cum am făcut-o de la începutul studiilor tale, și așa cum am sprijinit-o și pe sora ta, pentru a studia în Italia. Nu există totuși nici o posibilitate de a-ți îmbina continuarea studiilor cu slujba actuală? Oare nu e nici o posibilitate... (aici urmează două sau trei rânduri șterse de umezeală)... *studii? N-ai putea să-ți plătești tu studiile și să-ți asiguri traiul din salariul lunar? Uite, Miri își continuă totuși studiile de Medi-*

cină în Italia, nu și le-a întrerupt, deși am fost obligați să renunțăm la ajutorul pe care i-l trimiteam. Lucrează acum în două locuri: ca asistent de farmacist, seara, și ca telegrafistă la poșta centrală, noaptea. Îi sunt de ajuns, din câte ne-a scris, patru sau cinci ore de somn pe noapte, iar studiile nu și le-a neglijat, ci le continuă strângând din dinți. Nu poți să iei și tu exemplu de la Miri? Lucrezi, din câte ne-ai scris, cinci sau șase ore pe zi. Nu ne-ai spus ce salariu primești acolo, dar zici că ai masă și casă asigurate de către patronul tău. Cu puțin efort, ai putea adăuga la cele cinci-șase ore încă vreo câteva la o altă slujbă, și atunci ai să-ți poți plăti studiile. Nu-ți va fi ușor, dar de când se dă bătut în fața greutăților un încăpățânat ca tine? Doar ești socialist, după propriile-ți concepții, proletar, om al clasei muncitoare (apropo, nu ne-ai povestit ce legătură e între domnul Wald și doamna Abarbanel. Sunt un cuplu? Sau tată și fiică? Totul la tine e foarte enigmatic, de parcă ai lucra la vreun dispozitiv secret de apărare.) În singura scrisoare pe care ne-ai scris-o până acum, ai fost foarte avar cu detaliile. Ne-ai dezvăluit doar că stai de vorbă în orele după-amiezii și cele ale serii cu bătrânul infirm, iar uneori îi citești câte o carte. Munca asta mi se pare, dacă îmi dai voie s-o spun, ușoară și deloc obositoare. Ți-ai putea găsi fără nici o dificultate încă un serviciu în Ierusalim, și cu salariul... (în acest loc erau iarăși câteva rânduri șterse de apă). *Dă-mi voie, te rog, să adaug aici cu prudență: s-ar putea ca în următoarele luni să te putem ajuta din nou cu sume modeste. E drept, nu va mai fi nici pe departe ajutorul dinainte de faliment, dar oricum e mai bine decât nimic. Te rog, dragă Shmuel, te implor: deocamdată n-ai pierdut decât câteva săptămâni din anul universitar. Poți, cu un efort de care sigur ești capabil, să recuperezi ce ai pierdut și să te întorci cu toată energia la studiile tale. Subiectul pe care ți l-ai ales pentru teza ta, „Isus prin ochii evreilor", e departe de mine și mi se pare chiar bizar. În orașul în care m-am născut, Riga, noi, evreii, aveam obiceiul să ne întoarcem privirile în altă*

parte de fiecare dată când treceam pe lângă imaginea crucificatului. Mi-ai scris cândva că, din punctul tău de vedere, Isus a fost carne din carnea noastră. Mi-e greu să accept asta: câte dezbinări, câte persecuții, câtă suferință, cât sânge nevinovat au vărsat cei care ne urăsc în numele acelui om! Iar tu, Shmuel, traversezi dintr-odată limitele și te situezi, nu știu de ce, tocmai de partea cealaltă. Tocmai de partea acelui om. Dar eu îți respect alegerea, deși nu-i înțeleg rostul. Așa cum îți respect activitatea voluntară într-o grupare socialistă, cu toate că eu sunt foarte departe de socialism și văd în el o încercare crudă de a impune egalitatea asupra oamenilor. Mie mi se pare că egalitatea e contrară naturii umane, din cauza simplului fapt că oamenii nu s-au născut egali, ci diferiți unul de altul și chiar destul de străini unul față de altul. Tu și cu mine, de exemplu, nu ne-am născut egali. Tu ești dăruit cu multe talente, iar eu sunt un om simplu. Gândește-te, de exemplu, la diferența dintre tine și sora ta: ea e calmă și reținută, iar tu ești exploziv și emotiv. Eu nu mă pricep la politică. Entuziasmul și devotamentul nu le-ai moștenit de la mine. Oricum ai să faci ce dorești. Întotdeauna ai făcut tot ce-ai vrut. Te rog, Shmuel dragă, scrie-mi cât mai curând că îți cauți un nou loc de muncă, să te poți întoarce la cursuri. Studiile sunt adevărata ta vocație. N-ai voie s-o trădezi. Știu bine că nu e ușor să muncești, să te întreții și să-ți plătești studiile în același timp. Dar dacă Miri a noastră poate – cu siguranță vei putea și tu. Tenacitate ai din plin, moștenită probabil de la mine, nu de la mama ta. Mă opresc aici, cu multă dragoste și grijă profundă, al tău,

Tata

N.B: Te rog să ne scrii mai des și povestește-ne puțin mai multe despre viața ta de toate zilele, în casa în care locuiești și muncești acum.

Mama lui Shmuel adăugase pe marginea scrisorii:

Muli, dragul meu. Mi-e foarte dor de tine. Au trecut câteva luni de când nu ai mai venit la Haifa și aproape că nu ne scrii. De ce? Cu ce ți-am greșit? ...(aici iar urmează câteva rânduri șterse de apa care udase scrisoarea). *Falimentul aproape că i-a frânt inima tatei. A îmbătrânit dintr-odată. Cu mine, aproape că nu mai vorbește. I-a fost întotdeauna greu să discute cu mine, chiar și înainte de acest episod. Trebuie să încerci să-l sprijini acum, cel puțin prin scrisori. De când ți-ai întrerupt studiile, se simte trădat. Și Miri ne scrie că, de mai multe săptămâni, nu a primit de la tine nici o scrisoare și nici un semn de viață. O duci chiar așa de rău acolo, Doamne ferește? Scrie-ne tot adevărul.*

N.B. Închid plicul și pun în el, fără să știe tata, o sută de lire. Nu e o sumă prea mare, știu, dar nu am mai mult acum. Te rog și eu, la fel ca tata: întoarce-te la studii, altfel o să regreți cât ai să trăiești.

Cu dragoste,
Mama

25

Ghershom Wald spuse:

— Eu sunt străin de toți cei care îndreaptă lumea, dar individul acesta nu face parte dintre ei, ci e un mare realist. El e singurul care a observat la timp o mică fisură în istorie și a reușit să ne facă să trecem, la momentul potrivit, prin acea fisură. Nu el singur. Cu siguranță nu. Dacă nu ar fi fost fiul meu și tovarășii lui, am fi murit cu toții.

Shmuel răspunse:

— Prin operațiunea Sinai, Ben Gurion al dumitale a legat Israelul de coada a două supraputeri coloniale condamnate declinului și atrofierii, Franța și Anglia, și prin asta a adâncit

ura arabilor față de Israel, convingându-i definitiv că Israelul e o semințe străină în regiune, un instrument în mâinile imperialismului mondial.

Wald replică:

— Nici înainte de operațiunea Sinai, arabii tăi nu erau îndrăgostiți de Israel până peste urechi, ba din contră...

Shmuel îl întrerupse pe bătrân în mijlocul frazei:

— Și de ce să fie îndrăgostiți de noi? De ce ți se pare, în fond, că arabii nu au dreptul să fie împotriva străinilor care au venit deodată aici, ca de pe o altă planetă, și le-au luat țara și pământurile, câmpiile, și satele, și orașele, mormintele străbunilor și moștenirea copiilor lor? Noi ne povestim nouă înșine că am venit în țară doar ca să „construim și să ne construim" în ea, să trăim ca înainte, să eliberăm moștenirea strămoșilor noștri etc. Dar spune-mi dumneata dacă există vreun popor în toată lumea asta, care ar primi cu brațele deschise o invazie bruscă de sute de mii de străini, de milioane de străini care au aterizat aici din depărtări, pretinzând în mod ciudat că scrierile lor sfinte, pe care le-au adus de departe, le promit lor și numai lor toată țara?

— Dacă mă placi, poți să fii bun și să-mi mai torni o ceașcă de ceai? Poți, cu aceeași ocazie, să-ți torni și ție? Nici tu și nici eu n-o să-i schimbăm convingerile lui Ben Gurion, fie că bem ceai, fie că nu. Shaltiel Abarbanel, tatăl Ataliei, a încercat în zadar să-l convingă pe Ben Gurion în '48 că e încă posibil să se ajungă la o înțelegere cu arabii în privința alungării britanicilor și a fondării unei comunități unice a arabilor și a evreilor, cu condiția să se renunțe la ideea unui stat evreiesc. Hm. Din cauza asta a fost înlăturat din Comitetul Executiv Sionist și de la conducerea Solnutului, care era de fapt guvernul neoficial la sfârșitul Mandatului Britanic. Poate că într-o zi, Atalia va avea dispoziția necesară și îți va povesti despre toate astea. În ceea ce mă privește, recunosc

și nu mi-e rușine, am participat la această dispută susținând realismul crud al lui Ben Gurion, și nu părerile nerealiste ale lui Abarbanel.

— Ben Gurion, bolborosi Shmuel în drum spre bucătărie, pentru a fierbe apa in ceainic, o fi fost în tinerețea lui un lider al muncitorilor, un fel de tribun popular, dar astăzi conduce un stat naționalist, convins că are dreptate, și nu a încetat să lanseze în jurul lui o frazeologie biblică goală de sens, despre înnoirea a ceea ce a fost și despre îndeplinirea viziunii profeților.

Și din bucătărie, pregătind ceaiul, ridică vocea adăugând:

— Dacă nu va fi pace, într-o bună zi arabii ne vor învinge. E doar o problemă de timp și de răbdare. Iar arabii au timp nesfârșit și foarte multă răbdare. Nu ne vor ierta ofensa înfrângerii din '48, și nici conspirația cu Anglia și Franța împotriva lor, de acum trei ani.

Ghershom Wald bău ceaiul pe care Shmuel i-l servise fierbinte, aproape clocotind, în timp ce tânărul aștepta răbdător să se mai răcească.

— Odată, acum vreun an sau doi, spuse Shmuel, am citit un articol intitulat „Limitele puterii sau al unsprezecelea soldat". Am uitat numele autorului. Dar conținutul mi-l amintesc: atunci când Stalin a invadat Finlanda, la sfârșitul anilor '30, șeful Statului Major Finlandez, feldmareșalul Von Mannerheim[1], se prezentă în fața președintelui Finlandei,

---

1 Baronul Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867-1951) este considerat cel mai mare lider militar și om de stat finlandez, deținând pe rând funcții precum cea de regent al Finlandei, comandant-șef al forțelor armate finlandeze în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, mareșal al Finlandei și în cele din urmă, cel de-al șaselea președinte al țării. Este considerat părintele Finlandei moderne, datorită rolului însemnat pe care l-a jucat în păstrarea independenței țării față de Uniunea Sovietică (n. red.).

Kallio[1], încercând să-l liniștească: orice soldat finlandez poate să învingă zece mujici ruși. Suntem de zece ori mai buni ca ei, de zece ori mai educați și de zece ori mai motivați să ne apărăm patria când e atacată. Președintele Kallio s-a gândit puțin și a ridicat probabil din umeri spunând – poate sie însuși, nu feldmareșalului – cine știe, poate că da, poate că fiecare soldat finlandez valorează cât zece soldați sovietici, toate bune și frumoase, dar ce ne facem dacă Stalin trimite împotriva noastră unsprezece în loc de zece? Și asta, e scris în articol, asta e problema nespusă a statului Israel. Arabii, de mai bine de zece ani, vociferează fără întrerupere despre distrugerea noastră, dar până în ziua de azi nu au investit în asta nici măcar o zecime din puterea lor. În Războiul de Independență au luptat mai puțin de optzeci de mii de soldați din cele cinci armate ale arabilor, împotriva a o sută douăzeci de mii de soldați, femei și bărbați, înrolați din așezarea aceea evreiască de șase sute de mii de suflete. Și ce ne facem dacă într-o bună zi va veni al unsprezecelea soldat arab? Ce ne facem dacă va sta în fața noastră o armată arăbească de o jumătate de milion? Sau un milion? Sau două milioane? Nasser se echipează acum cu cel mai bun armament sovietic, vorbind pe față despre o a doua rundă. Iar noi? Îmbătați de victorie. Îmbătați de putere. Îmbătați de înfloriturі biblice.

Ghershom Wald spuse:

— Și ce ne propune Domnia Sa? Să întindem celălalt obraz?

— Ben Gurion a greșit neglijând politica de nealiniere și stabilind o legătură eternă de supunere față de superputerile occidentale, și nu tocmai față de cea mai influentă, ci, de fapt, față de cele aflate acum în declin – Franța și Anglia. În

1 Kyösti Kallio (1873-1940) – cel de-al patrulea președinte al Finlandei, deținând însă, de mai multe ori, și funcția de prim-ministru și de purtător de cuvânt al Parlamentului (n. red.).

ziarul de astăzi se vorbește de câteva zeci de morți și răniți în Algeria. Se pare că armata franceză cantonată acolo se împotrivește puternic deschiderii focului împotriva francezilor răsculați instalați pe teritoriul acelei țări. Franța alunecă spre un război civil, iar Anglia tocmai își adună rușinată rămășițele imperiului. Ben Gurion ne-a încurcat prin această alianță cu vapoare pe cale de a se scufunda. Poate vrei, în loc de încă un ceai, să bem un păhărel de coniac? În onoarea lui Ben Gurion al tău? Nu? Sau poate vrei să-ți mănânci grișul cu lapte? Încă nu? Spune-mi când vrei, și-l încălzesc.

Ghershom Wald răspunse:

— Mulțumesc. Ai vorbit destul de frumos despre cel de-al unsprezecelea soldat. Dacă într-adevăr apare deodată pe câmpul de luptă, va trebui pur și simplu să-l învingem și pe el. Altfel nu vom putea rămâne aici.

Shmuel se ridică și începu să se plimbe printre rafturile cu cărți.

— Până la un anumit punct, poate fi înțeles un popor care mii de ani a cunoscut bine puterea cărților, puterea rugăciunilor, puterea preceptelor, puterea studiului și a aprofundării, a devotamentului religios, puterea comerțului și a medierii, însă puterea puterii n-a cunoscut-o decât pe propria piele. Și uite că are deodată în mână o bâtă grea. Tancuri, și tunuri, și avioane cu reacție. În mod natural, s-a îmbătat de putere și are tendința să creadă că puterea puterii îl va ajuta să obțină tot ce va dori. Dar, după părerea ta, ce nu se poate nicidecum obține prin putere?

— Câtă putere?

— Toată puterea de pe lume. Ia, de exemplu, puterea comună a Statelor Unite, a Uniunii Sovietice, a Franței și-a Angliei. Ce nu vei putea cu nici un chip să obții cu toată puterea asta?

— Mi se pare că având astfel de puteri, poți cuceri tot ce-ți trece prin minte. Din India și până în Etiopia.

— Ți se pare. Așa li se pare evreilor, în Israel, pentru că nu au nici o idee despre limitele puterii. Adevărul e că toată puterea de pe lume nu-l va transforma pe cel ce urăște în cineva care iubește. Îl poți transforma în sclav, dar nu-l poți face să te iubească. Cu toată puterea de pe lume, nu vei putea transforma un fanatic în om luminat la minte. Cu toată puterea de pe lume, nu vei putea face din cel însetat de răzbunare un prieten. Dar iată că tocmai acestea sunt problemele existențiale ale statului Israel: a-l transforma pe cel care urăște în cel care iubește, pe fanatic în moderat, pe răzbunător și dușmănos în prieten. Am spus cumva prin asta că puterea militară nu ne e necesară? Doamne ferește. O astfel de prostie nu mi-ar putea trece prin minte. Știu ca și tine că puterea, puterea noastră militară, stă în fiecare moment, chiar și în momentul acesta, în care discutăm aici, între noi și moarte. Puterea puterii poate împiedica deocamdată distrugerea noastră. Cu condiția să nu uităm nici o clipă că, în cazul nostru, puterea poate doar să prevină. Nu să pună capăt, și nu să rezolve. Doar să prevină catastrofa pentru un timp.

Ghershom Wald spuse:

— Singurul meu fiu s-a pierdut doar ca să amâne puțin catastrofa care în ochii tăi nu poate fi împiedicată cu nici un chip?

Shmuel simți dorința bruscă de a se ridica de pe scaun și de a strânge la piept, cu amândouă mâinile, capul acela bolovănos, doar pe jumătate aranjat, al omului care stătea în fața lui și de a-i spune, poate, un cuvânt de consolare. Dar nu există consolare pe lume. Se abținu și preferă să tacă, pentru a nu adăuga o nouă durere peste cea existentă. În loc să răspundă, se duse să hrănească peștișorii din acvariu. Apoi merse la bucătărie. Sara de Toledo adusese de data asta, în loc de griș, salată de cartofi cu maioneză și felii de legume. Ghershom Wald mâncă în tăcere, ca și cum și-ar fi epuizat toate comorile de versete și citate. Rămase tăcut până

aproape de unsprezece, când Shmuel turnă câte un păhărel de coniac pentru fiecare, fără aprobarea bătrânului. Apoi se despărți de el, se duse și mâncă restul de salată cu cartofi și maioneză, spălă vasele și urcă în mansardă. Tatăl rămase lângă biroul lui, însemnând ceva pe o bucată de hârtie, apoi o mototoli și o aruncă furios în coșul plin de foi, după care începu să scrie din nou. O liniște adâncă se lăsă asupra casei. Atalia plecase. Sau poate nu plecase. Poate că stătea în liniște deplină în camera ei, în care Shmuel nu fusese niciodată.

26

A doua zi, la unsprezece și jumătate dimineața, Shmuel își îmbrăcă paltonul lui cel jerpelit, își înfundă hățișul de bucle sălbatice sub șapca asemănătoare cu cea a unui vizitiu, luă bastonul cu cap de vulpe la pândă, ademenindu-și prada, și o porni pe străzile Ierusalimului. În dimineața aceea nu ploua, pe cer trecând doar petice de nori cenușii, dinspre mare spre deșert. Lumina dimineții, la contactul cu piatra zidurilor Ierusalimului, se reflecta blajină și dulce, de culoarea mierii – lumina care învăluie Ierusalimul în zilele limpezi de iarnă, între o ploaie și alta.

Shmuel urcă dinspre aleea Rav Elbaz spre strada Usishkin, trecu pe lângă Casa Populară, cu pereții acoperiți de piatră netedă ca marmura, și își continuă drumul spre centrul orașului. Cu capul întins înainte, străpungând aerul, făcându-și parcă drum printre obstacole, cu corpul aplecat înainte și picioarele grăbindu-se să nu rămână în urma capului. Mers asemănător cu o fugă cu încetinitorul. Avea ceva amuzant, ca și cum se grăbea să ajungă la timp într-un loc unde era așteptat de mult, dar unde nu îl vor aștepta la infinit, și dacă întârzia, ar fi fost deja mult prea târziu.

Yardena a plecat probabil la serviciu, la biroul de expediere a articolelor decupate din ziare, unde lucrase și înainte de a se căsători, iar acum stă acolo, la etajul al doilea al unei clădiri vechi de pe strada Rav Kook, într-o cameră întunecoasă, însemnându-i cu creionul pe clienții biroului ale căror nume sunt menționate în gazete. Poate că acolo dăduse și de numele lui Nesher Sharshevski al ei, iar Nesher Sharshevski probabil că stă în biroul Institutului de Cercetare Marină, întocmind sârguincios vreun document, cu o expresie satisfăcută și calmă, ca întotdeauna, de parcă ar suge o bomboană. Numai tu colinzi străzile Ierusalimului și nu faci nimic. Zilele trec, va trece și iarna, apoi va veni vara, și din nou iarna, iar tu te degradezi din ce în ce mai tare între amintirile cu Yardena și fanteziile cu Atalia. Noaptea, Yardena doarme în brațele lui Nesher Sharshevski, iar mirosul ei cald. ca de castane, învăluie patul lor. Ești încă îndrăgostit de ea? Dragoste respinsă și rănită, dragostea celor părăsiți și de care nimeni nu mai are nevoie? Sau poate că ești îndrăgostit nu de ea, ci de Atalia, ceea ce tu nu recunoști și nu ți se pare în nici un caz acceptabil?

Își imaginează părul lung și moale al Ataliei, care-i aluneca pe umărul stâng, peste rochia de dantelă. Pașii ei, cu un fel de dans interior reținut, ca și cum șoldurile îi erau mai alerte decât ea însăși. Femeie sigură pe sine, plină de secrete, tratându-te când zeflemitor și cu o oarecare curiozitate rece, când dându-ți ordine și observându-te cu o ușoară ironie amestecată cu câteva fărâme de compasiune. Ca și cum n-ai fi în ochii ei decât un cățeluș părăsit.

Oare ce vede Atalia în tine, din înălțimile superiorității ei zeflemitoare? Desigur, un fost student, fost cercetător, un tânăr sălbăticit, hirsut, confuz, care se simte atras de ea, dar care niciodată nu va îndrăzni să-și exprime sentimentele în cuvinte, care nici măcar nu sunt sentimente, ci emoții copilă-

rești. Oare prezența ta o tulbură uneori? Sau o distrează? Sau o tulbură și o distrează?

Pe un gard cenușiu de beton zgrunțuros stătea nemișcat un șoarece mare, sau poate un șobolan de canalizare. Animalul îl țintuia pe Shmuel cu ochii lui negri, mici de parcă voia să-i pună o întrebare. Sau să-l pună la încercare. Shmuel se opri și-l privi o clipă sau două, ca și cum i-ar fi spus „nu te teme de mine, am mâinile goale și n-am nimic de ascuns". Una din două, înțelese Shmuel, trebuie să renunțe acum. Chiar în clipa asta. Și într-adevăr, se dădu bătut și își continuă drumul fără a se uita în urmă. După vreo cinci pași, se răzgândi și se întoarse rușinat. Dar creatura dispăruse, și gardul era gol.

La douăsprezece și douăzeci, Shmuel Asch intră în micul restaurant din strada King George și se așeză la masa din colț, la locul lui obișnuit. Aici își lua zilnic masa de prânz, ce ținea loc și de mic dejun. Ospătarul, care era și proprietarul restaurantului, un ungur scund și gras, cu o față congestionată și fruntea acoperită chiar și iarna cu broboane de sudoare – Shmuel presupunea că suferă de hipertensiune – îi aduse fără să întrebe o farfurie adâncă, plină cu gulaș fierbinte și iute. Mânca întotdeauna, fără excepție, câte o farfurie de gulaș picant, cu câteva felii de pâine albă, și ca desert, compot.

Odată, iarna trecută, venise aici cu Yardena să ia masa de prânz, și îi vorbise despre separatismul din ce în ce mai pronunțat al aripii de stânga a Partidului Muncitoresc Mapam. Îl privise deodată speriată, trăgându-l de braț. Îl ridică de pe scaun cu o mișcare bruscă, plăti în grabă, îl strânse cu putere, cu unghiile, ca și cum se umpluse într-o clipă de o furie ascunsă, și îl trase cu forța în camera lui din Tel Arza. Nu-i spuse nici un cuvânt tot drumul, iar el, plin de uimire, se lăsase dus de ea. Când urcară în camera lui, îl împinse imediat de umeri, trântindu-l pe spate pe pat, și fără să scoată nici un sunet, își ridică rochia și se urcă pe el încălecându-l, făcând

dragoste cu violență, supunându-l voinței ei, ca și cum ar fi vrut să se răzbune pe el, și nu-l eliberă până nu termină de două ori. Fusese nevoit să-i acopere gura cu mâna, ca să nu i se audă gemetele și s-o sperie pe proprietara aflată în camera vecină. Apoi Yardena se îmbrăcă, bău două pahare cu apă de la robinet și plecă.

De ce-l părăsise? Ce are Nesher Sharshevski acela și el n-are? Ce rău îi făcuse? Ce găsise la hidrologul acela anost, al cărui trup pătrățos semăna puțin cu o cutie de ambalat și căruia îi plăcea să vorbească în fraze complicate și încâlcite despre subiecte care-i plictiseau întotdeauna pe toți cei prezenți în cameră? Emitea uneori fraze de tipul: „Tel Avivul e un oraș mult mai puțin vechi decât Ierusalimul, dar mai modern", „E mare diferență între bătrâni și tineri" sau „Asta e. Majoritatea hotărăște, iar minoritatea trebuie pur și simplu să accepte părerea majorității". „Cățeluș agitat", așa îl numise Yardena pe Shmuel în timpul ultimei lor conversații. În sinea lui, îi dădea dreptate, și cu toate acestea se simțise deodată rușinat și jignit.

Se ridică, plăti supa și compotul și se opri o clipă lângă tejghea, trăgând cu ochiul la titlurile ziarului de seară. Armata curăță sectorul sudic de la granița cu Siria. Nasser, conducătorul egiptean, amenință, iar Ben Gurion atrage atenția. De ce atenționările lui Nasser sunt numite întotdeauna amenințări, iar amenințările lui Ben Gurion sunt numite atenționări?

Apoi ieși în strada scăldată în lumina plăcută de iarnă, lumină filtrată de pini și de piatră. Fu deodată cuprins de o senzație ciudată, acută, că absolut totul e posibil, iar ce e pierdut doar pare pierdut, când de fapt nimic nu e complet pierdut, iar ce va veni depinde doar de curajul lui. Și în aceeași clipă hotărî să se schimbe. Să-și schimbe, începând din clipa asta, toată viața. Să fie de acum înainte un om calm și curajos, care știe ce vrea și care se străduiește să-și îndeplinească voința fără să clipească și fără nici o ezitare.

27

Atalia îl găsi pe Shmuel stând pe scaunul din fața mesei lui, aplecat asupra unei cărți vechi, împrumutate de la Biblioteca Națională. Purta o fustă de culoare deschisă și un pulover albastru cu o măsură mai mare decât măsura ei, aducând cu ea senzația de căldură a casei. La față părea mai tânără de patruzeci și cinci de ani, doar mâinile cu vene proeminente purtând semnele vârstei. Atalia se așeză pe marginea patului lui Shmuel, sprijinindu-și spatele de perete, își puse repede un picior peste celălalt, își aranjă puțin rochia și spuse, fără să se scuze că-i invadase brusc teritoriul:

— Înveți. Te deranjez. Ce înveți?

Shmuel răspunse:

— Da. Te rog. Deranjează-mă. E chiar de dorit să mă deranjezi. M-a obosit lucrarea asta. De fapt, sunt obosit tot timpul. Chiar și când dorm sunt obosit. Dar tu? Ești liberă? Vrei să ieșim să facem o mică plimbare împreună? E o zi senină de iarnă, cum numai la Ierusalim poate fi. Ieșim?

Atalia nu dădu atenție invitației. Spuse:

— Încă cercetezi poveștile despre Isus?

— Isus și Iuda Iscariotul. Isus și evreii, cum l-au văzut evreii din toate generațiile pe Isus.

— Dar de ce te interesează atât de mult? De ce nu cum l-au văzut evreii pe Mahomed? Sau pe Buddha?

— Pentru că înțeleg ușor de ce evreii au respins creștinismul. De fapt, Isus nici măcar n-a fost creștin. Isus s-a născut evreu și a murit evreu. Nu s-a gândit niciodată să înființeze o nouă religie. Pavel, Shaul Hatarsi[1], el a inventat

---

1 Saul din Tars, nume sub care mai era cunoscut apostolul Pavel (cca 5-cca 67), considerat a fi întemeietorul creștinismului. Lui îi este atribuită scrierea unei părți însemnate din textele Noului Testament (n. red.).

creștinismul. Isus însuși spune clar: „Să nu socoti[ți] că [am] venit să stric Legea..."[1] Dacă evreii l-ar fi acceptat, [atunci] istoria ar fi arătat complet altfel. Biserica nici nu ar fi apărut. Și poate că toată Europa ar fi adoptat o versiune modernă și rafinată a iudaismului. Astfel am fi fost cruțați de exil, de umilințe, de pogromuri, de inchiziție, de defăimări, de dezbinări și de *Shoah*[2].

— Și de ce au refuzat evreii să-l accepte?

— Asta e, Atalia, exact întrebarea pe care mi-o pun și la care încă nu am găsit un răspuns. El era, în termenii [lumii] de azi, un fel de evreu reformat. Sau evreu fundamentalist, nu în sensul fanatic al cuvântului, ci în sensul întoarcerii la rădăcini. El aspira să purifice religia evreiască de tot felul de anexe rituale și de prisos care se alipiseră de ea, tot felul de surplusuri de grăsime adăugate de aparatul sacerdotal și îngreunate de asceți. În mod natural, sacerdoții au văzut în el un dușman. Eu cred că Iuda Ben Shimon Iscariotul a fost unul dintre acei sacerdoți. Sau poate numai apropiat lor. Poate că a fost trimis de preoțimea din Ierusalim să se alăture mulțimii de credincioși ai lui Isus, să-i spioneze și să dea de veste la Ierusalim despre faptele lor, numai că el s-a atașat de Isus și l-a iubit din tot sufletul, devenind cel mai fidel dintre toți discipolii lui, având și funcția de trezorier al trimișilor săi. Odată, dacă vrei, am să-ți explic ce înseamnă după mine Evanghelia după Iuda Iscariotul. Dar mă întreb de ce oamenii simpli nu l-au acceptat în masă pe Isus? Ei care plângeau sub povara preoțimii îmbogățite și îmbuibate din Ierusalim?

— Nu-mi place expresia „oameni simpli". Nu există așa ceva, „oameni simpli". Există un bărbat și o femeie, și încă o femeie, și încă un bărbat, fiecare cu inteligența și sentimentele

1 Noul Testament, Evanghelia după Matei, 5:17 (n. red.).

2 Holocaust (în ebraică, în original) (n. red.).

[illegible] dorințe și o judecată morală oarecare. Deși judecata [illegible] a barbatului, dacă există așa ceva, apare doar când [illegible] sunt satisfăcute pentru o clipă.

— Ultima dată când ai intrat la mine, citeam ce a scris Ramban despre Isus. Ramban adică Rabbi Mo.he B n Nahman, pe care creștinii îl numesc Nahmanides, unul dintre cei mai mari înțelepți ai noștri din toate timpurile, care a trăit în secolul al XIII-lea, născut în Girona, în Spania și a murit aici la noi, la Acco. El povestește despre o dispută la care a fost obligat să participe de către Iacob I, regele Aragonului, dispută publică ce a durat patru zile, între Ramban și un evreu convertit cu numele de Pablo Christiani, poreclit „sălbaticul Paul". Era ceva înspăimântător, care făcea să-ți înghețe sângele, în acele dispute publice impuse evreilor în Evul Mediu: dacă învingea creștinul, evreii trebuiau să plătească prețul înfrângerii cu sânge, pentru că disputa dovedise că religia lor era una iluzorie. Dacă învingea evreul, tot evreii plăteau cu sânge pentru obrăznicia lor. Preotul [illegible] demonstreze cu ajutorul citatelor din Talmud – [illegible] ta evreu convertit – că există în texte [illegible] împotriva creștinismului, și aluzii clare în [illegible] faptul că doar creștinismul e religia adevărată [illegible] Mesia care a mucut prin lumea noastră și care se [illegible] într-o bună zi. Ramban pretinde în scrierile lui [illegible] ger, dar partenerul crede că dispută [illegible] Deocamdată. Poate ca Ramban s-[illegible] [illegible] puțin decât de înfrângere. Mintea, [illegible] Ramban în disputa aceea, cunoscută și [illegible] începea povestea [illegible] [illegible] povestea morții lui [illegible] după trei zile. Excitația principală a lui [illegible]

popor împotriva altuia. Acestea sunt cuvintele profe[1] Isaia. Dar iată că din timpul lui Isus și până acum nu a înc[etat] nici o clipă vărsarea de sânge. Mai mult decât atât, [în] Psalmi se spune clar că Mesia va coborî, adică va guverna [de] la mare la mare și până la capătul lumii. Și iată că Isus n[u] avut nici un guvern în timpul vieții, și nici după moart[e]. Roma e cea care a guvernat în țară și în lume, iar astăz[i] credincioșii lui Mahomed stăpânesc mai mult decât creșt[inii]. Creștinii înșiși, își încheie Ramban argumentarea, varsă mult mai mult sânge decât restul națiunilor.

Atalia spuse:

— Toate astea mi se par destul de convingătoare. Eu cred că poate Ramban al tău a ieșit totuși învingător în această dispută.

Shmuel replică:

— Nu. Nu sunt convingătoare, pentru că nu face nici o încercare de a se confrunta cu mesajul însuși, cu mesajul lui Isus, mesajul iubirii universale, al iertării, al milei și al compasiunii.

— Ești creștin?

— Sunt ateu. Pruncul Iosi Siton, de trei ani și jumătate, care a fost călcat de o mașină ieri, în timp ce alerga după mingea lui verde nu departe de locul acesta, pe strada Gaza, e o dovadă suficientă a faptului că nu există nici un Dumnezeu. Nu cred nici o clipă că Isus a fost Dumnezeu sau fiul lui Dumnezeu. Dar îl iubesc. Îmi plac cuvintele pe care le-a folosit, de exemplu „dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de mare trebuie să fie întunericul acesta"[1] sau „sufletul mi-e amar ca de moarte"[2]... sau „lasă morții să-și îngroape morții"[3], sau „voi sunteți sarea pământului. De

1 Evanghelia după Matei, 6:23 (n. red.)
2 Evanghelia după Matei, 14:34 (n. red.).
3 Evanghelia după Luca, 8:22 (n. red.).

da, i sarea își pierde gustul, prin ce își va căpăta iarăși puter... de a sara?". L-am îndrăgit din ziua în care am citit Evangheliile din Noul Testament, când aveam cincisprezece ani. Și sunt convins că Iuda Iscariotul a fost cel mai fidel și mai credincios dintre toți discipolii lui și că nu l-a trădat niciodată, ci dimpotrivă, a vrut să arate întregii lumi măreția sa. Am să-ți explic altă dată, dacă vrei. Poate, dacă ești de acord, ieșim din nou într-o seară și discutăm undeva în liniște.

Spunând asta, se uită la genunchii ei sub ciorapii de nailon și se întrebă dacă ciorapii aceia se terminau sub fusta cu o bandă de gumă sau cu jartiere și se ghemui pe scaun, ca ea să nu observe excitarea lui lipsită de orice speranță.

Atalia spuse:

— Iar ai roșit pe sub barba ta de Neanderthal. Diseară, tu și cu mine mergem la cinema, la primul spectacol. E un film italienesc neorealist. Eu te invit.

Shmuel, uimit și tulburat, se bâlbâi:

— Da. Mulțumesc.

Atalia se ridică și merse până în spatele lui. Îi îmbrățișă capul cârlionțat cu mâinile ei reci, apăsându-l pe piept. Apoi ieși din cameră, fără să închidă ușa în urma ei. Shmuel ascultă pașii coborând scările, până ce dispărură. O liniște profundă se lăsă peste toată casa. Scoase din buzunar tutunul și inspiră de două ori.

28

Seara. Shmuel îi ceru permisiunea lui Chaim Weld să plece la șapte și jumătate.

— Ieșim, Atalia și cu mine, spuse radios ca un copil [illegible] i-a sărutat pe neașteptate

Wald replică:

- Mierea îl va mânca pe urs, adăugă Hm, la[illegible], ce ești. Numai să ai mare grijă, să nu-ți ardă barba.

Seara, o așteptă nerăbdător în bucătărie. Nu în[illegible] bată la ușa ei. Pe mușamaua mesei rămăseseră de data a[illegible] firimituri. Shmuel își umezi cu salivă vârful unui deget ș[illegible] adună una câte una, le aruncă în chiuvetă, apoi își clăti de[illegible] tele și chiuveta. Ca și cum în felul acesta Atalia se va convinge că el a avut dreptate. Dreptate în ce? Nu știa. Între timp, aștepta uitându-se la o fotografie veche colorată, atârn[illegible] perete deasupra mesei: poster al KKL[1] reprezentând u[illegible] nier bine făcut și musculos, cu mânecile suflecate[illegible] p[illegible] zie geometrică. Nasturele de sus al cămășii pionierul[illegible] deschis, lăsând să i se vadă pieptul bronzat și păros. Bar[illegible] ținea cu mâinile lui puternice mânerele unui plug de fier tra[illegible] de un cal sau de un catâr cafeniu înaintând spre orizont, unde se vedea soarele atingând crestele colinelor. Apus sau răsărit? Imaginea nu conferea nici un indiciu în această privință, dar Shmuel presupunea că era vorba de răsărit, și nu de apus, ca în refrenul „În munți, în munți a răsărit lumina noastră / Muntele-l vom urca precum o pasăre măiastră / Ziua de ieri rămâne-va în urma noastră / Dar lung e drumul spre mâine, spre acasă". Se gândi la faptul că după acest răsărit va veni apusul, ca întotdeauna, sau poate că apusul e deja aici. Oare Micha Wald fusese bine făcut și bronzat? Ca pionierul din imagine? Oare Ben Gurion ne cere tuturor să semănăm cu pionierul acesta?

Nu o dată îi scrisese Shmuel în gând lui David Ben Gurion o scrisoare plină de emoție, ba chiar odată întocmise o ciorna plină de ștersături, în care îi explica lui Ben Gurion că

---

1 Prescurtarea de la Keren Kaiemet Leisrael (Fondul Național Evreiesc) (n. red.).

[illegible] reprezenta o catastrofă pentru statul Israel și că politicienilor de război era una sîrbădă și periculoasă, pentru că violența dă naștere la violență, și răzbunarea naște răzbunare. Distrusese scrisoarea aceea înainte de-a o termina. Uneori purta în gând discuții serioase cu prim-ministrul, asemănătoare cu cele din cadrul Congresului de Renaștere Socialistă, doar că în cele imaginate acum nu numai să ieșă învingător și să-l convingă pe Ben Gurion, ci să-l și uimească, poate chiar să-i trezească simpatia.

Atalia își făcu apariția într-o rochie portocalie groasă și strâmtă. Ochii îi erau fardați cu linii fine. La gât purta un lănțișor subțire de argint. Pe buze avea ceva ce semăna cu promisiunea ascunsă a unui zâmbet. Spuse uimită:

— Cu siguranță, mă aștepți aici de azi-dimineață. Dacă nu de-aseară.

Dintr-odată, ea îi păru dureros de frumoasă și atrăgătoare. Știa bine că femeia aceasta îi era inaccesibilă, și cu toate astea corpul îi era încordat, ca și cum ar fi ținut-o strâns în brațe. Se așeză în fața lui la masa din bucătărie, spunând:

— Nu. În seara asta nu mergem la nici un film. Cerul e senin și e lună plină. Ne luăm paltoanele și ieșim să ne plimbăm puțin pe afară, să vedem cum arată la lumina lunii.

Shmuel acceptă imediat. Atalia adăugă

— Nu știu dacă îmi place Ierusalimul, sau numai îl tolerez. Dar când plec din Ierusalim pentru mai mult de câteva săptămâni, începe să mi apară în vise, și întotdeauna [illegible] de lumina lunii.

Shmuel [illegible]

— Și ce mai visezi?

Atalia [illegible] să zâmbească.

— Băieți tineri și frumoși.

— Ca mine?

[illegible]

— Am presărat și zahăr, și praf de scorțișoară. L-a mân... deja. Nu pe tot. A lăsat o parte în farfurie, și am mâncat ... ce-a rămas. Acum stă și scrie. Habar n-am ce. Nu mi-a pov... tit niciodată, și eu nu am îndrăznit să-l întreb. Poate știi t Atalia? Sau poate ghicești ce-l preocupă?

— Abarbanel. Micha. Războiul. De câțiva ani scrie o l... crare de cercetare, sau poate o carte, despre „afacerea Shalt... Abarbanel" și memorii despre viața fiului lui. Poate face v... legătură între excluderea lui Abarbanel și moartea băiatulu... Poate că vede o legătură între cele două.

— Legătură? Ce legătură?

De data asta nu răspunse. Se ridică, își turnă un pahar cu apă de la robinet și bău cu înghițituri zgomotoase, ca un țăran însetat, fără a-l servi și pe Shmuel. Apoi își șterse gu... cu mâna ei puțin ridată, mână ce părea mai bătrână decât trăsăturile feței.

— Hai. Mergem. Luna răsare în curând. Îmi place să văd cum își face apariția dintre munți și irupe deasupra acoperi-șurilor.

Ieșiră în curtea întunecată, umbrită de coroanele copacilor și de șirul de chiparoși din spatele casei. Shmuel de-abia putu zări capacul de metal al gropii de apă. Atalia îl ținea de braț, conducându-l de-a lungul potecii acoperite cu piatră de Ierusalim dăltuită. Prin mâneca paltonului lui jerpelit, Shmuel simțea căldura mâinii ei, fiecare din cele cinci degete, și simți dorința puternică să-i acopere mâna vânoasă care-l conducea pe trepte cu mâna lui. Dar se temu de ironia ei. În loc s-o atingă, își scoase din buzunar inhalatorul, pentru că-și pierduse respirația. După ce inspiră o dată adânc, se simți mai bine și îl puse înapoi în buzunar.

Aleea Rav Elbaz era pustie. Un bec montat într-un dreptunghi mic de sticlă, de pe vremea Mandatului Britanic, se legăna în bătaia vântului, pe un cablu care traversa aleea

Lumina proiecta pe pietre o neîncetată mișcare de umbre, ca mișcarea nervoasă a unor valuri mici. Vântul sufla dinspre apus, ușor și în surdină, de parcă ar fi avut misiunea de a răcori o ceașcă de ceai.

Shmuel spuse:

— Povestește-mi ce fel de om era tatăl tău.

Atalia răspunse cu voce moale, aproape șoptită:

— Hai să nu vorbim acum. Să mergem puțin în tăcere. Să ascultăm vocile nopții.

La capătul aleii Rav Elbaz luna țâșni brusc deasupra acoperișurilor de țiglă, complet roșie și imensă, ca un soare care a înnebunit, dând năvală din întuneric și răsărind în miez de noapte, contrar legilor naturii. Lui Shmuel nu-i plăcea luna aceea care-l obliga la tăcere. Atalia se opri, ținându-l încă strâns de braț, temându-se parcă să nu cadă, și privi îndelung luna, sau haloul stins care o înconjura, părând a curge de sus, înălbind zidurile din piatră de Ierusalim cu o strălucire palidă, fantomatică. Spuse deodată:

— O numim *levana* („alba"), dar nu e deloc albă. E însângerată.

Apoi au continuat să se plimbe în tăcere pe aleile cartierelor Nahlaot, Atalia mergând înainte, iar Shmuel cu jumătate de pas în urmă. Nu-l mai ținea de mânecă, dar din când în când îi atingea ușor umărul, ca să-l ghideze spre stânga sau spre dreapta. Doi tineri îmbrățișați și lipiți unul de celălalt i-au ocolit continuându-și drumul în susul străzii. Tânărul zicea:

— Nu cred. Nu se poate.

Iar fata răspundea:

— Așteaptă. Ai să vezi.

Băiatul îi spuse ceva ce Shmuel și Atalia nu putură să audă, dar simțiră în vocea lui jenă și ofensare. Atalia zise:

– Ascultă ce liniște profundă. Aproape că poți auzi cum respiră pietrele.

Shmuel deschise gura să-i răspundă, dar se răzgândi de rece își dădu seama că ea îi cerea tocmai să nu rupă tăcerea. Așa că tăcu și continuă să meargă tot cu jumătate de pas în urma ei. Mâna lui se întinse brusc, și degetele îi mângâiară în fugă ceafa, alunecând pe lănțișorul de argint de sub părul ei. Ochii i se umplură de lacrimi, pentru că în timp ce-o dezmierda, își dădea seama că nu aveau nici o șansă. Atalia nu-i putea vedea ochii în întuneric, și doar își încetini pașii. Shmuel își spuse: ce prost ești! Și fricos, și prost. Acum ai fi putut să o tragi spre tine, să-i cuprinzi umerii și să-i săruți buzele. Însă o voce interioară te-a oprit: nu, nu încerca, devii caraghios.

Se plimbară pe alei vreo patruzeci sau cincizeci de minute, traversând strada Agripas, trecură pe lângă Piața Mahne Yehuda, părăsită și închisă, dar din tarabele ei întunecate urcau mirosuri amețitoare de fructe, și gunoaie, și legume coapte, și carne, și mirodenii, și putreziciune pătrunzătoare. Shmuel și Atalia ieșiră în strada Jaffa, chiar în piața din fața ceasului solar, instalat pe fațada uneia dintre clădiri încă de pe vremea stăpânirii otomane. Atalia se opri puțin în fața ceasului și răspunse brusc la întrebarea pe care i-o pusese Shmuel cu câteva minute în urmă, despre tatăl ei:

— Nu a aparținut timpului lui. Poate că a întârziat. Sau poate că a venit prea devreme. Aparținea unui alt timp.

Apoi Atalia se îndreptă spre casă, iar Shmuel o urma, de data aceasta pe alte alei. Tot drumul, aproape că nu schimbară nici o vorbă în afară de „Fii atent, e o treaptă aici" sau „Rufele atârnate pe funia de deasupra străzii ne picură în cap". Atalia își dorea tăcerea aceasta, iar Shmuel nu îndrăznea să treacă peste voința ei, deși era tulburat și plin de o dorință care aproape că-i depășea puterile. Între timp luna își pierduse tonurile însângerate, urcând deasupra zidurilor Muzeului Betzalel și învăluind tot orașul într-o lumină fantomatică, scheletică. Ajunși acasă, Atalia își scoase paltonul și îl ajută

și pe Shmuel să și-l scoată (încercând să-l dezbrace, mâna îi intrase din greșeală prin căptușeala ruptă). Atalia spuse:

— Îți mulțumesc pentru seara aceasta. M-am simțit bine. E plăcut uneori cu tine, mai ales când nu vorbești. Acum nu, mulțumesc, nu vreau să mănânc nimic. Dacă vrei, poți să-ți iei tot ce găsești în frigider și să vorbești cu tine însuți cât ai chef. Ești plin de cuvintele pe care nu te-am lăcat să le rostești. Mă duc în camera mea. Noapte bună. Nu-i nimic, nu ne-am pierdut seara asta degeaba. Când urci, nu uita să stingi lumina pe scări.

Se întoarse și ieși pe tocurile ei plate, cu părul alunecându-i pe umăr; rochia ei portocalie mai străluci o clipă în cadrul ușii, apoi se stinse. O boare ușoară de parfum de violete rămase plutind în urma ei, iar Shmuel trase puternic în piept parfumul acela. Inima, pe care încă din copilărie doctorii o găsiseră mărită, îi bătea puternic, și o imploră să se liniștească.

Hotărî să-și ungă două felii de pâine cu unt și brânză, să deschidă un borcan de iaurt și, poate, să-și facă și un ochi. Dar dintr-odată pofta îi dispăru, înlocuită de o depresie sufocantă. Urcă în camera lui, se întinse pe pat în lenjeria de corp și rămase timp îndelungat privind luna, care stăruia chiar în mijlocul ferestrei lui. După vreo douăzeci de minute se răzgândi, coborî, își deschise o conservă cu boabe de porumb fiert și alta cu carne vită și mâncă totul cu furculița, în picioare, în fața frigiderului deschis, pentru că pofta îi revenise.

29

Se gândea la micul apartament al părinților, situat pe o alee lăturalnică din Hadar HaCarmel, în [illegible] mutase după o baraca din Kiriat M[illegible] mentul avea două camere – camera [illegible]

și dormitorul părinților, și camera mică, unde dormea sora lui, Miri, mai mare decât el cu cinci ani. Patul lui fusese instalat pe hol, între intrarea în bucătăria minusculă și ușa toaletei. La capul patului se afla o cutie maro, vopsită, care îi servea drept dulap pentru haine, masă de scris și noptieră. La vârsta de unsprezece ani, Shmuel era un copil slab, puțin aplecat de spate, cu ochi mari și stranii, cu picioare ca niște chibrituri și genunchii permanent juliți. Numai după mulți ani, după ce efectuase stagiul militar, își lăsase părul să crească sălbatic, la fel și barba preistorică sub care se ascundea fața lui prelungă și subțire. Nu-i plăceau nici coama, nici barba și nici fața de copil, dar avea impresia că barba de sălbatic ascundea ceva de care un bărbat trebuia să se rușineze.

În copilărie avusese trei sau patru prieteni, toți dintre cei mai plăpânzi din clasă, unul imigrant din România și altul puțin bâlbâit. Shmuel avea o colecție mare de timbre și îi plăcea să le-o arate prietenilor și să le explice valoarea și caracterul special al pieselor rare, vorbindu-le despre diverse țări. Era un copil instruit și vorbăreț, însă aproape incapabil să asculte când vorbeau ceilalți, obosind după trei sau patru fraze. Se mândrea în special cu timbrele din țări care nu mai existau, Ubangi-Shari, Austro-Ungaria, Boemia și Moravia. Putea să le țină prietenilor discursuri lungi despre războaiele și revoluțiile care șterseseră de pe hartă statele acelea, despre țările care fuseseră mai întâi cucerite de naziști, și apoi de Stalin, și cele care deveniseră parte din noile state care apăruseră în Europa în urma Primului Război Mondial, ca de exemplu Iugoslavia și Cehoslovacia. Numele unor țări îndepărtate, ca Trinidad și Tobago sau Kenya, Uganda și Tanganika îi trezeau un fel de nostalgie neclară. Cu ajutorul imaginației, naviga spre acele regiuni îndepărtate și lua parte la războaiele unor mișcări curajoase de partizani, care luptau pentru eliberarea de sub jugul ocupației străine. Le vorbea prietenilor

cu entuziasm și înflăcărare, iar ceea ce nu știa, inventa. Citea tot ce-i cădea în mână, cărți de aventuri, de călătorie, polițiste, cărți de groază, precum și povești de dragoste pe care nu le înțelegea, dar care-i trezeau un sentiment dulce, necunoscut. În plus, hotărâse pe la vârsta de doisprezece ani să citească toată Enciclopedia Iudaică, volum după volum, articol după articol, în ordine, pentru că totul îl interesa, iar lucrurile pe care nu le înțelegea îi fascinau imaginația. Dar ajungând aproape de jumătatea literei alef obosi și se lăsă păgubaș.

Odată ieșise cu prietenul lui, Menahem, a cărui familie venise din Transilvania, să se plimbe sâmbăta dimineață printr-una din văile cu vegetație bătrână de pe coastele de vest ale muntelui Carmel. S-au încălțat cu bocanci, și-au pus pe cap pălării de soare și și-au luat câte un baston, câte o ploscă plină cu apă și câte un rucsac în care puseseră pături pentru a-și face un cort, pite, ouă fierte și cartofi, pentru a-i coace într-un foc de tabără. La cinci și jumătate, cu puțin înainte de răsăritul soarelui, au pornit la drum, traversând câmpurile, au coborât în vale, și până aproape de ora unsprezece au continuat să se cațere pe coasta abruptă, numărând păsările întâlnite, ale căror nume nu le cunoșteau. Adică toate, cu excepția corbilor care se roteau cu țipete răgușite printre stânci și pe care îi recunoșteau. Shmuel scosese câteva țipete sălbatice pline de însuflețire înspre vale și așteptă să audă ecoului, pentru că acasă era interzis să se ridice vocea.

La unsprezece, soarele dogorea deja arzându-le [illegible] doi erau îmbujorați și scăldați de o sudoare sărată. Shmuel arătă spre un spațiu plat între doi stejari, propunându-i [illegible] să se odihnească acolo, să se odihnească și apoi să ridice cortul, să aprindă focul și să pună cartofii la copt. Cunoștea din [illegible] cu coroane înalte, care cresc în țările europene, [illegible] de aici, de pe coastele Carmelului, nici măcar [illegible] ci niște arbuști încâlciți, care aproape

umbră. Se chinuiră mult timp cu țărușii și cu păturile, în[illegible] când să ridice cortul, dar țărușii nu intrau în pământ[illegible] se foloseau de un bolovan pe post de ciocan și făc[illegible] schimbul, ținând pe rând parul, timp în care celălalt l[illegible] cu bolovanul. Pe când se aplecă să ridice un pietroi mar[illegible] țipăt sfâșietor ieși din pieptul lui Shmuel. Un scorpi[illegible] mușcase de mână, la încheietura antebrațului. Durere[illegible] puternică și ascuțită, la fel și sperietura. Neînțel[illegible] început ce se întâmplase, Shmuel crezu că-i intrase [illegible] în carne un ciob mare de sticlă, iar Menahem îi luă m[illegible] se umfla deja și încercă să găsească și să scoată de ac[illegible] spin sau vreun ciob. Turnă apoi apă peste locul mu[illegible] dar durerea nu trecea, devenind din ce în ce mai p[illegible] astfel încât Shmuel se zvârcolea gemând. Menahem îi pr[illegible] să se așeze și să aștepte pe pătură în timp ce el fugea s[illegible] ajutor. Shmuel zări deodată un scorpion galben car[illegible] încet printre frunzele uscate, cel care-l mușcase, sau poat[illegible] altul. Începu să tremure din tot corpul, fiind convins ca v[illegible] muri. Îl cuprinse un val de groază și disperare și o porni în goană la vale, ținându-și mâna inflamată cu cealaltă mână, alergând și clătinându-se, dar picioarele îi erau bicinte de crengile uscate și de maldărele de pietre, iar o dată sau de două ori se trezi pe jos cât era de lung, însă se ridică imedi[illegible] continuând să fugă cât îl țineau puterile, pierzându-și răsuf[illegible] rea, în timp ce Menahem alerga în urma lui, nereușind [illegible] se țină după el, pentru că spaima și durerea îi dădea[illegible] Shmuel aripi.

Neștiind cum să-l ajute, Menahem începu deodată [illegible] strige după ajutor cu o voce stridentă și îngrozită, ca și cu[illegible] el ar fi fost cel rănit, și astfel fugeau amândoi pe terenul [illegible] în-cos, Menahem urlând, iar Shmuel alergând și depărtându-[illegible] de el fără să mai țipe, doar tremurând tot.

În cele din urmă ajunseră la o șosea nouă, pe care [illegible] cunoșteau, și se opriră gâfâind înspăimântați. După câteva

minute trecu o mașină condusă de o femeie, care îi luă și îi duse la secția de urgențe, unde cei doi fură despărțiți: lui Shmuel i se făcu o injecție, iar Menahem primi un pahar cu apă rece. După injecție, tânărul nostru leșină, iar când se trezi își văzu mama și tatăl aplecați deasupra lui, cu fețele aproape atingându-se una de alta, ca și cum între ei se așternuse un calm trecător. Și se simți mândru că le oferise prilejul acelui moment de acalmie.

Amândoi i se păreau deodată neputincioși și zăpăciți, fiindcă nu încetau să se uite la el cu ochi îngroziți, ca și cum depindeau acum de el, iar el era cel care trebuia să aibă grijă de ei amândoi. Mâna îi era bandajată, iar durerea cedase puțin, în locul ei simțind cum creștea în el un fel de aroganță plăcută, și murmură: „Nu-i nimic, doar o înțepătură de scorpion, nu se moare din asta". Pe când îi ieșeau din gură cuvintele „nu se moare din asta", simți o ușoară tresărire de dezamăgire, pentru că în imaginația lui își vedea deja părinții îndoliați, regretând amarnic toate nedreptățile pe care i le făcuseră de-a lungul timpului. După câteva ore, medicul de gardă îi dădu drumul acasă, spunându-i să se odihnească, să mănânce puțin și să bea mult. Părinții chemară un taxi, care îl lăsă pe Menahem acasă la el, ei continuându-și drumul.

Acasă i-au propus să se întindă în camera mică, în patul surorii lui, iar pe Miri o transferară în colțul lui Shmuel pe hol, între ușa bucătăriei și cea a toaletei. Timp de două zile, l-au asaltat cu supă de găină fierbinte și ficățel de pasăre cu piure de cartofi și morcovi fierți, budincă de vanilie, după care i-au spus: „Gata, s-a terminat cu alintatul, la noapte te întorci în patul tău, iar de mâine, la școală". Astfel veni și rândul mustrărilor și al reproșurilor. Prietenul lui, Menahem, veni în vizită cu un aer vinovat, jenat, făcându-se mic, mic de tot, ca și cum el l-ar fi mușcat pe Shmuel; îi aduse cadou un timbru rar și scump, la care acesta râvnea de mult, un timbru

nazist, cu svastica și imaginea lui Hitler. După câteva zile, mâna i se dezumflă, i-a fost scos și bandajul, însă tânărul nostru nu avea să uite niciodată plăcerea călduță pe care o simțise odată cu spaima morții și dulceața secretă a imaginii părinților și a surorii lui îndoliați lângă mormântul proaspăt, regretând toate suferințele la care fusese supus încă din fragedă copilărie. Își amintea și de cele două frumuseți ale clasei, Tamar și Ronit, care stăteau lângă mormântul lui îmbrățișate, cu ochii în lacrimi. Își amintea atingerea mâinii lui Miri pe frunte și păr. Se aplecase și-l mângâiase în timp ce stătea întins pe patul ei, ea, care nu-l mângâiase niciodată, nici înainte și nici după aceea. În familia lui nu prea se obișnuia să se atingă unul pe altul. Uneori primea de la taică-său câte o palmă usturătoare, iar rar de tot, maică-sa își punea degetele reci pe fruntea lui. Poate că nu făcea decât să-i verifice temperatura. Nu-și văzuse niciodată părinții punând mâna unul pe celălalt, nici măcar ca să ia vreo scamă de pe haine, însă în toți anii copilăriei simțise că mama lui ascundea în ea o ofensă tainică, pe când taică-său își stăpânea o ranchiună încordată. Părinții aproape că nu vorbeau între ei, iar dacă o făceau, discutau doar despre ce era de făcut. Instalator. Facturi. Cumpărături. Când tatăl i se adresa mamei, gura i se strâmba în jos, de parcă îl dureau dinții. Care erau cauzele ofensei mamei și ale ranchiunei tatălui nu știa, și nici nu ceruse să afle. Încă de pe vremea primelor lui amintiri, de pe la vârsta de doi sau trei ani, între părinți se instalase deja o mare distanță. Deși aproape niciodată nu ridicau vocea și nu se certau în prezența lui. De câteva ori observase că mama avea ochii roșii. Uneori taică-său ieșea pe balcon să fumeze și rămânea acolo singur câte un sfert de oră sau douăzeci de minute, după care se întorcea și se așeza pe scaunul lui, ascunzându-se după ziar. Părinții lui erau oameni generoși și reținuți și nu credeau în efectul ridicării vocii. Toată

copilăria și adolescența, Shmuel se rușinase cu ei și fusese mereu supărat pe ei, fără a ști de ce: din cauza slăbiciunii lor? Din cauza ofensei eterne? Ofensă de imigranți care se străduiesc peste puterile lor să le fie pe plac unor oameni străini? Din cauza căldurii de care nu avusese parte, pentru că ei nu aveau acest fel de căldură? Din cauza dușmăniei reținute care plutea aproape întotdeauna între ei? Din cauza zgârceniei lor? Doar avuseseră mereu grijă să nu-i lipsească nimic: în ciuda cumpătării lor mereu treze, nu i-au lipsit niciodată hainele sau cărțile, albumele sau cataloagele pentru colecția lui de timbre, bicicletă de *bar mitzvah*, chiar și studiile la universitate i le plătiseră până ce dăduseră faliment. Și, cu toate astea, nu era în stare să-i iubească nici pe mama, nici pe tatăl lui. Găsea respingător acel amestec de supunere și amărăciune care se acumulase în ei. Din cauza holului scund și apăsător în care își petrecuse toată copilăria și adolescența. Din cauza docilității tatălui, care repeta mereu sloganurile partidului aflat la guvernare, și a tăcerilor mormântale ale mamei. Toată copilăria i-a trădat inventându-și părinți complet diferiți de ei doi, părinți generoși și puternici, sufletiști, poate profesori la Technion[1], poate niște oameni cultivați și cu stare de pe Carmel, părinți inteligenți, simpatici, fermecători, care să le trezească și lui, și altora respectul, dragostea și teama. Nu vorbise niciodată cu nimeni despre asta, nici măcar cu sora sa. Când era mic, ea îl striga copil adoptat, bun de nimic, spunându-i: „Pe tine, de fapt, te-am găsit în pădurile Carmelului". Tatăl său o corecta uneori: „Nu în pădurile Carmelului, da' de unde, te-am găsit pe o alee, lângă port". Mama lui mormăia abia auzit: „Nu a fost

[1] Institutul Politehnic din Haifa sau Institutul Tehnologic Israelian, este cunoscut în lumea întreagă pentru valoarea sa, fiind cea mai veche instituție universitară din Israel (n. red.).

așa, dacă ar fi așa – ne-am găsit toți patru unii pe alții absolut întâmplător". Shmuel nu-și ierta faptul de a nu-și ierta părinții și se acuza de lipsă de fidelitate. Ca și cum ar fi fost, în tot acest timp, un agent străin introdus în propria familie.

Cât despre sora lui, Miri, fată frumoasă, țanțoșă, șatenă, de când împlinise paisprezece sau cincisprezece ani era înconjurată de o mulțime de fete gălăgioase și de băieți înalți, dintre care unii erau mai mari decât ea cu doi sau trei ani, unul fiind chiar ofițer în patrula de recunoaștere.

Înțepătura scorpionului – Shmuel o păstra ca pe una dintre puținele amintiri dulci ale copilăriei. În toți acei ani se simțise permanent închis între pereții holului trist în care dormea, pereți afumați din cauza lămpii cu petrol pe care o aprindeau când se întrerupea curentul electric, și plafonul scund, mâncat de igrasie. Și iată că pentru două sau trei zile, parcă s-ar fi deschis o fisură într-unul dintre pereți, prin care apăruse ceva după care Shmuel nu încetase să tânjească în anii adolescenței, și chiar și acum, matur fiind, când își amintea de înțepătura scorpionului, se umplea de un fel de dorință confuză de a ierta pe toată lumea și de a iubi pe oricine îi ieșea în cale.

30

Marți, între o răpăială și alta, Shmuel se trezi la nouă dimineața, își înfundă capul sălbatic sub robinet și lăsă jetul de apă rece să-i alunge resturile de somn. Apoi se îmbrăcă, merse la bucătărie, își făcu un sendviș cu brânză și bău două cafele negre, groase. Înainte de zece se duse la stația de autobuz de pe starda Keren Kaiemet și plecă spre Biblioteca Națională de la Givat Ram. Lăsă de data aceasta în cameră bastonul cu cap de vulpe care își arăta colții lucioși. O biblio-

recară scundă și grasă, cu ochelari, cu o față care exprima compasiune și bunătate, dar cu o mustăcioară fină deasupra buzei superioare, îl ghidă, la cererea lui, spre secția de periodice. Aici ceru să i se aducă nouă dintre grupajele lunare legate în volume ale ziarului *Davar*: din iunie 1947 și până în februarie 1948. Se instală comod pe scaun, își puse în față, pe masă, câteva foi pe care le adusese cu el și un stilou pe care îl luase de pe biroul lui Ghershom Wald, și începu să răsfoiască răbdător ziar după ziar, foaie cu foaie.

În afară de el, nu mai era în sala de lectură decât un singur cititor, un bărbat în vârstă, cu barbișon, cu urechi mari și un pince-nez cu ramă aurită. Shmuel observă că aproape nu avea sprâncene. Răsfoia un volum gros, alcătuit din edițiile unui săptămânal al cărui titlu Shmuel nu-l putea distinge, dar observă că era un ziar vechi, într-o limbă străină, și mai observa că individul își lua notițe minuțios, pe niște foi mici, în timp ce-și mușca fără întrerupere buza de jos.

După vreo jumătate de oră, Shmuel găsi în sfârșit o referire la membrul Comitetului Executiv Sionist și al Sohnutului, Shaltiel Abarbanel. Știrea se pierdea undeva în subsolul unei pagini interioare a ziarului *Davar* și spunea că în data de 18 iunie 1947, Abarbanel ceruse să fie primit de comisia specială trimisă de ONU pentru a cerceta problema viitorului Eretz Israel. Shaltiel Abarbanel cerea să prezinte în fața comisiei o părere a minorității, de fapt părerea unei singure persoane, privind conflictul dintre evrei și arabi. Ve[illegible] propună o soluție originală, pe cale pașnică. Însă conducerea respinsese cererea lui sub pretextul că Sohnutul și Comitetul Executiv Sionist trebuiau să prezinte o părere unică, nu să vorbească pe mai multe voci, aflate în contradicție una cu alta. Se mai spunea în știrea cu pricina că Abarbanel luase în considerare posibilitatea de a lua cuvântul în fața comisiei în ciuda hotărârii Sohnutului, însă acceptă decizia majorității,

poate din cauză că i se sugerase că dacă va îndrăzni să apară în fața comisiei pe propria răspundere, nu-i va mai fi asigurat locul în instituțiile centrale ale așezării evreiești.

Shmuel Asch copie această știre pe o foaie de hârtie, pe care o îndoi și o puse în buzunarul cămășii. Apoi continuă să răsfoiască ziarele din septembrie și octombrie, se opri să citească amănuntele recomandării comisiei trimise de ONU cu scopul de a împărți Eretz Israel în două state, evreiesc și arab, și trecu mai departe, în căutarea altor știri despre ancestrul Shaltiel Abarbanel. Dar nu găsi nici o dovadă a vreunei dezbateri publice, și nici a faptului că Abarbanel s-ar fi adresat opiniei publice evreiești sau arabe.

După vreo trei ore i se făcu dintr-odată foame, dar hotărî că atât timp cât bătrânul cu barbișon stătea și lucra la masa de vizavi, nu se va opri nici el. Și-a respectat hotărârea timp de aproximativ douăzeci de minute. După douăzeci de minute renunță și se duse la cantina din clădirea alăturată, Kaplan, unde avea obiceiul să meargă să-și astâmpere foamea pe vremea când era student. Spera din tot sufletul să nu întâlnească vreun fost coleg. Dacă i-ar pune întrebări, ce-ar putea să-i răspundă?

Era deja unu și jumătate și își comandă un sendviș cu cașcaval, iaurt și cafea. Apoi, fiindu-i încă foame, comandă încă un sendviș și încă un iaurt, iar ca desert, încă o cafea, de data aceasta împreună cu o prăjitură. Când termină, fu nevoit să se lupte cu o ușoară somnolență, care îl făcu să se destindă, cu pleoapele clipind des sau căzându-i peste ochi. Rămase așa aproximativ un sfert de oră într-un colț al cantinei, cu bărbia căzându-i în piept, apoi își adună restul de voință și se ridică, întorcându-se în sala de lectură a secției de periodice, reluându-și locul pe care șezuse mai devreme. Omul fără sprâncene, cu barbișon și cu pince-nez aurit era tot acolo, nemișcat, și continua să-și ia notițe minuțios, pe

lucăţele de hârtie. Când trecu pe lângă el, Shmuel observă că titlul ziarului săptămânal pe care îl citea era scris cu litere chirilice, iar notiţele pe care le lua bătrânul erau probabil în rusă. Dar nu se opri, ci se întoarse şi ceru volumele din *Davar* la care nu avusese încă timp să se uite, îşi reluă locul şi continuă să răsfoiască ziarele, foaie cu foaie.

Când ajunse la săptămânile care au precedat hotărârea ONU din 29 noiembrie, aproape uită scopul venirii şi înghiţi paginile cu entuziasm, ziar după ziar, articol după articol, ca şi cum rezultatele votării decisive a Organizaţiei Naţiunilor Unite erau încă imprevizibile, atârnând de fiecare vot care putea să schimbe situaţia într-o direcţie sau alta. Se gândi la poziţia lui Wald în privinţa importanţei istorice a lui Ben Gurion şi îi descoperi acum noi aspecte, pozitive şi negative, deopotrivă. La patru şi jumătate îşi aminti de obligaţiile impuse de slujba pe care o avea, îi înapoie bibliotecarei volumele din *Davar*, îşi strânse hârtiile, uitând stiloul, şi alergă gâfâind spre staţia de autobuz, ca să ajungă înainte de cinci în biblioteca lui Ghershom Wald. În timp ce alerga spre staţie, avu un atac de astm şi se opri, scoase din buzunarul paltonului inhalatorul din care inspiră adânc şi ajunse în staţie la mai puţin de un minut după ce plecase autobuzul. Trebui să-l aştepte pe următorul.

De la autobuz alergă spre casă cu ultimele puteri.

Transpirat şi gâfâind, ajunse la cinci şi zece la casa din curtea pietruită de pe aleea Rav Elbaz, şi îl găsi pe Ghershom Wald cufundat într-una dintre conversaţiile telefonice incisive şi ironice pe care le purta uneori cu prietenii lui, aşteptă sfârşitul convorbirii şi se scuză pentru întârziere.

— După cum ştii, spuse infirmul, eu nu plec niciodată de acasă. După cum e scris la noi: „Fericiţi sunt cei ce locuiesc în casa Ta"[1] Hm. Dar tu, dacă îmi dai voie să întreb, ai venit

1 Psalmii, 83:5 (n. red.).

vreo căprioară sau vreo gazelă? După cum arăți, am impresia că a reușit să-ți scape.

Shmuel răspunse:

— O ceașcă de ceai? Poate o felie de prăjitură?

— Stai jos, tinere. În natura ursului e să meargă încet, dar tu ai alergat numai ca să-mi fii pe plac. Nu aveai nici un motiv să alergi. În poezia lui Bialik[1], profetul Amos spune: „mersul încet – m-au învățat turmele mele". Eu sunt mulțumit de tine, deși ai întârziat. Visătorii sunt oameni care întârzie mereu. Însă, așa cum e scris la noi, nu la întâmplare vorbesc visele.

Apoi bătrânul conversă iarăși îndelung la telefon, dădu citate, se amuză, ironiză și iar dădu citate. Când termină, i se adresă din nou lui Shmuel, punându-i întrebări despre profesorii lui de la universitate. Vorbiră un sfert de oră despre unul dintre profesori, care se îndrăgostise de o studentă tânără, ai cărei părinți îi erau prieteni vechi. Lui Wald îi plăceau bârfele, și nici Shmuel nu se dădea în lături de la ele. Apoi tânărul întrebă pe neașteptate:

— Shaltiel Abarbanel. Tatăl Ataliei. Cuscrul tău. Ce poți spune despre el?

Wald căzu pe gânduri. Își trecu mâna peste obraz, după care își privi palma preț de o clipă, ca și cum răspunsul la întrebarea tânărului ar fi fost scris acolo. În cele din urmă spuse:

— Și el era un visător. Deși nu s-a ocupat de Isus creștinul, și nici de atitudinea evreilor față de El; dar, în felul lui, a crezut și el, ca Isus, în iubirea universală, iubire a tuturor făpturilor pentru toate făpturile. „Cereți și vi se va da, cereți și veți găsi, bateți la ușă și vi se va deschide, pentru că oricine

---

1 Haim/Chaim Nahman Bialik (1873-1934) este poetul național al Israelului. A scris în ebraică și idiș, fiind totodată și un eseist, prozator și publicist de seamă (n. red.).

va cere va primi, și cel ce va cere va găsi, și celui care bate la ușă i se va deschide"[1]. Eu, dragul meu, nu cred în iubirea tuturor față de toți. Măsura iubirii e limitată. Cineva poate iubi cinci bărbați și femei, poate zece, uneori poate chiar cincisprezece. Și asta rar de tot. Dar dacă vine cineva și-mi spune că el iubește toată Lumea a Treia, sau toată America Latină, sau tot genul feminin, asta nu mai e iubire, ci figură de stil. Vorbe goale. Slogan. Nu ne-am născut să iubim mai mult de câțiva oameni. Iubirea e un eveniment intim, ciudat și plin de contradicții, căci nu o dată se întâmplă să iubim pe cineva din dragoste pentru noi înșine, din egoism, din cupiditate, din pasiunea trupească, din voința de a-l stăpâni pe cel iubit și de a-l supune, sau invers, dintr-un fel de voluptate de a ne supune obiectului iubirii noastre, și în general iubirea e foarte asemănătoare urii, și mult mai apropiată ei decât pot concepe majoritatea oamenilor. Iată, de exemplu, când iubești pe cineva, sau urăști pe cineva, în fiecare moment ești dornic să știi unde se găsește, cu cine se află, îi este bine sau rău, ce face, ce gândește, care îi sunt temerile. „Inima e nespus de înșelătoare și deznădăjduit de rea; cine poate să o cunoască?"[2], așa a spus profetul Ieremia. Thomas Mann a scris undeva că ura nu e altceva decât iubirea căreia i s-a adăugat semnul matematic minus. Măsura geloziei e dovada că iubirea seamănă cu ura, pentru că în gelozie se contopesc iubirea și ura. În Cântarea Cântărilor, în același verset ni se spune că dragostea este tare ca moartea, și gelozia este neînduplecată ca Locuința morților"[3]. Tatăl Atalieî visa ca evreii și arabii pot să se iubească unii pe alții, cu condiția să fie clarificată neînțelegerea dintre ei. Dar aici a greșit. Între evrei și arabi nu e, și nu a existat niciodată vreo neînțelegere. Dimpotrivă.

1 Matei, 7:7-8; Luca, 11:9 (n. tr.).
2 Ieremia, 17:9 (n. red.).
3 Cântarea Cântărilor, 8:6 (n. red.).

De câteva decenii, între ei e o înțelegere perfectă. arabii vor țara asta pentru că e singura lor țară, nu au alta în afară de ea, iar noi o vrem exact din același motiv. Ei știu că noi nu vom renunța la ea niciodată, iar noi știm că ei nu vor renunța la ea niciodată. Înțelegerea reciprocă e cât se poate de clară, fără nici o îndoială. Nici o neînțelegere nu e și nu a fost între noi. Tatăl Ataliei a fost dintre cei care credeau că orice conflict de pe lume nu e altceva decât neînțelegere: o mică îndrumare familială, un pic de terapie de grup, o picătură, două de bunăvoință – și imediat vom deveni cu toții frați de suflet, iar cearta va dispărea de parcă nici n-ar fi fost. Era dintre cei care credeau că tot ce li se cerea celor ce se certau era să binevoiască să se recunoască unul pe celălalt, pentru ca îndată să înceapă să se simpatizeze reciproc. Nu trebuie decât să bem împreună o cafea tare și dulce și să purtăm o discuție prietenească – și imediat răsare soarele, iar dușmanii vor cădea înlăcrimați unul în brațele celuilalt, ca într-un roman de Dostoievski. Dar eu îți spun, dragul meu, doi bărbați care iubesc aceeași femeie, două popoare care pretind același pământ – chiar dacă vor bea împreună râuri de cafea, râurile acelea nu vor stinge ura lor, și oricât de multă apă ar curge, tot nu o va spăla. Și am să-ți mai spun ceva, în ciuda celor pe care ți le-am zis până acum: fericiți visătorii și nenorociți cei care deschid ochii. Deși visătorii nu ne vor mântui, nici ei și nici discipolii lor, fără visuri și fără visători, blestemul care ne apasă ar fi de șapte ori mai greu. Datorită visătorilor, și noi, cei clarvăzători, poate suntem mai puțin rigizi și mai puțin disperați decât am fi fost fără ei. Iar acum fii bun și toarnă-mi un pahar de apă și nu uita, te rog, să hrănești peștișorii din acvariu. E interesant ce vede de fapt un peștișor privind în cameră prin peretele de sticlă, rafturile cu cărți, pătratul de lumină al ferestrei. Și Isus al tău era un mare visător, poate cel mai mare visător care a trăit vreodată. Însă

discipolii lui nu au fost visători. Ei au fost însetați de putere, iar în cele din urmă, asemenea tuturor celor însetați de putere din lume, au ajuns să facă vărsare sânge. Nu-ți bate capul să-mi răspunzi, știu deja ce vrei să spui și pot să-ți recit răspunsul de la început până la sfârșit, și chiar și de la sfârșit până la început. Hai. Am vorbit destul pentru astăzi, iar acum vreau să citesc în liniște Gogol. O dată la doi, trei ani mă întorc la Gogol. El știa aproape tot ce se poate ști despre natura umană. Știa și se tăvălea de râs. Dar tu să nu-l citești. Nu. Tu să-l citești pe Tolstoi. Ți se potrivește mult mai bine. Dă-mi, te rog, perna de pe canapea. Da. Așa. Mulțumesc. Pune-mi-o, te rog, la spate. Îți mulțumesc. Tolstoi e nespus de frumos pentru cititori-visători.

A doua zi dimineață, Shmuel Asch reuși iarăși să se trezească la nouă, iar la zece și jumătate era deja în sala de lectură a bibliotecii. Izbuti să găsească ziarul din ziua de 30 noiembrie '47. Un titlu cu litere enorme declara: „Statul evreiesc se va naște curând", anunțând că „Adunarea ONU a hotărât, cu o majoritate de mai mult de două treimi, înființarea statului evreiesc liber în Eretz Israel". Sub acest titlu era scris: „Țara va fi împărțită în două state independente, evreiesc și arab, care vor fi legate unul de altul prin relații economice și monedă comună. Ierusalimul și Bethleheimul vor beneficia de o guvernare internațională". Și mai jos, sub această știre, apar în detaliu voturile Adunării Generale, cu lista țărilor care s-au exprimat pentru, împotrivă sau care s-au abținut. Citind știrea, Shmuel fu cuprins de o emoție puternică, iar ochii i se umplură de lacrimi, ca și cum evenimentele descrise în ziar se petreceau chiar în clipele acelea. Observă că bătrânul din ziua precedentă, fără sprâncene, cu barbișon și pince-nez, îl privea curios. Dar când privirile li se întâlniră, străinul își lăsă repede ochii în hârtiile lui, Shmuel făcând același lucru.

După ce-şi potoli foamea cu trei sendvişuri cu caşcaval, un iaurt şi două cafele la cantina din clădirea Kaplan, se întoarse la locul lui din sala de lectură şi, iată, găsi acolo, pe lângă barbişon, şi o femeie tânără, îmbrăcată într-un sarafan, cu părul strâns într-o coadă împletită, răsucită pe cap, semănând cu o pionieră din kibbutz. Poate era studentă, sau poate o tânără profesoară. I se părea cunoscută de undeva. Se apropie de ea şi o întrebă în şoaptă dacă avea nevoie de ajutor. Profesoara zâmbi trist şi-i răspunse încetişor:

— Mulţumesc, mă descurc.

Shmuel se scuză, tot în şoaptă, pentru că o deranjase, se întoarse la masa lui şi la numerele din lunile decembrie 1947 şi ianuarie şi februarie 1948 ale ziarului *Davar*. Cu aproximativ o jumătate de oră înainte de a i se termina timpul şi de a fi nevoit să fugă spre casa lui Wald, găsi deodată într-o ştire despre Shaltiel Abarbanel. Şi ştirea aceasta, ca şi precedenta, era ascunsă în josul unei pagini interioare, pagina trei a ziarului, sub ştirea despre chemarea organizaţiei Hagana lansată tuturor proprietarilor de maşini de transport, de a veni să se înscrie la birourile Gărzii Populare. Data apariţiei ziarului era 21 decembrie 1947. În ştire se spunea că tovarăşul S. Abarbanel demisionase în ziua precedentă din funcţiile Comitetului Executiv Sionist şi din conducerea Sohnutului, ca urmare a divergenţelor cu tovarăşii lui din cele două instituţii. Se mai menţiona că Abarbanel însuşi refuzase să răspundă la întrebarea reporterului de la *Davar* despre cauzele demisiei. Ca urmare a unui scurt anunţ, reporterul aflase că, după părerea tovarăşului Abarbanel, linia aleasă de tovarăşul David Ben Gurion şi de alţii ducea, în mod inevitabil, la un război sângeros între cele două popoare care locuiau în ţară, un război sângeros din care nu era deloc clar cine va ieşi învingător şi care putea fi privit ca un pariu necugetat, pus pe viaţa sau moartea a şase sute de mii de

evrei din Eretz Israel. După părerea lui Abarbanel, se spunea în articol, încă nu se închisese drumul spre un compromis istoric între cele două popoare care trăiau în țară. Ziaristul de la *Davar* adăuga că Shaltiel Abarbanel, avocat de renume și reputat orientalist, făcuse parte din cele două organizații timp de aproape nouă ani.

La trei și jumătate, bătrânul cu barbișon se ridică, închise volumul din care citise, își adună teancul de hârtiuțe chirilice și ieși. Shmuel mai rămase puțin, continuând să răsfoiască paginile ziarului *Davar*, așteptând de fapt ca femeia aceea tânără să iasă, ca s-o poată urma, și poate chiar să stea de vorbă cu ea, dar se apropia ora patru, apoi patru și un sfert, iar tânăra continua să stea aplecată asupra foilor ei. Shmuel își aminti de datoria lui, așa că ieși în fugă.

31

Într-o dimineață, pe când stăteau amândoi în bucătărie, Shmuel turnând cafea pentru Atalia și pentru el, îndulcind-o și amestecând în amândouă ceștile, prinse curaj dintr-odată și întrebă:

— Ce faci tu?

— Beau cafea cu un tânăr zăpăcit, spuse Atalia.

— Nu, ce faci... în general?

— Lucrez.

- Într-un birou? În învățământ?

— Lucrez în biroul unui detectiv particular. Dar acum am inversat rolurile, și mă iei tu la întrebări pe mine?

Shmuel nu dădu atenție ironiei. Curiozitatea îl rodea mult prea tare:

— Și ce anume investighezi?

- Înșelătorii, de exemplu. Infidelități. Motive de divorț.

— Ca în poveștile cu detectivi? Te strecori pe ascuns, cu gulerul ridicat și ochelari de soare, după bărbați necredincioși și femei căsătorite infidele?

— Și asta.

— Și mai ce?

— În general verific situația financiară reală a celor care vor să devină asociați într-o firmă. Sau sursele de venit ale investitorilor. Sau posesiunea unor bunuri ale căror proprietari nu sunt găsiți ori se află departe de aici. Vrei să afli ceva despre cineva?

— Da. Despre tine.

— Poate te adresezi unui alt birou, și îi plătești ca să mă urmărească?

— Și ce-o să descopere? Infidelități? Amanți? Bunuri nedeclarate?

— Te străduiești să duci aici o viață de călugăr, dar probabil că imaginația ta zburdă printr-un harem.

— Ai vrea să-mi cenzurezi imaginația?

— Să cenzurez, nu. Dar aș trage puțin cu ochiul. Tu ești mai mult orfan, deși părinții tăi trăiesc. Ai uneori un fel de miros fin de disperare. Și nu de asta are nevoie Wald al nostru. El are nevoie de un interlocutor inteligent și amuzant, care să-l contrazică tot timpul.

— Cine sunt cei cu care se ceartă uneori la telefon?

— Două cunoștințe vechi, de dinainte de Potop. Ciudați ca și el. Încăpățânați. Asertivi. Niște vulcani stinși. Pensionari care stau acasă toată ziua și își ascut argumentele. Îi seamănă puțin. Doar că ei sunt și mai singuri decât el, pentru că nu-și permit un Shmuel Asch care să-i distreze timp de câteva ore în fiecare zi. Deși nici tu nu ești prea distractiv. Sau poate că ești amuzant tocmai atunci când nu ai intenția să fii.

Shmuel coborî privirea, cercetându-și degetele răsfirate în fața lui, pe mușamaua mesei din bucătărie. I se păreau urâte.

scurte și groase. Apoi o privi pe Atalia și îi aminti, ezitând, că de două ori acceptase să iasă cu el. De fapt, de ambele dăți fusese inițiativa ei.

Atalia spuse:

E lucru știut. Femeile se simt uneori atrase de tineri debusolați.

Apoi zâmbi, dar nu părea veselă:

— Înaintea ta au mai fost aici trei-patru tineri care i-au ținut de urât lui Wald și au locuit în mansardă. Toți erau cam ciudați și cam singuratici. Probabil că o slujbă ca aceasta li se potrivește unor tineri care au greșit drumul. Toți au încercat, mai mult sau mai puțin, să-mi facă curte, deși erau mai tineri decât mine cu douăzeci sau douăzeci și cinci de ani. Ca tine. Singurătatea dă naștere la tot felul de ciudățenii. Sau poate că ciudățeniile le aduceți cu voi aici din locurile de unde veniți.

— Dar tu? întrebă Shmuel cu ochii încă ațintiți pe degetele lui urâte, tu de ce ești singură?

— Eu? De câteva săptămâni nu-ți iei ochii de la mine, și cu toate astea nici n-ai început măcar să mă cunoști. E probabil ceva care te intrigă sau te atrage, dar acest ceva cu siguranță nu sunt eu. E plină lumea de bărbați interesați de femei, dar care nu se interesează cu adevărat de ele. Femeile slabe acceptă uneori astfel de bărbați. Eu, întâmplător, chiar nu am nevoie de nimeni. Eu sunt singură. Lucrez, citesc și ascult muzică. Uneori mai vine cineva la mine în vizită, în câte o seară. Alteori, în altă seară, vine alt oaspete. Vine și se duce. Eu îmi sunt de-ajuns. Altfel mi-aș fi angajat, ca Wald, un bărbat fără serviciu care să mă distreze câte șase ore [illegible]

— Dar când ești singură în cameră?

— Locuiesc. Mi-e de-ajuns.

— Atunci de ce mi-ai propus, nu o dată, ci de două ori, să ieșim seara împreună?

— Bine, spuse Atalia ridicându-se și ducând la chiuvetă cele două cești goale de cafea, pe care le spălă și le puse la scurs cu gura în jos. Bine, poate ieșim și diseară. Nu diseară. La noapte. Nu la noapte. În zori. Îți fac cadou o mică aventură nocturnă. Știi să te ascunzi?

— Nu, răspunse Shmuel cu modestie. Deloc.

— Vom vedea luna deasupra Muntelui Sion, vizavi de zidurile orașului vechi, spuse Atalia stând în picioare lângă ușa bucătăriei, sprijinindu-se de cadrul ei, cu șoldul stâng mai ridicat, pe care i se odihneau cele cinci degete ale mâinii. Ecoul vag al parfumului de violete urca dinspre ea, împreună cu adierea unui miros de șampon.

Shmuel spuse:

— În noaptea asta nu va mai fi lună plină.

— Atunci vom privi o lună defectă. Aproape totul e defect pe lume. Aproape tot ce atingem se defectează. Tu să fii gata, în bucătărie, dimineață la ora trei. Dacă ești în stare să te trezești la o astfel de oră. Vom urca pe Muntele Sion și vom vedea împreună răsăritul soarelui dincolo de munții Moab. Numai să nu fie înnorat. Am un cuplu, amândoi oameni cultivați, amândoi destul de cunoscuți în Ierusalim, amândoi căsătoriți, dar nu între ei, care s-au înțeles să se întâlnească la noapte, ca să vadă răsăritul de pe Muntele Sion Să nu mă întrebi de unde știu. Trebuie să încerc să-i fotografiez împreună în lumina răsăritului, fără ca ei să mă observe. Dacă avem noroc, îi fotografiem îmbrățișați. Tu vii cu mine, vei fi alibiul meu.

După ce ieși, de pe hol, când Shmuel nu o mai vedea, adăugă:

— Și îmbracă-te cu haine groase. Nopțile de iarnă sunt foarte reci la Ierusalim.

Shmuel rămase încă vreo douăzeci de minute în bucătărie. cu ochii ficși la degerele lui. Hotărî că astăzi își va tăia unghiile

și părul din nas și va face încă un duș seara, deși se spălase de dimineață. În nici un caz nu trebuia să uite să-și schimbe inhalatorul gol cu unul nou. Medită la faptul că avea de gând s-o întrebe pe Atalia despre tatăl său și poate chiar și despre soțul ei, dar avea senzația că întrebări ca acestea aveau s-o supere și s-o îndepărteze de el. Și își repetă: s-o îndepărteze. Cum s-o îndepărteze? Unde s-o îndepărteze? Ca și cum am fi apropiați. Chiar ea a spus că în plimbarea asta nocturnă mă ia numai pe post de alibi. Cu siguranță nu-i e totuna să se plimbe singură pe Muntele Sion înainte de răsăritul soarelui. Și nici nu s-ar simți în siguranță. Oare mă simpatizează? Puțin? Sau îi e doar milă de mine? Sau se poartă cu mine exact cum s-a purtat cu cei trei sau patru chiriași dinaintea mea? Sau poate se amuză puțin pe seama mea, ca și cum aș fi copilul pe care nu l-a avut niciodată? Și dintr-odată, brusc, toate întrebările acestea își pierdură sensul, și se simți cuprins de un val de bucurie care îi umplu pieptul și îi puse sângele în mișcare. Pentru prima oară după câteva luni, simți deodată că durerea ascuțită provocată de plecarea Yardenei și de căsătoria ei cu Nesher Sharshevski se domolea puțin și pălea sub intensitatea acestei bucurii. Se simți liniștit, sigur pe el, aproape viril. Și își spuse cu voce tare:

— Da. La trei dimineață.

Ieși din bucătărie și trecu pe lângă ușa închisă a Ataliei; urcă în mansarda lui, stătu un timp la fereastră, apoi își îmbrăcă paltonul jerpelit, își luă bastonul cu cap de vulpe pândindu-și prada, își presără praf de talc pe barbă și pe frunte și se duse să mănânce gulaș la restaurantul unguresc de pe strada King George. Dar deodată, pe când își mânca tocănița în care înmuia bucăți de pâine albă, îl cuprinse îngrijorarea, pentru că nu reușea cu nici un chip să-și amintească dacă Atalia îi spusese s-o aștepte la trei dimineața în camera lui, sau în bucătărie, sau pe hol, sau poate îi spusese să bată la

ușa ei? Mai rău decât atât: nu știa nici dacă la trei dimineață trebuiau să iasă din casă sau să fie deja pe Muntele Sion, privind luna defectă, în așteptarea răsăritului, și să urmărească pe ascuns perechea de îndrăgostiți clandestini.

32

În noaptea aceea, după ce îi servi lui Ghershom Wald grișul cu lapte, așteptă să termine de mâncat, mâncă și el ce rămase, duse înapoi la bucătărie lingura și farfuria, le clăti, hrăni peștișorii, închise obloanele în camera de lucru a lui Wald și urcă la mansardă, însă nu se culcă. Nu avea ceas deșteptător, și știa că dacă adoarme nu are nici o șansă să se trezească la timp pentru întâlnirea nocturnă. Așa că se hotărî să stea treaz toată noaptea și să coboare la două și jumătate, ca s-o aștepte în bucătărie. Aprinse veioza de pe masă, aprinse și soba cu petrol și așteptă până ce flacăra se stabiliză, iar o floare albastră-violetă se reflectă pe peretele metalic, curbat al sobei. Apoi se așeză la masă, contemplând un timp întunericul de afară. Un mieunat de pisici în rut se auzea dinspre curțile alăturate, sfâșiind tăcerea nopții. Noaptea era senină, dar umbrele chiparoșilor înalți ascundeau cerul înstelat și luna defectă. Shmuel deschise o carte, apoi altă carte, frunzărind-o puțin, se uită prin notițele lui, șterse un paragraf întreg, scris în urmă cu două zile, pentru că i se părea prea literar. Începu apoi să scrie, dar stiloul era uscat; căută în sertar, unde găsi un stilou vechi, poate al unuia dintre foștii chiriași. Era un stilou elegant, cam greu, cu o dungă aurită de-a lungul lui. Atingerea stiloului îi trimise un curent cald prin degete. Shmuel îl mângâie puțin, îl trecu prin coama lui cârlionțată, scărpinându-se, și începu să scrie.

Rabbi Yehuda Arie din Modena[1], care a trăit în Veneția la sfârșitul secolului al XVI-lea și până aproape de mijlocul secolului al XVII-lea, s-a născut într-o familie bogată de bancheri și comercianți. A învățat Tora cu diferiți dascăli, dar și-a completat studiile cu materii laice, după cum spune el însuși: „și să cânt, cu vocea și la instrumente muzicale, să dansez, și puțină latină". Îl interesau teatrul și muzica, a și scris câteva comedii, a organizat spectacole și concerte. Predicile lui erau ascultate nu numai de evrei, ci și de creștini, fie ei oameni simpli, nobili sau chiar preoți. Drama vieții lui Rabbi Yehuda Arie din Modena a fost dependența de jocurile de noroc, acestea sărăcindu-l într-atât încât ajunsese la un pas să moară de foame. Și-a petrecut ultimii ani ai vieții în sărăcie și boală.

De multe ori a polemizat cu înțelepți creștini și cu preoți, iar la sfârșitul vieții a scris o carte de polemică sistematică împotriva creștinismului, cu titlul *Scut și Sabie* (scut în fața atacurilor creștine împotriva iudaismului și sabie în mâinile evreilor, pentru a dovedi lipsa de sens a credinței creștine). Textul acesta se deosebește de toate cele care l-au precedat prin faptul că nu conține nici o nuanță apologetică și nici o invectivă sau blasfemie împotriva creștinismului, ci simpla cerință consecventă de a folosi logica pură pentru a găsi baza adevărurilor din credința iudaică și a dezvălui contradicțiile interne ale credinței creștine. În acest scop, el face [illegible] a Noului Testament, așa își notase Shmuel în [illegible] care astăzi am numi-o lectură critică. Rabbi Yehuda Arie a murit după ce a reușit să scrie doar cinci din cele nouă cărțile pe care intenționa să le includă în cartea sa *Scut și Sabie*. Pe Isus, Rabbi Yehuda Arie îl vede [illegible] un [illegible]

[1] Yehuda Arie Mimodena sau Leone Modena (1571–1648), un prodigios învățat și rabin evreu (n. red.)

fariseu, care își dezaproba dascălii doar în privința ur
chestiuni religioase minore, fără să nege esențialul. Nic
subliniază Rabbi Yehuda Arie, niciodată nu a avut Isus int
ția de a se prezenta ca o divinitate. Nicăieri în Noul Te
ment nu-și atribuie statut divin: „Din întreaga legend
Evangheliei... nu reiese nicăieri că ar fi spus despre el ins
că e Dumnezeu... ci om, și încă unul mai neînsemnat d
semenii săi: «Iar eu sunt vierme și nu om, ocara oamen
și defăimarea poporului»".[1] Cu toate acestea, în zeci de locuri
din Evanghelie, se autodefinește ca fiul omului. Mai mul
decât atât, când i-a spălat picioarele lui Petru, a spus d
el însuși: „nu e de-ajuns ca fiul omului să vă spele pic
și voi sunteți datori să vă spălați picioarele unii altora"
că Isus însuși își spune în mod explicit „fiul omului".

Și mai scria Rabbi Yehuda Arie lucruri pe care Sh
le copie plin de un entuziasm nocturn crescând, în tim
toată oboseala îi dispăruse, iar inima îi bătea atât de tar
încât aproape că uită complet de întâlnirea nocturnă ca
aștepta: „Dar să știți că în vremurile acelea erau printr
evrei... câteva secte, toate urmând legea lui Moise, însa c
păreri diferite în ceea ce privește interpretarea și precepte
ei. Au fost fariseii și scribii, înțelepții de la care a pornit
Mishna, și în afară de ei, saducheii și boetusienii, asinus
(= esenienii) și încă vreo câteva... și dintre toate, creștinul
a ales secta fariseilor, lucru ce răzbate clar din Evanghelii
care le spunea discipolilor: «Cărturarii și fariseii ședpe
nul lui Moise. Deci toate lucrurile pe care vă spun ei s

1 Psalmul 21 (n. red.).

2 Referire la Evanghelia după Ioan, 13:14, însă traduce
limba română diferă mult de varianta ebraică – „Deci dacă Eu, D
nul și Învățătorul vostru, v-am spălat picioarele, și voi sunteți dator
să vă spălați picioarele unii altora". Se poate observa că în acest punc
apare o contradicție între cele două variante ale Evangheliei (n. red.

păziți, păziți-le și faceți-le, dar după faptele lor să nu faceți» (Matei, 23:2,3). S-a descoperit că Isus recunoaște nu numai Tora scrisă, ci și Tora orală: «Să nu credeți că am venit să stric Legea... am venit nu să stric, ci să împlinesc» (Matei 5:17). Și a mai spus: «câtă vreme nu va trece cerul și pământul, nu va trece o iotă sau o frântură de slovă din Lege» (Matei 5:18)". În continuare, Rabbi Yehuda Arie din Modena explică de ce și în ce fel s-a descris Isus de câteva ori drept fiul lui Dumnezeu, făcând-o în scopuri didactice, pentru ca mulțimea să-l urmeze, și nu pentru că s-ar fi considerat cu adevărat urmașul lui Dumnezeu. Restul, după spusele lui Rabbi Yehuda Arie, nu sunt decât „invenții îndepărtate, pe care i le-au atribuit cei care l-au urmat un timp după moarte, lucruri care nu erau (nu puteau fi) concepute și încă nu pot fi concepute de nici o minte omenească simplă și nevinovată".

Lângă aceste fraze, cam la o jumătate de oră după miezul nopții, cu sufletul răscolit, Shmuel Asch scrise în caietul lui:

Iuda Iscariotul e întemeietorul religiei creștine. Era un om înstărit din Iudeea, spre deosebire de majoritatea ucenicilor, care erau pescari sau simpli lucrători ai pământului, din îndepărtatele sate ale Galileii. Preoții din Ierusalim auziseră zvonuri ciudate despre un excentric din Galileea, care făcea minuni atrăgându-și simpatizanți prin sate și orășele uitate de Dumnezeu pe malurile Tiberiadei, folosindu-se de tot felul de farmece, unul din zecile de falși profeți făcători de minuni, majoritatea lor șarlatani sau nebuni, sau și șarlatani și nebuni în același timp. Numai că galileeanul acesta atrăgea după sine ceva mai mulți credincioși decât alții, și fama lui creștea neîncetat. Drept care preoțimea din Ierusalim a hotărât să-l deseneze pe Iuda Iscariotul, ca înstărit, educat, realist, cunoscător al Torei scrise și al celei orale, ca spion al fariseilor și al preoților, și să-l trimită pe lângă grupul

de credincioși care-l urma pe tânărul galileean din sat în sat, să se deghizeze într-unul dintre ei și să informeze preoțimea din Ierusalim cine era omul acela ciudat și dacă prezenta într-adevăr vreun pericol deosebit. În fond, toate minunile acelea provinciale au fost făcute de către excentricul din Galileea în locuri uitate de lume, în fața unei mulțimi de săteni ignoranți, gata să creadă cu ușurință în tot felul de magicieni, vrăjitori și prestidigitatori. Iuda Iscariotul s-a îmbrăcat deci în zdrențe, pornind spre Galileea în căutarea lui Isus și a oamenilor lui, și li se alătură acestora. În scurt timp a reușit să fie simpatizat de membrii sectei, o șleahtă de zdrențăroși, care își urmau profetul din sat în sat. Iuda era simpatizat și de Isus însuși. Datorită înțelepciunii lui clarvăzătoare și a deghizării într-un credincios înflăcărat, devenise repede unul dintre apropiații lui Isus, cunoscător al tainelor lui, făcând parte din cercul intim al ucenicilor săi, trezorierul trupei aceleia de săraci, alcătuite din cei doisprezece ucenici. Singurul care nu era nici galileean, nici țăran și nici pescar sărac.

Dar iată că în acest punct are loc o schimbare surprinzătoare în firul poveștii. Trimisul preoțimii din Ierusalim cu scopul de a-i spiona pe galileean și pe ucenicii lui și de a le da în vileag faptele, a devenit un credincios înflăcărat. Personalitatea lui Isus, iubirea caldă și cuceritoare pe care o răspândea în jurul lui, amestecul de simplitate, modestie, umor afectuos și intimitate pe care le manifesta față de oricine, alături de superioritatea morală, grandoarea viziunii, frumusețea izbitoare a alegoriilor de care se folosea și farmecul minunatei învățături pe care o propovăduia l-au transformat pe omul acela rațional, stăpânit și sceptic din orașul Cheriot într-un aderent dedicat total ideii de mântuire și învățăturii lui. Iuda Iscariotul a devenit discipolul credincios pe viață și pe moarte al omului din Nazareth. Oare să se fi întâmplat acest lucru peste noapte, sau a fost rezultatul unui proces îndelungat

de renaștere – nu vom ști niciodată asta, își însemnă Shmuel în caiet, dar de fapt întrebarea aceasta nu are nici o importanță specială. Iuda Iscariotul a devenit Iuda creștinul. Cel mai înflăcărat dintre toți ucenicii. Mai mult decât atât: a fost primul om din lume care a crezut cu cea mai deplină convingere în natura divină a lui Isus. A crezut că Isus e atotputernic. A crezut că în cel mai scurt timp li se vor deschide ochii tuturor oamenilor, de la o mare la alta, și vor vedea lumina, și lumea va fi mântuită. Însă în acest scop, hotărâse Iuda, care era bărbat de lume și se pricepea la oameni și la importanța tehnicilor de manipulare ce asigurau o răspândire răsunătoare, Isus trebuia să părăsească Galileea și să plece la Ierusalim. Trebuia s-o cucerească pe regină la ea acasă. Trebuia să facă la Ierusalim, în fața întregului popor și în fața întregii lumi, o minune cum nu se mai văzuse de când a creat Dumnezeu cerul și pământul. Isus, care mersese pe apele Mării Galileii, Isus, care îi readusese la viață pe fetița aceea moartă și pe Lazăr, Isus, care transformase apa în vin, și alungase spiritele rele, și vindecase bolnavi prin simpla atingere a mâinii și a hainelor lor, trebuia să fie crucificat în fața întregului Ierusalim. Și tot în fața întregului Ierusalim urma să coboare viu de pe cruce și să apară nevătămat la picioarele acesteia. Toată lumea, preoți și oamenii simpli, romani și edomi, și elenizați, farisei și saduchei, și esenieni, samariteni și bogați, și săraci, sute de mii de pelerini aveau să vină la Ierusalim din toată țara, și din țările vecine pentru Paști, pentru a cădea cu toții în genunchi, să atingă praful de la picioarele lui. Așa va începe domnia cerului. La Ierusalim. În fața poporului și a întregii lumi. În a șasea zi dinaintea lui Pesah. Cea mai mare adunare posibilă, își însemnă Shmuel în caiet.

Însă Isus ezitase îndelung înainte să pornească [illegible] Iuda de-a curca la Ierusalim. Adânc în sufletul lui de [illegible]

rodea zi de zi viermele îndoielii: Oare sunt eu omul? Oare cu adevărat omul? Sau poate sunt prea mic pentru asta. Şi dacă vocile mă induc în eroare? Şi dacă Tatăl meu, care e în cer, mă pune la încercare? Se joacă cu mine? Se foloseşte de mine într-un scop a cărui taină mi-e ascunsă? Poate că ceea ce a reuşit să facă aici, în Galileea, nu va reuşi să facă în Ierusalimul cel plin de judecată, laic, eterogen, elenizat, Ierusalimul necredincios, care a văzut totul şi a auzit totul şi nu se minunează de nimic? Poate că Isus însuşi aşteptase în tot acest timp o minune hotărâtoare venită de sus, o epifanie, un răspuns divin la îndoielile lui: Oare eu sunt omul?

Iuda nu se dădea bătut: Tu eşti omul. Tu eşti Mântuitorul. Tu eşti fiul lui Dumnezeu. Tu eşti Dumnezeu. Tu ai fost menit să mântuieşti toţi oamenii. Cerul ţi-a dat sarcina să mergi la Ierusalim şi să-ţi împlineşti acolo minunile, la Ierusalim vei face minunea cea mai mare dintre toate, vei coborî viu de pe cruce, şi tot Ierusalimul îţi va cădea la picioare. Ziua crucificării tale va fi ziua mântuirii lumii. E ultima încercare la care te supune Tatăl Tău din ceruri, şi tu o vei trece, pentru că tu eşti Mântuitorul nostru. Şi atunci va veni era mântuirii omenirii. În aceeaşi zi va începe Împărăţia Cerului.

După multe ezitări, Isus, împreună cu ucenicii lui, a plecat la Ierusalim. Dar aici a fost din nou cuprins de îndoieli. Şi nu numai de îndoieli, ci şi de o frică de moarte, asemenea oricărui alt om. O frică omenească de moarte, o frică primitivă, îi umplu inima. „Şi va fi cuprins de groază", „şi vor veni chinurile morţii", „şi se va teme [...] sufletul mi-e amar ca de moarte".

„Părintele Meu, de este cu putinţă", se ruga Isus lui Dumnezeu la Ierusalim, în timpul Cinei celei de Taină, „treacă de la mine paharul acesta"[1]. Dar Iuda îl încurajă: Cine a mers

1 Matei, 26:39 (n. red.).

pe apă și a transformat apa în vin, și a vindecat leproși, și a alungat spirite, și a înviat morți, aceluia nu i se va interzice să coboare de pe cruce, și prin asta să facă lumea toată să creadă în divinitatea lui. Și pentru că Isus continua să se teamă și să se îndoiască, Iuda Iscariotul luă asupra sa organizarea crucificării. Nu i-a fost ușor: romanii nu erau interesați de Isus, pentru că țara era plină de profeți, vrăjitori și vizionari lunatici ca el. Nu i-a fost ușor să-i convingă pe preoți să-l aducă pe profet la judecată: Isus nu li se părea mai periculos decât semenii lui, care mișunau cu zecile în Galileea și în alte locuri uitate de lume. Iuda a trebuit să tragă sfori, să se folosească de bunele lui relații printre farisei și preoți, să le schimbe ideile, poate să-i și mituiască, aranjând crucificarea lui Isus între doi criminali neînsemnați, în ajunul sărbătorii sfinte. Cât despre cei treizeci de arginți, e o invenție a generațiilor care au urmat și care urăsc Israelul. Sau poate că Iuda însuși a inventat cei treizeci de arginți, pentru ca povestea să fie perfectă. Fiindcă, de fapt, ce nevoie ar fi avut un om înstărit din orașul Cheriot de treizeci de arginți? Treizeci de arginți, pe vremea aceea, valorau nu mai mult decât prețul unui sclav oarecare. Și cine ar fi plătit chiar și treizeci de arginți pentru denunțul unui om pe care toți îl cunoșteau? Și care nici nu încercase să se ascundă sau să-și nege identitatea?

Iuda Iscariotul este deci creatorul, regizorul și producătorul operei crucificării. Aici au avut dreptate toate generațiile care l-au disprețuit și l-au batjocorit, poate chiar mai multă dreptate decât și-au imaginat. Nici chiar atunci când Isus dădea sufletul în chinuri groaznice pe cruce, agonizând oră după oră în soarele fierbinte, cu sângele țâșnindu-i din toate rănile, cu mușchii înfruptându-se din trupul [illegible] nici când i-au turnat oțet pe răni, lui Iuda nu [illegible] dința nici o clipă: Uite-uite, se întâmplă! [illegible]

Dumnezeul crucificat și se va elibera din cuie, și va coborî de pe cruce, și va spune întregului popor, care va cădea ulucă la pământ: Iubiți-vă unii pe alții.

Iar Isus? Chiar și în clipele în care își dădea sufletul pe cruce, în ora a noua, în timp ce mulțimea îl batjocorea strigându-i „Salvează-te dacă poți si coboară de pe cruce", încă avea îndoieli: Sunt oare eu omul? Și cu toate acestea, poate încă încerca să se agațe, în ultima clipă, de promisiunea lui Iuda. Cu ultimele puteri, își trase mâinile și picioarele bătute în cuie de cruce, strigând de durere, strigându-l pe Tatal din ceruri, și muri rostind: *Eli Eli lama sabakhtani*, adică „Dumnezeul Meu, de ce m-ai părăsit". Asemenea cuvinte puteau fi rostite doar de buzele unui muribund care era convins, fie pe de-a-ntregul, fie numai pe jumătate, că Dumnezeu îl va ajuta să-și smulgă cuiele și să facă minunea de a coborî întreg de pe cruce. După ce spuse aceste vorbe muri din pricina pierderii de sânge, la fel ca orice alt om făcut din carne și oase.

Iar Iuda, al cărui rost în viață se spulberase sub ochii lui îngroziți, Iuda care înțelese că el, cu propriile mâini, provocase moartea omului îndrăgit și admirat, plecă și se spânzură. Așa muri primul creștin, notă Shmuel. Ultimul creștin. Singurul creștin.

33

Shmuel se scutură dintr-odată, uitându-se la ceas. Oare Atalia spusese că trebuia să fie în bucătărie la ora trei? Sau să bată la ușa ei? Sau poate zisese că la trei trebuiau să fie deja în drum spre Muntele Sion? Era ora trei și douăzeci, și el își turnă în grabă talc pe frunte, pe față și pe barbă, își smulse disperat haina studențească jerpelită și o îmbrăcă, își puse

șapca, își înfășură în jurul gâtului un fular vechi de lână aspră, renunță la bastonul cu vulpea argintie și alergă pe trepte, fără să închidă ușa camerei.

Când ajunse în capătul scărilor, auzi deodată vocea lui Ghershom Wald strigându-l. Aproape uitase că bătrânul își petrecea nopțile treaz, stând singur în bibliotecă.

— Băiete. Vino aici o clipă. Numai o clipă.

Atalia ieși din camera ei, îmbrăcată și ea cu paltonul, purtând pe cap un fular negru de lână împletită, care o făcea să pară o văduvă bătrână. Shmuel îi mângâie cu privirea șanțul adânc ce-i cobora într-o linie pronunțată de la nas până la mijlocul buzei superioare. În visurile lui îl mângâia adesea cu buzele sale, cu delicatețe.

— Du-te la el. Dar nu sta mult. Întârziem.

Wald nu stătea la birou, ci era întins pe fotoliul de nuiele având picioarele acoperite cu pătura de lână scoțiană. Contorsionat, ghebos, cu fața lui urâtă, dar fascinantă, cu bărbia împinsă înainte, cu mustața einsteiniană acoperindu-i o umbră de zâmbet ironic ce părea că-i flutură pe buze, cu părul argintiu strălucitor coborându-i până la umeri. Ținea cu amândouă mâinile o carte deschisă, iar pe genunchi avea altă carte, deschisă și ea, și așezată cu cotorul în sus. Când Shmuel apăru în ușă, Ghershom Wald spuse:

— Noaptea în pat căutam ceea ce sufletul meu iubea.

Și adăugă:

— Ascultă, te rog. Să nu te îndrăgostești de ea.

Apoi continuă:

— Prea târziu.

Și mai spuse:

— Du-te. Te așteaptă. Iata ca te pierd si pe tine.

După trei și jumătate, Shmuel și Atalia ieșiră în întunericul de afară. Cerul era senin. Stele mari străluceau [illegible] jurate de o aură lăptoasă. Semănau cu [illegible]

Dalele din curte erau încă umede după ploaia din seara trecută. Chiparoșii negri se legănau încoace și încolo cu un fel de consecvență liniștită, ținând isonul vântului care bătea dinspre apus în surdină, dinspre ruinele satului arăbesc Sheikh Bader. Aerul era cristalin și rece, aer înțepător, care ardea plămânii și-l învăluia pe Shmuel într-o stare de vioi ciune alertă.

Shmuel avea intenția, ca de obicei, să meargă cu jumătate de pas în urma ei, ca să-i privească silueta din spate. Însă Atalia îl luă de braț, grăbindu-l:

— Poți să mergi mai repede? Tot timpul alergi, iar când trebuie cu adevărat să te grăbești, abia te târăști. Mergi ca un somnambul. Poți să faci ceva iute?

Shmuel răspunse:

— Da. Nu. Uneori.

Apoi spuse:

— Cândva mă învârteam singur pe străzi la ora asta. Nu demult. După ce Yardena m-a părăsit și a plecat…

— Știu. Nesher Sharshevski. Specialist în rezervoare de apă de ploaie.

Nu spusese asta în zeflemea, ci cu tristețe, aproape compătimitor. Shmuel îi apăsă ușor brațul, în semn de mulțumire.

Pe străzi nu era nici țipenie. Uneori le tăia calea, în goană, câte o pisică flămândă. Din loc în loc vedeau lăzi de gunoi răsturnate de vânt, iar conținutul lor împrăștiat pe trotuar. Ierusalimul era tăcut, dar asculta cu atenție în întunericul orelor mici ale nopții. Ca și cum în fiecare clipă avea să se întâmple ceva. Ca și cum clădirile învăluite în ceața ușoară, pinii foșnind prin curți, zidurile de piatră umede, mașinile parcate, șirurile de tomberoane de pe marginea trotuarelor, totul ar fi fost treaz, totul stătea și aștepta. În liniștea adâncă dospea o neliniște. Aveai sentimentul că orașul nu dormea, ci se prefăcea că doarme, în timp ce de fapt era încordat tot. stăpânindu-și cu greu un tremur interior.

Shmuel întrebă:

— Perechea pe care mergem s-o urmărim...?

— Nu vorbi acum.

Shmuel tăcu imediat. Traversară strada Keren Kaiemet trecură prin fața clădirilor Sohnutului în formă de amfiteatru, coborâră puțin pe King George, îndreptându-se spre strada George Washington, pe după Turnul YMCA și traversară iar spre hotelul King David, al cărui portar înalt, în uniformă, stătea în fața ușii turnante bătând ușor din picioare pentru a se încălzi puțin. De acolo coborâră spre Moara de vânt a lui Montefiori și clădirile Mishkenot Shaananim. Coborând pe strada în trepte din cartierul Yamin Moshe, se repezi la ei un câine vagabond corcit, care adulmecă marginile rochiei Ataliei și scoase un scâncet slab. Shmuel se opri o clipă, se aplecă și mângâie animalul de două ori, repede. Câinele îi linse mâna și scoase iar un scâncet slab, plin de supunere și implorare. Apoi îi urmă cu capul plecat, dând din coadă și cerșind încă un semn de dragoste.

La sfârșitul anilor '50 și începutul anilor '60, Yamin Moshe era încă un cartier sărac, cu rânduri întregi de [illegible] din piatră, unele cu acoperișuri de țiglă, altele cu acoperișuri plate. În curțile mici erau săpate gropi pentru acumularea apei de ploaie încă de pe vremea ocupației otomane, gropi acoperite cu capace de fier. În ghivece de metal ruginite creșteau ici și colo mușcate, sau tot felul de verdețuri comestibile și plante aromatice. Toate casele erau întunecate și închise. Nici o lumină, la nici una dintre ferestre. Doar becul palid al felinarului stradal arunca [illegible] fâșii de lumină galbenă, lipsiți de putere [illegible] care se repezise la ei și care șchiopăta la o oarecare [illegible] în urma lor, cu coada între picioare, nu mai era [illegible]. Shmuel și Atalia coborâră spre șoseaua [illegible] până la Bir Hinom, și Shmuel opri:

— Acum suntem în iad.

Atalia spuse:

— Suntem obișnuiți, nu?

Trecură pe lângă gardul ruginit de sârmă ghimpată care închidea șoseaua de la picioarele zidurilor orașului vechi, marcând capătul zonei neutre, presărate cu mine, dintre Ierusalimul israelian și Ierusalimul iordanian. Acum începeau să urce pe poteca abruptă, plină de serpentine, spre culmea Muntelui Sion. Muntele era un fel de protuberanță a zonei israeliene, înconjurată din trei părți de zona iordaniană. Aici câinele se opri, ezitând pentru o clipă, scoase un lătrat trist, bătu cu labele din față în trotuar, înțelegând că îi era sortit să renunțe și de data aceasta, scoase un schelălăit trist de despărțire și se întoarse de unde venise, cu urechile pe spate, cu botul deschis într-un scâncet mut, cu burta aproape târându-i-se pe pământ și cu coada bălăngănindu-i-se. Frigul trecea prin paltonul ros al lui Shmuel, înțepându-l cu unghiile lui ascuțite în spinare și umeri. Tremura. Atalia, încălțată în pantofi fără toc, călca iute, și el se lăsa tras după ea pe poteca îngustă și abruptă, străduindu-se din toate puterile să nu rămână în urmă. Însă Atalia era mai iute decât el, și între ei se crease o distanță care creștea din ce în ce mai mult pe întuneric, încât Shmuel se sperie că o s-o piardă, și o să piardă și drumul prin locurile acelea pustii, vecine cu zona neutră și păzite de soldații înarmați ai dușmanului. Un singur greier fierăstruia în întuneric, și un cor de broaște îi răspundea dintr-o baltă. O pasăre de pradă speriată, trezită din somn, poate o bufniță, trecu brusc chiar pe deasupra capetelor lor, bătu din aripi de trei sau patru ori și dispăru. Umbra întunecată a zidurilor orașului vechi se întindea deprimantă în stânga lor, de-a lungul întregului drum. Din valea pustie Ben Hinom urca un urlet lung de șacal, înduioșător, căruia i-a răspuns imediat un întreg cor de șacali, ale căror voci au

despărțit tăcerea nopții. Câinii au început să latre, și alți câini le răspundeau de departe, din direcția cartierului Abu Tor. Shmuel dădu să spună ceva, dar se răzgândi imediat. Oboseala îl dobora și respira greu din cauza urcușului pieptiș. Se [illegible] de o criză de astm. Care nu veni. Fularul aspru de lână îl înțepa pe ceafă și pe gât.

Când ajunseră în vârful muntelui, la intrarea în clădirea numită Mormântul lui David, pentru că înăuntrul ei era depus un sarcofag antic acoperit cu un văl, în care credincioșii erau convinși că se află osemintele regelui David, le apăru în cale un soldat rezervist, de aproximativ patruzeci și cinci de ani, corpolent, mic, înfofolit într-un palton militar groselan, cu gulerul ridicat și cu o căciulă împletita din lână, trasă, [illegible] să-i acopere și urechile. Soldatul stătea cu picioarele depărtate, sprijinit într-o pușcă veche, de fabricație [illegible]. Fuma un resturi de țigară, iar când îi văzu pe Shmuel și Atalia, îi salută fără să-și scoată chiștocul din gură:

— E închis. Nu se poate intra.

— De ce? întrebă Atalia râzând.

Soldatul își ridică puțin căciula deasupra uneia dintre urechi și răspunse:

— Închis, e ordin, doamnă. Nu se intră.

— Dar noi nici măcar n-am vrut să intrăm, [illegible] Atalia trăgându-l pe Shmuel de braț.

Acesta din urmă, după o clipă de tăcere [illegible] soldat:

— Până când ești de pază?

— Încă o jumătate de oră, spuse soldatul, [illegible] sese deja aproape de buze.

[illegible] fără nici o legătură, adăugă deodată.

— Nimeni nu înțelege nimic.

Atalia făcu câțiva pași în [illegible] dădu [illegible] mu[illegible]

Shmuel mai rămase puțin lângă soldatul căruia focul [illegible] buzele. Acesta din urmă scuipă mucul de țigară [illegible] o boltă largă, fără a-l stinge. Scânteia urcă până la [illegible] lui făcu o curbă și căzu pe pământ [illegible]. Ca și cum refuza să moară. Shmuel se duse după [illegible] Parcurgeta locul, adulmecând parcă aerul, și se îndreptă [illegible] clădirii, ascunzându-se printre umbrele dese [illegible] de piatră care acopereau cerul înstelat și bandajul [illegible] care învăluia munții. Shmuel se apropie de [illegible] o clipă și îi cuprinse umerii cu brațul. Ea nu-l [illegible]. După un moment de tăcere, femeia spuse:

[illegible] la dispoziție între o jumătate de oră și o oră.

Apoi șopti:

— [illegible] dacă trebuie, poți să vorbești puțin. Dar în surdină.

— [illegible], Atalia. Lucrurile stau în felul următor.

— Cum?

— [illegible] și cu mine locuim sub același acoperiș de mai bine de două luni. Aproape.

— Ce vrei să-mi spui?

— [illegible] ieșit împreună de două ori. Trei, dacă punem [illegible] și noaptea asta.

— Ce încerci să-mi spui?

— Nu încerc să spun. Întreb.

— [illegible] e: Încă nu. Poate cu timpul. Sau poate niciodată.

Și adăugă:

— [illegible] uneori îndulcești, alteori agasezi.

[illegible] de ora șase dimineața scânteiară primele lumini [illegible] începură să clipească deasupra munților Moab. [illegible] munților deveniră mai șterse, cerul păli, iar stelele [illegible] se stingă. Cu siguranță perechea nu va mai veni [illegible] Mărțișorul. Poate, de fapt, nu există nici o pereche. [illegible] era doar o invenție de-a Ataliei. Soldatul care stătea

și fuma la intrarea în mormântul regelui David dispăruse. Își terminase cu siguranță tura, fumase o ultimă țigară și plecase să se culce, îmbrăcat cum era, cu paltonul și căciula de lână, într-una din pivnițe. Un vânt rece și înțepător bătea dinspre răsărit, apoi se oprea doar pentru a începe din nou. Aralia îi ceru lui Shmuel să mai aștepte câteva minute. Apoi îl rugă să plece acasă.

— Și tu?

— Eu mai rămân puțin aici. Singură. Apoi mă duc la serviciu.

Spuse asta strângându-i în mână degetele înghețate de frig. Ridică la gură două dintre degetele tânărului și, ținându-le o clipă așa, îi spuse brusc: „Vom vedea". Apoi se despărți de el.

La șapte și jumătate, Shmuel ajunse, flămând, însetat și înghețat, la casa din capătul aleii Rav Elbaz. Se duse la bucătărie și mâncă patru felii groase de pâine cu brânză, bău două cești de ceai fierbinte, urcă în camera lui, își turnă puțină vodcă într-un pahar și o dădu pe gât, se dezbrăcă și dormi până la prânz. Apoi se trezi, făcu duș și se duse la restaurantul unguresc. De data aceasta luă cu el bastonul elegant cu cap de vulpe care-și arată dinții, amenințând parcă tot Ierusalimul.

La restaurantul unguresc observă că masa lui era ocupată. O pereche nu tocmai tânără, amândoi purtând ochelari și amândoi îmbrăcați în paltoane, mâncau nu gulaș, ci cârnăciori calzi, cu ouă prăjite și cartofi. Fiecare avea în față câte un pahar de vin roșu, iar lui Shmuel i se păru că erau bine dispuși. Ce-i? Ce s-a întâmplat? De ce vă simțiți atât de bine? Micuțul Iosi Siton, cel care a fost călcat de o mașină acum câteva zile pe strada Gaza, în timp ce alerga după minge, a înviat deodată?

Ezită o clipă lângă intrare, se gândi să plece, dar curiozitatea îl învinse, renunță la idee și se așeză la [illegible]

masă de perechea invadatoare. Proprietarul restaurantului, care era și singurul chelner, nu tocmai bine bărbierit și îmbrăcat, cu un șorț alb nu tocmai curat, veni la el după vreo zece minute și, fără să întrebe nimic, îi puse pe masă farfuria de gulaș, cu câteva felii de pâine albă. La desert îi aduse un castronel cu compot de mere. Și pentru că Shmuel nu dormise toată noaptea, după ce mâncă mai rămase moțăind pe scaun încă vreo jumătate de oră. Imaginea răsăritului de soare de pe culmile Muntele Sion i se părea acum un vis. Și, de fapt, nu numai imaginea răsăritului, ci toate săptămânile din urmă i se păreau un vis, în care visezi că ești treaz, și te trezești și vezi că aveai dreptate.

34

Dragul meu frate,

Astă-noapte a nins puțin aici, la Roma, dar zăpada s-a topit înainte de a se depune pe șosele, pe trotuare și pe monumente. Păcat. N-am văzut niciodată Roma sub zăpadă. Nu că m-aș plimba prea mult prin oraș. Sunt de trei ani și jumătate aici, și încă nu am văzut nimic. Toată ziua învăț și stau în laborator, seara lucrez ca asistentă într-o farmacie, iar noaptea, câte patru ore într-un birou de telegraf. Banii abia îmi ajung pentru a-mi plăti studiile, camera închiriată împreună cu o studentă belgiană nervoasă și două mese pe zi: pâine, lapte, legume, spaghete sau orez și o ceașcă de cafea neagră.

Știu că nici ție nu ți-e ușor de când tata a pierdut procesul împotriva ticălosului ăluia și firma a dat faliment. Știu, deși tu aproape că nu-mi scrii. În ultimele două luni, abia dacă mi-ai scris două scrisori scurte, în care mi-ai spus doar că ți-ai întrerupt studiile la Universitate și că ți-ai găsit un loc de muncă și o cameră într-o casă veche din Ierusalim. Nici despre căsătoria

Yardenei nu mi-ai scris decât două rânduri. Cuvântul singurătate nu apare niciodată în scrisorile tale, dar răzbate din fiecare rând. Și în copilărie erai aproape întotdeauna singur: contemplându-ți colecția de timbre sau urcând pe acoperișul clădirii, ca să stai acolo singur, visând ore întregi. De ani de zile încerc să vorbesc cu tine despre tine, dar eviți, vorbindu-mi doar despre Ben Gurion sau cruciade. Nu vorbești. Îmi ții conferințe. Am sperat că Yardena te va scoate din cochilia ta. Însă și cochilia ești tot tu.

Îmi închipui cum e viața ta în pivnița vreunei case din Ierusalim, întunecate și dărăpănate, cu infirmul acela al tău, precis vreun cicălitor bolnăvicios și capricios, un bătrân confuz, care te trimite toată ziua în tot felul de locuri, să-i cumperi tămâie sau să-i aduci ziarul, sau tabac pentru pipă, iar tu îl servești în fiecare zi (de dimineață până seara? sau poate și noaptea?), iar el sau rudele lui te plătesc cu un salariu de mizerie, pentru că au binevoit să te lase să locuiești la ei. Mă întreb dacă și acolo la tine?

Până acum câteva săptămâni, am sperat că te vei întâlni cu Yardena, deși adevărul e că nu prea aveam încredere în ea. Odată, acum doi ani, când tata încă putea să-și facă singur drumul până în țară, am venit într-o zi la tine. La Ierusalim. Îți amintești? —, și la tine, în camera aceea de la etajul doi din Arza, am cunoscut-o pe Yardena. Mi s-a părut foarte diferită de tine. Nu într-un sens negativ. Tu ești tu, iar ea e jovială, zgomotoasă, aproape infantilă. Mă amuz când ea stă în fața ta și cântă la muzicuță, dându-și importanță. Tu, ca întotdeauna, ești deja obosit la ora aceea și vrei să te culci, iar ea te scoate cu forța în oraș, la cafenele, la întâlniri cu prieteni. Cu toate astea, mi-a părut că sunteți destul de potriviți unul pentru celălalt. Poate că Yardena va reuși, încet-încet, va scoate din tine un alt Mula, un băiat iubitor de viață, hedonist chiar. Poate.

De ce v-ați despărțit, tu și Yardena? Cum adică „a hotărât să se întoarcă la fostul ei iubit și să se mărite cu el"? Ce s-a întâmplat? V-ați certat? Poate că ai înșelat-o? Poate că Yardena a vrut să vă mutați împreună, și tu nu? Poate a vrut să se mărite cu tine? Sau tu ai vrut să rupi legătura și să te întorci la singurătatea ta eternă? Și-a întrerupt și ea studiile? De fapt, ce-mi pasă mie de ce face ea? Îmi pasă doar de faptul că tu te-ai întors la insula ta singuratică. Și dacă tot te-ai hotărât să-ți distrugi parcursul academic cu mâna ta – tu, care erai aproape de finalizarea studiilor cu diplomă de merit și începuseși să te pregătești de masterat? –, ai fi putut, de exemplu, să te întorci la Haifa, să-ți găsești o slujbă potrivită, să stai în preajma părinților, să-ți găsești o altă fată sau poate să reiei o legătură mai veche? Așa cum a făcut Yardena.

Îmi aduc aminte, Muli, când tu aveai unsprezece ani, iar eu șaisprezece, am plecat odată numai noi doi la Tel Aviv, să ne distrăm o zi întreagă. Mama mi-a dat bani, îndemnându-ne să ne simțim bine. Tata câștiga binișor pe atunci. Și el ne-a încurajat: Duceți-vă. Față de Tel Aviv, Haifa noastră e doar un orășel adormit. Vă întoarceți diseară acasă, cu ultimul autobuz. Sau nu vă întoarceți. Rămâneți să dormiți la mătușa Edith, la Tel Aviv. Am să-i dau eu telefon. Se va bucura să vă găzduiască pe amândoi.

Îmi amintesc cum ai urcat după mine în autobuzul din Hadar HaCarmel, spre autogara din Haifa, cu pantalonii scurți kaki, cu eternul briceag atârnat de cureaua pantalonilor, în sandale, cu pălăria kaki pe care mama te-a obligat s-o iei din cauza soarelui. Îmi amintesc proiecția umbrei tale scurte, pentru că mergeai, ca de obicei, pe lângă ziduri. Copil palid, tăcut, închis înăuntrul lui. Când te-am întrebat dacă preferi să mergem la Tel Aviv cu autobuzul sau cu trenul, ai răspuns: Ce contează? Apoi ai spus: Cum vrei. Erai cufundat în gânduri. Nu în gânduri, ci, probabil, într-un singur gând obsedant, de care nu ai vrut să-mi vorbești. Nu voiai să vorbești cu nimeni.

Îmi amintesc că ți-am spus pe drum (luaserăm trenul) că ar trebui să te entuziasmezi și tu puțin: zi de distracție la Tel Aviv, avem mulți bani, suntem bogați, avem o mie de posibilități, ce alegi? Grădina zoologică? Plaja? O plimbare cu barca pe Yarkon? O plimbare prin portul Tel Aviv? De fiecare dată îmi răspundeai: Da. Grozav. Când te-am forțat să alegi, cel puțin să alegi cu ce începem, mi-ai răspuns: Nu contează. Și brusc ai început să-mi ții o prelegere despre metoda de înrolare a rezerviștilor în Elveția, metodă pe care noi o imităm.

Tristețea asta a ta. Cu toate că uneori poți să fii un vorbitor neobosit, să ții discursuri întregi, conferințe, și chiar cu un fel de bucurie exaltată, acestea rămân simple conferințe și discursuri. Niciodată nu porți o conversație. Niciodată nu asculți.

Eu nu sunt ca tine. Eu am întotdeauna două-trei prietene. În Haifa am avut un prieten. Și după el, un altul. Aron. Îți amintești de el. Instructorul pionierilor. Și acum, la Roma, am pe cineva. Un băiat care s-a născut și a crescut la Milano, traducător literar din spaniolă în italiană, Emilio, de fapt e divorțat, are treizeci și opt de ani, adică mai mare decât mine cu șapte-opt ani. Are o fetiță de zece ani, Sofia, dar noi o strigăm Sonia, care e legată acum de mine poate mai mult decât de mama ei. Mama ei trăiește în Bologna și nu prea ține legătura cu ea. În loc de Miri, Sonia mă strigă Mari. Doar Emilio mă strigă corect. Miri. Cara Miri. Cu o mână îmi mângâie mie ceafa, cu cealaltă mângâie ceafa Soniei. Ca și cum ne-ar lega una de cealaltă.

Nu avem timp să ne întâlnim decât la sfârșit de săptămână, pentru că eu învăț și lucrez, după cum ți-am spus, în două locuri. Emilio lucrează de-acasă, când își amintește, și pleacă foarte dimineața devreme. Ar fi fost foarte ușor să ne întâlnim în fiecare zi, Sonia ar fi fost fericită dacă m-ar fi putut vedea în fiecare zi, dar eu locuiesc la capătul celălalt al Romei, departe de Universitate, departe de laborator și de Poșta. Eu mă concentrez asupra lucrurilor, asupra laboratorului și a celor două locuri.

Doar sâmbăta seara merg la Emilio, și rămân cu el și cu micuța Sonia până duminică seara. Duminica mă trezesc întotdeauna la patru dimineața și le gătesc pentru toată săptămâna. Apoi ieșim toți trei în parcul de lângă casa lor, sau ne plimbăm cu barca pe râu, sau, dacă e vreme bună, mergem cu autobuzul în afara orașului, la picnic, în păduricea de pini de la umbra unor ruine antice.

Duminica seara, Emilio și Sonia mă conduc la serviciu, la farmacie, și ne despărțim cu o îmbrățișare lungă. În timpul săptămânii, vorbim la telefon aproape în fiecare seară. Nu am telefon în camera mea, dar proprietarul farmaciei îmi dă voie să folosesc telefonul lui.

Emilio știe că nu am bani și că muncesc peste puterile mele. Știe și motivul pentru care părinții au încetat să-mi plătească studiile. Știe foarte bine că trăiesc de pe o zi pe alta. Și cu toate că venitul lui de traducător e foarte modest, mi-a propus de câteva ori să mă ajute cu mici sume de bani. Am refuzat de fiecare dată, și chiar m-am supărat puțin pe el. De ce am refuzat, nu înțeleg. De ce m-am supărat, nu înțeleg nici atât. S-a simțit probabil jignit de refuzul meu, dar nu și-a exprimat ofensa în cuvinte. Ca tine. Îmi place generozitatea lui. Am impresia că trăsătura cea mai atrăgătoare a unui bărbat, trăsătura cea mai virilă, e tocmai generozitatea. Și tu, Muli, ai fi putut să faci traduceri, ca Emilio, sau să dai lecții particulare. Și pentru mama, și pentru tata, și pentru mine întreruperea studiilor tale e o mare dezamăgire. Mi te-am imaginat întotdeauna ca student, cercetător, savant, conferențiar, poate într-o zi chiar profesor de renume. De ce ai trădat totul? De ce ai renunțat așa deodată? Să fie numai din cauza falimentului tatei?

Dacă aș avea bani, mi-aș întrerupe eu studiile pentru câtva timp, m-aș întoarce în țară pentru două-trei săptămâni, aș veni la tine la Ierusalim, te-aș scoate din mormântul pe care ți l-ai săpat, te-aș scutura din toate puterile mele, ți-aș găsi de lucru

... să-ți vezi studiile. N-au pierdut până acum [illegible] semestru. Lucrurile se pot repara. În timpul acelei călătorii la Tel Aviv, atunci, când tu aveai unsprezece ani, iar eu șaisprezece, ne-am plimbat toată ziua pe străzi, printre vitrine la care speram că nu ne uitam, ziuă de transpirație, pentru că era o zi [illegible] și umedă, am băut de două ori apă gazoasă, am mâncat înghețată, am intrat într-o sală de cinema în mijlocul unui film franțuzesc alb-negru și ne-am întors la Haifa cu mult înainte de plecarea ultimului autobuz. N-am rămas să dormim la mătușa Edith. Îmi amintesc că te-am întrebat ce vrei de fapt, Mula, iar tu ai spus că vrei să știi care e rostul. Asta a fost singura noastră conversație din ziua aceea. Poate am vorbit puțin și despre alte lucruri, de exemplu despre apa gazoasă și despre înghețată, dar eu îmi amintesc doar fraza asta a ta: Vreau să știu care e rostul. Poate a venit în sfârșit timpul, Mula, să nu mai cauți adevărul care nu există și să începi să-ți trăiești viața.

Oare e ceva în tine care cere pedeapsă? Pentru ce anume te pedepsești? Scrie-mi. Dar nu iar patru-cinci rânduri „eu sunt bine totul e bine e iarnă la Ierusalim am un serviciu ușor câteva ore pe zi și îmi petrec restul timpului citind sau plimbându-mă prin oraș". Cam asta e tot ce mi-ai spus în ultima ta scrisoare. Scrie-mi o scrisoare adevărată. Scrie-mi cât mai curând.

Miri

35

Într-o dimineață de iarnă a primăverii la Ierusalim, [illegible] zi caldă în azur, [illegible] mirosurile [illegible] pământului umed, învăluit de [illegible] Amnul Asch se trezi puțin după nouă din [illegible] [illegible] [illegible]

de căpșuni, își îmbrăcă pa tonu', renunțând a șapcă și a bastonul cu cap de vulpe, și merse cu două autobuze până la Arhivele Naționale. Urcă treptele cu pași repezi, în diagonală, cu capul lui mare, acoperit de cârlionți încâlciți, întins cu putere înainte, în fața corpului și a picioarelor, și traversă în grabă holul de la intrare, în căutarea unui angajat. La ghișeul de informații găsi o femeie tânără, blondă, rujată strident și purtând o bluză cu decolteu generos. Își ridică privirea spre el, se cam sperie de aspectul lui de om al cavernelor și întrebă cu ce-l putea ajuta. Shmuel, gâfâind din cauza treptelor urcate în goană, începu prin a-i aminti că aceea era sigur ziua cea mai frumoasă din an. Apoi îi spuse că era o crimă să stea în birou într-o astfel de zi. Trebuia să iasă din oraș, să colinde munții, văile, pădurile. Când ea îi spuse că avea dreptate, el îi propuse, cu un zâmbet rușinat, să iasă împreună. Chiar în clipa aceea. Apoi o întrebă dacă și unde i se permitea să cerceteze câteva ore documentele Comitetului Executiv Sionist și protocoalele ședințelor conducerii Sohnutului, de la mijlocul anului 1947 și până la sfârșitul iernii anului 1948.

Pentru că i se părea însetat, funcționara de la recepție îl întrebă dacă putea să-i ofere un pahar cu apă. Shmuel îi mulțumi spunând „Da", după care se răzgândi și spuse „Nu, mulțumesc, păcat de timp". Ea îi zâmbi mirată, amabilă, replicând:

— Aici nu ne grăbim niciodată. La noi timpul stă pe loc.

Apoi îl trimise în biroul domnului Sheindelevitch, de la subsol.

Domnul Sheindelevitch, scund și vioi, cu gulerul desfăcut, cu o chelie bronzată și pistruiată înconjurată de un amfiteatru de păr de un alb strălucitor, stătea la birou, în fața unei mașini de scris antice și complicate, bătând ceva cu o încetineală extremă, cu un singur deget, ca și cum cântărea în gând

fiecare literă. Camera nu avea ferestre, era luminată de două becuri, cu o lumină electrică gălbenă, slabă. Umbra inculpatului și umbra lui Shmuel cădeau pe doi pereți diferiți. Pe peretele lui Shmuel erau agățate fotografiile lui Herzl, Chaim Weizmann și David Ben Gurion, iar pe peretele din spatele domnului Sheindelevitch atârna o hartă mare, colorată a statului Israel, cu liniile de demarcație trasate în urmarea luptelor din 1949 și o dungă groasă, verde, împărțind Ierusalimul în două.

Shmuel își spuse din nou dorința. Domnul Sheindelevitch îl privi îndelung, și încet-încet îi apăru pe față un zâmbet părintesc, răbdător, ca și cum îl mira o astfel de dorință, dar o admitea, dar se abținea, iertând ignoranța celui care pronunțase blasfemia. Își drese vocea fără grabă, bătu încet încă două litere la mașina lui antică și își îndreptă privirea spre Shmuel, răspunzând cu o întrebare:

— Domnul e cercetător?

— Da. Nu. De fapt, da. Mă interesează ezitările care au precedat hotărârea înființării statului.

— Și în ce fel de cadru cercetează domnul?

Shmuel, care nu se aștepta la o astfel de întrebare, se încurcă, apoi răspunse ezitând:

— Cercetez singur.

Și adăugă într-un elan de îndrăzneală:

- Fiecare cetățean are dreptul să vadă documentele care învețe istoria statului, nu-i așa?

- Și ce dorește domnul să vadă?

- Comitetul Executiv Sionist. Conducerea Sohnutului. La mijlocul anului 1947, până în primăvara anului următor.

Și adăugă fără a fi întrebat:

Mă interesează disputa de principiu care a precedat înființării statului. Dacă o [illegible] dispută.

Domnul Sheindelevitch se aplecă deodată, șocat, ca și cum i s-ar fi cerut să dea amănunte despre obiceiurile lui din dormitor.

— Dar așa ceva nu e posibil, domnule. E cu desăvârșire imposibil.

— De ce? întrebă Shmuel speriat.

— Ai pus două întrebări diferite într-una singură, așa că vei primi două răspunsuri într-unul.

În cameră intră în liniște o femeie cu trăsături orientale, de aproximativ cincizeci de ani, îmbrăcată într-o rochie neagră lungă, o femeie slabă, cu umerii căzuți, ducând o tavă cu cești de ceai aburind. Puse una în fața domnului Sheindelevitch, care îi mulțumi politicos și își întrebă oaspetele:

— Bei măcar o ceașcă de ceai? Ca să nu pleci de-aici cu mâna goală.

Shmuel spuse:

— Mulțumesc.

— Mulțumesc, da? Mulțumesc, nu?

— Mulțumesc, nu. Nu de data asta.

Femeia își luă tava, se scuză și ieși din cameră. Domnul Sheindelevitch continuă de unde se oprise, cu voce joasă, ca și cum ar fi îndulcit un secret:

— Materialul Comitetului Executiv Sionist nici nu se află aici, domnule. E în Arhiva Sionismului. Dar la ei nu vei găsi nimic altceva decât stenograme ale discursurilor, pentru că ședințele lor erau deschise publicului. Cât despre protocoalele ședințelor conducerii Sohnutului, acesta este un material absolut secret. Și va rămâne așa încă patruzeci de ani, conform legii arhivelor și ordinului protejării secretelor de stat. Dacă îți convine, adăugă fără să zâmbească, te invit să revii la mine peste patruzeci de ani, poate până atunci te răzgândești și accepți să bei cu mine o ceașcă de ceai. Sper că ceaiul tovarășei Fortuna nu se va răci până atunci.

Se ridică și întinse mâna, adăugând cu o tristețe care se simțea cu greu un fel de bucuroasă disperare amestecată cu o ușoară bucurie răutăcioasă:

Îmi pare foarte rău că ai făcut efortul să vii până la noi. Nu am putut să te refuz și la telefon. Iată, notează-ți numărul nostru, să nu poți căuta peste patruzeci de ani, să nu te deranjezi degeaba.

Shmuel strânse mâna întinsă și se îndreptă spre ușă. Ajuns la ușă, vocea subțire a domnului Sheindelwasch îl opri:

— Ce-ai vrea de fapt să știi? Doar toți au vrut, în unanimitate, înființarea unui stat, și toți au știut că va trebui să-l apărăm cu ajutorul armatei.

— Și Shaltiel Abarbanel?

— Dar el, spuse omul și apoi tăcu.

Bătu la mașină încă o literă, adăugând sec:

— Dar el a fost un trădător.

36

În bucătărie, la zece dimineața, Atalia spuse:

— De la miezul nopții se simte rău. Am stat cu ea toată noaptea. Acum trebuie să plec, dar dacă vrei, meu în dormitorul lui. N-ai fost încă niciodată trebui să-i schimbi pijamaua o dată la câteva lească de transpirație. Va trebui să-i cl cu miere și lămâie. Poți adăuga și pu greu să se dea jos din pat, va trebui să p cearșaf, oala de noapte, apoi s-o g vei fi nevoit să-i ștergi trupul cu o plăcuță. Te-am a îngrijești bine, ori Nu uita să-i dai pi

pe frunte. Să nu-i dai voie astăzi, sub nici o formă, să vorbească fără întrerupere. Dimpotrivă. Vorbește tu. Ține-i discursuri. Conferințe. Recită-i. Are gâtul inflamat.

Suferea de o gripă grea, de iarnă. Temperatura îi crescuse, era răguşit, ochii îi lăcrimau, plămânii îi erau încărcați de spută, iar din când în când avea câte o criză de tuse uscată. Urechile, pe care Atalia i le astupase cu vată, îl dureau, în special urechea stângă. La început mai încercase să glumească, „eschimoşii au desigur dreptate să-şi părăsească bătrânii în zăpadă". Apoi îşi aminti deodată câteva versete şi se caracteriză drept o ruină, o oală spartă, un bolnăvicios. Când temperatura îi ajunse aproape de patruzeci de grade, simțul umorului îl părăsi. A devenit posac, privirea i se stinse şi se lăsă cuprins de o tăcere sumbră.

Doctorul veni şi plecă. Îi ascultase cu steroscopul pieptul şi spinarea, îi făcuse o injecție cu penicilină, îi dăduse ordin să stea culcat pe pat, cu jumătatea superioară a corpului susținută de multe perne, ca să nu facă pneumonie. I-a mai recomandat să ia de câteva ori pe zi pastile A.P.C., să bea sirop împotriva tusei, să folosească picături pentru urechi şi să consume cât mai mult ceai fierbinte, cu lămâie şi miere, da, desigur, se poate adăuga şi puțin coniac. Şi îi ceru lui Shmuel să încălzească bine camera.

— Nu e un om tânăr, şi sănătatea lui lasă de dorit chiar şi în zilele în care e aparent sănătos, aşa că trebuie să ne păzim cât putem de tot felul de complicații, spuse doctorul, care era puțin bâlbâit, originar dintr-un orăşel de lângă Frankfurt, un bărbat cu burtă, cu o batistă albă împăturită într-un triunghi la buzunarul de la piept al sacoului, cu două perechi de ochelari atârnate de şnururi, cu mâini mici şi fine ca de fetiță.

Aşa a avut Shmuel Asch dreptul de a intra pentru prima dată în dormitorul domnului Wald. Trecuseră mai mult de

două luni de când locuia în mansardă, și încă nu intrase niciodată în dormitorul proprietarului, cum nu intrase nici în camera Ataliei, și nici în încăperea de la parter, a cărei ușă mereu închisă dădea în hol, vizavi de bibliotecă. Shmuel presupunea că aceea fusese camera răposatului Shaltiel Abarbanel. Îi fusese interzis până acum să se apropie de ele. Spațiul permis lui Shmuel includea numai biblioteca, adică locul lui de muncă, bucătăria, pe care o împărțea cu Atalia, și mansarda lui. Casa din josul aleii Rav Elbaz era compartimentată cu strictețe.

În dimineața aceea, pentru prima dată, din pricina bolii domnului Wald, i s-a permis lui Shmuel să pătrundă în camera intimă a bătrânului, să stea câteva ore lângă patul lui citindu-i capitole din Ieremia, până adormi. Din când în când, bolnavul se trezea zguduit de o tuse umedă. Shmuel îi sprijinea spatele și îi ducea la buze cu lingurița ceai cald, în care pusese lămâie, miere și puțin coniac. Era prima oară când Shmuel îl atingea pe domnul Wald. La început a trebuit să facă un efort pentru a-l atinge, deoarece avea impresia că trupul contorsionat și vânos îi va stârni repulsie. Când a fost să-l atingă, simți, spre surprinderea lui, că trupul bătrânului era cald și surprinzător de musculos, cu toate semnele infirmității, sau poate tocmai datorită ei, era dotat cu umerii largi ai spatelui puternici și oase solide. Căldura trupului îi făcea plăcere lui Shmuel, care își puse mâinile pe umărul [illegible] al bătrânului în clipa în care îi schimbă bluza de pijama și poate chiar își lăsă degetele pe pielea acestuia [illegible] decât ar fi fost nevoie.

Când bătrânul adormi, Shmuel [illegible] camera. Dormitorul era destul de strâmt, mai [illegible] biblioteca, dar mai mare decât mansarda [illegible] bibliotecă, erau rafturi încărcate cu cărți [illegible] întregime doi dintre pereți, de la podea [illegible]

când în bibliotecă erau cărți în ebraică, în arabă și încă vreo trei sau patru alte limbi, volume de sociologie, studii iudaice, orientalistică, istorie, matematică și filozofie, precum și câteva studii ale Cabalei și volume de astronomie, iată că aici, în dormitor, rafturile erau pline cu romane, majoritatea în germană, poloneză și engleză, multe din secolul al XVIII-lea, al XIX-lea și începutul secolului XX: de la *Michael Kohlhaas* la *Ulise*, de la Heine la Hermann Hesse și Hermann Broch, de la Cervantes în germană la Kirkegaard, și Musil, și Kafka, toate în germană, de la Adam Mickiewicz și Julian Tuwim la Marcel Proust.

În afară de rafturile cu cărți, în cameră mai erau doar patul lui îngust, un șifonier greoi de modă veche, o noptieră la capul patului și o măsuță mică rotundă, acoperită cu un șervețel, pe care era așezată o vază cu flori mov. De o parte și de alta a măsuței erau două scaune identice. Scaune vechi, cu picioarele incrustate cu motive vegetale. Câte o pernuță brodată acoperea fiecare scaun. Din pernuțe atârnau franjuri împletiți, maro-deschis. Scaunele acelea contrastau cu simplitatea liniilor drepte ale rafturilor cu cărți, a mesei rotunde și a noptierei. În afara lor, pe podea, lângă masă, era așezată o veioză cu picior, cu un abajur cafeniu, care împrăștia în toată camera, în orele serii, o lumină caldă și blândă, o lumină de iarnă. Între rafturile cu cărți stătea un ceas de perete bătrân, probabil din lemn de nuc, cu un pendul greu, din alamă strălucitoare. Pendulul acela se mișca într-o parte și alta cu o încetineală pustiitoare. Ca și cum se detesta pe el însuși. Și mai era, într-un colț, o sobă cu petrol în care ardea neîncetat o flacără liniștită, ce semăna cu un ochi albastru-deschis.

La capul patului, sprijinită de comodă, stătea o pereche de cârje din lemn, cu care infirmul se mișca dintr-o cameră în alta, sau din camera lui la toaleta alăturată, deși în bibliotecă se încăpățâna întotdeauna să se deplaseze fără ele între

birou și fotoliul de nuiele, ajutându-se doar de mușchii puternici ai umerilor și brațelor.

Pe singurul perete gol, în fața patului, în fața celui care stătea culcat în el, Shmuel zări o fotografie nu prea mare, într-o ramă simplă de lemn. Fotografia a fost primul lucru pe care l-a văzut când a intrat pentru prima oară în cameră, dar ceva l-a făcut să-și întoarcă repede capul de la ea. De câteva ori ocoli cu privirea fotografia care-i trezea sentimente contradictorii, de tristețe, rușine și invidie. Fotografia înfățișa un tânăr slab, blond, destul de fragil, cu trăsături alungite, feminine și o privire rușinată, care te făcea să te rușinezi și tu, ca și cum ochii lui se fereau de lentila aparatului de fotografiat. Ca și cum priveau în interior. Una dintre sprâncene îi era mai ridicată, părând că punea la îndoială ceva, aceasta fiind singura trăsătură comună între tânăr și tatăl său. Avea fruntea înaltă, iar părul blond îi încadra fața într-un fel care dădea impresia că nu se mai tunsese de mult și că fusese fotografiat într-un loc deschis, în care bătea un vânt puternic din față. Purta o cămașă kaki șifonată, dar în ciuda modei din vremea aceea, nasturii nu-i erau deschiși la piept, ci încheiați până la gât.

Ghershom Wald stătea pe pat în fața fotografiei fiului său, cu spatele sprijinit de un morman de perne. Purta o pijama de flanelă maro, cu dungi de culoare deschisă, pe care Shmuel i-o schimbase cu puțin înainte, un fular gri înfășurat în jurul gâtului, iar coama de păr argintiu i se odihnea împrăștiată pe perna cea mai de sus. Când observă privirea lui Shmuel îndreptată spre fotografia de pe perete, spuse cu o voce liniștită, fără să fie întrebat:

— Micha.

Shmuel murmură:

— Îmi pare rău.

Și se corectă imediat:

— Îmi pare foarte rău.

Ochii i se umplură de lacrimi. Își întoarse capul, ca să nu-l observe bătrânul.

Ghershom Wald închise ochii și spuse cu voce răgușită:

— Tatăl nepotului pe care nu l-am avut niciodată. A fost un copil orfan. A crescut doar cu mine, fără mamă. Mama lui a murit când avea doar șase ani. L-am crescut singur. L-am luat eu însumi și l-am dus pe muntele Moriah.

Tăcu o clipă, și buzele îi adăugară fără voce:

— În aprilie 1948. În luptele de la Bab El-Wad.

Fața i se încordă brusc și adăugă în șoaptă:

— Semăna foarte mult cu mama lui, nu cu mine. De pe la vârsta de zece ani mi-a devenit și bun prieten. N-am avut niciodată un prieten mai bun ca el. Puteam să vorbim ore întregi, sau să nu ne spunem nimic. Nu era aproape nici o diferență. Încerca uneori să-mi explice lucruri care mă depășeau, matematică superioară, logică formală. Râdea uneori de mine, profesor bătrân de Tanah și istorie ce sunt, și mă poreclise „omul de alaltăieri".

Shmuel murmură iar:

— Împărtășesc durerea dumitale.

Și iar se corectă imediat:

— Nu. Nu se poate împărtăși durerea. Așa ceva nu există.

Ghershom Wald tăcea. Shmuel îi turnă, din termosul de pe masă, încă un pahar de ceai fierbinte cu lămâie și miere, adăugă puțin coniac, îl sprijini de spate și-i apropie paharul de buze, dându-i și o pastilă. Ghershom Wald luă două-trei guri de ceai, înghiți și pastila, apoi împinse mâna tânărului Shmuel, îndepărtând paharul.

— La nouă ani, bolnav fiind, i-a fost extirpat un rinichi. La sfârșitul anului 1947 a păcălit comisia de înrolare. În zilele de anarhie de dinainte de războiul acela nu era greu să înșeli comisia de înrolare. Se lăsau bucuros înșelați. Atalia îi spusese

să nu meargă. Pentru că nu avea voie. Spunea în glumă că e ca un băiețel care fuge în curte să se joace de-a cowboy-ii și indienii. Îi spunea că e caraghios. Toți reprezentanții sexului masculin i s-au părut întotdeauna caraghioși. Toți bărbații par că n-au trecut, și nu vor trece niciodată de vârsta adolescenței. Și Shaltiel îl pusese să jure că nu se va duce. Shaltiel repeta mereu că războiul acela nu era decât nebunia lui Ben Gurion și nebunia întregului popor. De fapt, nebunia a două popoare. După părerea lui, tinerii din ambele tabere trebuiau să arunce armele și să refuze lupta. Shaltiel mergea, cel puțin de două ori pe săptămână, să le vorbească prietenilor lui arabi de la suflet la suflet. Nici măcar după ce începuse vărsarea de sânge, în toamna anului 1947, cu bariere și lunetiști, nu renunță să meargă la prietenii lui. Vecinii îl numeau iubitor de arabi. Îl porecliseră Muezinul. Îi spuneau Hagi Amin. Unii îl numiseră trădător, pentru că îndreptățea într-o anumită măsură împotrivirea arabilor la sionism și pentru ca se încârdoșa cu ei. Și cu toate astea se încăpățâna întotdeauna să se declare sionist, și chiar susținea că face parte din micul grup de sioniști adevărați, care nu se lăsau îmbătați de naționalism. Se considera ultimul discipol al lui Ehad Haam[1]. Cunoștea limba arabă din copilărie și îi plăcea mult să-și petreacă timpul înconjurat de arabi, în cafenelele din orașul vechi, și să discute cu ei ore întregi. Avea prieteni de suflet și printre arabii musulmani, și printre arabii creștini. Ne arăta un altfel de drum. Propunea altceva. Mă certam cu el. Îmi susțineam părerea că războiul era o necesitate pentru care, așa cum e scris la noi, și mirele trebuie să-și părăsească

1 Asher Zvi Hirsch Ginsberg (1856-192[illegible] Întemeietorul sionismului cultural, aflat în [illegible] politic al lui Herzl. A fost susținătorul ideii [illegible] defavoarea celei de stat al evreilor (n. red.

nunta. Copilul meu, Micha, unicul meu fiu, poate că ar fi plecat la luptă dacă nu auzea ce spunea tatăl său despre un război necesar: l-am crescut, de când era mic, în amintirea celor care au apărat Tel Hai şi a campaniilor de noapte ale lui Wingate şi ale Macabeilor, care acum trebuiau să renască. Eu l-am domesticit. Nu numai eu. Noi toţi. Educatoarele. Profesorii. Prietenii. Băieţii de vârsta lui. Fetele. În anii aceia, toată lumea declama: „O voce m-a chemat şi m-am dus" O voce l-a chemat şi s-a dus. Şi eu am fost parte din vocea aceea. Toată ţara a făcut să răsune vocea aceea. Nu există popor care să renunţe la temeliile vieţii lui. Cu spatele la zid. El s-a dus, şi eu am rămas. Nu. N-am rămas. Micha nu mai e, şi nici eu nu mai sunt. Uită-te la mine, te rog: în faţa ta stă un om fără viaţă. Un mort vorbăreţ stă în faţa ta şi flecăreşte.

Bătrânul fu din nou zguduit de un puternic acces de tuse, horcăi, aproape se înecă din pricina flegmei, corpul lui diform se contractă şi capul său începu să lovească peretele ritmic şi înfundat.

Shmuel se grăbi să-l oprească. Îl bătu pe spate de câteva ori şi încercă să-i mai dea câteva înghiţituri de ceai. Bătrânul se înecă, scuipă într-o batistă mototolită. După un minut sau două, Shmuel îşi dădu seama că sub masca tusei şi a horcăitului bătrânul era cuprins de un plâns reţinut, înecat în sughiţuri mici. Pe urmă îşi şterse ochii furios, cu aceeaşi batistă în care scuipase cu un minut înainte, mustrându-se în şoaptă:

— Să mă ierţi, Shmuel.

Era prima dată de la venirea lui Shmuel Asch în casa aceasta, cu două luni în urmă, când bătrânul îi spunea pe nume, şi prima dată când cerea iertare.

Shmuel zise blând:

— Odihneşte-te. Nu vorbi. Nu-ţi face bine să te laşi năpădit de emoţii.

Bătrânul încetă să-şi mai lovească ţeasta de perete, continuând doar să suspine încet, des, dar nu adânc, părând că sughite. Privindu-l, Shmuel descoperi cât de dragă îi era deodată faţa lui bolovănoasă, de care sculptorul parcă se săturase în mijlocul lucrului, lăsându-se păgubaş, cu bărbia ridicată înainte şi cu mustaţa căruntă, sălbatică. Urâţenia bătrânului i se părea fascinantă, cuceritoare, o urâţenie atât de acută, încât aproape că semăna cu un fel de frumuseţe. Îl copleşi o dorinţă intensă de a-l consola. Nu de a-i distrage atenţia de la durerea lui, doar nu există pe lume nici un mijloc de a distrage atenţia de la durere, ci, dimpotrivă, de a primi, de a atrage spre sine, cu putere, ceva din durerea aceea. Mâna mare, zbârcită a bătrânului se odihnea pe plapumă, iar Shmuel, cu delicateţe, ezitând, îşi puse palma deasupra. Degetele lui Ghershom Wald erau mari şi calde, şi se pierdură ca într-o îmbrăţişare mâna rece a lui Shmuel. Timp de două-trei minute, mâna bătrânului ţinu strâns degetele tânărului. După acest răstimp de tăcere, Wald spuse:

— Ştiu că despre cei care au căzut în Războiul de Independenţă se spune de obicei că nu au murit degeaba. Chiar şi eu am spus întotdeauna asta, toţi au spus asta. Poftim. Cum puteam să nu spun asta? Nathan Alterman a scris: „Pentru o dată la o mie de ani, moartea noastră are un rost". Dar mi-e din ce în ce mai greu să repet aceste cuvinte. Uneori mi le Shaltiel mi le opreşte în gât. Shaltiel era de părere că a murit în lumea aceasta, nu numai cei care au c boale, şi cei care au murit în accidente sau d cei care mor de moarte bună, toţi, până la ulti tate şi până astăzi, toţi au murit complet in

Dintre munţii şi văile zbârciturilor de pe sionată, de sub sprâncenele groase şi înc Shmuel nişte ochi mici, albaştri, pătrunzători. Ş încâlcită îi tremura buza superioară. Faţa lui

Wald se crispă brusc, ca din pricina unei dureri puternice, dar din această durere se născu un fel de zâmbet care nu era zâmbet. Nu pe buze îi apăruse expresia aceea, ci doar în jurul ochilor.

— Ascultă, te rog, tinere. Se pare că, fără să vreau, încep să te simpatizez puțin. Uneori semeni cu o broască țestoasă care și-a pierdut carapacea.

Spre seară, pe o ploaie biciuitoare, Shmuel se duse la farmacia de pe strada Keren Kaiemet colț cu Even Ezra și îi cumpără lui Ghershom Wald un vaporizator electric, pentru a-i ușura respirația. Își cumpără și lui un inhalator de buzunar nou. Pe drum, mai cumpără și un bidon cu petrol pentru sobă și o sticlă de coniac ieftin, numit coniac medicinal.

Când se întoarse în camera lui Ghershom Wald, îl găsi pe bătrân înfășurat în plapuma pe care și-o trăsese până aproape de nări. Părea că respirația i se mai ușurase. Shmuel instală aparatul cu aburi și-l băgă în priză. Aparatul bâzâi ușor și împrăștie în cameră un abur gros. Pe neașteptate, bătrânul spuse:

— Shmuel, ascultă, te rog, ai grijă, să nu te îndrăgostești de ea. N-ai tu putere pentru asta.

Și adăugă:

— Au mai fost aici vreo câțiva tineri înaintea ta, angajați și ei să-mi țină companie. Majoritatea s-au îndrăgostit de ea, și de unul sau doi i-a fost milă probabil pentru o noapte sau două. Apoi i-a alungat. Până la urmă, toți au plecat de-aici cu inima zdrobită. Dar nu din vina ei. E adevărat. Ea nu poate fi acuzată. Are un fel de răceală caldă, o detașare care vă atrage spre ea cum atrage lumina lămpii fluturii de noapte. De tine îmi pare rău uneori. Pentru că ești încă un copil.

Atalia intrase în cameră fără să bată la uși. Dacă auzi sau nu ultimele cuvinte ale bătrânului, Shmuel nu putea ști. Adusese cu ea grișul pregătit de vecină, doamna Sara de Toledo, se așeză pe patul bătrânului, aranjându-i pernele sub cap, îl rugă pe Shmuel să-l sprijine de spate și îi dădu vreo cinci sau șase linguri. Au stat așa toți trei preț de câteva minute, cu capetele aproape atingându-se. Ca și cum se străduiau toți trei să cerceteze de aproape un obiect rar. Shmuel privea scobitura adâncă, mai adâncă decât a majorității oamenilor, care cobora de la nările ei spre buza superioară. În el arde o dorință puternică de a atinge ușor cu degetul liniile acelui șănțuleț. Apoi bătrânul își strânse buzele ca un copil încăpățânat, care refuză să mai mănânce. Ea nu-l îndemnă, ci îi dădu farfuria și lingura lui Shmuel, spunând:

— Du-te și pune astea în bucătărie. Pe urmă [illegible] în bibliotecă.

El ieși din dormitor și se duse la bucătărie, terminându-și mâncat restul de griș stând în picioare, scoase [illegible] de iaurt din frigider și-l mâncă pe tot, înghiți [illegible] și decoji o portocală, o mâncă, apoi spală farfu[illegible] și lingura, le șterse și le puse în sertarul dul[illegible] acum în tot trupul un fel de căldură pe care n[illegible] de când îl părăsise Yardena.

Ea îl aștepta deja în bibliotecă. Stătea în f[illegible] și îi spuse lui Shmuel să se așeze de data a[illegible] scaunul cu spătar înalt, tapisat, al domnu[illegible] migdalați, triști și rușinați ai lui Shmuel o p[illegible] Atalia purta pantaloni de lână de un roșu î[illegible] verde, care se potrivea cu ochii ei, de un c[illegible] verzui. Căprui cu o scânteiere verzuie. Stă[illegible] chii lipiți; nu era o femeie slabă, dar a[illegible] și le sprijinea pe fotoliu, de o parte și [illegible]

— Ați vorbit despre Micha, spuse. Nu era o întrebare, ci o constatare, sau un reproș. Tu și Wald ați vorbit despre el.

— Da, recunoscu Shmuel. Îmi pare rău. Eu am fost de vină. Am întrebat despre bărbatul din fotografie și i-am provocat durere. Sau poate că nu am întrebat. Poate că el a început să-mi vorbească despre fiul lui.

— Să nu-ți pară rău. Nu contează. Doar că vorbește și vorbește zile întregi, săptămâni, luni, ține discursuri, filozofează, și de fapt nu spune nimic. Dacă de data asta l-ai făcut în sfârșit să spună ceva...

Nu termină fraza. Shmuel prinse curaj, un curaj care-i era străin, și spuse pe neașteptate:

— Nici tu nu spui prea multe, Atalia.

Și întrebă dacă poate să-i pună o întrebare.

Atalia dădu din cap.

Shmuel întrebă ce vârstă avea Micha atunci când a murit. Ea ezită o clipă, ca și cum nu înțelegea de ce trebuia să răspundă la o asemenea întrebare, sau ca și cum ar fi fost o întrebare prea intimă. După un scurt moment de tăcere, spuse că avea treizeci și șapte de ani. Și tăcu iar. Nici Shmuel nu mai zise nimic. Până când ea spuse cu voce scăzută, ca și cum vorbea cu ea însăși:

— Era matematician. A publicat articole în reviste de logică matematică. Urma să devină cel mai tânăr profesor din istoria Universității Ebraice. Până ce s-a molipsit, ca toată lumea, de nebunia care bântuie dintotdeauna locurile acestea și a plecat într-o bună zi, plin de elan, la măcel. A alergat împreună cu turma.

Shmuel stătea pe scaunul lui Ghershom Wald, cu amândouă mâinile pe birou, cu degetele acelea prea scurte, ca și cum de la fiecare i-ar fi lipsit câte o falangă. Își pierdu brusc respirația, dar nu se grăbi să-și caute inhalatorul din buzunar. Atalia îl privi pieziș de pe fotoliu, de jos în sus, și scuipând parcă vorbele printre buze, spuse:

— Țară ați vrut. Independență ați vrut. Steaguri, și uniforme, și bancnote, și tobe, și trompete. Ați vărsat râuri de sânge nevinovat. Ați sacrificat o generație întreagă. Ați alungat sute de mii de arabi din casele lor. Ați trimis vapoare pline de emigranți care i-au supraviețuit lui Hitler, direct de pe chei pe câmpurile de luptă. Totul ca să existe aici un stat al evreilor. Și uite ce-ați primit.

Shmuel rămase uluit. După o clipă, se bâlbâi politicos:

— Mă tem că nu sunt total de acord cu tine.

— Sigur că nu ești de acord. Și de ce să fii de acord? Doar ești unul dintre ei. Revoluționar, socialist, răzvrătit, și cu toate astea, unul dintre ei. Și Micha a devenit peste noapte unul dintre ei. Apropo, scuză-mă, te rog, cum s-a întâmplat că nu ai fost încă ucis?

— Eram prea tânăr pe-atunci. Aveam treisprezece ani.

Atalia nu renunță:

— Cum de n-ai murit după aceea? În timpul campaniilor de represalii? În „operațiunea Sinai"? În raiduri? În operațiunile speciale de peste graniță? Într-un accident din timpul antrenamentelor?

Shmuel se făcuse roșu-stacojiu. Ezită o clipă, apoi se destăinui:

— Nu am fost soldat luptător, am astm și inima mărită.

Dintr-odată i se umplură ochii de lacrimi, și se strădui să nu fie văzut de Atalia, pentru că îi era rușine.

— Micha avea un singur rinichi. La vârsta de nouă ani a fost operat la Hadassa, de pe strada Haneviim, fiindu-i extirpat rinichiul stâng. Era infirm. Ca tatăl său. A falsificat certificatul medical și semnătura părintelui său. I-a păcălit, și ei s-au bucurat să se lase păcăliți. Toți au fost înșelați. Chiar și cei care au înșelat au fost, de fapt, înșelați. Și Wald. O turmă întreagă de înșelați.

Shmuel întrebă cu voce slabă:

— Nu crezi că în 1948 ne-am luptat fiindcă într-adevăr nu aveam încotro? Pentru că eram cu spatele la zid?

— Nu. Nu aţi fost cu spatele la zid. Voi aţi fost zidul.

— Încerci să-mi spui că tatăl tău credea cu adevărat că aveam chiar şi umbra unei şanse de a supravieţui aici în mod paşnic? Că ar fi fost posibil să-i convingem pe arabi să accepte ideea împărţirii ţării? Că ar fi fost posibil să ne întemeiem patria doar prin vorbe frumoase? Chiar şi tu crezi în asta? De fapt, chiar şi lumea de mâine a susţinut atunci înfiinţarea unui stat al evreilor. Chiar şi ţările comuniste ne-au furnizat armament.

— Pe Abarbanel nu-l impresionau statele. Deloc. Oriunde ar fi fost ele. Nu se lăsa impresionat de o lume împărţită în sute de state naţionale. Ca rânduri-rânduri de cuşti separate într-o grădină zoologică. Idiş nu ştia, vorbea ebraică şi arabă, ladino şi engleză, franceză, turcă şi greacă, dar despre toate statele de pe lume spunea, tocmai în idiş: *Goyim nahes*, „Satisfacţie pentru neevrei". Toate statele erau, după părerea lui, rezultatul unei idei infantile şi învechite.

— Era probabil un om naiv? Visător?

— Visător era Ben Gurion, nu Abarbanel. Ben Gurion, şi toată turma care l-a urmat, ca pe fluierarul din Hamelin. La masacru. La măcel. La expulzare. La ura eternă între cele două comunităţi.

Shmuel se foia neliniştit pe scaunul tapisat al domnului Wald. Vorbele spuse de Atalia i se păreau nelalocul lor, ameninţătoare, aproape înspăimântătoare. Răspunsurile cunoscute, cele ale lui Ghershom Wald îi stăteau pe limbă, şi cu toate astea nu-şi găsea cuvintele. Gândul că toate statele naţionale seamănă cu nişte cuşti dintr-o grădină zoologică îl împingea să le arunce în faţă Ataliei şi tatălui ei faptul că în locul în care oamenii se poartă unii cu alţii ca nişte animale de pradă, probabil e nevoie ca ei să fie ţinuţi în cuşti separate.

Dar își spuse că Atalia era văduvă de război și se hotărî să tacă. Mult mai mult decât s-o învingă în această dispută, dorea s-o țină în brațe, chiar și numai pentru o clipă. Încerca să și-l imagineze pe tatăl ei făcând eforturi inutile pentru a opri cascada istoriei, singur, cu mâinile goale. Cum e posibil ca cineva care nu credea într-un stat al evreilor să se considere sionist, și chiar să facă parte ani de zile din Comitetul Executiv Sionist și din conducerea Sohnutului? Parcă citindu-i gândurile, Atalia spuse cu o voce plină de ironie și tristețe:

— Nu a ajuns la aceste concluzii de pe-o zi pe alta. Revolta arabă din 1936, Hitler, partizanii, asasinatele, acțiunile de răzbunare ale partizanilor evrei, spânzurătorile ridicate de britanici, dar în special discuțiile nenumărate cu prietenii lui arabi l-au făcut să se gândească la faptul că aici e destul loc pentru ambele comunități, și e mai bine ca ele să trăiască una lângă alta, sau una împreună cu cealaltă, fără nici un cadru statal. Să fie o comunitate amestecată, sau o combinație între două comunități care nu-și amenință reciproc viitorul. Dar poate că ai dreptate. Poate aveți dreptate cu toții. Poate că a fost într-adevăr un naiv. Poate că a fost mai bine să se întâmple tot ce ați hotărât aici, ca zeci de mii de oameni să fie măcelăriți și sute de mii, în exil. Pentru că evreii de aici sunt un mare câmp de refugiați, și arabii la fel. Și de acum înainte, arabii trăiesc zi de zi nenorocirea înfrângerii lor, iar evreii trăiesc noapte de noapte groaza răzbunării lor. Probabil că așa e mult mai bine pentru toți. Două popoare roase de ură și venin, amândouă ieșite din război, pătrunse de răzbunare și dreptate. Fluvii întregi de răzbunare și dreptate. Și de atâta dreptate, toată țara e acoperită de cimitire și semănată cu ruinele a sute de sate sărace, care au existat și au fost șterse de pe fața pământului și nu mai sunt.

— Există răspunsuri, Atalia. Dar n-am să le rostesc. Mă tem să nu te jignesc.

— Pe mine nu mă mai poți jigni. Doar cu o bombă care străpunge tancuri.

Apoi se ridică brusc, traversă din patru pași grei biblioteca și rămase lângă fereastră.

— Mi l-au ucis, spuse deodată, nu cu tristețe, și nu cu ură, ci cu un fel de fervoare ce semăna mai mult cu o veselie nervoasă, la vârsta de treizeci și șapte de ani a fost trimis să însoțească, înarmat cu o mitralieră Sten și câteva mine, unul dintre convoaiele pornite spre Ierusalim. Era în aprilie 1948. Drumul spre Ierusalim șerpuiește printr-o vale adâncă, iar de pe coastele munților, de o parte și de alta a drumului, arabii stăteau la pândă și trăgeau asupra convoaielor. Era probabil seară. Comandanții convoiului se temeau să nu rămână blocați peste noapte pe drumul acela îngust din vale. Unii soldați coborâseră din camioanele blindate și fuseseră trimiși să dea la o parte o barieră din bolovani pusă de arabi de-a latul drumului. Alții, printre care și Micha, au alergat în sus pe coastă, să atace și să neutralizeze cu bombele lor artizanale postul țintașilor. Arabii le-au ținut piept. Când s-a întunecat, s-au retras, cărând în spate răniții și morții. Dar nu toți răniții și morții. Pe când convoiul se apropia de Ierusalim, cineva își dădu seama că Micha lipsea. În zori, o divizie a ieșit să cerceteze coastele colinelor. Prietenii lui buni, majoritatea mai tineri cu zece sau cincisprezece ani decât el, au căutat toată dimineața, până l-au găsit. Poate o fi zăcut acolo singur toată noaptea, trăgând să moară. Poate a strigat după ajutor. Sau poate o fi încercat să se târască pe burtă, sângerând de-a lungul drumului. Sau poate că arabii l-au găsit imediat după ce convoiul s-a retras. I-au tăiat gâtul, l-au dezbrăcat de la brâu în jos, i-au tăiat mădularul și i l-au îndesat în gură. N-o să știm niciodată dacă l-au omorât înainte sau după ce l-au castrat. Întrebarea asta rămâne deschisă. Mi-au lăsat întrebarea asta, să-mi torturez pentru

totdeauna imaginația. Să nu-mi lipsească niciodată ceva la care să mă gândesc noaptea. Noapte după noapte. Mie nu mi-au povestit. Nimic nu mi-au povestit. Nimic. Am aflat întâmplător: cam la un an după ce a căzut în luptă, unul dintre prietenii lui a murit într-un accident de muncă în Galileea și mi s-a dat să citesc jurnalul lui. Acolo, în jurnalul acela, am găsit scris, în mai puțin de zece cuvinte, cum l-au găsit pe Micha printre stânci. Și de atunci îl văd, tot timpul îl văd, cu jumătate de corp gol, cu gâtul spintecat și mădularul tăiat, îndesat între buze. În fiecare zi îl văd. În fiecare noapte. În fiecare dimineață. Închid ochii și îl văd. Deschid ochii și îl văd. Și am continuat să trăiesc aici, cu cei doi bunici care încă nu deveniseră bunici, am continuat să am grijă de amândoi. Ce îmi mai rămăsese de făcut? Să iubesc bărbații îmi e imposibil. Lumea întreagă e în mâinile voastre de mii de ani, și ați transformat-o într-o monstruozitate. Într-un abator. Pot, cel mult, să mă folosesc de voi. Uneori chiar să-mi fie milă de voi și să încerc să vă consolez puțin. Pentru ce? Nu știu. Poate pentru infirmitatea voastră.

Shmuel tăcea.

— Abarbanel a murit doi ani mai târziu. A murit singur, aici, în camera de alături. Urât și ponegrit de toți. Disprețuit. Poate chiar și de el însuși. Toți prietenii lui arabi au rămas dincolo de noile granițe sau au fost alungați din casele lor din Katamon, din Abu Tor și Bakaa. Prieteni evrei nu i-au rămas: el era trădătorul. Între moartea lui Micha și moartea lui Abarbanel am trăit aici aproape doi ani, Abarbanel, Ghershom Wald și cu mine, numai noi trei, fără altcineva, singuri. Ca într-un submarin. Eu, împreună cu cei doi bunici ai copilului pe care nu l-am avut. Wald nu era de acord cu nimic din ceea ce credea Abarbanel, de la un capăt la altul, dar nu s-au mai contrazis. Niciodată. Moartea lui Micha i-a amuțit complet pe amândoi. Dintr-odată li s-au epuizat

toate argumentele. Cuvintele le-au rămas sugrumate. Domnea tăcerea între ei, şi între ei şi mine. Wald a suferit cu siguranţă din cauza acestei tăceri. Îi place să vorbească şi are nevoie să vorbească neîncetat. Abarbanel se simţea bine tăcând. Îi îngrijeam şi lucram câteva ore pe zi la o agenţie imobiliară de pe strada Strauss. Într-o zi, puţin după ştirile de la ora şapte seara, Abarbanel stătea singur în bucătărie bând cafea şi citind ziarul. Stătea în fiecare seară singur în bucătărie, bându-şi cafeaua şi citind ziarul. Dintr-odată, capul i-a căzut peste ceaşca de cafea, răsturnând-o. Lentila dreaptă a ochelarilor s-a spart, de parcă un glonţ îl lovise direct în ochi. Ziarul era îmbibat de cafeaua care i se vărsase pe masă, pe piept, pe genunchi şi pe podea. Aşa l-am găsit. Cafeaua, ziarul, ochelarii sparţi, cu faţa pe muşamaua înflorată, ca şi cum trăgea un pui de somn pe masa din bucătărie, doar fruntea şi părul ude, într-o baltă de cafea. Eu am moştenit de la Abarbanel câte ceva din convingerile lui, dar de fapt nu l-am iubit, în afară poate de anii copilăriei. A fost fără îndoială un om cinstit, destul de curajos şi original, dar niciodată nu a vrut, şi nici nu a ştiut să fie tată, şi de fapt nici soţ nu a fost. Odată, când aveam patru ani, m-a uitat într-un magazin din piaţa Mahne Yehuda, pentru că era absorbit într-o discuţie cu un preot şi, ca să-şi continue conversaţia, plecase să-şi conducă interlocutorul până pe strada Jaffa, şi mai departe, până pe strada Habashim. Altă dată s-a supărat pe mama şi i-a interzis să iasă din casă timp de două săptămâni, şi pentru asta i-a ascuns toate cele trei perechi de pantofi. Odată a găsit-o bând un pahar de vin şi râzând în gura mare cu un prieten de-al lui grec. Atunci a încuiat-o în mansardă. Era un om singuratic, concentrat asupra propriei persoane şi gelos. Un fanatic. Un semn de exclamaţie pe două picioare. Viaţa de familie nu i se potrivea. Poate fusese menit să fie călugăr.

38

Isus și ucenicii lui erau evrei din tată-n fiu. Însă în imaginația populară a creștinilor, singurul dintre ei care le-a rămas în memorie ca fiind evreu – și reprezentant al întregului popor evreu – e Iuda Iscariotul. În momentul în care trimișii sacerdoților și paznicii Templului au venit să-l aresteze pe Isus, toți ucenicii s-au speriat și, îngroziți, s-au împrăștiat în toate direcțiile, doar Iuda rămânând pe loc. Poate l-a sărutat pe Isus ca să-l îmbărbăteze. Poate a plecat împreună cu gărzile acolo unde l-au dus pe Isus. Și Petru a ajuns în locul acela, dar înainte de a se lumina de ziuă îl renegă pe Isus de trei ori. Iuda nu-l renegă. Cât de ironic e acest fapt, notă Shmuel în caietul lui, că primul și ultimul creștin, singurul creștin care nu l-a părăsit pe Isus nici un moment și nu l-a renegat, singurul creștin care a crezut în divinitatea lui Isus până în ultima clipă a acestuia pe cruce, creștinul care a crezut în mod absolut că Isus va coborî de pe cruce în fața întregului Ierusalim și în fața întregii lumi, singurul creștin care a murit împreună cu Isus și nu a continuat să trăiască după el, singurul a cărui inimă a fost într-adevăr zdrobită la moartea lui Isus, tocmai el a fost văzut de sute de milioane de oameni, de pe cele cinci continente, timp de mii de ani, ca evreul cel mai reprezentativ. Cel mai abominabil și detestabil. Personificarea trădării, întruparea iudaismului și întruparea legăturii dintre iudaism și trădare.

În timpurile moderne, notă Shmuel în caietul său, istoricul Tzvi Gaertz a scris că Isus e singurul om născut din femeie, despre care „trebuie spus, fără exagerare, că a făcut mai multe după moarte decât în timpul vieții". Shmuel adăugă cu o mână emoționată: Nu e adevărat. Nu numai Isus. Și Iuda Iscariotul a făcut, prin moartea lui, mai multe decât în timpul vieții.

Singur în noaptea de iarnă, în mansarda lui, în timp ce o ploaie puternică și monotonă se aude pe tavanul înclinat, aproape de capul lui, cântând prin streșinile casei, cu chiparoșii aplecându-se sub vântul care bate dinspre vest și o pasăre disperată scoțând deodată un singur țipăt ascuțit, Shmuel stă aplecat la masa lui, luând din când în când câte o înghițitură mare dintr-o sticlă de vodcă ieftină deschisă în fața lui pe masă și notându-și în caiet:

Evreii nu au vorbit aproape niciodată despre Iuda. Nicăieri. Nici un cuvânt. Nici când au luat în derâdere crucificarea, și apoi învierea, care a avut loc, conform Evangheliilor, după trei zile. Evreii din toate timpurile, inclusiv cei care au scris polemici împotriva creștinismului, s-au temut să se atingă de Iuda. Evreii care au declarat, ca Țzvi Gaertz Klausner, că Isus s-a născut evreu și a murit evreu, fiind unul dintre apropiații esenienilor, urât de preoțime și de cunoscătorii Torei pentru faptul că se alăturase păcătoșilor, și vameșilor, și prostituatelor, l-au trecut și ei sub tăcere pe Iuda Iscariotul. Chiar și evreii care erau de părere că Isus a fost un mincinos, un vrăjitor viclean și un bastard al unui soldat roman, cu toții s-au abținut să scoată un cuvânt despre Iuda. Le-a fost rușine. S-au lepădat de el. Poate că s-au temut să invoce amintirea celui spre a cărui imagine s-au scurs fluvii de ură și dezgust în decursul a optzeci de generații. Nu treziți amintirea, nu vorbiți.

Shmuel își amintea bine imaginea lui Iuda din câteva picturi celebre ale *Cinei celei de Taină*: figură diformă și dezgustătoare, stând ghemuită ca un vierme la capătul mesei, pe când toți ceilalți sunt arătoși, brunet printre blonzi, cu nasul coroiat și urechi mari, cu dinți galbeni, stricați, cu o expresie hrăpăreață și vulgară pe o față plină de răutate.

Acolo, pe Golgota, în vinerea din ajunul sărbătorii de Pesah, gloata l-a luat în râs pe cel crucificat: „Salvează-te și

coboară de pe cruce". Iar Iuda îl implora şi el: „Coboară, rabbi. Coboară acum. Acum. Se face târziu şi lumea începe să se împrăştie. Coboară. Nu mai zăbovi".

Oare – îşi însemnase Shmuel în caiet –, oare nu s-a găsit nici un credincios care să se întrebe cum e posibil ca un om care îşi vinde dascălul pe suma infimă de treizeci de arginţi, să se sinucidă imediat după aceea de durere? Nici unul dintre ceilalţi ucenici nu a murit împreună cu Isus creştinul. Iuda a fost singurul care nu a vrut să mai trăiască după moartea Mântuitorului.

Însă în nici un text cunoscut nu găsise Shmuel nici cea mai mică încercare de a-i lua apărarea acelui om, om fără de care nu ar fi existat crucificarea, nu ar fi existat creştinism, şi nici biserică, cel fără de care omul din Nazareth ar fi fost dat uitării, exact ca alte zeci de făcători de minuni şi ţărani propovăduitori din Galileea cea îndepărtată.

După miezul nopţii, Shmuel îşi îmbrăcă paltonul studenţesc uzat, cu brandenburguri şi nasturi de lemn, îşi puse şapca pe cap, îşi presără puţin praf de talc pe barbă şi obraji, pe frunte şi gât, luă bastonul cu cap de vulpe şi coborî în bucătărie. Avea de gând să-şi pregătească o felie groasă de pâine cu brânză, pentru că îl apucase deodată o foame nocturnă şi o dorinţă de a ieşi să se plimbe pe străzile pustii, până îl va doborî o oboseală binecuvântată. Poate sperase, în gândurile lui ascunse, s-o întâlnească în bucătărie pe Atalia. Poate că nici ea nu putea dormi? Dar bucătăria era goală şi întunecată, şi când aprinse lumina văzu doar un gândac cafeniu şi gras fugind de el în diagonală, încercând să se ascundă sub frigider. De ce fugi? rânji Shmuel. Nici nu te-aş fi atins, ce treabă am eu cu tine? Ce mi-ai făcut? Cu ce sunt eu mai bun decât tine?

Deschise frigiderul şi văzu câteva legume, o sticlă de lapte şi un pachet cu telemea de vacă. Luă cu degetele o bucată de

brânză, o puse pe o felie de pâine și mușcă fără să țină seamă de firimiturile care-i căzuseră în barbă. Lăsă să cadă câteva firimituri pentru micul dejun al gândacului. Apoi închise frigiderul și traversă holul în vârful degetelor, deoarece știa că Ghershom Wald, convalescent deja, stătea acum treaz la birou sau în fotoliul lui din bibliotecă. Se opri o clipă ascultând la ușa închisă a Ataliei, dar neauzind nici o mișcare, ieși din casă în întuneric, încuind ușa după el și încercând pietrele din curte cu bastonul cu cap de vulpe.

Ploaia nu se oprise complet, dar era mai slabă, un fel de burniță ușoară. Nici vântul nu mai bătea. Liniștea era adâncă. Aerul era rece și limpede, sticlos, un aer care îi spăla și purifica plămânii, curățându-i capul de aburii de vodcă ieftină. Toate ferestrele și obloanele erau închise, și nici o lumină nu se vedea la nici o fereastră. Becul cel vechi, de pe timpul Mandatului Britanic, cel încadrat de dreptunghiuri de sticlă, lumina slab, dar împrăștia o mulțime de umbre nervoase pe stradă și pe ziduri. Shmuel mergea cu capul încordat înainte și corpul rămas puțin în urmă, cu picioarele încercând le ajungă, în susul aleii Rav Elbaz, înspre strada Usishkin. De aici se îndreptă spre Nahlaot, pe același drum pe care-l parcursese în seara în care se plimbase cu Atalia, cu câteva săptămâni în urmă. Își amintea cum merseseră în tăcere și se gândea la tot ce-i povestise apoi despre moartea lui Micha și despre moartea tatălui ei, căruia nu-i spusese niciodată „tata", folosind întotdeauna numele de familie: Abarbanel. Se întreba ce căuta el de fapt în casa aceea, plină de miresmele morții, printre fantomele proprietarului și bătrânul care ținea discursuri interminabile, ca o jucărie mecanică stricată, și femeia aceea misterioasă, care detesta toți bărbații. Căreia, rar, i se făcea milă de ei. Și își răspunse că se ascundea în singurătate. Exact așa cum hotărâse încă de la început să facă, atunci când Yardena îl părăsise și se măritase cu Nesher Sharshevski, iar el își întrerupsese studiile. Și iată că până

acum își respectase hotărârea. Dar oare te izolezi cu adevărat? Adevărul este că și atunci când stai închis în mansarda ta, inima ți-e tot timpul jos, în bucătărie sau pe pragul ușii închise a Ateliei.

O pisică vagaboandă înghețată de frig, slabă, cu burta suptă de foame, cu coastele proeminente, cu coada subțire între picioare, stătea zgribulită între două lăzi de gunoi, privindu-l pe Shmuel cu ochi strălucitori, încordată, gata să fugă în orice clipă. Tânărul se opri, se uită la ea și îl cuprinse o milă nespusă. Aceeași milă care îl cuprindea din când în când față de cei nenorociți, milă care aproape niciodată nu-l determinase să acționeze. Îi vorbi pisicii în gând: numai să nu fugi și tu de mine. Fiindcă noi doi ne asemănăm. Fiecare din noi stă singur pe întuneric, în ploaia asta fină, și se întreabă ce urmează acum. Amândoi căutăm o sursă de căldură, dar în timp ce căutăm – ne oprim. Se apropie puțin, cu bastonul înainte, iar pisica nu se dădu înapoi, rămânând pe loc între lăzile de gunoi, dar se zbârli și își curbă puțin spatele, arătându-și colții, apoi șuieră de două ori surd, în semn de avertizare. În întuneric se auzi deodată ecoul unei împușcături înăbușite, urmate de un ropot scurt de rafale ascuțite, mult mai apropiate, rănind tăcerea. Shmuel nu-și dădea seama din ce direcție veneau împușcăturile. Ierusalimul israelian era înconjurat din trei părți de Ierusalimul iordanian, și de-a lungul graniței fuseseră construite posturi de pază, fuseseră ridicate garduri din sârmă ghimpată, turnate ziduri de beton și împrăștiate mine pe câmp. Din când în când, paznicii iordanieni trăgeau în trecători sau se auzeau schimburi de focuri, timp de câte o jumătate de oră sau o oră, între posturile de observație ale celor două armate.

După încordarea schimburilor de focuri, peste Ierusalim se lăsă din nou tăcerea nopții de iarnă. Shmuel se aplecă, întinse mâna spre pisică, încercând s-o cheme. Și iată că, spre mirarea lui, în loc să fugă, pisica făcu vreo trei sau patru pași

prudenți spre el, adulmecând bănuitor aerul, cu mustățile tremurându-i în lumina felinarului, având în ochi o sclipire demonică, pătrunzătoare, și coada ridicată în sus. Pașii ei ușori, elastici semănau cu pași de dans, ca și cum pisica aceea slabă voia să-l cerceteze îndeaproape pe străinul singuratic de pe alee. Probabil nu uitase cum primise cândva ceva de mâncare din mâna unui străin. Lui Shmuel îi părea rău că era cu mâna goală. Se gândi la brânza din frigider și regretă că nu luase cu el câteva felii. Ar fi putut să fiarbă și un ou înainte de a ieși, să-l curețe de coajă și să i-l dea acum pisicii vagaboande și flămânde.

— N-am nimic. Iartă-mă, se scuză Shmuel cu voce scăzută. Dar pisica nu se lăsă impresionată de cuvintele acelea, ci se apropie și mai mult de bărbatul care stătea aplecat și îi mirosi vârfurile degetelor întinse. În loc să fie dezamăgită și să plece, pisica își frecă țeasta de vârful degetelor întinse spre ea și scoase un scâncet scurt și înduioșător. Shmuel, emoționat și încântat, își lăsă degetele întinse, ca pisica să poată continua să se frece de ele. Și deodată prinse curaj, își lăsă bastonul pe asfaltul trotuarului și mângâie cu cealaltă mână capul și spinarea animalului, gâdilându-l cu blândețe pe gât și după urechi. Era o pisică gri cu alb, nu prea mare, aproape pui, moale, caldă și pufoasă la atingere. În timp ce-o mângâia, ea începu să toarcă ușor și monoton și își frecă iarăși obrazul de degetele lui întinse.

După o clipă, animalul se frecă de două ori de piciorul îndoit al lui Shmuel, scoase încă un miorlăit slab, apoi, răzgândindu-se, se întoarse și se îndepărtă fără să se uite in urmă, dispărând printre lăzile de gunoi cu pași de tigru, moi și elastici.

Shmuel își continuă drumul, traversă Mahne Yehuda, trecu de cartierul Makor Baruch, pe zidurile căruia fluturau placarde ale rabinilor și ale administratorilor de sinagogi, măciuci, și boicoturi, și invective, „Suferim de o dezbinare

gravă", „Nu vă atingeți de Mesia al meu", „Nu aveți voie să votați la alegerile profanatoare", „Sioniștii continuă faptele lui Hitler, blestemat fie-i numele"

Picioarele l-au dus spre o alee din cartierul Yaghia Kapaim, unde se găsea cafeneaua în care aveau loc pe vremuri întâlnirile Cercului de Renaștere Socialistă, cafeneaua proletară în care se întruneau cei șase membri ai Cercului, în jurul a două mese puse una lângă alta, la distanță de o masă sau două de micul grup al meseriașilor, zugravilor, electricienilor, ucenicilor de tipografi și instalatori, cu care nu vorbeau, dar cărora, din când în când, le cereau foc, să-și aprindă câte o țigară.

Când ajunse la cafeneaua închisă și ferecată cu zăbrele ruginite, Shmuel rămase ca împietrit, întrebându-se ce căuta acolo. Și își puse deodată întrebarea pe care i-o pusese Atalia cu câteva ore în urmă:

— Cum de nu ai murit și tu până acum?

Se aplecă și își privi ceasul de la mână. Unu și zece minute. Nici țipenie în tot cartierul. Doar la o singură fereastră se vedea o lumină slabă, și își închipui cum un elev de *yeshiva* stătea acolo și recita psalmi. Îi spuse în gând acelui elev: amândoi, și tu și eu, căutăm ceva ce nu are preț. Și pentru că nu are preț, nu-l vom găsi, chiar dacă vom căuta până dimineață, și noaptea care vine, și toate nopțile care vin, până vom muri, și poate și după ce vom muri.

În drum spre casă, urcând pe strada Zikhron Moshe, se gândi la moartea lui Micha Wald, matematicianul prodigios care fusese însurat cu Atalia și care poate o iubise, așa cum și ea l-a iubit, înainte să devină o femeie acrită. Deși nevasta și socrul se împotriveau acelui război și înființării statului, și se împotriveau cu toată puterea înrolării lui în luptele acelea blestemate, și cu toate că și el era infirm, ca și tatăl său, și i se extirpase un rinichi în copilărie, cu toate astea s-a dus și s-a înrolat, luptând în Războiul de Independență. Și a pornit la

atac în noaptea aceea de 2 aprilie 1948, în susul unei coline. Shmuel încercă să-și imagineze rănitul, nu un adolescent din Palmah, ci un bărbat de treizeci și șapte de ani, însurat, probabil nu prea solid și, cine știe, poate chiar astmatic, ca mine, înaintând cu greu pe colină. Tovarășii lui s-au retras deja pe întuneric, spre poalele muntelui, către convoiul blocat pe drum, fără să-și dea seama că el rămăsese în urmă. Oare se temuse să strige ca să nu-l audă inamicul? Poate își pierduse cunoștința? Sau poate se căznea, cu ultimele puteri, să se târască în josul pantei, spre drum și spre convoi? Sau poate dimpotrivă, strigase de durere cât îl țineau puterile, și tocmai din cauza aceasta îl găsiseră luptătorii arabi pe întuneric? Și când l-au găsit, oare a încercat să le vorbească? În limba lor? Știa oare araba, ca socrul lui? Încercase să li se împotrivească? Îi implorase să-l lase în viață? Știa și el cu siguranță, ca toată lumea, că în războiul acela, în primele luni, armatele rivale aproape că nu luau prizonieri. Oare înțelesese, cu groază și disperare, ce aveau de gând să-i facă atunci când îi scoseseră pantalonii? Oare îi înghețase sângele-n vine? Shmuel se cutremură și își duse mâna la pantaloni, apărându-și parcă mădularul, și grăbi pașii, deși ploaia cea fină se oprise, și doar un frig pătrunzător, cu miros de frunze putrede și pământ ud încremenise în aerul Ierusalimului. Cum de nu ai murit și tu până acum?

Puțin înainte de piața Davidka opri lângă el, cu un scrâșnet de roți, mașina poliției, cu sirena clipind, iar o fereastră se deschise și o voce nazală de tenor îl întrebă cu un puternic accent românesc:

— Încotro, domnule?

— Acasă, spuse Shmuel, deși încă nu se hotărâse dacă-și încheiase hoinăreala pe noaptea aceea. Avusese de gând să hoinărească pe străzi până la ultima picătură de putere.

— Buletinul.

Shmuel își trecu bastonul dintr-o mână în alta, își descheie nasturii paltonului cu degetele înghețate de frig și căută

într-un buzunar al cămășii, apoi în altul, apoi în buzunarul din spate al pantalonilor, și în cele din urmă îl găsi și îi întinse polițistului român copertele actului de identitate: în zilele acelea, buletinul avea încă forma unui carnet albastru, legat în coperte de carton. Continuă să caute, întorcându-și buzunarele pe dos, până găsi în fundul unui buzunar și buletinul. Polițistul aprinse o lumină slabă de pe plafonul mașinii, se uită la buletin și îi înapoie lui Shmuel și copetta, și actul de identitate.

— Te-ai rătăcit?

— De ce? întrebă Shmuel.

— Pe buletin scrie că locuiești în Tel Arza.

— Da. Nu. Acum stau în gazdă, adică nu stau în gazdă, lucrez pe aleea Rav Elbaz. În cartierul Shaarei Hesed.

— Lucrezi? La ora asta?

— Așa e, spuse Shmuel, lucrez și dorm acolo. De fapt, cazarea reprezintă o parte din salariu. Nu contează. E cam complicat.

— Ești beat?

— Nu. Da. Poate puțin. Adevărul e că am luat câteva înghițituri înainte de a ieși.

— Și încotro se îndreaptă exact stimabilul, dacă îmi e permis să știu, la o asemenea oră, într-o noapte așa de rece?

— Aiurea. Mă plimb. Să-mi limpezesc puțin creierul.

Dar polițistul începuse să se plictisească. Îi spuse ceva colegului de la volan, după care i se adresă lui Shmuel în timp ce închidea geamul:

— Nu e prea sănătos să umbli singur pe străzi la asemenea ore. Poți să răcești. Sau să dai peste vreun lup.

Și adăugă:

— Hai, du-te acum direct, dar direct acasă. Astea nu sunt ore tocmai potrivite pentru oameni cinstiți. Ai mare grijă să nu te mai întâlnim noaptea asta.

Înghețat, ud și obosit, Shmuel Asch se întoarse acasă, pe aleea Rav Elbaz, puțin după ora două. Intră fără să facă zgomot, pe vârfuri, ca să nu-l audă bătrânul. Pe urmă își aminti brusc că bătrânul era încă bolnav și probabil adormise în patul lui, în fața fotografiei fiului ucis. Așa că aprinse lumina în bucătărie, se uită după gândacul care probabil că se culcase, mai mâncă o felie groasă de pâine cu gem și câteva măsline, apoi bău un pahar de apă, pentru că îi era lene să-și facă un ceai fierbinte, deși era înghețat tot și ar fi avut chef de o băutură caldă. Apoi urcă în liniște în mansardă, aprinse soba, își scoase paltonul și pantofii, luă încă trei înghițituri mari din sticla de vodcă, se dezbrăcă și rămase un timp în izmenele de flanelă, în fața sobei. Își spuse deodată: nu te-ajută cu nimic. Și deși nici el nu înțelegea exact sensul acelor cuvinte, se calmă puțin și se întinse pe pat, trase de două ori din inhalator, deși nu simțea că-și pierde respirația, dar se temea de o eventuală criză. Apoi se ghemui sub plapumă și adormi aproape în clipa în care puse capul pe pernă. Uitase să stingă lumina și soba, uitase și să pună dopul la sticla de vodcă.

A doua zi se trezi la unsprezece, se îmbrăcă, își luă bastonul și ieși, amețit și epuizat, să-și mănânce gulașul și compotul cu mere la restaurantul unguresc de pe strada King George. De fapt, ar fi trebuit să intre imediat ce se trezise în camera bolnavului și să întrebe dacă avea nevoie de ceva. Să-l spele. Să-i schimbe pijamaua transpirată. Să-i toarne ceaiul. Să-i dea să bea cu lingurița. Să-i dea pastila și să-i aranjeze pernele. Dar nu făcu nimic din toate astea, deoarece i se spusese chiar din prima zi că bătrânul dormea întotdeauna înainte de prânz. Și în afară de asta, Atalia intrase cu siguranță o dată sau de două ori în camera bolnavului, poate și Bela, femeia de serviciu, sau poate chiar vecina Sara de Toledo. Și cu toate astea, ar fi trebuit să intri la el ca să vezi dacă are nevoie de tine. Poate că bătrânul e treaz și nu te așteaptă

decât pe tine. Poate o fi stat treaz toată noaptea, căutând ce să-ți spună. Poate simte nevoia acum, dimineața, să-ți mai spună ceva despre fiul lui. Cum ai putut să-l neglijezi? Acum, la restaurantul unguresc, în fața farfuriei cu gulaș aburind, lui Shmuel îi păru îngrozitor de rău. Și își spuse: prea târziu.

39

La mijlocul lui februarie, Ghershom Wald se însănătoși. Doar un fel de tuse uscată îl mai chinuia. Pornise iar șchiopătând, sprijinit în cârje, din dormitor până în bibliotecă, la cinci după-amiaza, unde stătea cu Shmuel până la zece sau unsprezece noaptea. De fiul lui aproape că nu mai pomenea. Dar de fiecare dată când ridica ironic sprânceana stângă, Shmuel își amintea de Micha și de grozăvia morții lui singuratice. Ghershom Wald și Shmuel ascultau împreună știrile. Se vorbea despre prima bombă atomică detonată în acele zile. Se vorbea despre libertatea de navigare pe Canalul Suez și despre declarația lui Ben Gurion, potrivit căreia amenințările lui Nasser erau false. Shmuel urca în mansarda lui, iar bătrânul rămânea treaz cu cărțile și hârtiile lui până la cinci sau șase dimineața. Apoi Wald dormea în camera în care de acum și Shmuel avea voie să intre uneori, pentru a aduce o pereche de ochelari pe care îi uitase la capul patului, sau pentru a stinge radioul care rămăsese pornit.

Din seara în care, arzând de febră, Ghershom Wald îi povestise lui Shmuel despre moartea fiului, intervenise o schimbare în relația dintre ei: vorbăria aprinsă a bătrânului parcă se mai potolise. Însă tot mai arunca din când în când subtilități sau jocuri de cuvinte, glumea, răstălmăcea versete, îi ținea lui Shmuel prelegeri bombastice despre polemica privind Uganda sau natura îmbătrânirii în comparație cu

temperamentul tinereții. Uneori vorbea câte o jumătate de oră la telefon cu unul dintre interlocutorii lui nevăzuți. Făcea glume. Dădea citate. Făceau schimb de subtilități. Dar începuse să stea tăcut câte o oră sau două, fără întrerupere. Ședea pe scaunul tapisat cu piele de lângă birou sau se întindea pe fotoliul de rafie, acoperit cu pătura scoțiană în carouri, citind o carte, cu ochelarii lui groși alunecându-i puțin pe nas, cu mustața căruntă tremurându-i ușor, alergând de la un rând la altul cu ochii lui mici și albaștri, cu o sprânceană ușor ridicată, cu buzele mișcându-i-se în timpul lecturii și coama argintie dând urâțeniei lui fascinante o expresie de măreție. Avea aerul unui profesor ieșit la pensie, care făcea muncă de cercetare în liniștea bibliotecii. Din când în când își treceau unul altuia foile ziarului *Davar*. La nouă seara ascultau știrile. Shmuel stătea în fața lui Ghershom Wald, pe scaunul pentru musafiri, citind *Zilele Țiklagului*, cu care se lupta din când în când, atunci când nu citea Noul Testament sau vreuna dintre cărțile aduse din Tel Arza, cărți despre atitudinea evreilor față de Isus. O carte care apăruse în ebraică cu puțin timp înainte, în 1959, era scrisă de S.Z. Zeitlin și avea titlul *Isus creștinul, regele evreilor*. Mai avea și o carte în engleză, a lui M. Goldstein, *Isus în tradiția evreiască*, și fotocopii ale articolelor publicate de profesorul lui, Gustav Yom-Tov Eisenshloss. În nici una dintre acele cărți sau articole nu se pomenea nimic de Iuda Iscariotul, în afară de cunoscutele mențiuni despre trădarea lui și de faptul că în ochii majorității creștinilor simpli, trădătorul Iuda devenise arhetipul reprezentativ și demn de dispreț al tuturor evreilor din toate țările și din toate timpurile.

O tăcere adâncă se lăsa în bibliotecă. De afară, de departe, se distingeau uneori, când ploaia se mai oprea, voci de copii care se jucau. Din când în când se auzea o bolboroseală în țeava sobei cu petrol, care emana o căldură plăcută dintr-un

colț al bibliotecii. De la birou la canapeaua de rafie, de la canapea înapoi la birou, bătrânul se deplasa singur, fără cârje, cu ajutorul mușchilor brațelor și ai umerilor. Niciodată nu-i dăduse voie lui Shmuel să-l ajute.

Intervenise totuși o schimbare: bătrânul îl lăsa pe Shmuel să-l sprijine puțin de umeri și să-i aranjeze pernele la spate. Când se odihnea pe canapea, tânărul îl acoperea cu grijă cu pătura scoțiană în carouri. Din oră în oră îi servea un ceai fierbinte, în care continua să adauge puțină zeamă de lămâie, miere și un strop de coniac, deși gripa îi trecuse. Își pregătea și lui o ceașcă de ceai îndulcit cu miere. În liniștea absolută se auzi odată vocea bătrânului, care își ridicase privirea de pe carte și spuse, ca și cum ar fi continuat o conversație neîntreruptă cu el însuși:

— Toți credeau că își pierduse mințile. Din când în când îi adresau injurii și-l umileau numindu-l trădător, iubitor de arabi, împânzind Ierusalimul cu zvonul că unul dintre bunicii lui ar fi fost un grădinar arab din Bethlehem, însă nimeni nu îndrăznea să discute cu el. Ca și cum din gâtul lui ar fi vorbit un *dibuk*[1], și nu vreo idee. Ca și cum adevărul lui nici măcar nu merita să fie pus la îndoială.

— Vorbești despre tatăl Ataliei? întrebă Shmuel.

— El, și nimeni altul. Chiar și eu luasem hotărârea să nu discut cu el în contradictoriu. Eram prea departe unul de altul. În fiecare dimineață citea *Davar*, și când termina intra aici și-l punea în tăcere pe biroul meu. Nu schimbam nici un cuvânt, în afară de „pardon" și „mulțumesc" și poate „fii bun și deschide fereastra". O dată sau de două ori a rupt tăcerea ca să-mi spună că întemeietorii sionismului s-au

1 *Dibuk* (derivat din rădăcina ebraică *davak*, „a se agăța, a se lipi") este un spirit rău, sufletul cuiva care a murit, aflat în căutarea unei gazde pe care s-o posede (n. red.).

folosit în mod intenționat de energiile religioase și mesianice din inimile evreilor, din generație în generație, servindu-se de ele în folosul unei mișcări politice care era în mod fundamental laică, pragmatică și modernă. Dar într-o zi spuse: Golemul[1] se va trezi la un moment dat; energiile religioase și mesianice, energiile iraționale pe care fondatorii sionismului au încercat să le pună în slujba luptei lor laice actuale riscă să izbucnească și să ia cu ele tot ceea ce strămoșii sionismului intenționaseră să construiască aici. Și-a dat demisia din Comitetul Executiv Sionist nu pentru că încetase să fie sionist, ci deoarece gândea că ei toți o apucaseră pe un drum greșit, amăgiți de nebunia lui Ben Gurion, luând-o și ei razna și devenind cu toții peste noapte Jabotinskyeni[2], dacă nu Sternieni[3]. Și de fapt nu a demisionat, ci a fost dat afară. Afară și din Comitetul Executiv Sionist, și din conducerea Sohnutului. L-au pus în fața dilemei de a hotărî în 24 de ore dacă va pune pe masa lui Ben Gurion scrisoarea de demisie sau va fi înlăturat formal, prin vot unanim, în mod rușinos, din ambele instituții. A scris o scrisoare de demisie bine argumentată, dar a fost scoasă din circulație. Nici un ziar nu a acceptat s-o publice. O tăcere absolută se așternuse peste demisia lui. Hm. Poate se așteptaseră să se sinucidă. Sau să se convertească la islam. Sau să plece din țară. Acum șapte ani, am trimis-o pe Atalia să caute scrisoarea aceea, sau măcar

---

1 Creatură antropomorfă, alcătuită din materie inanimată și adusă la viață cu ajutorul magiei (n. red.).

2 Referire la Vladimir Yevgenyevich Zhabotinsky (1880-1940), cunoscut mai curând ca Zeev Jabotinsky. A fost un lider sionist revizionist, fiind cofondatorul Legiunii Evreiești din cadrul armatei Marii Britanii în timpul Primului Război Mondial, dar și părintele unor organizații evreiești militante din Palestina, precum Irgun (n. red.).

3 Referire la Avraham Stern (1907-1942), fondatorul unei organizații sioniste extremiste, Lehi sau Organizația Stern, în urma desprinderii aripii radicale a Irgun (n. red.).

o copie a ei, în Arhiva Sionistă. S-a întors cu mâna goală. Nu i s-a spus nici că scrisoarea ar fi fost trecută la arhivă, nici că s-ar fi pierdut, ci au pretins cu nerușinare că nu a existat nici o astfel de scrisoare. S-a scufundat ca plumbul în apă și a dispărut. La doi ani după Războiul de Independență a murit aici, în casa asta. A murit singur, în bucătărie. Stătea acolo într-o seară, cum îi era obiceiul, citind ziarul, și dintr-odată s-a aplecat deasupra mesei ca și cum ar fi vrut să șteargă de pe mușama vreo pată oribilă și inutilă, s-a lovit la frunte și a murit. Când a murit, era poate omul cel mai singur și mai urât din țară. Totul se prăbușise în jurul lui. Cu mulți ani înainte, nevasta îl părăsise, iar fiica lui nu-i spusese niciodată „tată". Întotdeauna l-a numit Abarbanel. „Inima este nespus de înșelătoare și deznădăjduit de rea, cine poate să o cunoască?"[1] – a spus profetul Ieremia. De fapt, aproape fiecare dintre noi își alege uneori în secret alt tată. După moartea lui Shaltiel, Atalia a căutat în camera lui însemnări, articole, manuscrise. A cotrobăit prin toate dulapurile, a întors toate sertarele, dar nu a găsit nimic. Nici măcar o foaie de hârtie, în afară de testamentul prin care îi lăsa casa asta, terenurile din cartierul Talpiot și banii economisiți, implorând-o cu vorbe dure să mă lase și pe mine să rămân aici cât mai am de trăit. Probabil că distrusese toate celelalte hârtii cu mâna lui. Arhiva lui personală. Corespondența valoroasă cu arabi renumiți din Ierusalim, din Bethlehem, din Ramala, din Beirut, Cairo și Damasc. Nu, nu le-a ars. Probabil că le-a rupt în bucățele mici și le-a aruncat în vasul de toaletă, trăgând apa după ele. Nu a lăsat nimic în urmă, în afară de testamentul pe care-l păstrează Atalia; mi l-a arătat odată, cu ani în urmă, și îmi amintesc că ultimele cuvinte din testament erau: „Totul a fost scris și semnat de

1 Ieremia, 17:9 (n. red.).

un om în deplinătatea facultăților mintale, poate singurul care a mai rămas aici în Ierusalim". Ea a fost cea care l-a găsit în bucătărie, cu ziarul deschis în față, cu cafeaua vărsată și cu fruntea pe masă, ca și cum omul acela cu spinare puternică ar fi hotărât, în sfârșit, să ne întoarcă tuturor spatele. Îmi ceri să încerc să-l descriu. Uite. Eu nu sunt prea bun la descrieri. Să zicem că era așa: mic de statură, negricios, purta ochelari cu ramă neagră, întotdeauna uimitor de elegant, în costume gri sau albastru-închis, cu o batistă albă împăturită în triunghi la buzunarul de la piept. Avea o mustață mică, foarte îngrijită, ochi negri iscoditori și o privire ageră, care ne făcea întotdeauna să ne plecăm ochii. Mirosea mereu a apă de colonie de calitate. Îmi aduc aminte de mâinile lui frumoase, nu ca mâinile unui bărbat, ci poate ca mâinile unei femei atrăgătoare. În ciuda divergențelor dintre noi, îmi era drag ca un frate. Un frate pierdut, blestemat, care s-a abătut de la drum, dar totuși frate. El m-a adus să locuiesc aici, în casa asta, după căsătoria copiilor noștri, ca să aibă un partener de conversație. Poate se temuse să rămână singur în compania tinerei perechi. Poate spera, în sufletul lui, să creștem împreună nepoții care vor veni, cu toții sub același acoperiș, ca o familie tipică din Ierusalimul generațiilor trecute. Ca familia în care crescuse el însuși aici, în casa asta, familia Yeoahin Abarbanel. Nu știa că Micha și Atalia nu puteau avea copii.

Shmuel întrebă:

— Spuneai că după nenorocire ai luat hotărârea să nu mai porți cu el discuții în contradictoriu. Dar, în fond, de ce nu voiai să-l contrazici? Doar îți place, și știi să contrazici. Poate ai fi reușit să-i schimbi puțin părerile. Sau măcar să-i ușurezi singurătatea. Și singurătatea dumitale.

— Distanța era prea mare, spuse Ghershom Wald zâmbind trist sub mustață, se ferecase în ideea conform căreia sionismul va fi imposibil de materializat prin confruntarea

cu arabii, iar eu, la sfârșitul anilor '40, înțelesesem deja că nimic nu va fi posibil fără o astfel de confruntare.

— Și Atalia? Are păreri apropiate de cele ale tatălui?

— Ea e și mai extremistă decât el. Mi-a spus odată că existența evreilor în Eretz Israel se bazează pe nedreptate.

— Dacă e așa, atunci de ce nu pleacă de aici?

— Nu știu, spuse Ghershom Wald, nu am un răspuns la întrebarea asta. Încă dinainte de nenorocirea care ne-a lovit, păstra o oarecare distanță. Și cu toate astea, ne potrivim, ea și cu mine. Nu ca socrul cu nora lui, ci poate ca o pereche bătrână, stăpânită de aceleași obiceiuri, care împiedică orice urmă de neînțelegere. Ea are grijă de mine, iar eu o las în pace. Uite. Tu ești aici în special pentru ca ea să nu fie obligată să stea de vorbă cu mine. Ți se plătește, ca și celor dinaintea ta, pentru ca pasiunea mea de a vorbi să se canalizeze spre tine. Dar iată că și pasiunea aceasta începe să mă părăsească. În curând vei intra în șomaj tehnic: un ceai și încă un ceai, un pumn de medicamente și încă un pumn de medicamente, și tăcere îndelungată. Care se așterne cu repeziciune, ca plumbul în apă. Acum îmi mai povestești ceva despre Isus văzut de evrei? De mult nu mi-ai mai povestit despre inepțiile și bârfele inventate de generații de evrei prigoniți, cu un limbaj de fricoși, disimulat, împotriva celui care a fost carne din carnea lor, dar care era văzut de cei ce-i persecutau ca un mântuitor și un izbăvitor.

Shmuel atinse deodată cu degetele pielea înnegrită și brăzdată de vene proeminente a mâinii lui Ghershom Wald, și, prelungind atingerea, spuse:

— Acum aproximativ treizeci de ani, Aharon Avraham Kabak[1] a scris un fel de roman despre Isus, intitulat *Pe panta*

---

1 Aharon Avraham Kabak (1880-1944) – scriitor evreu de origine lituaniană. În anul 1943 a primit Premiul Bialik pentru Literatură (n. red.).

îngustă. Un roman destul de greoi. Prea dulceag. Isus al lui Kabak apare acolo ca un evreu delicat și fragil, care vrea să aducă lumii milă și bunătate. Dar tocmai relația dintre Isus și discipolul Iuda Iscariotul e descrisă de Kabak drept una sinuoasă, o relație încărcată de iubire și resentimente, atracție și repulsie. Iuda al lui Kabak e un om dezgustător. Și Kabak a fost orbit, ca toți ceilalți. Și el a fost legat la ochi. Nici el nu a văzut că Iuda a fost credinciosul cel mai înflăcărat.

— Ochii, spuse Ghershom Wald, nu se vor deschide niciodată. Aproape toți oamenii își petrec viața, de la naștere și până la moarte, legați la ochi. Și tu, și eu, dragă Shmuel. Cu ochii închiși. Dacă am deschide doar o clipă ochii, imediat ar izbucni din noi înșine un strigăt groaznic și am continua să strigăm fără întrerupere. Și dacă nu strigăm zi și noapte, înseamnă că avem ochii legați. Acum fii bun și citește puțin din cartea ta, și hai să tăcem. Am vorbit destul în seara asta.

40

A doua zi, la unsprezece și jumătate, înainte de-a o porni spre restaurantul lui unguresc, Atalia îi bătu la ușă. Purta o fustă neagră, lungă până la glezne și un pulover roșu strâmt, care îi scotea în evidență conturul sânilor, și pantofi fini cu toc. În jurul gâtului – un fular alb de lână, care se potrivea cu puloverul. Fața cu expresie ferecată, cu fruntea înaltă, ochii căprui-verzui cu privirea caldă, sprâncenele fin arcuite, încântătoarea scobitură adâncă dintre nări și buza superioară și părul lung castaniu care-i aluneca pe umăr îi păreau lui Shmuel seducătoare, dar interzise. Amărăciunea i se ascundea în special în colțurile buzelor strânse, care nu zâmbeau decât rar. Adusese cu ea, în camera de sihastru a lui Shmuel, mirosul parfumului de violete, cu un iz ușor de amidon și lucruri călcate la aburi, pe care el îl trase adânc în piept. Rămase o

clipă în uşă, fără să intre în cameră, privind figurile bărboase şi înarmate ale revoluţionarilor cubanezi cu care Shmuel îşi decorase pereţii mansardei, precum şi pe cea a răstignitului în braţele mamei, după ce fusese coborât de pe cruce.

Venise să-l roage ceva: trebuia să se întâlnească la trei după-amiază, în cafeneaua Atara, de pe strada Ben Yehuda, în interes de serviciu, cu cineva care nu era tocmai echilibrat sufleteşte şi care de multe ori era deja beat înainte de ora prânzului. Se gândise că ar fi mai bine să meargă la această întâlnire însoţită de un bărbat. Când Atalia pronunţă cuvântul „bărbat", amândoi zâmbiră.

Ar fi putut Shmuel să se elibereze pentru o jumătate de oră, la trei după-amiază, şi să vină la o întâlnire cu ea şi cu poetul Hiram Nehushtan, la cafeneaua Atara? Nu va trebui să ia parte la conversaţie, de fapt nu va trebui să facă nimic, în afară de a fi prezent şi de a bea o cafea sau un ceai. Dacă o refuză, dacă e ocupat sau nu vrea să ia parte la întâlnire, ea va înţelege, desigur, şi îi va respecta hotărârea. Dar, cu siguranţă, el nu va refuza.

Shmuel i se adresă:

— Spune-mi, te rog, ceva despre acest domn Nehushtan. Dacă nu cumva e vreun mare secret. Ca, de altfel, tot ceea ce e legat de tine.

— Hiram e un fel de poet. Nu un poet cunoscut, ci unul marginal. A făcut parte pe vremuri din organizaţia Lehi[1]. De când a fost înfiinţat statul, acum zece ani, nu şi-a mai găsit locul. Ca mulţi alţi membri Lehi. Are tot felul de ocupaţii, ghid turistic, traducător de cărţi, publică tot felul de reviste pe care şi le finanţează singur. Acum doi ani a luat un împrumut

1 Prescurtare de la Lohamei Herut Israel (Luptătorii pentru Eliberarea Israelului). A fost o organizaţie sionistă, care a acţionat în timpul Mandatului Britanic. Mai este cunoscută şi ca Organizaţia Stern, după numele lui Avraham (Yair) Stern, fondatorul ei (n. red.).

de la un antreprenor pe nume Ilya Shvartzboim, un fost tovarăș din cadrul organizației, iar acum refuză să înapoieze banii, și chiar pretinde că nu a existat nici un împrumut. Pentru că nu au fost nici martori, nici un contract semnat, doar o strângere de mână între doi tovarăși de luptă, nu va fi ușor să scoatem banii de la el. Încercăm de câteva săptămâni să-l convingem pe poetul combatant, uneori cu frumosul, alteori nu, să-i înapoieze lui Shvartzboim banii împrumutați. Astăzi vom încerca din nou.

Shmuel spuse:

— Ia un loc. De ce stai în ușă?

Și femeia se așeză pe unicul scaun. El luă un loc pe marginea patului, trăgând adânc în piept boarea de parfum pe care o adusese cu ea.

— Dacă nu există contract, și nici vreun alt document, poate că poetul are totuși dreptate? Poate că nu a existat nici un împrumut, și antreprenorul vostru l-a inventat?

Atalia spuse:

— A existat un împrumut. Cu siguranță. Avem chiar și o martoră. O contabilă pe care o cheamă Esther Levi, care se afla în cafeneaua Atara în clipa în care antreprenorul i-a dat banii. Nehushtan a uitat complet de ea, dar sper s-o aduc astăzi la întâlnirea noastră. Și ea e cam ciudată, și asta pentru că nu uită niciodată nimic. Absolut nimic. Își amintește exact, cuvânt cu cuvânt, cine a spus ce și cui cu zece ani în urmă, sau chiar mai mult. De fapt, ăsta e un blestem greu. Poate tocmai tu vei găsi un limbaj comun cu ea. În Lehi se zvonea despre ea că-și ascundea uneori mine în cupele sutienului.

— Sper că la întâlnirea de azi va veni fără bombe în sutien, spuse Shmuel, în încercarea palidă de a face o glumă despre bombe și sutiene, adăugând:

— Bine. La trei, la cafeneaua Atara. Voi fi acolo. Poate antreprenorul vostru cel bogat va accepta să-mi acorde și mie un mic împrumut.

Și continuă fără a fi întrebat:

— Doar știi. Am să fac întotdeauna tot ce-mi vei cere.

— De ce?

La întrebarea aceasta, Shmuel nu găsi un răspuns. Simțea că într-o clipă ochii i se vor umple de lacrimi, și întoarse repede capul, ca să nu-l observe Atalia. Lui Shmuel îi dădeau uneori lacrimile, fie pentru că îi era milă de alții, fie pentru că își plângea de milă. De data aceasta nu știa de cine i se făcuse milă. Prinse curaj dintr-odată și spuse privind spre perete:

— Ți-aș propune să încercăm să fim prieteni. Adică... nu prieteni. Cuvântul prieteni face, poate, aluzie la ceva ce nu e posibil între noi. Amici.

Se simți imediat copleșit de rușine și se grăbi să se corecteze:

— Să nu ne simțim străini. Nu complet străini. Trăim aici doar noi trei, de o iarnă, sub același acoperiș. Ar fi bine dacă tu și cu mine...

Însă nu știu cum să încheie această frază. Roși sub barba sălbatică, își coborî privirea și tăcu.

Atalia spuse:

— Sentimente. Cei doi care i-au ținut companie bătrânului înaintea ta erau foarte sentimentali. M-am săturat de sentimentali. Toate sentimentele mi se par inutile, făcând ca lucrurile să se termine rău. Viața poate fi mult mai simplă dacă abolim emoțiile. Dar nu trebuie să te educ, Shmuel. Poate te mulțumești cu faptul că, în general, te tolerez într-o măsură mai mare sau mai mică, iar din când în când apar și momente ceva mai bune decât acesta.

Era prima dată când îi spunea pe nume.

La două și jumătate, după farfuria de gulaș și compotul de mere de la restaurantul unguresc și după o scurtă siestă, Shmuel Asch se ridică, își schimbă cămașa, peste care își puse puloverul rupt, de culoare pământie. Deasupra îmbrăcă

haina închetată cu brandenburguri și nasturi mari de lemn, își luă șapca, își presără talc pe barbă, pe gât și pe frunte, verifică dacă inhalatorul era la locul lui, în buzunar, și o porni spre cafeneaua Atara. Când se lăsă cu toată greutatea corpului pe pragul de lemn de la intrare, treapta aceea improvizată se ridică precum un balansoar care se lasă deodată într-o parte, și Shmuel fu la un pas să cadă. Dar reuși să-și recapete echilibrul în ultimul moment, sprijinindu-se cu ambele brațe de perete.

Poetul Hiram Nehushtan, mic și slab, cu părul unsuros, cu percinni lungi întinși pe obraji, cu nasul strâmb ca de boxer și frunte netedă și înaltă, pe care cădea un singur cârlionț unsuros, de parcă ar fi fost lipit pe mijlocul frunții, spuse fără a se ridica de pe scaun:

— Precis m-ai uitat, dar eu îmi aduc foarte bine aminte de tine. Ești Shmuel Asch. Participai întotdeauna la întâlnirile Cercului de Renaștere Socialistă. Odată m-am alăturat grupului vostru, în cafeneaua Rot, din cartierul Yaghia Kapaim. Nu prea putea fi vorba de renaștere acolo, iar socialismul vostru era pe jumătate bolșevic, pe jumătate cubanez. Și eu sunt puțin socialist, și chiar puțin revoluționar, dar, spre deosebire de voi, eu sunt un socialist ebraic. Ebraic, nu evreu. Nu vreau să am nici o legătură cu evreii. Evreii sunt morți vii. Dar ce faci tu de fapt aici cu noi astăzi? Ai venit în calitate de invitat din partea mirelui, sau din partea miresei?

Trupul îi emana un miros acrișor, iar din gură îi lipsea un dinte, chiar din față.

— Eu, se bâlbâi Shmuel, su-sunt un prieten de-al Atalici Abarbanel. Nu prieten. O cunoștință. Sau, mai bine zis, un vecin.

Atalia spuse:

— Eu l-am invitat. Am vrut să avem un martor. Mai așteptăm cinci minute, și dacă Esther Levi nu apare, trecem la subiect.

Stăteau la etajul superior, discret, al cafenelei Atara, care era un fel de galerie înecată în aburi. Era plină de mirosuri de cafea, și prăjituri, și țigări, amestecate cu un iz de haine de lână ude și de trupuri iernatice. Nu exista nici o fereastră acolo, iar aerul era îmbâcsit de un fum gros. La mesele vecine se adunaseră câteva figuri mai mult sau mai puțin cunoscute ale Ierusalimului: un profesor de istorie nu prea tânăr, care nu-l recunoscu pe Shmuel Asch, cu toate că acesta participase cu un an în urmă la unul dintre seminarele lui. Mai erau și două femei, una care făcea parte din Kneset, o femeie greoaie, membră a partidului aflat la conducere, cealaltă, ziaristă la *Davar*. Beau ceai cu lapte și mâncau plăcintă cu mere și frișcă.

Parlamentara spuse:

— În nici un caz. Astfel de lucruri nu trebuie trecute cu vederea.

Ziarista îi răspunse:

— Dar eu nu vreau să-i justific, nici măcar cu un milimetru, să nu mă înțelegi greșit, nu aș putea găsi nici o justificare, și totuși parcă mi-e puțin milă de ei. În acest caz s-a uitat complet că există pe lume loc, pe lângă principii și idealuri, și pentru un pic de milă.

— Mila, Silvia, nu poate înlocui niciodată principiile și idealurile. Fii atentă, ți s-a vărsat puțin ceai pe farfurioara de sub ceașcă.

La a treia masă ședea un pictor cunoscut, nu foarte tânăr, cu fața ciupită de vărsat și cu sprâncene groase, cu o batistă roșie de mătase în jurul gâtului, citind unul dintre ziarele prinse de o riglă de lemn, așa cum se găseau în cafenelele europene în zilele dinaintea războiului. Un chelner cu jachetă albă se învârtea printre mese, iar când Atalia îi făcu semn, se grăbi spre masa lor, cu un șervet alb pe braț, se aplecă și spuse cu un accent vienez:

— Bună ziua, doamnă, domnilor. Cu ce vă servesc astăzi? Avem tot felul de prăjituri bune. Vă recomand tortul de ciocolată.

Atalia comandă pentru ea și Shmuel cafea neagră tare, în timp ce poetul oftă, ca și cum și-ar fi făcut o concesie lui însuși numai de data aceasta, strângând din dinți și comandând un păhărel, un păhăruț mic de tot de coniac, cât un degetar, nu mai mult. Dar să fie coniac de import, coniac adevărat, nu apă chioară, cum se face aici la noi. După care își aprinse o țigară, trase trei, patru fumuri adânc în piept, apoi o zdrobi în scrumieră, își mirosi vârfurile degetelor, își aprinse altă țigară și spuse:

— Ar fi totuși de dorit să știm de ce ne-am întâlnit astăzi aici. Să compunem un nou manifest? Să semnăm încă o petiție? Să organizăm o demonstrație de masă cu șase-șapte participanți?

Atalia răspunse:

— Știi doar: Ylia Shvartzboim.

Poetul o privi uimit. Stinse cu mare atenție țigara din care fumase mai puțin de o treime, scoase din pachet încă una, fără a le oferi și Ataliei sau lui Shmuel, eliberă două coloane de fum pe nări și pufni într-un râs gros, dușmănos, încât clienții de la mesele vecine îi aruncară priviri uimite prin norul de fum în care se învăluise.

— Mai întâi, nu am împrumutat nici un sfanț de la Ylia Shvartzboim. Nici n-aș fi împrumutat de la el. E un om oribil. Un evreu nenorocit, samsar de terenuri și depozite. În al doilea rând, ți-am mai spus de cel puțin două ori, am să înapoiez împrumutul când o să am bani. Dacă o să am. Și de ce să am? În fond, Ylia ăsta are mai mulți bani decât păr în nas. De fapt, acum am venit aici ca să-i cer, cu ajutorul vostru, un mic împrumut, cinci mii de lire, pentru trei luni. Spuneți-i că sunt gata să-i plătesc chiar și dobândă.

Atalia zise:

— Să revenim la împrumutul precedent. Avem o martoră. Esther Levi. Ai uitat de ea, dar era cu voi aici acum doi ani.

când Ylia ți-a dat banii lichizi. Esther Levi va depune mărturie împotriva ta dacă facem plângere la tribunal. Și vom face plângere.

— Tu, i se adresă deodată poetul lui Shmuel, ce stai așa și nu spui nimic? Ai să fii probabil al doilea martor împotriva mea? Fără doi martori nu se poate depune plângere. Tu ești socialist. Sau poate nu mai ești. Ai fost cândva socialist de-al lui Fidel Castro. Așa că explică-ne, te rog, unde e dreptatea, cum și de ce un poet sărac ca mine trebuie să-l finanțeze pe unul ca Ylia Shvartzboim, care suge sângele oamenilor, ca un tâlhar?

Chelnerul se întoarse cu un păhărel de coniac pentru Hiram Nehushtan și cafea neagră pentru Atalia și Shmuel. Lângă cești cu cafea puse o mică ceșcuță cu lapte. După care întrebă politicos dacă le putea oferi și plăcintă cu mere și frișcă. Sau poate o prăjitură cu ciocolată, tot cu frișcă? Sau prăjitură *sablée*?

Atalia refuză politicos toate cele trei propuneri, mulțumindu-i chelnerului, și spuse:

— Esther Levi nu a venit astăzi. Dar la tribunal o vom aduce cu siguranță. Esther ne-a mai povestit că ai primit moștenire de la părinți un apartament de o cameră, fără ferestre, la subsolul unei clădiri situate pe o alee din spatele cinematografului Edison. Apartamentul pe care tu îl numești „bârlogul meu". Doar nu vrei ca instanța judecătorească să-ți ia camera aceea. Unde ai să te duci de-acolo?

Hiram Nehushtan își puse țigara în echilibru pe marginea scrumierei și, uitând de ea, își aprinse alta, oftând:

— Unde am să mă duc. Unde am să mă duc. Am să mă duc la dracu'. Oricum, de mult sunt pe drum spre dracu'. Am parcurs deja cea mai mare parte a drumului. Aproape am ajuns.

Se ridică brusc, spunând:

— Gata. Pentru mine e de-ajuns. Mă duc acum. Am plecat chiar în clipa asta. Nu mai vreau să stau cu voi. Nu mai vreau să vorbesc cu voi. Sunteți niște oameni nemiloși. Cruzimea, doamnelor și domnilor, e blestemul omenirii. Am fost izgoniți din paradis nu din cauza mărului aceluia, lua-l-ar dracu' de măr, cui îi pasă de un măr în plus sau în minus, nu pentru un măr debil am fost alungați din paradis, ci doar din cauza cruzimii. Până în ziua de azi suntem cu toții încontinuu alungați dintr-un loc în altul, din cauza cruzimii. Să-i spuneți nemernicului vostru de antreprenor că banii se vor întoarce cu vârf și îndesat, de șaptezeci și șapte de ori mai mult, în saci plini ochi de monede și bancnote, într-o ploaie de bani lichizi se vor întoarce, dar nu de la mine. Se vor întoarce foarte curând. De la cei bogați, nu de la cei cu mâna goală. Apropo, și eu sunt un om crud. Nu neg asta. Crud și meschin, și însetat de onoare, și alungat an de an dintr-un loc în într-altul. Un om inutil. Complet inutil. Dar trei mii de lire! Ylia Shvartzboim! Ticălosul ăla poate să-i dea bacșiș, fără nici o problemă, pentru lustruitul pantofilor. Pe când eu n-am nici măcar trei lire, să plătesc pișatul ăsta de coniac. Oricum plec, pentru că un om sensibil nu are voie să stea nici o clipă în plus în compania unor oameni răi la suflet. Iar tu, i se adresă din nou lui Shmuel cu același râs grețos și viclean, ascultă-mă pe mine, ai face mai bine să te ferești de ea. Dacă, întâmplător, te-ai îndrăgostit deja de ea, Dumnezeu să te aibă în pază. Am plecat. N-am ce căuta aici. Oricum toți m-au uitat. Până și voi fiți buni și uitați chiar în clipa asta de mine. Uitați de mine o dată pentru totdeauna.

Și începu să coboare treptele cu pași nesiguri, în timp ce Atalia și Shmuel îl priveau de sus cum caută printre paltoanele agățate pe umerașe, la intrare, scoate în sfârșit din grămadă un impermeabil zdrențuit, care probabil că fusese

cândva al vreunui soldat englez, se îmbracă, salută cu mâna fotografia președintelui Itzhak Ben Tzvi și iese clătinându-se în strada umedă și rece.

41

Shmuel și Atalia rămaseră așezați unul în fața celuilalt după ce poetul plecase, cu ceștile goale, vorbind despre Har Hatzofim și despre Universitate, ale cărei secții fuseseră dispersate din cauza războiului. Shmuel își aduse aminte că în mai puțin de o oră trebuia să ajungă la Ghershom Wald. Trebuia să-i spună Ataliei. Trebuia să-i spună acum, fără întârziere. Dar ce să-i spună? Zâmbi distrat, își lăsă privirea pe mâinile ei, care se odihneau pe masă, vânoase, acoperite de pete cafenii, ca și cum ar fi fost mult mai bătrâne decât ea, și îi spuse cu voce joasă:

— Poate ne întâlnim diseară? Mergem la film și mâncăm la restaurantul tău? Wald o să fie de acord, cu siguranță, să-mi dea drumul cu două ore mai devreme.

— Spune-mi, răspunse Atalia, chiar nu a rămas în Ierusalim nici o fată de vârsta ta?

Shmuel protestă. De fapt, și el era destul de bătrân.

— Ce importanță are? întrebă el, și după o scurtă ezitare adăugă: Amândoi suntem destul de singuri.

—Tu însuți ai ales singurătatea. N-ai venit la noi ca să te izolezi?

— Am venit pentru că iubita mea m-a părăsit și s-a măritat cu fostul ei prieten. Am venit pentru că tata a pierdut procesul și a dat faliment, și nu a mai putut să-mi plătească studiile. Și pentru că lucrarea pe care am început s-o scriu s-a împotmolit de câteva luni într-un punct mort. Cu toate că nu am încetat să mă întreb cum ar fi arătat lumea, cum ar

fi arătat evreii dacă Isus n-ar fi fost predat autorităților. Mă gândesc mereu la cel care l-a predat romanilor, în aparență pentru treizeci de arginți. Spune-mi, ție ți se pare logic? Treizeci de șekeli[1] de argint? Un om bogat ca Iuda, care avea probabil pământuri și proprietăți în orașul Cheriot. Știi cumva cât valorau treizeci de șekeli pe-atunci? O nimica toată. Prețul mediu al unui sclav. Poate vrei să auzi ce gândesc eu despre Isus și evrei? Să-ți citesc diseară câte ceva din notițele mele?

Nu ținu cont de propunerea lui. Împrăștie cu mâna ei cu degete lungi fumul dintre ei. Îl chemă pe chelner și plăti cafeaua și coniacul, cerând chitanță, deși Shmuel își scosese deja portmoneul. Nu reuși să i-o ia înainte, pentru că mișcările lui erau stinghere. Ea îi spuse să nu-și bată capul, păcat de bani, mica sumă era oricum decontată de biroul de investigații la care lucra.

— În fond, îți plătesc un salariu atât de mic în schimbul serviciilor tale. Mărunțiș. Spune, orele pe care le petreci cu Wald îți fac și plăcere uneori? În vorbăria lui sunt uneori și momente când spune lucruri la locul lor? Trebuie să-l ierți. După ce i-a murit fiul, nu i-au mai rămas decât cuvintele. De fapt, și ție îți cam plac vorbele. Slujba aceasta la noi chiar ți se potrivește.

Atalia împături chitanța adusă de chelner și se ridicară să plece. Coborâră de la etajul al doilea al cafenelei Atara, își găsiră hainele pe cuierul de la intrare, iar Shmuel încercă s-o ajute pe femeie să-și îmbrace paltonul. Dar mișcările îi erau atât de neîndemânatice, că Atalia trase paltonul din mâna lui și se îmbrăcă în grabă, încheindu-și nasturii, după care îl ajută ea pe Shmuel să se îmbrace, pentru că în loc să-și vâre mâna în mânecă, aceasta intrase în căptușeala ruptă și se înțepenise acolo, nemaiputând să iasă pe partea cealaltă

1 Numele unității monetare a Israelului (n. red.).

Dintr-odată, pe când erau la ușa cafenelei, iar el își punea șapca, Atalia îl mângâie în trecere cu degetele pe obraz, ca și cum i-ar fi îndepărtat o firimitură din barbă, și spuse:

— Uneori ai ceva care-ți merge la suflet. Deși eu nu am suflet.

În clipa aceea, Shmuel regretă că fața îi era acoperită de barba sălbatică.

Se îndreptară spre aleea Rav Uzbaz, dar se opriră lângă o cabină telefonică, pentru că Atalia trebuia să sune pe cineva.

— Nu-i nevoie să mă aștepți. Du-te la bătrân. Du-te. Stă și te-așteaptă.

— Te-aștept aici, protestă Shmuel.

După vreo cinci-șase minute, Atalia ieși din cabina telefonică și îi oferi lui Shmuel unul dintre rarele ei zâmbete, aproape imperceptibile, care începeau de la colțurile ochilor, și numai după aceea ajungeau la colțurile buzelor. Îl luă de braț cu o ușoară apăsare și spuse:

— Bine. Diseară stau cu tine. Nu la pândă pe Har Tzion, și nici la restaurant sau la film, ci într-un loc pe care precis nu-l cunoști. La barul lui Fink. Ai auzit vreodată de Fink? Acolo se întâlnesc noaptea, la un pahar de vermut sau de whisky, ziariști și reporteri străini, oameni din lumea teatrului, consuli din diverse țări, avocați, ofițeri ONU, femei și bărbați căsătoriți, dar nu unul cu celălalt, și uneori chiar și unul sau doi poeți tineri, cu prietenele lor, care vin acolo ca să vadă și să fie văzuți. În seara asta trebuie să stau în locul acela preț de o oră sau două, ca să observ o persoană importantă. Numai să observ. Nimic mai mult. Dacă ții neapărat, poți să vorbești cu mine, în timp ce eu observ, despre evrei, despre Isus și despre Iuda Iscariotul. Promit să te ascult măcar o parte din timp, chiar dacă ochii îmi vor fi ocupați.

Și adăugă:

— Vom fi un cuplu. Din cauza bărbii și a coamei tale, pari un om fără vârstă. Oamenii vor crede că ești partenerul

meu. Și, în fond, pe bună dreptate: în seara asta vei fi partenerul meu.

Shmuel spuse:

— Am să-ți spun ceva. Uite: de câteva ori te-am visat noaptea. Pe tine, și pe tatăl tău. Într-o fotografie pe care am văzut-o în ziar, tatăl tău seamănă puțin cu Albert Camus. În visele acelea erai chiar mai imposibil de cucerit decât în realitate.

— Imposibil de cucerit, repetă Atalia, ce banal.

— Adică, începu să explice Shmuel, dar nu mai știu cum să continue.

— Și cei care au locuit înaintea ta în mansardă începuseră să-mi povestească despre visele lor. Apoi ne-au părăsit, unul după altul. În curând, și tu ne vei părăsi. Viața asta monotonă într-o casă veche și întunecată, în compania unui bătrân vorbăreț și a unei femei ursuze nu i se potrivește unui tânăr ca tine. Tu ești plin de idei. Plin de idei strălucite. Într-o zi vei scrie poate o carte, dacă ai să-ți înfrângi lenea. Ai să pleci în curând să cauți semne de viață în altă parte. Poate ai să-ți reiei studiile. Sau poate ai să te întorci la Haifa, la tata și mama?

— Tocmai se construiește un nou oraș în Neghev, pe marginea Craterului Ramon. Înainte de a veni la voi, mă bătea gândul să mă duc acolo, cu speranța că voi fi primit, poate, ca paznic de noapte sau magazioner. Dar nu. Dimpotrivă, rămân la voi până când mă dați afară. Nu plec nicăieri. De fapt, nu mai am voință. Voința mi s-a stins, dacă se poate spune așa.

— De ce să rămâi la noi?

Shmuel își adună tot curajul și îngăimă:

— Știi doar, Atalia.

— Nu se va termina cu bine, zise femeia când ajunseră la ușa casei și învârti cheia în broască. Atenție aici, la treapta asta. Calcă ușor. Poți veni diseară la zece la barul lui Fink.

Să vii singur. Am să te aştept acolo. E pe strada Histadrut, colţ cu King George, vizavi de cinematograful Tel Or şi de restaurantul acela popular. Să nu mănânci nimic înainte. Te invit la o cină adevărată, în locul resturilor pe care le mănânci seară de seară la noi. Nu-ţi face griji. Totul va fi trecut în contul biroului.

Shmuel trase adânc în piept mirosul casei, miros de rufe proaspăt spălate, de curăţenie rafinată, de amidon şi de aburi calzi ai fierului de călcat, amestecat cu un uşor iz bătrânesc. Urcă în camera lui, îşi aruncă paltonul şi şapca pe pat, urină îndelung, se grăbi să tragă apa înainte de a termina, tuşi, apoi trase apa încă o dată, reproşându-şi cuvintele „imposibil de cucerit", pe care le folosise în discuţia cu Atalia. Coborî în bibliotecă, unde îl găsi pe Ghershom Wald aşezat la birou, cu cârjele sprijinite oblic de fotoliul lui de nuiele. Bătrânul citea o carte, însemna câte ceva pe o foaie plină de ştersături, cu mustaţa lui groasă şi albă ridicată deasupra gurii, de parcă se zbârlise, cu sprâncenele ninse groase şi dese, mişcându-şi buzele fără voce. În clipa aceea, Shmuel îl simţi pe bătrân foarte aproape. Ca şi cum l-ar fi cunoscut şi iubit din copilărie. Dar tot ce discutaseră în timpul conversaţiilor interminabile în toate serile acelea lungi de iarnă, i se păru dintr-odată foarte departe de ceea ce ar fi trebuit să discute cu adevărat.

42

— Îl strigau trădător, spuse Wald, pentru că-şi petrecea fiecare zi cu prietenii lui arabi. Se ducea să-i viziteze la Katamon, la Sheikh Girah şi Ramala, la Bethlehem şi la Beit Giala. Deseori îi avea ca oaspeţi aici, în casă. Tot felul de ziarişti arabi veneau aici. Persoane cu funcţii publice. Şefi de organizaţii. Profesori. L-au numit trădător şi pentru că în

1947, și chiar și în 1948, în toiul luptelor Războiului de Independență, el continua să susțină că hotărârea de a înființa un stat al evreilor era o greșeală tragică. Uite. Era de părere că ar fi fost mai bine ca Mandatul Britanic, care se destrăma, să fie înlocuit de unul internațional sau de un regim provizoriu de administrație americană. Probabil, mai spunea el, că celor o sută de mii de supraviețuitori ai Holocaustului, comasați în lagărele de tranzit din Europa, li se va permite să vină în Israel – chiar și americanii susțin acest fenomen unic de emigrare –, iar așezământul evreiesc va crește de la șase sute cincizeci de mii, la trei sferturi de milion. În acest fel se va rezolva problema urgentă a evreilor rămași pe drumuri. După care ar trebui să facem o pauză. Să le dăm timp arabilor să accepte treptat, în zece sau douăzeci de ani, prezența noastră în țară. Între timp, poate se vor calma lucrurile, cu condiția ca noi să încetăm să ne agităm pretinzând înființarea unui stat evreiesc. Împotrivirea arabilor, susținea Abarbanel, nu viza acțiunile sioniste care se concentrau asupra câtorva orășele și sate întinse de-a lungul coastei, ci decurgea în special din teama față de puterea crescândă a evreilor și față de planurile lor exagerate. Ca urmare a lungilor discuții purtate de-a lungul anilor cu prietenii lui arabi din țară și din statele vecine, ajunsese la concluzia că arabii se tem în special de ceea ce li se pare a fi superioritatea culturală a evreilor, ca și cea tehnologică, de îndemânarea și motivația lor, superioritate datorită căreia vor invada și vor pune stăpânire pe tot pământul arabilor. Se tem, susținea de fiecare dată, nu neapărat de micul făt sionist, ci de uriașul agresiv care stă ascuns în el.

— Ce uriaș? întrebă Shmuel de-abia auzit, e ridicol. Pe lângă ei, noi nu suntem decât o picătură de apă într-o mare nesfârșită.

— Nu așa văd arabii lucrurile, după spusele lui Abarbanel. Ei nu au nici un pic de încredere în vorbele sioniste mieroase.

conform cărora o mână de evrei a venit aici doar ca să-şi găsească un colţişor, o palmă de pământ pe care să se ascundă de urmăritorii din Europa. A fost cândva un prim-ministru irakian, Adnan Pachachi, care a declarat în anul 1947 că atunci când numărul evreilor din Palestina va ajunge la un milion, nimeni din ţara aceea nu le va mai putea sta în cale. Când numărul lor va ajunge la două milioane, nimeni în tot Orientul Mijlociu nu le va putea ţine piept. Iar dacă numărul evreilor va ajunge la trei sau patru milioane, toată populaţia musulmană la un loc nu le va putea rezista. Temerile acelea, spunea Shaltiel Abarbanel, groaza de noii cruciaţi, credinţa magică în puterea satanică a evreilor, îngrijorarea arabilor ca nu cumva uneltirile ascunse ale acestora să ducă la distrugerea moscheilor de la Har Habait pentru a construi în locul lor Templul şi un imperiu evreiesc de la Nil până la Eufrat, toate stau la baza împotrivirii vehemente a arabilor în faţa realităţii ce prinde formă încetul cu încetul prin evreii care pun stăpânire pe spaţiul dintre malul mării şi poalele munţilor. Shaltiel Abarbanel era convins că încă mai putem reduce teama aceea dacă acţionăm cu răbdare, cu bunăvoinţă, prin eforturi neobosite de a duce tratative cu arabii, prin înfiinţarea unui sindicat muncitoresc comun sau oferind posibilitatea ca arabii să locuiască în aşezămintele evreieşti, ca elevii şi studenţii arabi să înveţe în şcolile şi universităţile noastre şi, mai presus de orice, dacă renunţăm la ideea arogantă de a înfiinţa un stat separat al evreilor, cu armată evreiască, şi guvern evreiesc, şi mecanism de guvernare care să le aparţină în exclusivitate evreilor.

— Felul lui de a gândi, spuse trist Shmuel, are ceva care te face să-i accepţi teoriile, deşi această viziune este una siropoasă. De fapt, eu cred că arabii s-au temut mai puţin de puterea viitoare a evreilor şi s-au lăsat tentaţi să creadă mai degrabă în slăbiciunea lor prezentă. Bem un ceai? Cu nişte

biscuiți? Va trebui să înghiți în curând două medicamente și să bei puțin sirop.

— L-au considerat trădător, continuă Wald fără a răspunde propunerii de a bea ceai, pentru că șansa infimă care a apărut pe la mijlocul anilor '30, de a înființa aici un stat independent al evreilor, chiar și pe o porțiune foarte mică din pământul țării, șansa aceea slabă a zăpăcit aproape toate inimile. Și pe-a mea. Abarbanel, dimpotrivă, nu credea în ideea de stat. Nici în cea de stat binațional. Nici într-unul comun arabilor și evreilor. Ideea însăși a unei lumi împărțite în sute de state, fiecare cu granițele lor, garduri de sârmă ghimpată, pașapoarte, drapele, armate și un sistem monetar diferit, i se părea o idee necugetată, arhaică, primitivă, criminală, idee căreia i-a trecut timpul și care va dispărea curând de pe fața pământului. Îmi spunea: De ce trebuie să vă dați peste cap să înființați, cu prețul vieții, încă o țărișoară liliputană, în schimbul unui război etern, deoarece oricum, foarte curând vor dispărea toate statele de pe lume, înlocuite de comunități vorbitoare de diverse limbi, care vor trăi una lângă cealaltă și una împreună cu cealaltă, fără jucării ucigătoare, ca suveranitate și armate, și bariere la graniță, și tot felul de arme de distrugere în masă.

— A încercat să-și propage ideile? Prin intermediul instituțiilor? Al ziarelor? Să le facă să ajungă la publicul larg?

— A încercat. În cercuri restrânse. Și printre arabi, și printre evrei. Se ducea de cel puțin două ori pe lună la Ramala și la Bethlehem, la Jaffa, la Haifa și la Beirut. Lua parte la întâlniri în saloanele unor oameni de cultură emigrați din Germania și instalați în cartierul Rehavia. Așa. Mai bine să nu încercăm să înființăm aici nici stat arab, și nici stat evreu, susținea el: haideți să trăim aici unii lângă alții, și unii împreună cu alții, evrei și arabi, creștini și musulmani, druzi și cerchezi, greci și catolici și armeni, mai multe comunități

vecine grupate împreună, pe care nici o barieră să nu le separe. Poate că încet, încet se va stinge teama arabilor față de ceea ce li se pare a fi uneltirea ambițioasă a sioniștilor de a converti toată țara la iudaism. În școlile noastre, elevii vor învăța araba, și în școlile lor, copiii vor învăța ebraica. Sau, și mai bine, spunea, hai să dezvoltăm împreună școli pentru toți. Treizeci de ani de guvernare britanică după metoda „dezbină-i și stăpânește-i" se vor termina, în sfârșit. Și în acest fel, nu într-o singură zi, și nu într-un singur an, credea Abarbanel, vor apărea poate primele semne de încredere, și chiar de prietenie personală nemijlocită între arabi și evrei. De fapt, semne ca acestea chiar ar fi existat în timpul Mandatului Britanic, în Haifa, în Ierusalim, în Tiberiada, în Jaffa și în alte locuri. Mulți arabi și evrei aveau relații comerciale, iar uneori, chiar și relații personale. Ca între Abarbanel și prietenii lui. În fond, aceste două popoare au atâtea lucruri în comun: evreii și arabii, sub forme diferite, au fost de-a lungul istoriei victimele Europei creștine. Arabii au fost umiliți de către puterile coloniale, suferind abuzurile opresiunii și exploatării, pe când evreii au suferit, generație după generație, umilințe, ostracizare, persecuții, expulzări, masacre, iar în cele din urmă, un Holocaust cum nu s-a mai văzut în lume. Două victime ale Europei creștine, spunea Shaltiel, oare nu au o bază istorică profundă pentru dezvoltarea unor relații de simpatie și înțelegere reciprocă?

– Îmi place, deși e cam naiv, spuse Shmuel. Optimist. Cu totul contrar ideilor lui Stalin despre problema națională. Dar seducător.

Se ridică, aprinse lumina, se duse de la o fereastră la alta, pentru a închide obloanele ale căror balamale scârțâiau. Deschizând ferestrele ca să poată trage obloanele, în bibliotecă pătrunse aerul rece și uscat al Ierusalimului, care îți pișca gâtul și plămânii. Shmuel își căută în buzunar inhalatorul, dar nu se grăbi să-l folosească. Ghershom Wald continuă

- Dacă evreii se vor încăpățâna, la încheierea Mandatului Britanic, să declare un stat independent al evreilor, a atenționat Abarbanel, în aceeași zi va izbucni un război sângeros între ei și toată lumea arabă, și poate între ei și toată populația musulmană. Jumătate de milion de evrei împotriva a sute de milioane de musulmani. În acel război, a prezis Abarbanel, evreii nu vor ieși învingători. Nici dacă se va întâmpla o minune și vor câștiga o luptă, două, trei, patru, în cele din urmă islamul va învinge. Va fi un război care va dura generații, pentru că fiecare victorie a evreilor va adânci și va dubla frica arabilor în fața înzestrărilor satanice ale evreilor și a aspirațiilor lor de cruciați. Lucrurile acestea și altele asemănătoare mi le spunea Shaltiel aici, în camera asta. Înainte de-a se întâmpla nenorocirea. Înainte ca eu să-mi pierd unicul fiu în munții Ierusalimului, în noaptea de 2 aprilie. Vorbea stând în picioare, lângă fereastră, cu spatele la întunericul de afară și cu fața întoarsă de la mine, spre tabloul acela de Reuven. Îi plăcea mult peisajul din tabloul acelea. Îi plăceau munții Galileii, și coastele văilor, și Carmelul, Ierusalimul și deșertul, și sătucurile arăbești din câmpie și de pe coastele munților. Îi plăceau și spațiile verzi ale kibbutzurilor, și fermele evreiești cu copacii casuarina și acoperișurile de țiglă roșie. Fără nici o excepție.

La câteva săptămâni după nunta lui Micha și a Ataliei, în 1946, Shaltiel își făcu apariția într-o seară în micul meu apartament de pe strada Gaza, și îmi propuse să vin să locuiesc cu ei aici, în casa aceasta. E destul loc pentru noi toți, spuse. De ce să trăiești singur? Pe atunci eram profesor de istorie la liceul Rehavia. De fapt, eram aproape de vârsta pensionării. Micha și Atalia locuiau în mansarda ta. Biblioteca asta era biblioteca lui Shaltiel Abarbanel. Eu nu am adus cu mine decât romanele din dormitor. El se plimba prin bibliotecă încoace și-ncolo, de la un perete la altul, de la ferestre până

la ușă, de la ușă până la perdeaua de mărgele de la intrarea în bucătărie, cu pași mici și grăbiți, explicându-mi viziunea comunităților la care visa. Statul – orice stat – era pentru el un dinozaur rapace. Odată s-a întors tulburat, după o conversație între șase ochi, de o jumătate de oră, cu David Ben Gurion și David Remez, în biroul lui Ben Gurion din clădirile Sohnutului, și îmi spuse – îmi amintesc cum îi tremura vocea – că omul acela scund, a cărui voce seamănă uneori cu vocea unei femei isterice, a devenit un fals Mesia. Shabbatai Tzvi[1], Jacob Frank[2]. Și va aduce nenorocire asupra noastră, a tuturor, evrei și arabi, condamnând lumea întreagă la vărsare de sânge fără sfârșit. Și mi-a mai spus apoi: Probabil că Ben Gurion va avea șansa să devină regele evreilor. Rege pentru o zi. Rege sărac. Mesia calicilor. Dar generațiile viitoare s-ar putea să-l blesteme. I-a tras de mânecă pe tovarășii lui, care erau mai prudenți decât el. Le-a trezit o dorință care le era străină. Esența nenorocirii omenești, spunea Shaltiel, nu constă în faptul că cei persecutați și înrobiți visează să se elibereze și să se ridice din robie. Nu. Esența răului e că cei înrobiți visează de fapt, în adâncul suferințelor lor, să devină stăpânii stăpânilor lor. Persecutații tânjesc să fie persecutori. Sclavii visează să fie stăpâni. Ca în cartea Esterei.

Ghershom Wald tăcu o clipă, apoi adăugă trist:

— Nu. În nici un caz. N-am crezut nici o clipă în toată povestea asta. Ba chiar l-am luat peste picior. Nici nu puteam concepe faptul că Ben Gurion râvnea să-i stăpânească pe

---

1 Shabbatai Tzvi (1626-1676) – rabin și cabalist sefard născut pe teritoriul Turciei de astăzi, care s-a autoproclamat îndelung așteptatul Mesia al evreilor (n. red.).

2 Jacob Frank (1726-1791), născut Jakub Lejbowicz, în Polonia – a fost un renumit lider religios, care se pretindea a fi reîncarnarea lui Shabbatai Tzvi. În cele din urmă, din pricina convingerilor eretice, a fost excomunicat (n. red.).

arabi. Shaltiel trăia într-o lume maniheistă. Își crease un fel de paradis utopic și, vizavi, infernul. Începuseră să-l numească Trădătorul. Se spunea despre el că s-a vândut arabilor pentru foarte mulți bani. Sau că era el însuși un bastard arab. Ziarele evreiești îl porecliseră Muezinul, sau șeicul Abarbanel, sau chiar Sabia Islamului.

— Dar dumneata? întrebă Shmuel, atât de tulburat, încât uitase să hrănească peștișorii din acvariu și să-i dea bătrânului pastilele de seară. Dumneata nu l-ai contrazis?

— Eu, oftă Ghershom Wald, eu sunt prea neînsemnat; pe vremuri ne contraziceam cu mare înflăcărare. Până în noaptea de 2 aprilie. În noaptea aceea au luat sfârșit toate discuțiile dintre noi. Nenorocirea a stins cearta. Oricum, părerilor lui nu le-a mai rămas în această țară nici o urmă de șansă. Am văzut cu toții că arabii nu pot suferi prezența noastră aici, chiar dacă vom renunța la ideea creării statului evreiesc. Ne era clar ca lumina zilei, chiar și celor mai moderați dintre noi, că poziția arabilor nu lasă nici o portiță nici celui mai mic compromis. Iar eu eram deja un om mort.

— Pe atunci eram un adolescent de treisprezece ani, spuse Shmuel, activist în mișcarea de tineret. Credeam, ca toată lumea, că noi suntem cei puțini, de partea cărora stă dreptatea, iar ei, arabii, sunt cei răi și mulți. Nu aveam nici o îndoială că ei doresc să ne smulgă cu forța bucățica de pământ de sub picioare. Toată lumea arabă era hotărâtă să-i lichideze sau să-i alunge pe evrei. Asta strigau muezinii din minaretele moscheilor vinerea la prânz. Deși la noi, la Haifa, când eram eu copil, veneau clienți arabi în micul birou de măsurători al tatălui meu din Hadar HaCarmel, Shahaf Ltd. Intrau uneori acolo negustori de terenuri, efendi cu fesuri roșii, cu bretele și costume cu lanțuri de aur în jurul pântecelor, care se prelungeau până la ceasul de aur ascuns în buzunarul lateral. Erau serviți cu lichior și desert și vorbeau cu tata și

cu asociatul lui pe un ton reținut, pe îndelete, într-o engleză sau franceză plină de politeţuri. Lăudau briza de seară a mării sau recoltele de măsline. Uneori ne invitau, pe tata, mama, sora mea şi pe mine la ei, pe strada Allenby, să ne ofere delicatese de tot felul. Servitorii aduceau platou după platou cu cafea sau ceai arăbesc tare, alune, nuci, migdale, halva şi alte dulciuri. Fumau împreună ţigară după ţigară, fiind de acord unii cu alţii că toată politica e complet inutilă şi nu ne aduce decât necazuri şi pagube tuturor. Fără politică, viaţa poate fi liniştită şi frumoasă. Până când, într-o bună zi, începură atacurile asupra autobuzelor evreilor şi răzbunările sângeroase ale acestora din urmă asupra satelor din zona golfului; mulţimea înverşunată a arabilor i-a măcelărit pe muncitorii evrei din rafinării, gest urmat de alte acte de răzbunare; puşcaşi evrei şi arabi se instalaseră pe acoperişurile caselor, baricadaţi după saci cu nisip; apăruseră şi puncte de control între cartierele arabilor şi cele ale evreilor. În aprilie 1948, cam cu o lună înainte de plecarea britanicilor, zeci de mii dintre arabii din Haifa s-au îmbarcat pe vapoare şi bărci de pescari şi au plecat în masă spre Liban. În ultima zi, liderii comunităţii evreilor din Haifa au împrăştiat foi cu manifeste, implorându-i să rămână. Deşi la Lod, şi în multe alte localităţi, nu i-am implorat să rămână, ci i-am omorât şi i-am alungat. Nici la noi, la Haifa, n-au ajutat cu nimic manifestele acelea: arabii erau deja speriaţi de moarte. Ameninţarea unui masacru plutea în aer: circula printre ei zvonul că evreii intenţionează să-i omoare pe toţi, aşa cum îi omorâseră pe locuitorii satului Dir Iasin, care se afla aici, de cealaltă parte a colinei, nu departe de casa aceasta. Într-o singură noapte, Haifa s-a golit de majoritatea locuitorilor arabi. Chiar şi azi trec uneori prin cartiere arăbeşti care s-au umplut între timp de emigranţi, mă plimb seara pe străduţele pe care încă mai locuiesc mii de arabi ce au hotărât să rămână în Haifa şi mă întreb dacă ceea ce s-a întâmplat trebuia să

se întâmple cu adevărat. Tatăl meu, din contră, e convins în continuare că nu era altă soluție. Că Războiul de Independență a fost unul total, pe viață și pe moarte, ori noi, ori ei, război în care nu au luptat două armate, ci două populații, o stradă împotriva alteia, un cartier împotriva altui cartier, fereastra unei case împotriva ferestrei de vizavi. În astfel de războaie, spune tata, războaie civile, întotdeauna sunt smulse din locul lor populații întregi. Așa s-a întâmplat cu Grecia și Turcia. India și Pakistan. Polonia, Cehoslovacia și Germania. Eu îl ascultam, ascultam și ce gândea mama, care până astăzi susține că toată vina este a britanicilor, care au promis țara în două locuri și s-au bucurat să instige două popoare unul împotriva celuilalt. Atalia mi-a spus că tatăl ei nu a aparținut timpului său. Întârziase poate. Sau poate se născuse prea devreme. Dar nu a aparținut timpului său. Și el și Ben Gurion aveau visuri mărețe. Eu văd uneori fisurile. Poate, în privința fisurilor, ai avut o oarecare influență asupra mea. Din discuțiile noastre seară de seară, am învățat să pun lucrurile la îndoială. Poate ăsta e motivul pentru care nu voi fi niciodată un adevărat revoluționar, ci numai un revoluționar de cafenea. Mă duc acum la bucătărie, să încălzesc grișul. Dă-mi voie să plec în seara aceasta puțin mai devreme, pentru că Atalia m-a invitat să luăm masa într-un bar sau un club în care n-am mai fost niciodată.

Shmuel întinse un prosop de bucătărie în carouri peste cămașa lui Ghershom Wald, îndoi marginea șervetului sub gulerul bătrânului, îi servi grișul cu lapte cald, cu puțin zahăr și praf de scorțișoară, și își unse două felii groase de pâine cu margarină și brânză, deși Atalia îi spusese să nu mănânce nimic înainte de întâlnirea de la Fink. Dar foamea îi era prea mare.

Ghershom Wald spuse, în timp de mânca grișul cu lapte servit de Shmuel:

— Eu îl consider pe Ben Gurion ca fiind cel mai mare conducător al evreilor din toate timpurile. Mai mare decât regele David. Poate unul dintre cei mai mari politicieni care au trăit vreodată pe pământ. Un om lucid și clarvăzător, care a înțeles de mult că arabii nu vor accepta niciodată de bunăvoie să ne suporte pe noi aici. Nu vor accepta să împartă cu noi nici pământul, nici puterea. Înțelesese cu mult înaintea tovarășilor lui că nu ni se va oferi nimic pe o tavă de aur, că nici o vorbă dulce nu-i va face pe arabi să ne iubească, și mai știa că nici o putere din afară nu va veni să ne ia apărarea în ziua în care arabii vor vrea să ne alunge pe toți de-aici. Încă din anii '30, după lungi tratative cu conducătorii arabilor, inclusiv iubiții și simpaticii prieteni ai lui Shaltiel Abarbanel, Ben Gurion ajunsese la concluzia că ceea ce nu vom fi în stare să obținem singuri, nu ni se va da de bunăvoie. Micha, fiul meu, ieșea noaptea să facă exerciții de tragere în păduricea de la Tel Arza, pentru că și el știa. Știam cu toții. Însă nu știam că și fiul meu. Nu mi-am închipuit că și fiul meu Nu voiam să concep. Nu mai e copil, îmi spuneam, are treizeci și șapte de ani și e aproape profesor. Uneori, în săptămânile de după nenorocire, mi-l imaginam pe Shaltiel Abarbanel întrebându-mă în liniște dacă încă mai cred că tot ce s-a întâmplat merita cu adevărat. Întrebarea aceasta, pe care Shaltiel nu mi-a pus-o niciodată, mă rănea ca și cum mi-ar fi pus cuțitul la gât iar și iar. De atunci nu ne-am mai vorbit unul altuia. Tăceam. Totul se cufunda în tăcere Cu excepția câtorva ocazii foarte rare: când discutam despre reparația țiglelor de pe acoperiș sau cumpărarea unui frigider electric. Acum fii bun și pune farfuria asta și lingura în chiuveta din bucătărie, nu-ți pierde timpul s-o speli și să faci ordine, du-te cât se poate de repede să-i apuci marginea trenei. Dacă mă întrebi pe mine, nu înțeleg de ce îi faci curte. Tu nu-i ești predestinat, și nici ea nu-ți e menită, de fapt ea nu mai e menită

nimănui din lumea asta. Va fi o femeie singură până la sfârșitul zilelor. Și după moartea mea, va fi o femeie singură în casa asta goală. Nici un străin nu va mai veni aici. Sau poate va veni ca să fie alungat a doua zi, sau după câtva timp, și va pleca exact așa cum a venit. Și tu vei fi alungat în curând, și am să te pierd și pe tine. Grăbește-te. Îmbracă-te cât mai frumos și du-te. Nu-mi purta de grijă. Am să stau aici cu cărțile și caietele mele până în zori, când am să mă duc singur în pat. Du-te, Shmuel. Du-te la ea. Nu mai ai încotro.

43

Însă Shmuel Asch nu ajunse în seara aceea la întâlnirea cu Atalia. Când era gata să iasă din casă cu pașii lui nebunești, cu șapca pe capul acela hirsut, cu paltonul închis până la gât, cu un nasture lipsă la pantaloni, se împiedică de treapta de lemn improvizată de la intrare. De fapt, se lăsase cu toată greutatea corpului pe marginea treptei, care se ridicase ca o pârghie, aruncându-l spre spate. Se răsturnă lovindu-se puternic cu spinarea de perete, cu capul de colțul zidului, apoi de podea, căzând pe spate, cu piciorul stâng îndoit sub el. O durere ascuțită îi străbătu glezna. La început, durerea pe care o simțea la cap era mai puternică decât durerea din gleznă. Șapca i se rostogolise de-a lungul holului. Întins pe spate, Shmuel își duse mâna sub cap și simți cu vârful degetelor o baltă de sânge cald. Rămase câteva minute așa, nemișcat, și, spre uimirea lui, se trezi deodată râzând. Râzând și gemând în același timp. În ciuda durerii, îl amuza căderea care parcă i se întâmplase altcuiva, și nu lui, sau ca și cum îi reușise o farsă surprinzătoare și amuzantă. Pe când încerca în zadar să se ridice în genunchi, se auzi de departe sunetul cârjelor lui Ghershom Wald. Bătrânul auzise din camera lui

zgomotul căzăturii, șontăcăi spre hol, cuprinse cu privirea trupul contorsionat, sângele care curgea din încâlceala de păr cârlionțat, conturul râuleţului format pe podea şi glezna răsucită. Se întoarse, grăbindu-se spre birou în cârjele lui, telefonă la staţia de salvare şi chemă o ambulanţă. Apoi se întoarse șchiopătând în hol şi se aplecă greoi, sprijinit de o cârjă, şi scoase din buzunar o batistă în carouri, pe care o lipi de capul sângerând al lui Shmuel. Spuse:

— Casa asta nu-ți aduce noroc. De fapt, nici unuia dintre noi.

Shmuel râse:

— De acum înainte, şi eu voi avea nevoie de o pereche de cârje. Sau de un scaun cu rotile. Vor fi aici patru cârje. Dar râsul i se transformă într-un geamăt de durere.

După aproximativ douăzeci de minute apăru un infirmier nebărbierit îmbrăcat într-un halat alb, însoţit de doi brancardieri negricioşi, scunzi şi iuţi, amândoi cu pielea măslinie şi semănând între ei aproape ca doi gemeni, deşi unul avea braţe anormal de lungi, amândoi complet chei, cel cu braţe lungi având o umflătură în partea stângă a cheliei. Îl duseră pe Shmuel până la ambulanţă. Nu scoaseră aproape nici un cuvânt. Infirmierul se aplecă şi-i luă pulsul, îi tăie cu o foarfecă mică o parte din cârlionţi, dezinfectă rana, apoi o acoperi cu câteva bucăţi de tifon şi un plasture. Şi pentru că treapta de lemn fusese răsturnată de Shmuel în căderea lui, brancardierii trebuiră să ridice targa oblic, urcând din hol spre spaţiul din faţa uşii. Mai întâi aşezară picioarele tărgii pe spaţiul înălţat, după care cel cu umflătura în partea stângă a cheliei urcă dinspre hol spre porţiunea din faţa uşii, trăgând targa dincolo de prag. Între timp, colegul lui puse la loc treapta de lemn răsturnată şi apucă targa de mânerele de lângă capul rănitului, o ridică şi o scoaseră amândoi prin mica grădină şi poarta ruptă, până la ambulanţa cu girofarul aprins şi motorul pornit, şi uşile din spate deschise spre poarta grădinii.

Pe drumul către spital, infirmierul îi bandajă lui Shmuel capul, dar o pată de sânge apăru și se întinse imediat pe albul pansamentului. Cu câteva minute înainte de ora zece, ajunse la secția de urgențe a spitalului Shaarei Tzedek, de pe strada Jaffa. I se făcu o injecție pentru a-i calma durerile, îi făcură o radiografie, la care se văzu doar o mică fisură, nu o fractură, îi puseră piciorul în ghips și îl lăsară sub supraveghere în secția de ortopedie.

La șapte dimineața, sosi Atalia, îmbrăcată cu un pulover bleu și o fustă albastru-închis, cu un fular de lână roșu, cu cerceii ei mari de lemn legănându-i-se în lobii urechilor, cu părul alunecându-i pe umărul stâng și ascunzând pe jumătate o broșă mică de argint, în formă de cochilie. Rămăsese o clipă în ușă, cercetând cu privirea cele opt paturi din salon, câte patru pe fiecare parte, dintre care două erau goale. Când dădu cu ochii de Shmuel nu se grăbi să se apropie de el, ci mai rămase puțin lângă ușă, privindu-l de parcă tocmai îi descoperise o latură nouă, necunoscută până atunci. Ochii lui migdalați, buni și timizi, mângâiau imaginea ei cu un aer supus și înfricoșat, ceea ce o înduioșă. Shmuel era în al treilea pat pe stânga, acoperit cu un cearșaf. Piciorul în ghips îi era descoperit și puțin mai ridicat. Când se apropie, el închise ochii. Atalia se aplecă, aranjă cu delicatețe cearșaful și îl mângâie blând de două ori pe barbă, pe ambii obraji. Îi pipăi bandajul alb din jurul frunții și își trecu degetele printre cârlionții lui.

El deschise ochii, mângâie ușor mâna care-l mângâia, mâna aceea care i se părea mult mai bătrână decât fața și trupul, și hotări să zâmbească. Dar pe chipul lui se așternu o expresie dureroasă și alintată.

— Te doare tare?

— Nu. Aproape că nu. Da.

— Ți s-a dat ceva impotriva durerilor?

— Mi s-a dat.

— Și nu te-a ajutat?

— Nu. Aproape că nu. Puțin.

— Mă duc să vorbesc cu ei. Îți vor da imediat ceva care să te-ajute. Vrei să bei ceva? Apă?

— Nu contează.

— Da sau nu?

— Nu contează. Mulțumesc.

— Mi s-a spus că ți-ai fisurat încheietura gleznei.

— M-ai așteptat aseară?

— Până aproape de miezul nopții. Credeam că ai uitat. Nu credeam că ai uitat. Credeam că ai adormit.

— N-am adormit. Am alergat la tine, mă temeam să nu întârzii și m-am împiedicat de treaptă.

— Alergai cu prea mult avânt?

— Nu. Poate. Da.

Atalia își puse mâna rece pe fruntea bandajată a lui Shmuel, apropiindu-și fața de fața lui, până când el simți mirosul parfumului fin de violete și respirația ei, amestecate cu miros de pastă de dinți și de șampon fin. Apoi se ridică și plecă să caute un doctor sau o asistentă, ca să ceară ceva pentru calmarea durerilor. Simțea că ea era de vină pentru tot ce se întâmplase, deși nu găsea nici o logică în senzația aceea. Hotărâse totuși să rămână cu el până va fi externat, la prânz, după vizita medicală. O soră negricioasă și înaltă, cu părul strâns la ceafă într-un mic coc, veni și-i dădu lui Shmuel o pastilă cu un pahar de apă, spunând că la zece va veni un fizioterapeut ca să-l învețe cum să se folosească de cârje, după care probabil că va putea pleca acasă. Își aminti deodată spitalul din Haifa, unde fusese internat în copilărie, când îl mușcase un scorpion. Își aminti de atingerea mâinii reci a mamei pe frunte. Căută cu mâna până găsi palma Ataliei și o strânse, cu degetele între degetele ei.

Atalia spuse:

— Mereu fugi. De ce fugi mereu? Dacă nu fugeai, nu cădeai acolo pe hol.

Shmuel spuse:

— Fugeam la tine, Atalia.

— Nu aveai nici un motiv să alergi. Tipul pe care trebuia să-l filez la barul lui Fink nici măcar n-a venit. Am stat singură până spre miezul nopții și te-am așteptat. Doi bărbați tineri mi s-au alăturat la masă, unul după altul, încercând să-mi atragă atenția, unul cu o bârfă despre o actriță, altul divulgând ceva în legătură cu faptele cuiva din serviciile secrete. Dar i-am trimis pe amândoi la plimbare. Le-am spus că aștept pe cineva și că prefer să aștept singură. Am băut gin cu apă tonică, am mâncat alune și migdale și am continuat să te aștept. De ce te-am așteptat, nu știu. Poate pentru că eram sigură că ai greșit drumul.

Shmuel nu spuse nimic. O strânse și mai tare de mână, căutând ceva de spus. Dar negăsind ce să zică, îi trase palma spre el și își lipi buzele de degetele ei, fără să le sărute, într-o atingere ca o sorbire. Dar imediat renunță.

Cu puțin înainte de zece își făcu apariția un tânăr scund, rotofei, stacojiu, ca și cum carnea nu i-ar fi fost acoperită de piele. Purta un halat alb șifonat și o *kipa* neagră prinsă neglijent cu o clamă de părul lui rar. Îl ridică pe Shmuel din pat, îl puse să stea într-un picior și începu să-l învețe cum să se ajute de cârje. Probabil din cauză că Shmuel îl privise adesea pe Ghershom Wald, nu-i era greu să învețe cum să-și fixeze mânerele cârjelor la subțioară, cum să prindă cu mâinile barele orizontale și să înainteze cu grijă printre paturi, cu piciorul în ghips puțin ridicat în aer. Atalia și fizioterapeutul îl sprijineau de-o parte și de cealaltă. După un sfert de oră, știa să iasă din cameră însoțit de cei doi îngeri păzitori, să meargă până la capătul culoarului și să se

întoarcă repede în secție. După ce se odihni puțin, ieși să mai facă o plimbare, de data aceasta neînsoțit. Atalia păstra o distanță de aproximativ doi pași în urma lui, gata să-l susțină la nevoie. Shmuel spuse:

— Uite. Merg singur.

Apoi adăugă:

— Abia peste câteva săptămâni voi putea să mă întorc la lucru.

Atalia răspunse:

— Nici o problemă. Vei lucra chiar din seara aceasta. Veți sta ca de obicei, unul în fața celuilat, bătrânul vorbind tot timpul, iar tu îl vei contrazice, bineînțeles, orice-ar spune. Voi avea eu grijă de grișul vostru cu lapte și de ceai și am să hrănesc și peștișorii în locul tău.

După ce se întoarseră pe aleea Rav Elbaz cu taxiul comandat de Atalia, ea îi tăie cu foarfeca cracul stâng al pantalonilor de catifea reiată și-l ajută să-i îmbrace peste ghips. Apoi îl culcă în bibliotecă, pe canapeaua de nuiele a lui Ghershom Wald, îi aduse o ceașcă de ceai și o felie de pâine cu brânză și se duse să deschidă, să aerisească și să pregătească pentru Shmuel camera alăturată, cea de la parter, care era încuiată tot timpul, camera în care Shmuel nu intrase niciodată, camera tatălui ei. Atalia puse un cearșaf pe canapeaua îngustă, apoi aduse o plapumă și o pernă. În mansarda lui nu putea urca atât timp cât avea piciorul în ghips. Aproape din prima zi în care ajunsese la casa Abarbanel, Shmuel fusese curios să afle ce era în camera aceea încuiată. Avusese întotdeauna senzația că acolo îl aștepta o revelație. Sau inspirația. Ca și cum aceea ar fi fost inima sigilată a casei. Și iată că acum, datorită accidentului nocturn, ușa se deschidea în fața lui. Se întreba ce vise va avea acolo în noaptea aceea.

44

Stătea întins pe spate pe canapeaua care-i aparținuse lui Shaltiel Abarbanel, cu piciorul în ghips ridicat pe trei perne și cu degetele rozii ținându-se la marginea de jos, deschisă, a ghetei de ghips. Capul cârlionțat înfășurat în bandajul alb i se odihnea pe alte două perne. Era îmbrăcat cu pantalonii de catifea reiată pe care Atalia i-i tăiase ca să-și poată vârî înăuntru piciorul imobilizat și cu o bluză de pijama de-a lui Ghershom Wald. Sugea o caramea prea dulce, iar pe piept avea o carte deschisă, cu cotorul în sus, *Zilele Țiklagului*, din care nu voia să citească. În cameră plutea un miros ușor de ceară topită și de flori uscate. Mirosul acela necunoscut îi plăcea, deși nu știa de unde vine. Trase adânc în piept parfumul acela ciudat, un amestec de ceară de lumânări vechi și flori uscate, întrebându-se dacă acela era mirosul tipic al camerelor încuiate timp de ani de zile, sau poate era mirosul lumânărilor care fuseseră aprinse aici cu ani în urmă, în nopțile lungi de iarnă; sau poate că era o rămășiță din mirosul trupului acelui om îndepărtat din funcții și urât de toți, care își trăise aici, într-o singurătate absolută, ultimii ani de viață. Prin crăpăturile oblonului închis se strecura o rază oblică de soare, în care dansau mii de firicele infime de praf, ca miile de lumi strălucind în Calea Lactee. Shmuel încercă pentru o clipă să-și fixeze privirea pe unul din mulțimea de firicele sclipitoare, care nu era cu nimic diferit de toate celelalte, și să-i urmărească traseul. Îl pierdu însă după numai o clipă. Shmuel se simțea bine pe canapeaua aceea, în camera aceea, iar plăcerea îl invada împrăștiindu-i-se în toate organele, amintindu-i de zilele de singurătate și boală din copilărie, la Haifa, în casa aceea pe care nu o iubea, pe holul întunecat unde fusese așezat patul lui, între pereții pătați de igrasie.

Ce făcuse Shaltiel după ce fusese dat afară? Ce făcuse în perioada asediului Ierusalimului, a bombardamentelor, a

luptelor de stradă; cum suportase căderea cartierului evreiesc din orașul vechi, lipsa de apă, cozile la făină, ulei, gaz, lapte praf și praf de ouă? Oare ținea un jurnal? Își nota acolo amintiri? Profeții? Încercase oare să și-o apropie pe fiica mânioasă? Încercase oare să păstreze legătura, indirect, cu prietenii lui din partea arabă a Ierusalimului, aflați dincolo de linia de luptă? Încercase oare să înainteze vreun memorandum guvernului provizoriu? Urmărise îndeaproape desfășurarea luptelor? Sau se închisese aici, gândindu-se zi și noapte la rivalul său de moarte, David Ben Gurion, care conducea chiar atunci războiul acela sângeros, din micul lui birou aflat pe una dintre colinele din Ramat Gan?

Tavanul și pereții erau de un alb murdar, aproape cenușiu. Camera nu avea plafonieră, ci doar două veioze, una pe perete, la capul patului pe care stătea Shmuel, cealaltă fixată pe un picior metalic îndoit, pe masa de lucru a lui Shaltiel Abarbanel. Masa aceea, spre deosebire de biroul lui Ghershom Wald, era complet goală. Nici o carte, nici o revistă, nici un ziar, nici o bucată de hârtie. Nici un stilou, nici un creion, nici o riglă, nici o cutie cu elastice sau piuneze, nici un capsator de hârtie. Nimic. Doar becul ardea acolo, la capătul unui tub de fier îndoit și acoperit de un abajur rotund, metalic. Cu toate astea, pe masă nu se vedea nici un fir de praf, iar Shmuel se întreba dacă femeia care făcea curățenie o dată pe săptămână intra și în camera aceasta ferecată, sau poate Atalia însăși e cea care vine din când în când aici, să șteargă praful de pe puținele obiecte de mobilier.

Biroul negru ornamentat avea picioare subțiri și arcuite, și marginea din spate înălțată cu două laturi oblice. Acolo erau sertare și tot felul de nișe mici, ascunse. Shmuel își amintea vag că demult, în copilăria lui la Haifa, în casele prietenilor lor arabi, birourile acelea se numeau *secrétaires*. Cuvântul *secrétaire* îi provocă o strângere de inimă și un dor de casele

arabilor bogați de pe strada Allenby, unde mergea în vizită cu tatăl său, și unde era servit cu suc de rodii și dulciuri prea dulci, care-i rămâneau mult timp lipite pe dinți, sub limbă și pe cerul gurii.

În afară de *secrétaire* și de canapeaua pe care Atalia îl culcase cu piciorul în ghips mai ridicat, în cameră se mai aflau două scaune negre cu spătare drepte, un șifonier încuiat, cu un aer sever, și trei rafturi pe care erau nu mai mult de treizeci sau patruzeci de cărți vechi, în franceză, arabă, ebraică, greacă și engleză. De pe canapeaua unde stătea întins, Shmuel nu putea deslușI ce era scris pe cotorul cărților, dar își promise să le verifice pe toate cu prima ocazie. Și chiar să tragă cu ochiul pe ascuns în sertarele *secrétaire*-ului.

Două desene delicate, înfățișând peisaje din deșertul Iudeii, încadrate în rame negre și acoperite cu sticlă, erau atârnate pe perete, deasupra canapelei. Unul reprezenta o colină aridă în bătaia vânturilor, proiectată pe fundalul unor munți îndepărtați, iar al doilea, intrarea într-o peșteră întunecată, într-un ued prin care se rostogoleau câteva tufe duse de vânt. Pe peretele din spatele *secrétaire*-ului era o hartă foarte mare, veche, a bazinului mediteraneean de est. În partea de sus a hărții era scris în franceză: „Țările Levantului și împrejurimile lor". Sub titlu se întindeau Siria și Libanul, Ciprul, Eretz Israel și malurile Iordanului, Irakul, nordul Egiptului și nordul Arabiei Saudite. Peste Eretz Israel și malurile Iordanului, luate împreună, apărea numele Palestina, iar în paranteză era scris și Țara Sfântă, în timp ce peste Liban era scris în franceză Marele Liban. Zona de influență a regatului britanic, inclusiv Ciprul, era colorată în roz, iar zona de influență a Franței, în bleu. Mediterana și Marea Roșie erau colorate în albastru-închis. Turcia în verde, și Arabia Saudită în galben.

Obloanele unicei ferestre erau trase, fereastra era închisă și umbrită de aripile unei perdele grele, confecționate dintr-un

material gros, cafeniu. Prin deschizătura dintre aripile perdelei și prin fisurile obloanelor se strecura înăuntru, tăind oblic camera în două, o singură rază de soare, de-a lungul căreia pluteau mii de firicele sclipitoare de praf. Raza aceea îi captivase privirea. În ciuda durerii puternice în gleznă și cap, Shmuel se simțea învăluit de o liniște dulce, ca și cum s-ar fi întors în sfârșit acasă, nu la casa părinților, nu pe holul întunecos unde dormise toată copilăria, ci la casa pe care și-o dorise întotdeauna, casă în care nu fusese niciodată, casa lui, cu adevărat a lui. Casa spre care se îndrepta în fiecare zi a vieții lui. Din ziua în care venise pentru prima oară la casa de pe aleea Rav Elbaz, în încercarea de a obține o slujbă, nu mai simțise o liniște atât de adâncă. Ca și cum, de la început, ar fi tânjit în secret, de-a lungul săptămânilor care se scurseseră de atunci, să ajungă să zacă bolnav într-o bună zi în camera aceea, pe canapeaua aceea, la lumina celor două veioze, în fața hărții franțuzești reprezentând țările Levantului și împrejurimile lor, și la picioarele razei de lumină în care moleculele de praf sclipeau, și se agitau, și se învolburau fără încetare.

Atalia intră în cameră cu pași neauziți, se aplecă deasupra patului lui și aranjă pernele de care își sprijinea spatele. Se așeză lângă el pe marginea canapelei și îi întinse o farfurie adâncă, plină cu supă de legume fierbinte și groasă. Vecina Sara de Toledo pregătise mâncarea pentru prânzul lui Ghershom Wald, ca în fiecare zi, dar acum Atalia o rugase să pregătească o porție dublă. Întinse un prosop peste barba și pieptul lui Shmuel și începu să-l hrănească încet cu lingura, deși tânărul spuse mirat că nu era nevoie, că putea mânca singur. Dar Atalia se încăpățână:

— Ai să-ți verși totul pe barbă și pe bluza de pijama.

Și adăugă:

— În ultimele luni, îl hrăneam și pe el. Aici, în camera asta. Dar nu în pat, ci la birou. Stăteam foarte aproape unul de altul, pe scaunele acelea, îi puneam un prosop pe piept

și îi dădeam să mănânce cu lingura. Îi plăceau mult supele groase ca asta, condimentate, supă de mazăre, supă de linte, supă de dovleac. Nu. Nu era infirm. Nici paralizat, nici semi. Doar foarte slăbit, și indiferent, și închis în el însuși. La început îi aduceam supele fierbinți, îi plăcea ca supa să fie aproape clocotită, puneam farfuria pe birou, ieșeam și mă întorceam după un sfert de oră ca să iau farfuria goală. În ultimele luni de viață nu mai mânca decât dacă rămâneam cu el în cameră, îl imploram să guste și îi spuneam câte o poveste. Îi plăcea să audă tot felul de legende și fabule. Pe urmă nu au mai fost de-ajuns prezența mea și poveștile, stătea și mă asculta fără să mănânce. Până ce am început să-i dau mâncarea cu mâna mea. La sfârșit îl ștergeam la gură cu prosopul și rămâneam cu el încă o jumătate de oră sau o oră, povestindu-i despre vreo excursie făcută pe vremuri în Galileea sau despre vreo carte pe care o citisem. Ți-am mai spus că n-am ținut la el, poate doar când eram mică, însă tocmai la sfârșit, când el însuși devenise un copil, începuse să se înfiripeze între noi o apropiere târzie. El, care toată viața lui vorbise exclusiv în termeni logici, cu fraze scurte și bine cântărite, cu o voce gravă și convingătoare, el, care nici în disputele cele grave nu ridicase niciodată vocea, care nu știuse și căruia nu-i plăcuse să-i asculte pe ceilalți – niciodată nu făcuse efortul de a ne asculta, nici pe mama, nici pe mine – în ultimele luni de viață nu mai vorbea decât foarte puțin. Poate chiar începuse să și asculte puțin. Uneori stătea cu Ghershom Wald în biblioteca ce fusese cândva a lui, dar la care renunțase în favoarea lui Wald, așa cum renunțase pentru noi la toată casa, în afară de cămăruța asta. Stăteau amândoi în bibliotecă, preț de câte o jumătate de oră sau o oră, Wald aproape că nu vorbea, iar Abarbanel tăcea, ascultând ceea ce Wald nu spunea. Îndoia între degete o agrafă metalică, încercând apoi în zadar s-o îndrepte la loc. Sau poate că nu asculta. Nu puteai ști dacă ascultă sau se uită în gol. În afară de mine și de Wald, nu

intra nimeni în camera lui. Nici un oaspete, nici o cunoștință, nici un lucrător. Doar Bela, femeia care făcea curățenie, trecea o dată pe săptămână dintr-o cameră în alta în tăcere, ca o fantomă rău prevestitoare. Tuturor ne era puțin frică de ea. Sara de Toledo ne aducea din bucătăria ei supă cu carne și griș cu lapte, iar uneori câte un fruct sau o legumă. Oaspeți nu veneau la el. Vecinii nu-i băteau la ușă. Nu venea nimeni la noi, în afară de vreo cinci-șase persoane care își făceau apariția seara, exprimându-și condoleanțele în primele zile după moartea lui Micha; stăteau puțin în bibliotecă, încercând pe cât se poate să reducă tăcerea. După câteva zile au dispărut și ei. Ușa s-a închis în urma lor. Și de atunci am rămas singuri, toți anii aceștia. Nimeni nu voia să aibă legătură cu un trădător. Nici el nu a căutat compania celorlalți. De două sau trei ori a primit scrisori trimise de dincolo de graniță, din Beirut, din Ramala, ajunse la noi prin câte o persoană intermediară din Europa. Nu și-a bătut capul să răspundă. Odată a telefonat un cunoscut ziarist francez, o figură radicală, renumită pentru simpatia față de tabăra arabă, cerând voie să vină să ne viziteze, să facă schimb de păreri și să pună câteva întrebări. Nu a primit nici un răspuns. Eu tocmai mă pregăteam să-i scriu ziaristului că Abarbanel nu mai acorda interviuri, dar mi s-a cerut să renunț și să las scrisoarea fără răspuns. Și-a trăit ultimii ani la domiciliu forțat, din proprie inițiativă. Nu a ieșit nici o singură dată din curte. Nu la magazinul alimentar, nu la chioșcul de ziare, nu la plimbare pe câmpul de la capătul străzii. Eu credeam, în mod greșit, că se autopedepsea. Dar nu pe el se pedepsea, ci lumea întreagă. Niciodată nu a vorbit cu mine sau cu Wald despre crearea statului, de exemplu. Nici despre victoria în război. Și nici despre alungarea arabilor. Nici despre mulțimea de evrei care începuse să vină din țările arabe și Europa. Nici despre vărsarea de sânge la noile granițe. Parcă toate astea se întâmplau pe o altă planetă. Numai o singură dată,

într-o seară, a rupt tăcerea și ne-a spus, lui Wald și mie, lângă masa din bucătărie: O să vedeți voi. În cel mai bun caz, totul va dura nu mai mult de zece ani. Cel mult două sau trei generații. Nu mai mult. Și cu asta, s-a cufundat din nou în tăcere. Ghershom Wald păru gata să izbucnească violent la auzul acelor vorbe, dar se răzgândi și tăcu. Dimineața, Abarbanel stătea pe canapea citind ziarul câte un sfert de oră, după care mi-l dădea în tăcere, ca să-l răsfoiesc și să i-l dau și lui Wald. După care se plimba câte o oră sau o oră și jumătate prin cameră ori prin grădină, pe lângă groapa de apă. Când obosea, își scotea un scaun și se odihnea la umbra smochinului din curte, pe terasa pietruită. Când îl bătea soarele, își deplasa câte puțin scaunul, căutând umbra. După farfuria cu supă de la prânz, se întindea să se odihnească o oră sau două. Când se trezea, se așeza la biroul ăsta și scria. Sau citea. Sau scria și citea până se întuneca. Seara își aprindea lampa de birou și continua să citească, însemnând din când în când câte ceva pe bucățele de hârtie. Dar nu am găsit nici urmă din ele după ce a murit. Nici măcar o bucățică de hârtie. Nici o notiță. În zadar am căutat în toate sertarele și pe toate rafturile din dulap, chiar și printre foile cărților de pe rafturi. Nu, nu și-a ars hârtiile, n-am găsit nicăieri în casă ori în curte urme de foc. Nu. A rupt totul în bucățele mici și le-a aruncat în vasul de toaletă. Și el, și Wald au scris și au distrus, și iar au scris, și iar au distrus. Poate și tu? Nu? Toți în afară de mine scriu în casa asta. Și cei care au locuit înainte în mansardă au încercat probabil să scrie. Cu siguranță este ceva în pereții sau sub dalele acestei case. Eu nu scriu decât instrucțiuni pentru Bela. După ce a murit, am încuiat camera și am lăsat-o astfel, doar ieri am hotărât s-o deschid pentru tine, fiindcă în nici un caz n-ai să poți urca în mansardă curând.

După ce a terminat de vorbit, s-a ridicat de pe marginea canapelei, acoperindu-l pe Shmuel cu o plapumă subțire și,

luând cu ea farfuria goală, ieși din cameră. În timp ce pleca, spuse:

— Dacă ai nevoie de ceva, strigă-mă. Am să te aud din bucătărie sau din camera mea. Pereții sunt foarte groși, dar am auzul fin.

Shmuel stătea întins pe spate, privind coloana de praf strălucitor, până când unghiul luminii se schimbă, iar Calea Lactee interioară, cu nenumăratele ei lumi misterioase, reflectându-și sclipirile, dispăru din fața ochilor lui. Un întuneric rece și tăcut umplu camera. Închise pleoapele.

Când le deschise din nou, era deja seară. Atalia aprinsese lampa de pe masă, dar nu și pe cea de la capul patului. Camera se umpluse de umbre. Îl ajută să se ridice puțin cu ajutorul celor trei perne așezate la spatele lui și îi puse pe brațe o tavă cu o felie de pâine cu brânză, salată de legume tăiate mărunt, un ou fiert și câteva măsline negre. De data aceasta Shmuel mâncă totul cu poftă, în timp ce Atalia se așezase iar pe marginea patului privindu-l, numărând parcă măslinele pe care le înghițea. Pentru o clipă, ochii lui migdalați se întâlniră cu ochii ei căprui-verzui; privirea lui iradiind inocență și recunoștință o impresionă. De data asta nu-l mai hrăni ea. El se acoperi bine cu plapuma, pentru ca femeia să nu-i observe dorința crescândă. Când termină, Atalia luă tava cu resturile de mâncare, ieși din cameră fără un cuvânt și se întoarse după numai patru-cinci minute cu un lighean cu apă și săpun, burete și prosop. Shmuel protestă, spunând că nu era nevoie, se putea da jos din pat și putea ajunge la baie cu cârjele, doar s-a mai dat jos din pat de două sau trei ori ca să meargă la toaletă când rămăsese singur. Însă Atalia nu-i luă în seamă vorbele, îl mângâie rapid pe frunte cu mâna ei rece, îi ordonă să nu o deranjeze și aruncă plapuma jos de pe el cu mișcări hotărâte, îi scoase bluza de pijama pe care i-o împrumutase domnul Wald și continuă,

fără nici o ezitare, să-l dezbrace de pantalonii de catifea reiată apoi, fără a se opri, îi scoase și lenjeria dintr-o singură mișcare, lăsându-l gol și năucit, întins pe spate, ascunzându-și mădularul cu mâna. Începu să-l spele cu mișcări circulare, care, după ce-și reveni din stupefacție și jenă, îi erau din ce în ce mai plăcute. Mai întâi îl spălă pe umeri și pe pieptul păros, îi ceru să se așeze și îi frecă bine cu buretele plin de clăbuci spatele și șoldurile, îl culcă înapoi, îi frecă pântecele și părul pubian des, îi dădu mâna la o parte și, fără un cuvânt, fără să clipească, îi apucă în buretele săpunit mădularul pe jumătate erect, nu zăbovi mult și trecu repede la stinghii și la piciorul sănătos, spălând unul câte unul degetele rozii care ieșeau din gheata de ghips. Apoi îl șterse cu putere, ca un vârtej, de la frunte până la degetele picioarelor, cu un prosop gros și aspru, mișcările ei făcându-l să se simtă foarte bine, ca un copilaș care se lasă înfășurat în prosop după baie, într-o seară de iarnă. Se ghemui închizând ochii de rușine, pentru că în ciuda eforturilor lui disperate, mădularul erect i se înălța acum din mijlocul părului de pe pântece. Atalia luă ligheanul, împături prosopul, lăsă buretele în apă și puse totul pe podea, se aplecă deasupra lui Shmuel, abia atingându-i fruntea cu buzele și apoi atingându-i pentru o clipă mădularul. O atingere care aproape că nu era atingere. Apoi îl acoperi cu plapuma, stinse lumina și ieși în tăcere din cameră, închizând ușa după ea.

45

A doua zi, Shmuel Asch se ridică de trei sau patru ori și se duse șchiopătând în cârje la baie, trecând și pe la bucătărie, unde bău trei pahare de apă și mâncă o felie groasă de pâine cu gem, apoi se întoarse în pat, unde adormi aproape

imediat. Durerile erau moderate, dar stăruitoare. Le simțea vag și în somn, ca și cum trupul era încă supărat pe el. Și totuși, durerile acelea aveau ceva plăcut, și simțea că le merita și că erau niște dureri pe care le primea ca pe o pedeapsă dreaptă. Între veghe și somn, o aștepta încordat pe Atalia să vină să-l hrănească și să-l spele. Dar Atalia nu veni.

La cinci după-amiază îl trezi Ghershom Wald, care intră în cameră deschizând ușa cu zgomot, tușind și lovind podeaua cu cârjele; se așeză comod pe unul dintre scaunele negre cu spătar înalt, rezemându-și cârjele de *secretaire,* alături de cârjele lui Shmuel, și se amuză vorbind despre inversarea rolurilor: tu ești de-acum înainte bolnavul, iar eu trebuie să te distrez și să-ți țin companie. Părul lui alb strălucea în lumina lămpii, iar mustața à la Einstein îi tremura când vorbea, ca și cum ar fi fost însuflețită. Era un om cu trup mare și contorsionat, părând că niciodată nu stătea așezat comod, scaunul fiindu-i fie prea scund, fie prea înalt, iar corpul îi cerea fără încetare să-și schimbe poziția; nici mâinile mari și puternice nu-și găseau locul. Începu să povestească în amănunt o istorioară despre un rege care își inversase rolul cu un nomad, și râse iar de căzătura lui Shmuel, care nu fusese decât o găselniță prin care să-i atragă atenția Ataliei și să-i intre în grații. Numai că grațiile ei sunt înșelătoare. Mai spuse că de mulți ani nu mai călcaseră cârjele lui pe acolo, prin bârlogul secret al lui Shaltiel Abarbanel, pe care Atalia îl ținea mereu încuiat.

Cei trei chiriași care locuiseră în mansardă înaintea lui Shmuel, spuse Ghershom Wald, nu avuseseră probabil privilegiul de a trage cu ochiul nici o clipă în camera aceea. Nici în camera Ataliei, deși toți trei, fiecare în felul lui, îi făcuseră curte sperând într-o minune. Apoi buna dispoziție a lui Wald se stinse dintr-odată, scânteia ironică din privire i se transformă într-o tristețe reținută și îl lăsă pe Shmuel să

vorbească timp de câteva minute despre noțiunea de „trădător", care ar trebui considerată de fapt un titlu de onoare: Iată, în Franța a fost ales nu demult președintele de Gaulle, grație voturilor fidelilor Algeriei franceze, iar acum se adevereşte că el intenționează să îndepărteze cu mâinile lui puterea franceză din Algeria și să acorde independență absolută majorității arabilor. Adepții lui înflăcărați de ieri îl numesc astăzi trădător și chiar îl amenință cu moartea. Profetul Ieremia era considerat trădător și de populația Ierusalimului, și de casa regală. Pe Elisha Ben Abuyah[1] l-au proscris învățații talmudici, numindu-l „Altul". Dar cel puțin nu au șters din carte învățăturile și amintirea lui. Abraham Lincoln, eliberatorul sclavilor, a fost numit trădător de către opozanții lui. Ofițerii germani care au încercat să-l ucidă pe Hitler au fost acuzați de trădare și împușcați. În Cronici, din loc în loc, apăreau oameni curajoși, care erau niște premergători, fapt pentru care au fost numiți trădători sau „ciudați". Herzl a fost numit trădător numai pentru că a îndrăznit să ia în considerație crearea unui stat al evreilor în afara Palestinei, când se dovedise că *Eretz* aflat sub ocupație otomană îi era interzis poporului evreu. Chiar și pe David Ben Gurion, când a fost de acord, acum doisprezece ani, să împartă țara în două state, evreiesc și arab, mulți l-au numit trădător. Părinții mei, chiar și sora mea mă acuză acum că mi-am trădat familia prin faptul că mi-am întrerupt studiile. În fond, poate că ei au chiar mai multă dreptate decât își imaginează, deoarece adevărul este că eu i-am trădat cu mult înainte de a-mi întrerupe studiile. I-am trădat încă din copilărie, când visam că am

1 Elisha Ben Abuyah (sec. I d.Ch.) a fost un mare înțelept rabinic născut la Ierusalim. Din pricina viziunii sale universale asupra religiei a fost excomunicat, iar numele lui a fost scos din comentariile talmudice, atunci când se face referire la el folosindu-se numele Aher (Altul) (n. red.).

alți părinți. Cine acceptă să se schimbe, spuse Shmuel, cine are curajul să se schimbe, va fi întotdeauna considerat trădător de cei care nu sunt capabili de nici o schimbare și se tem de schimbare ca de moarte, și nu înțeleg ideea de schimbare, pe care o urăsc. Shaltiel Abarbanel a avut un vis frumos, și din cauza visului lui au fost unii care l-au numit trădător.

Shmuel tăcu. Își aminti deodată de bunicul lui din partea tatălui, bunicul Antak, venit din Letonia în 1932 și care fusese primit în poliția secretă britanică, pentru că era un desăvârșit falsificator de documente. În al Doilea Război Mondial le furnizase britanicilor zeci de acte naziste false, cu care își dotaseră agenții și spionii de dincolo de linia inamicului. Adevărul e că bunicul Antak se înrolase în poliția britanică pentru a furniza date secrete uneia dintre grupările de partizani evrei, falsificând nu puține documente și pentru partizani. Și cei care l-au ucis au fost chiar partizanii lui, în 1946, bănuind că era agent dublu și colabora cu britanicii. Tatăl lui Shmuel se zbătuse mult timp să-l reabiliteze pe bunicul Antak, să-i șteargă pata trădării. Shmuel adăugă cu voce șoptită, de parcă se temea să nu fie auzit de străini:

— Sărutul lui Iuda Iscariotul, sărutul cel mai faimos din Cronici, cu siguranță nu a fost sărutul unui trădător: trimișii preoților Templului, care veniseră să-l aresteze pe Isus după Cina cea de Taină, nu aveau nevoie ca Iuda Iscariotul să-l indice pe Învățător. Cu doar câteva zile înainte, Isus se dusese furios la Templu și răsturnase, în fața tuturor, mesele negustorilor. Tot Ierusalimul îl cunoștea deci. În afară de asta, când au venit să-l aresteze, nici măcar nu a încercat să se ascundă, ci s-a ridicat și s-a predat de bunăvoie, urmându-i. Trădarea lui Iuda nu s-a împlinit sărutându-l pe Isus la venirea trimișilor. Trădarea lui, dacă poate fi vorba de trădare, a avut loc în clipa morții lui Isus pe cruce. Aceea a fost clipa în care Iuda și-a pierdut credința. Și, odată cu credința, și-a pierdut și rostul vieții.

Ghershom Wald se aplecă puțin înainte, spunând:

- În toate limbile pe care le cunosc, și chiar în cele pe care nu le cunosc, numele Iuda a devenit sinonim cu trădător. Și poate chiar și sinonim cu evreu. În ochii a milioane de creștini simpli, fiecare evreu e molipsit de virusul trădării. Pe când eram tânăr student la Vilna, acum cincizeci de ani, stăteau odată în fața mea, în vagonul de la clasa a doua al unui tren care mergea la Varșovia, două călugărițe cu mantii negre și bonete albe, strălucitoare. Una era în vârstă, cu o figură aspră, cu șolduri late și burtă mare, bărbătească, bombată, iar a doua era tânără și drăguță, cu o față delicată, și ochii ei mari, larg deschiși îmi aruncau o privire de culoarea cerului, limpede, plină de inocență, compasiune și puritate. Călugărița aceea tânără semăna cu imaginea Madonei dintr-o biserică de țară, Madona cu o figură mai mult de fată foarte tânără, decât de femeie. Când am scos din buzunar un ziar în ebraică și l-am deschis începând să citesc, călugărița cea bătrână mă întrebă într-o poloneză aleasă, cu o nuanță de mirare și dezamăgire: Dar cum vine asta, domnul citește un ziar evreiesc? I-am răspuns imediat că sunt evreu și că în curând voi părăsi Polonia, ca să plec la Ierusalim. Cea tânără se uită la mine cu ochii ei limpezi, care se umplură dintr-odată de lacrimi în clipa în care începu să mă dojenească blând, cu vocea ei cristalină: Dar era atât de nevinovat, cum ați putut să-l faceți așa ceva? M-am abținut cu greu să nu-i răspund că exact în ziua și la ora la care a avut loc crucificarea aveam, întâmplător, programare la dentist. Trebuie să te așezi la birou și să termini lucrarea de cercetare pe care ai început-o și poate chiar să publici într-o zi o carte, sau poate două cărți: una despre Iuda Iscariotul și alta despre Isus văzut de evrei. Și apoi poate va veni și rândul lui Iuda văzut de evrei?

Shmuel se așeză mai bine, își îndreptă cu grijă piciorul îmbrăcat în ghips, își trase o pernă de sub cap și și-o puse între genunchi. Apoi spuse:

— Scriitorul Nathan Agmon, mai cunoscut sub numele Nathan Bistritzky[1] a publicat în 1921 o legendă dramatizată, adică un fel de piesă de teatru, cu titlul *Yeoshua din Nazareth*. La Bistritzky, Iuda se întoarce în noaptea Cinei celei de Taină de la casa lui Caiafa, marele preot, unde aflase că mai-marii preoțimii hotărâseră că Isus trebuia să moară. Iuda îl imploră pe Isus să-l însoțească, să fugă din Ierusalim în aceeași noapte. Dar Isus al lui Bistritzky refuză să fugă, spunând că sufletul îi era obosit și voia să moară. Îi dă lui Iuda sarcina de a-l ajuta să moară trădându-l, depunând mărturie că el într-adevăr se pretindea a fi Mesia, sau regele evreilor. Auzind asta, Iuda „se îndepărtează de el cu groază", „își trage mâinile înspăimântat" și îl numește pe Isus „șarpe... șarpe ești, cu figură de porumbel". Isus îi răspunde: „Calcă-mă atunci". Iar Iuda îndrăznește să-l certe pe Isus prin cuvintele „Nu te sacrifica", implorându-și dascălul să nu-i dea o asemenea sarcină groaznică. Dar Isus e hotărât: „Eu îți ordon să mă predai, pentru că dorința mea e să mor pe cruce". Iuda refuză. Se îndepărtează de Isus cu intenția de a se înapoia în oraș. Dar o forță mai puternică decât el îl face să se întoarcă în ultima clipă, să îngenuncheze în fața dascălului și să ia asupra lui, fără entuziasm, misiunea teribilă care-i fusese încredințată. Trădătorul, conform acestei opere, nu e altceva decât un ucenic fidel: predându-l pe Isus celor care-l urmăreau, nu face decât să-și îndeplinească supus menirea pe care dascălul i-a atribuit-o.

Ghershom Wald spuse ironic:

— Dacă în loc să-l crucifice la dreapta lui Isus pe hoțul cel bun, Pilat ar fi ordonat să fie crucificat Iuda, acesta din urmă ar fi crescut în ochii creștinilor și ar fi devenit sfânt, iar statuia lui Iuda Iscariotul pe cruce ar fi împodobit o mulțime

1 Nathan Bistritzky (1896-1980) — scriitor și traducător israelian de origine rusă (n. red.).

de biserici; milioane de copii creştini ar fi primit numele Iuda, la fel şi papii. Şi cu toate astea, ascultă-mă pe mine, cu sau fără Iuda Iscariotul, ura faţă de evrei n-ar fi dispărut de pe faţa pământului. N-ar fi dispărut, şi nici măcar nu s-ar fi atenuat. Cu sau fără Iuda, evreul ar fi continuat să joace în ochii credincioşilor rolul de trădător. Generaţii întregi de creştini ne-ar fi reproşat mereu strigătul mulţimii înainte de crucificare: „Omorâţi-l, omorâţi-l"... Noi şi fiii noştri purtăm răspunderea; şi să mai ştii, Shmuel, că cearta dintre noi şi arabii musulmani nu e decât un mic episod, scurt şi trecător, din lungul film al istoriei. Peste cincizeci, sau o sută, sau două sute de ani nu va mai rămâne nici urmă din el, pe când ceea ce se întâmplă între noi şi creştini e ceva profund şi obscur, şi va dura încă o sută de generaţii. Cât timp fiecare copilaş e învăţat de la sânul mamei că încă trăiesc în lumea asta creaturi care sunt ucigaşii lui Dumnezeu, sau urmaşii ucigaşilor lui Dumnezeu, nu vom avea linişte. Tu ai învăţat probabil să te serveşti de cârjele tale. Vom începe în curând amândoi să dansăm pe opt picioare. Aşa că te aştept mâine după-amiază, ca de obicei, în bibliotecă. Acum am să-i telefonez unuia dintre dragii mei amici care mă urăsc, ca să-l pun puţin pe jar, şi apoi o să stăm împreună şi ai să-mi ţii o conferinţă despre îndreptarea lumii, despre Fidel Castro şi Jean-Paul Sartre, şi marea Revoluţie Roşie din China, iar eu, ca de obicei, mă voi distra puţin, pentru că nu cred că lumea poate fi îndreptată.

46

Într-una din zilele care au urmat, o sâmbătă cu cer înnorat, apăsător şi întunecat, în care toată casa de la capătul aleii Rav Elbaz stătea ca o pivniţă învăluită de umbre între zidurile

de chiaroși deși, Shmuel Asch încercă să urce, la nouă dimineața, treptele întortocheate ce duceau spre mansarda lui. Lăsase cârjele la capul scărilor, apucă balustrada cu amândouă mâinile și încercă să sară într-un singur picior de la o treaptă la alta, împingându-și înainte piciorul îmbrăcat în ghips, cu genunchiul îndoit, ca să nu se lovească de treapta următoare. Dar după trei trepte își pierdu răsuflarea din cauza astmului. Renunță, se odihni două-trei minute așezat pe a treia treaptă și sări înapoi într-un picior, până la capătul scărilor. Își luă cârjele, cu ajutorul cărora șontâcăi înapoi în camera lui provizorie de la parter, unde se aruncă pe pat și trase cu toată puterea din inhalator. Zăcu pe spate cam un sfert de oră, discutând în gând cu Shaltiel Abarbanel: de ce considera Abarbanel că evreii sunt singurul popor de pe lume care nu merită un stat al lui, o patrie, autodefinire, chiar și o mică parte din țara strămoșilor, chiar și un stat minuscul, mai mic și decât Belgia, decât Danemarca, chiar dacă trei sferturi din el ar fi doar deșert arid? Să le fi fost destinată evreilor vreo vină obscură, până la sfârșitul tuturor generațiilor? Am fost exilați din țara noastră pentru că am păcătuit? Pentru că evreii sunt ucigașii lui Dumnezeu? Oare și Abarbanel fusese convins că asupra evreilor, și numai a evreilor, apasă un blestem etern?

Și chiar dacă presupunem că Shaltiel Abarbanel are dreptate când spune că toate statele naționale sunt o nenorocire — o plagă, chiar dacă ar avea dreptate când susține că foarte curând va dispărea plaga națiunilor și toate statele vor pieri și vor fi șterse de pe fața pământului, cel puțin până se va îndeplini viziunea unei lumi fără state, măcar atâta timp cât fiecare popor are gratii la terestrele lui și lacate și zăvoare la ușă, n-ar fi oare drept ca și poporul evreu să aibă o țară cu gratii și zăvoare, exact cum au toate celelalte? Mai ales după ce o treime din fiii acestui popor au fost ucișă în lagărele

în urmă numai pentru că nu aveau nici casă, nici uşă cu zăvor şi nici o bucăţică de pământ al lor? Şi nici armată şi arme ca să se apere. Când va veni ziua în care toate popoarele se vor ridica şi vor dărâma în sfârşit zidurile care le separă, poftim, atunci desigur vom dărâma de bunăvoie zidurile pe care ni le-am construit în jurul nostru şi ne vom alătura cu mare bucurie petrecerii generale. Deşi, dintr-o prudenţă nevrotică, poate că de data asta nu noi vom fi primii din lume care vor renunţa la zăvor şi la gratii. Poate că de data asta vom fi al treilea popor din lume şi al patrulea din cartierul nostru. Pentru mai multă siguranţă. Şi dacă e vorba să fim ca toţi ceilalţi, continuă Shmuel disputa tăcută cu tatăl Ataliei, se pune întrebarea unde în lumea asta e ţara evreilor, dacă nu în Eretz Israel, singura casă pe care au avut-o vreodată? O ţară în care e destul loc pentru două popoare care să trăiască unul lângă altul prietenește, cooperând între ele. Şi poate într-o bună zi vor trăi amândouă sub drapelul socialismului umanist, al unei economii comune, al unor acorduri federative şi al dreptăţii pentru toţi oamenii?

Voia să-i împărtăşească imediat Ataliei aceste idei, aşa că se ridică şi porni ca o furtună cu cârjele lui spre bucătărie, strigând-o chiar de două sau de trei ori, dar Atalia nu era acolo, şi nici nu-l auzi, deşi îl asigurase că are auzul fin. Shmuel, şchiopătând spre chiuvetă pentru a-şi lua un pahar cu apă, se lovi deodată de colţul mesei, una din cârje îi scăpă din mână şi era gata, gata să cadă. În ultima clipă reuşi să se sprijine de marginea dulapului, recăpătându-şi echilibrul, deşi răsturnă un borcan cu gem şi altul cu castraveţi murăţi, al căror conţinut amestecat cu cioburi se împrăştie pe podeaua bucătăriei. Se prinse puternic cu mâna stângă de colţul chiuvetei şi, sprijinit într-o cârjă, încercă să se aplece fără ca piciorul în ghips să-i atingă podeaua, ca să adune cu mâna dreaptă cioburile şi să curețe murdăria pe care-o făcuse. Dar aplecându-se îşi

pierdu echilibrul, cârja de care se sprijinea alunecă în balta făcută de gemul lipicios împrăștiat pe jos, și Shmuel căzu pe-o parte și se rostogoli, lovindu-și cu putere umărul de colțul blatului de marmură de lângă chiuvetă.

Era dimineață. Bătrânul dormea adânc, după cum îi era obiceiul. Atalia a fost cea care a sărit în cele din urmă din camera ei, într-un halat albastru de flanelă, cu părul ud și aburind, proaspăt spălat. Îl ridică pe Shmuel în șezut, și în timp ce-i pipăia cu amândouă mâinile spatele și restul corpului, tânărul se grăbi s-o asigure că totul era în regulă, ca în căzătura aceasta, spre deosebire de cealaltă, nu se rănise și nu-și rupsese nimic. După o clipă însă își schimbă părerea și se plânse de o durere la gât. Ea se aplecă, îl trase, îl ridică pe piciorul sănătos și îi puse brațul în jurul umerilor ei, și așa, lăsându-se pe ea cu toată greutatea corpului și sărind într-un picior, Shmuel ajunse în cameră, unde Atalia îl culcă pe patul tatălui ei. Spuse fără semn de întrebare la sfârșitul propoziției:

— Ce mă fac cu tine.

Apoi adăugă:

— Poate mai angajăm un student care să aibă grijă de voi amândoi.

Și pentru că Shmuel tăcea jenat, continuă.

— Te-ai murdărit. Uite. Ești tot uns cu gem.

Ieși, iar după vreo trei-patru minute se întoarse aducând din mansardă lenjerie curată și un tricou cu mâneci lungi, pantaloni largi și un pulover gri jerpelit. Din servantă scoase o foarfecă mare și tăie de-al lungul cracului stâng pantalonilor curați pe care îi adusese, ca să-i poată trage peste ghips. Apoi se aplecă și-l dezbrăcă pe Shmuel de hainele, așa cum făcuse cu câteva zile înainte, când voise să-l spele în cameră. În clipa în care încercă să-și acopere organul cu mâna, Atalia îi îndepărtă brațul cu o mișcare iute,

ca o doctoriță care și-a pierdut răbdarea tratând un copil, și spuse scurt:

— Nu mă deranja.

Shmuel închise ochii cu putere, așa cum făcea întotdeauna în primii ani ai copilăriei, când mama lui îl spăla în cadă și îi era frică de clăbucii care făceau să-l usture ochii. Dar de data asta Atalia nu adusese cu ea buretele, ci își trecu mâna de-a latul pieptului lui păros de trei, patru ori, cu mișcări lenețe, își trecu un deget pe buzele lui și se îndepărtă o clipă spunându-i: Să nu scoți un cuvânt. Nimic. Luă o pernă de pe pat și acoperi cu ea poza tatălui ei, care era chiar în fața lor, privindu-i de deasupra biroului, își desfăcu și lăsă să-i cadă la picioare halatul albastru, iar înainte ca el să îndrăznească să deschidă ochii, Shmuel simți cum trupul ei cald îi acoperă corpul și cum degetele ei, fără nici o pregătire, îl conduc înăuntru. Și fiindcă Shmuel nu mai atinsese o femeie de câteva luni, totul se termină aproape înainte de-a începe.

Mai rămase câteva minute cu el, cu mâinile căutând parcă ceva ce pierduse prin cârlionții părului și ai bărbii lui, și prin părul de pe piept. După un minut își trase mâna, ridică halatul și se înfășură în el de la gât până la glezne, legându-și strâns cordonul în jurul taliei. Ieși, apoi se întoarse cu un lighean, un burete și un prosop și îl spălă și-l îmbrăcă pe Shmuel cu mișcări iuți, după care îl înveli bine cu plapuma, acoperindu-i și umerii și picioarele. La urmă luă perna sub care îngropase poza tatălui ei. Shaltiel Abarbanel părea gânditor și liniștit. Fără a arunca nici o privire spre fotografie, Atalia trase perdelele, stinse lumina și ieși închizând ușa în urma ei.

Shmuel rămase întins pe spate, cu ochii închiși. Deodată se ridică neliniștit, își luă cârjele și se duse în grabă după ea la bucătărie. Simțea că trebuia să spună ceva, să spargă tăcerea violentă pe care Atalia le-o impusese amândurora, dar nu găsi ce să spună. În timp ce aștepta să fiarbă apa, Atalia ieși

și se întoarse cu un teu, o cârpă și un făraș. Spălă și șterse cu grijă podeaua bucătăriei. Apoi se spălă pe mâini cu apă rece și turnă cafea pentru amândoi. Când puse cestile cu cafea pe masă, își ridică ochii și-l privi pe Shmuel cu uimire, ca pe copilul unor străini, care îi fusese încredințat fără să vrea și de care era răspunzătoare și, deși îi stârnea milă, nu prea știa ce să facă cu el. Shmuel îi trase mâna spre el, strângându-i degetele și ducându-le la buze. Încă nu găsise ce să spună. Încă nu era convins că ceea ce se petrecuse în camera lui Shaltiel Abarbanel cu câteva minute în urmă fusese aievea. Se simțea rușinat de panica și înfocarea trupului său și de faptul că nu reușise, și nici măcar nu avusese timp să încerce, să-i provoace și ei plăcere. A venit și a trecut într-o clipă, și tot într-o clipă se desprinsese de el și se înfășurase în halatul flanelat. Shmuel dorea s-o ia în brațe și s-o iubească din nou, imediat, chiar aici, pe podeaua bucătăriei, sau în picioare, rezemați de marginea blatului de marmură, pentru a-i demonstra cât de mult dorea s-o răsplătească măcar puțin pentru binele pe care i-l făcuse în camera tatălui ei. Atalia spuse calmă:

— Uită-te la el. Când o femeie hotărăște să-i ofere unui tânăr năucit prima experiență, se trezește primind apoi de la el o avalanșă de mulțumiri rușinate și înflăcărate. Am citit undeva că femeia care-i acordă unui tânăr prima experiență se duce direct în rai. Nu e cazul tău, nu, știu că ai avut o prietenă. Sau mai multe. Eu n-am să mă duc în nici un rai. N-am ce să caut acolo.

Shmuel zise:

— Atalia.

Apoi:

— Pot să-ți fiu tot ce vrei. Tânăr virgin. Călugăr. Cavaler. Animal sălbatic flămând. Poet.

Speriat de propriile cuvinte, se corectă spunând:

— Aproape din prima mea zi aici, cu ...

Dar Atalia îl întrerupse:

— De-ajuns. Taci din gură. Oprește-te odată din vorbit.

Luă ceștile de cafea și le puse în chiuvetă, apoi ieși în tăcere din bucătărie, lăsând în urma ei un miros care, pe lângă parfumul de violete, conținea și o nuanță nouă, amețitoare. Shmuel rămase acolo singur încă vreun sfert de oră, febril și tulburat, fără să-și poată găsi liniștea. Ceea ce ți se pare că s-a întâmplat, își spuse, n-a fost decât în imaginația ta. N-ai făcut decât să visezi la asta. Nu s-a petrecut aievea. Își luă cârjele și ieși, mergând cu mare grijă înapoi în camera lui Shaltiel Abarbanel. Acolo rămase într-un picior, cu privirea ținută la harta țărilor Levantului. Apoi își lăsă privirea pe fața delicată și gânditoare a omului cu mustață din fotografie, care îi aducea puțin aminte de figura lui Albert Camus. În cele din urmă se duse la fereastră și trase perdelele, deschizând și oblonul, ca să vadă dacă se oprise ploaia. Se oprise, într-adevăr, dar un vânt puternic dinspre apus lovea geamul. De la fereastra aceea, spre vest, se întindea doar un câmp părăsit în bătaia vântului. Iată că vine și vremea să pleci de-aici. Știi că dictonul biblic „locul tău nu mai e aici" e valabil pentru toți locatarii acestei case, fie ei vii sau morți. Știi bine cum au sfârșit toți cei care au locuit în mansarda aceasta înaintea ta. Cu ce ești tu mai bun decât ei? Cum ai îndreptat tu lumea în toate zilele acestei ierni?

Deodată i se strânse inima, gândindu-se la Atalia, la singurătatea ei, la răceala permanentă care o învăluie, la cel pe care l-a iubit și care a fost ucis ca un miel pe povârnișul muntelui, singur în noapte, la copilul pe care nu-l va avea niciodată, la faptul că el nu a fost în stare să reînvie, măcar pentru câteva săptămâni, puțin din ce murise și rămăsese îngropat în ea.

La capătul câmpurilor goale se vedeau pe întuneric, ude și în descompunere, ruinele satului arăbesc părăsit Sheikh

Bader, peste care se ridicase cu zece ani în urmă un parc de distracții enorm. Construcția fusese abandonată, apoi reluată și din nou lăsată baltă pentru mult timp. Era o schelărie cenușie, neterminată, greoaie, din bucăți de ziduri și scări lăsate în bătaia ploii, și grinzi de beton înnegrite, din care ieșeau bare de fier ruginit, ca niște degete de mort.

47

Singur în hanul gol, puțin înainte de închidere, puțin înainte de sabat și de marea sărbătoare. În fața lui, un pahar de vin și o farfurie cu o mâncare din carne de oaie, dar el, deși nu mâncase și nu băuse nimic din seara precedentă, nu se atinge nici de carne, nici de vin, și nici de fructul opălat pe care tânăra aceea însărcinată îi pusese în față lui. Privește la ea și înțelege că fata aceea săracă, pipernicită și plină de vărsat, nu are pe nimeni pe lume, nici o rudă și nici o cunoștință, dar rămăsese probabil însărcinată într-una din nopțile de toamnă petrecute cu vreun călător care trăsese acolo sau poate pruncul era al hangiului. Peste câteva săptămâni, când vor începe durerile nașterii, va fi aruncată în [illegible] afară și nu va veni nimeni [illegible] Va naște în [illegible] va zbate singură în propriul [illegible], în cârpe [illegible] printre lilieci și păianjeni, ca un animal. Apoi, [illegible] răbda de foame, [illegible] îi va bolborosi, în [illegible] nu va putea întoarce la han, va ajunge o proscrisă, [illegible] milă. Cu trei ore în urmă, [illegible] și a fost [illegible] și milă, [illegible] Când îl [illegible] gător care [illegible] [illegible] [illegible]

percepea cu pielea, cu părul capului, cu plămânii și cu viscerele. Ca și cum strigătele continuau fără întrerupere acolo, pe locul crucificării, și numai el fugise în afara orașului, spre hanul acela uitat de lume.

Stătea încovoiat pe banca de lemn, cu spatele la perete, cu ochii închiși, tremurând tare, deși seara era caldă și umedă. Cățelul care se repezise la el pe drum stătea acum la picioarele lui, sub masă. Era slab, de un cafeniu pal, aproape fără blană, cu o rană deschisă și plină de puroi pe spate, câine părăsit, care se obișnuise zi de zi cu foamea, cu singurătatea și șuturile străinilor. Timp de șase ore nu se oprise răstignitul din strigăte și plâns. Pe măsură ce agonia se prelungea, plângea și urla și implora de durere, strigând-o tot timpul pe mama sa, fără oprire, cu voce subțire și stridentă, ca plânsul unui bebeluș rănit grav și părăsit pe câmp, unde se usucă de sete și i se scurge tot sângele, până la ultima picătură, sub soarele arzător. Era un plâns disperat, plâns care urca și cobora, și iar urca, înghețându-ți sângele în vine, mamă, mamă, urmat de un țipăt de durere ascuțit, și iar mamă. Și iar o lamentație copleșitoare, urmată de un urlet ascuțit, prelung, din ce în ce mai ascuțit, lamentație sfâșietoare.

Ceilalți doi răstigniți strigau doar din când în când. Unul dintre ei scotea niște gemete joase, ca din fundul viscerelor. Uneori gemeau amândoi de durere, strângând din dinți; cel din stânga scotea la fiecare jumătate de oră sau la o oră un fel de răget înfundat, lung, care nu scădea în intensitate, din adâncuri, răgetul unui animal în timp ce e ucis. Un nor negru de muște plutește deasupra celor trei crucificați, lipindu-li-se de piele și zbătându-se lacome în sângele care curge din rănile făcute de cuie.

Pe crengile copacilor din apropiere se adunaseră, așteptând nerăbdătoare, o mulțime de păsări de pradă negre, mari și mici, cu ciocurile arcuite și gâturile golașe, cu penele

înfoiate. Din când în când, una dintre ele scotea câte un țipăt gutural, ascuțit. Din când în când se năștea câte o ceartă zgomotoasă între ele, și începeau să se lovească furioase cu ciocurile unele pe altele, iar aerul fierbinte și uscat se umplea de smocuri de pene.

La miezul zilei, soarele se scurgea pe pământ ca plumbul topit, peste crucificați și peste mulțimea care privea. Cerul era apăsător și plin de praf, murdar, între cafeniu și cenușiu. Peste tot erau oameni, umăr lângă umăr, șold lângă șold. Cei adunați vorbeau fără întrerupere între ei, uneori ridicând vocea și țipând spre cei care stăteau mai departe. Unora le era milă de crucificați, altora le era milă doar de unul sau doi dintre ei, alții se bucurau răutăcioși. Rudele și prietenii muribunzilor stăteau înghesuite în grupuri mici, sprijinindu-se unii de alții, îmbrățișați, plângând, poate chiar sperând într-o minune. Din loc în loc se învârteau prin mulțime negustori ambulanți cu tăvi de metal, propunând în gura mare prăjituri, băuturi, smochine uscate, curmale, sucuri de fructe. Cei mai curioși se împinseseră cu forța în față, pentru a vedea mai bine și cât mai de-aproape rănile crucificaților, pentru a auzi urletele și gemetele, pentru a iscodi fețele transfigurate de durere și ochii care păreau că le ies din orbite, rănile deschise și zdrențele îmbibate de sânge. Mai erau și unii care, cu voce tare, îi comparau pe crucificați între ei. Dar erau alții care-i făceau loc cu coatele, îndepărtându-se, pentru că voiau mai degrabă destul și se grăbeau spre casele lor, să se pregătească pentru sărbătoarea ce se apropia. Mulți își aduseseră cu ei mâncare și băutură, și acum se înfruptau. Cei care reușiseră să se înghesuie până în primele rânduri se așezaseră comod pe pământ, cu poalele adunate, cu genunchii îndoiți, unii sprijinindu-se de umerii altora, stând de vorbă, sau amuzându-se, sau rontăind câte ceva din proviziile aduse, împărțindu-le pariind între ei, cât îi ținea gura care dintre cei [illegible]

da sufletul mai întâi. În mulțime mai erau și vreo patru, cinci guralivi, care nu se opreau din a-l batjocori pe crucificatul din mijloc, provocându-l – unde e taică-său, de ce nu vine să-l ajute și de ce, de fapt, nu se salvează singur, așa cum s-a salvase tot felul de oameni aflați la ananghie? De ce nu se dă jos de pe cruce?

Unii dintre curioși erau dezamăgiți sau obosiți deja, și începuseră să se împrăștie. Grupuri-grupuri se despărțeau de mulțime, pentru că văzuseră destul și nu se mai așteptau nici la o amnistie, nici la vreo minune, și nici la vreo schimbare surprinzătoare în starea celor trei răstigniți, torturați de chinurile agoniei. Bărbați și femei întorceau spatele șirului de cruci, coborau încet colina și se îndreptau spre casele lor. Orele treceau și, odată cu înserarea, începeau sabatul și sărbătoarea. Căldura dogoritoare stingea încet, încet curiozitatea și emoția. Toți – muribunzii de pe cele trei cruci, curioșii și soldații romani, ca și trimișii preoțimii –, toți erau scăldați într-o sudoare lipicioasă, amestecată cu norul de praf dens ce se ridica de sub picioarele mulțimii. Praful acela cenușiu umplea aerul fierbinte, îngreunând respirația și decolorând întreg peisajul. Transpirația curge mai ales de pe soldații romani, cu căștile lor sclipitoare de fier și cu armurile lor metalice. Doi preoți scunzi, cu trupuri late și îndesate, stăteau la o distanță de câțiva pași de mulțime și, din când în când, unul dintre ei se apleca, șoptind ceva la urechea celuilalt, care îi răspundea dând leneș din cap. Unul dintre ei trăgea din vreme-n vreme câte-un vânt.

Chiar la picioarele crucificatului din mijloc erau patru sau cinci femei îngrozite, acoperite cu mantii, care se strângeau una într-alta, umăr lângă umăr, aproape îmbrățișate, deși brațele le atârnau pe lângă trupuri. Din când în când, câte una dintre ele își punea brațul în jurul umerilor celei mai bătrâne, mângâindu-i obrajii și ștergându-i fruntea cu o

basma. Femeia mai în vârstă stătea ca împietrită, paralizată parcă; nu-şi dezlipea privirea de la cruce, dar ochii îi erau uscaţi. La răstimpuri mâna ei pipăia, fără să-şi dea seama, pe propriul corp, locurile în care erau bătute cuiele în carnea crucificatului. Tânăra plângea încontinuu – un plânset liniştit şi monoton. Plângea cu ochii deschişi, cu capul ridicat, ca şi cum faţa ei nu ştia că ochii îi erau în lacrimi. Buzele îi erau întredeschise, şi degetele mâinilor – împreunate. Nu-şi lua nici o clipă ochii larg deschişi de la omul răstignit. Ca şi cum ultima făr âmă din viaţa lui atârna numai de privirea ei nemişcată. Ca şi cum el şi-ar fi dat sufletul dacă şi-ar fi luat privirea de la el chiar şi pentru o clipă.

Bărbatul înalt care stătea acolo, puţin mai departe de mulţime, simţi dintr-odată cum se lasă dus spre femeile acelea, picioarele purtându-l parcă singure, dar se opri şi rămase nemişcat la marginea mulţimii, rezemat de scândurile rupte ale unei cruci vechi, abandonate acolo după una dintre crucificările anterioare. Minunea, omul acela nu avea nici o îndoială, urma să aibă loc acum. Chiar acum. Din clipă-n clipă. Uite, acum, acum, să-Ţi fie sfinţit numele, să coboare împărăţia Ta, care nu e din lumea asta.

În toate orele acelea zăpuşitoare, pe când sângele i se scurge din răni, se scurge aproape tot, crucificatul din mijloc o strigă pe mama sa. Poate o şi văzuse, cu ochii din ce în ce mai stinşi, stând încovoiată la picioarele lui, printre femeile înfăşurate în mantii, căutându-i ochii cu privirea. Sau poate ochii lui se închiseseră şi nu mai priveau decât înăuntru, neputând s-o mai vadă nici pe ea, nici pe celelalte femei, şi nici mulţimea. Nici o singură dată de-a lungul celor şapte ore nu-l strigase răstignitul pe tatăl său. Nu striga decât mamă, mamă, fără întrerupere. Ore întregi o strigă. Şi numai în cea de-a noua oră, în ultima clipă, chiar când îşi dădea sufletul, se răzgândi şi-l strigă deodată pe tatăl său. Dar nici în ultimul

strigăt nu-l numi pe tatăl său tată, ci bolborosi Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit. Iuda înțelese că, prin cuvintele acelea, viața lor, a amândurora, se sfârșise.

Ceilalți răstigniți, cel din dreapta și cel din stânga mortului, au mai agonizat pe crucile lor, sub soarele fierbinte, încă o oră sau chiar mai mult. Rănile făcute de cuie se acoperiseră de un nor de muște mari, verzui, care roiau zgomotoase. Cel din dreapta striga blesteme oribile, pe când o spumă albă bulbucea pe buzele lui muribunde. Cel din stânga continuă să scoată din când în când acel muget de durere slab și epuizat, oprindu-se doar pentru a începe din nou. Numai asupra celui din mijloc se pogorâse odihna cea dreaptă. Ochii i se închiseseră, capul chinuit îi căzuse pe piept, iar trupul slab îi era destins și micuț, ca un cadavru de adolescent.

Bărbatul nu aștepta să fie coborâți cei trei morți de pe cruce. Imediat după ce sufletul ultimului răstignit ieși cu o înjurătură, plecă de-acolo, înconjură zidurile orașului, fără să țină cont nici de oboseală, nici de foame, nici de sete, golit de gânduri și de doruri, golit de tot ce simțise vreodată. Mergea cu pași foarte ușori, de parcă i se luase în sfârșit de pe umeri o mare greutate. Un câine de un cafeniu deschis, aproape fără blană, cu picioarele strâmbe, cu o rană plină de puroi pe spate, se repezi la el pe drum și se învârti în jurul său, parcă implorând ceva. Bărbatul scoase din desagă o coajă de brânză, se aplecă și o puse în fața câinelui, care înghiți totul bucuros și lătră de două ori răgușit, urmându-l. Pașii rătăcitorului îl aduseră la un han vechi, pe drumul care ducea spre orașul lui, Cheriot. La intrarea în han, omul se aplecă din nou spre câine. Îl mângâie pe cap de două ori, șoptind: Du-te, câine, du-te, să nu crezi. Câinele plecă de-acolo și se îndepărtă cu capul plecat și coada între picioare, dar după câteva minute se răzgândi și intră aproape târându-se pe burtă, înaintând până sub masa bărbatului. Rămase acolo fără a scoate nici un

sunet, sprijinindu-şi cu grijă capul de sandaua prăfuită a binefăcătorului lui.

Eu l-am ucis. El nu voia să meargă la Ierusalim, şi eu l-am adus aici aproape împotriva voinţei lui. Mi-a luat multe săptămâni să-l conving. Era ros de îndoieli şi îngrijorare şi ne întreba tot timpul, pe mine şi pe ceilalţi ucenici, dacă într-adevăr el era omul? Îndoielile nu-i dădeau pace. Cerea mereu un semn de sus. Avea o nevoie acută de încă un semn. Încă un ultim semn. Iar eu, mai în vârstă decât el, şi mai calm decât el, şi cu mai multă experienţă, eu, cel de care se agăţa în momentele de îndoială, i-am repetat mereu: Tu eşti omul. Şi tu ştii că eşti acela. Şi noi toţi ştim că tu eşti acela. Şi îi spuneam dimineaţa şi seara, şi îi repetam iar în fiecare dimineaţă şi seară, că numai şi numai la Ierusalim – că trebuie să mergem la Ierusalim. Am minimalizat înadins importanţa minunilor făcute prin satele acelea, zvonurile despre ele amestecându-se cu zvonuri despre alţi făcători de minuni care umblau prin satele Galileii vindecând bolnavi doar printr-o atingere a mâinii. Zvonurile acelea au circulat timp de săptămâni printre dealurile Galileii până s-au stins şi au dispărut.

Dar el refuza să meargă la Ierusalim. La anul, spunea, poate la anul. A trebuit să-l târăsc cu forţa la Ierusalim pentru sărbătoarea Paştelui. Ne repeta fără încetare că, în Ierusalimul care-şi ucide profeţii, oamenii îşi vor bate joc de el. O dată sau de două ori a spus că la Ierusalim îl aşteaptă moartea. Se temea şi tremura vorbind de moarte, exact ca orice alt om, deşi în sufletul lui ştia foarte bine. Ştia tot ce-l aştepta. Şi cu toate astea, refuza să accepte ceea ce ştia dintotdeauna, şi se ruga zi de zi să fie lăsat, pentru tot restul zilelor lui, să rămână doar vindecătorul galileean care merge din sat în sat şi trezeşte inimile cu mesajul şi minunile lui.

Eu l-am ucis. Eu l-am adus, împotriva voinţei lui, la Ierusalim. E adevărat, el era dascălul, iar eu unul dintre învăţăceii

lui, și cu toate astea mă asculta. Așa cum nehotărâții și scepticii se lasă influențați întotdeauna de fermitatea celor hotărâți și lipsiți de îndoieli. Mă asculta adesea, deși aveam o metodă subtilă de a-l face să simtă de fiecare dată că hotărârea venea de la el, și nu de la mine. Și ceilalți discipoli ai lui, cei care îl urmau ca umbra sa, cei care îi sorbeau cuvintele, și ei depindeau de ceea ce spuneam eu, deși știam cum să-i conving că părerea mea nu era decât umbra modestă a părerilor lor. Banii mi-i încredințaseră mie pentru că eram cel mai în vârstă dintre ei, aveam cea mai multă experiență și știam să negociez, fiind cel mai tenace dintre ei, și pentru că recunoșteau faptul că străinii cei abili nu vor reuși niciodată să mă înșele sau să mă păcălească. Oriunde ne întâlneam cu reprezentanții autorităților, eu eram purtătorul de cuvânt. Ei erau țărani de pe malul Mării Galileii, iar eu coborâsem de la Ierusalim. Ei erau săraci lipiți pământului, vizionari cu vise mari, pe când eu lăsasem în urmă case, și pământuri, și vii, și un post important printre preoții din Cheriot. Eu eram Ierusalimul care coborâse la ei pentru a-i dojeni și pentru a da în vileag vicleșugurile lor, pentru a-i denunța pe hoți și falsificatori, și iată că exact ca Balaam, m-am trezit binecuvântându-i și alăturându-mă lor, purtând hainele lor roase, mâncând împreună cu ei din puținul pe care-l aveau, mergând desculț și cu picioarele pline de răni ca ei și crezând, ca ei, și chiar mai mult decât ei, că a fost descoperit salvatorul și că tânărul acela singuratic și interiorizat, rușinos și sărac, care auzea voci, care croia din inima lui pură alegorii minunate și făcea prorociri simple, ce curgeau din el ca apa curată de izvor, copleșind fiecare inimă, proroci de iubire, și compasiune, și renunțare, și bucurie, și credință, tânărul acela slab e singurul fiu al lui Dumnezeu, și el a venit la noi, în sfârșit, ca să mântuiască lumea; și iată că acum pășește aici printre noi, ca oricare dintre noi, dar fără a fi unul dintre noi, și niciodată nu va fi.

Tot timpul se temuse de Ierusalim, fiind reticent în privința lui: în privința Templului și a preoților, în privința fariseilor și a saducheilor, și în privința înțelepților, și a bogaților, și a autorităților. Era o frică țărănească pură, neliniștea unui adolescent timid, ros de teama de a nu-i fi dezvăluită fața, ca să nu fie luat în râs, de a nu fi dezgolit până la piele de privirile serioase ale înțelepților și ale celor cu trecere în țară: Ierusalimul văzuse deja zeci și sute ca el și îl privea doar pentru o clipă, cu un zâmbet amuzat pe buze, pentru ca în clipa următoare să dea din umeri și să-i întoarcă spatele.

Iar când am ajuns în Ierusalim, am pus la cale răstignirea aproape cu mâinile mele. Nu m-am lăsat. Eram ferm hotărât și plin de credința fierbinte că Apocalipsa e cât se poate de aproape. Nimănui în Ierusalim nu-i trecea prin minte să-l răstignească. Nimeni nu vedea nici un motiv s-o facă. Pentru ce? Țărani îmbătați de credință, care făceau prorociri și minuni în piață, se scurgeau înspre oraș aproape zilnic, din colțurile cele mai îndepărtate ale țării. În ochii preoțimii, tânărul galileean nu era decât încă un predicator bizar zdrențuit. În ochii romanilor nu era decât un cerșetor nebun, bolnav de credința în Dumnezeu, ca toți evreii. De patru ori m-am dus la Sanhedrin, în fața marelui preot și a conducerii preoțești, și le-am vorbit până ce i-am convins că profetul acesta e diferit de toți ceilalți, că Galileea toată e sub vraja lui, că văzusem cu ochii mei cum învia morții, și cum mergea pe ape, și alunga spiritele rele, și făcea din apă vin, și din pietre, pâine și pești. Și la romani m-am dus, la șefii armatei și ai ordinii publice, la consilierii guvernatorului, prezentându-mă în fața lor elocvent, convingător, reușind încet, încet să le sădesc bănuiala că bărbatul acela delicat e de fapt cauza răscoalei, sursa de inspirație a răzvrătiților împotriva puterii romane. Până ce i-am făcut să ia hotărârea, fără prea mare însuflețire, de a accepta propunerea mea. Nu pentru că

ar fi fost cu adevărat convinși că tânărul despre care vorbeam era mai periculos decât toți ceilalți, ci doar din indiferență: un răstignit în plus sau în minus. Eu am bătut fiecare cui în carnea lui. Eu am făcut să curgă fiecare picătură din sângele lui pur. El știuse de la început până unde merge puterea lui, dar eu n-am știut. Eu am crezut în el mult mai mult decât a crezut el însuși. Eu l-am împins să promită un nou cer și un nou pământ. O împărăție care nu e din lumea asta. Să promită mântuirea. Să promită nemurirea. Când, de fapt, el nu voia decât să continue să meargă pe pământ, să vindece bolnavi, să-i sature pe flămânzi și să semene în inimi semințele iubirii și ale milei. Nimic mai mult.

L-am iubit din toată inima și am avut în el o credință absolută. Nu era doar dragostea unui frate mai mare față de fratele mai mic și mai bun decât el, și nu doar dragostea unui bărbat mai în vârstă, și cu experiență, față de un tânăr vulnerabil, nu numai dragostea unui discipol față de un mare dascăl mai tânăr decât el, și nu numai iubirea credinciosului față de cel care face miracole. Nu, eu l-am iubit ca pe un Dumnezeu. Și, de fapt, l-am iubit mult mai mult decât l-am iubit pe Dumnezeu. Adevărul este că eu nu l-am iubit niciodată pe Dumnezeu. Ba chiar eram dezgustat de el: un Dumnezeu gelos, răzbunător și invidios, făcând ca păcatele străbunilor să fie plătite de urmașii lor, un Dumnezeu crud, și înverșunat, și acrit, și ranchiunos, și meschin, și vărsător de sânge. Pe când fiul era în ochii mei iubitor și milos, iertător și compătimitor, și chiar iscusit, ager la minte, bun la suflet și hazliu. În inima mea, el a moștenit locul lui Dumnezeu. El mi-a fost Dumnezeu. Am crezut că moartea nu-l va putea atinge. Am crezut că astăzi va avea loc la Ierusalim miracolul cel mai mare. Cel din urmă miracol, după care nu va mai exista moarte în lume. După care nu va mai fi nevoie de nici

un miracol. După care va urma Împărăția Cerului și iubirea va guverna lumea.

Farfuria cu carne pe care mi-a așezat-o în față femeia aceea însărcinată, cu obrazul ciupit de vărsat, am pus-o sub masă, pentru câine. Vinul l-am lăsat pe masă. M-am ridicat și am scos din buzunar teancul de bani și i-am îndesat cu un gest aproape grosolan în sânul fetei, fără nici un cuvânt. Am ieșit și am văzut că soarele începuse să apună. Lumina crudă se îmblânzea, cuprinsă parcă de îndoială. Colinele din apropiere mi se păreau pustii, iar drumul se continua și el pustiu și plin de praf, până la linia orizontului. Vocea lui îndurerată, ascuțită, voce de copil rănit, lăsat să moară singur, în chinuri, pe câmp, mamă, mamă, nu a încetat să-mi răsune în urechi nici cât am stat la han, și nici când am ieșit, pornind la drum. Mi-era dor de zâmbetul lui bun și de obiceiul lui de a se așeza tihnit la umbra unui sicomor sau a unei vițe-de-vie, vorbindu-ne uneori ca și cum cuvintele care-i ieșeau din gură îl uimeau și pe el însuși.

Drumul era mărginit de livezi de măslini, și smochini, și rodii. La orizont plutea un abur fin, peste piscurile munților din depărtare. În livezi era umbră și răcoare. Într-una dintre ele am văzut o fântână din piatră, cu o cumpănă de lemn deasupra ei. Am simțit dintr-odată o mare iubire pentru fântâna aceea. Speram că nu va înceta niciodată să-și ofere apa oricărui însetat. Am coborât pentru o clipă pe marginea drumului, m-am apropiat de fântână, am băut apă limpede din jgheab și am luat de pe cumpănă o bucată de sfoară, pe care mi-am înfășurat-o în jurul brațului. Și am mers înainte.

Dincolo de grădini și livezi, pe pantele dulci, se întindea, cât vedeai cu ochii, verdele ogoarelor de grâu și de orz. Ogoarele acelea mi se păreau întinse și părăsite. Atât de întinse și de părăsite, încât mă alinau puțin. Strigătul ascuțit care-mi răsunase în urechi toată ziua încetase. În aceeași clipă, am

avut o revelație simplă și am înțeles că totul, munții, apa, copacii, vântul, pământul, apusul soarelui, toate astea vor continua timp de multe generații, fără nici o schimbare. Toate cuvintele pe care le spunem vin și trec, însă toate acelea nu vor trece și nu se vor stinge, ci vor exista mereu. Și dacă va apărea cândva vreo schimbare, cu siguranță nu va fi decât una infimă. Eu l-am omorât. Eu l-am urcat pe cruce. Eu i-am bătut cuiele în carne. Eu i-am vărsat sângele. Acum câteva zile, în drumul nostru spre Ierusalim, coborând pe una dintre colinele acelea, i s-a făcut deodată foame. S-a oprit lângă un smochin, din cei cărora le cresc frunzele cu multe zile înainte de a da rod. Ne-am oprit și noi cu el. Căută prin frunziș, cu amândouă mâinile, un fruct bun de mâncat, dar negăsind nici unul, blestemă dintr-odată smochinul. Într-o clipă i s-au uscat și i-au căzut toate frunzele. N-au rămas decât trunchiul și crengile goale, moarte.

De ce l-a blestemat? Ce rău îi făcuse? De nimic nu putea fi acuzat smochinul acela. Nici un smochin nu face fructe, și nu poate să facă fructe înainte de Pesah. Dacă avea chef să mănânce smochine, cine-l împiedicase să facă una dintre minunile lui, să facă în așa fel încât smochinul să grăbească pârguirea fructelor pentru el, așa cum făcuse pâine din pietre și vin din apă? De ce-l blestemase? Cu ce păcătuise smochinul? Cum de uitase menirea lui și se umpluse de cruzime? Acolo, la picioarele smochinului aceluia, am deschis ochii larg ca să văd că, la urma urmei, el nu era decât carne și sânge, ca noi. Mai mare decât noi toți, mai minunat decât noi, cu mult mai profund decât noi toți, însă muritor. Pe loc ar fi trebuit să-l trag de haină, cu toată puterea, și să ne întoarcem din drum: În clipa asta facem cale-ntoarsă și mergem imediat înapoi în Galileea. Nu mergem la Ierusalim. Nu ai voie să mergi la Ierusalim. Te vor ucide la Ierusalim. Noi aparținem Galileii. Vom merge din nou din sat în sat, noaptea vom

dormi unde se va nimeri, tu te vei strădui să ușurezi suferința nenorociților și să propovăduiești iubirea și bunătatea, iar noi te vom urma până în ceasul cel din urmă.

Dar eu n-am luat în seamă blestemarea smochinului. M-am încăpățânat să-l duc la Ierusalim. Și acum s-a înserat, și am intrat în sabat și în sărbătoare. Nu și eu. Lumea e pustie. O ultimă sclipire slabă mângâie colinele, și lumina aceea nu e cu nimic diferită de cea de ieri și de alaltăieri. Și vântul care bate dinspre mare seamănă întru totul cu vântul de aseară. Lumea întreagă e pustie. Poate mai e încă timp să mă întorc la han, la servitoarea cea însărcinată și urâtă, cu fața ciupită de vărsat, s-o iau sub oblăduirea mea, să-i fiu tată copilului pe care-l poartă în pântece și să rămân cu ea și cu pruncul până la sfârșitul vieții. Să luăm și câinele rătăcitor. Dar hanul e încuiat și întunecat deja, și nu mai e acolo nici un suflet de om. Prima stea apare pe cerul care se întunecă, și îi spun în șoaptă: Stea, să nu crezi. Apoi, la o cotitură, mă așteaptă smochinul acela uscat. Stau și cercetez cu atenție creangă după creangă, și când o găsesc pe cea potrivită, leg sfoara de ea.

48

Uneori se întâlneau întâmplător în bucătărie, cum se întâmplă și-atunci. Ea pregătea o omletă cu branză, îi pătrundea pâine și îi punea pe masă câteva legume, un cuțit și o farfurie ca să facă salată. El tăia legumele, și din când în când se stropea pe pantaloni cu sucul de la roșii sau se tăia la vreun deget. Odată a trebuit să-l oprească în momentul în care se pregătea să adauge zahăr în loc de sare. Shmuel căuta un pretext, oricât de neînsemnat, care să-i amintească indirect ce se întâmplase între ei. Dar Atalia nu-i dădea atenție.

— Îți stă bine în dimineața asta în rochia verde. Și mărgelele. Și baticul.

— Mai bine te uiți la cămașa ta. Nu ți-ai încheiat doi nasturi.

— Cred că noi doi trebuie să stăm de vorbă.

— Dar nu vorbim?

— Și unde ne duce discuția asta despre mărgele și nasturi?

— Unde ar trebui să ne ducă? Numai să nu începi să-mi ții prelegeri. Păstrează-ți discursurile pentru Wald. Să vă țineți conferințe unul altuia. Așteaptă. Nu-mi spune nimic. Bătrânul tușește în somn. Iar tu, cu cârjele tale, cum ai să-i poți turna măcar un ceai?

— Știu. Nu sunt decât o povară. Mâine, poimâine vă las. Voi aranja ca cineva să vină să-mi ia lucrurile.

Atalia își puse ușor degetele pe ceafa lui, răspunzând că nu avea nici un motiv să se grăbească: peste două zile îi vor înlocui ghipsul cu un bandaj elastic, iar peste încă alte două nu va mai avea nevoie de cârje. Sau poate un timp se va folosi doar de o singură cârjă?

— Îmi aduc încă aminte, aproape pe de rost, anunțul pe care l-ai pus acum câteva luni în cantina din clădirea Kaplan, la Universitate. Anunțul care m-a adus aici. De ce nu pui din nou anunțul acela, iar eu am să eliberez mansarda pentru cel care va veni după mine?

— Cine va veni în locul tău nu va pune zahăr în salată. Ne-am obișnuit deja cu tine.

— Dar eu n-am să mă obișnuiesc niciodată cu tine, Atalia. Și nici n-am să uit.

— Am rugat-o pe Sara de Toledo ca în zilele următoare, atât timp cât ai piciorul în ghips, să vină la noi de două-trei ori după-amiaza și seara. Ea o să vă facă ceai și o să vă servească între șapte și opt grișul cu lapte. A fost de acord și să spele vasele în bucătărie, și să hrănească peștișorii din acvariu. Iar înainte de a pleca, va închide ea și obloanele, în fiecare zi. Tu precis ne vei uita în două-trei săptămâni. Toți uită. Orașul

e plin de fete. Ai să găsești altele. Tinere. Tu ești un copil delicat și generos. Fetelor le plac trăsăturile astea, pentru că sunt foarte greu de găsit la bărbați. Dar, între timp, singurul tău rol e să stai și să faci conversație cu Wald după-amiaza și seara. Străduiește-te să nu fii de acord cu el în nici o privință. Străduiește-te să provoci discuții în contradictoriu, ca să-l ții treaz și alert cel puțin câteva ore pe zi. Eu fac tot ce-mi stă în putere ca să nu se stingă. Trebuie să plec. Stai liniștit și termină de mâncat. N-ai de ce să te grăbești. Uite cum stai și mă privești și nu încetezi nici o clipă să-ți plângi de milă. Destul! Nu e decât foarte puțină milă în lume, și e păcat s-o risipești.

Tăcu, aruncându-i privirea ei pătrunzătoare, ca și cum l-ar fi evaluat din nou. Și deodată spuse râzând:

— Te vor iubi tot felul de femei, cu barba asta sălbatică și cârlionții imposibil de pieptănat, nici măcar cu grebla. Mereu zăpăcit și puțin înduioșător, și de fapt destul de drag. Nu vânezi. Nu te umfli în pene niciodată, nu ești obositor, nici tocmai îndrăgostit de propria persoană. Și mai ai ceva care-mi place destul de mult: totul îți stă mereu scris pe frunte. Copil fără secrete. Te agiți mereu de la o dragoste la alta, de fapt nu te agiți, ci aștepți cu ochii închiși să te găsească dragostea și să vină la tine și să te alinte, fără ca tu să catadicsești să te trezești din somn. Mi se pare un lucru destul de atrăgător. Tot Ierusalimul e plin acum de băieți cu voci guturale și cu brațe puternice, eroi în lupte, în Palmah sau în garnizoane, și care acum sunt la universitate, studiind ceva, combinând ceva, făcând câte o lucrare de cercetare, trecând de la o facultate la alta, sau ajungând chiar profesori. Și dacă nu sunt la universitate, sunt funcționari de stat, ocupați cu tot felul de sarcini secrete, călătorind în tot felul de misiuni misterioase, cu toții nerăbdători să-i povestească fiecare fetei, în mare taină, despre diverse probleme de stat secrete, [illegible] în

care ei dețin rolul eroului principal. Mai sunt și unii care îți sar pur și simplu în față pe stradă, ca și cum tocmai ar fi coborât din garnizoanele izolate, de pe vârfurile dealurilor. Ca și cum timp de zece ani n-ar fi văzut și n-ar fi atins o femeie. Îmi place că tu nu semeni deloc cu ei: puțin adormit și parcă puțin exilat. Lasă tacâmurile în chiuvetă, Sara de Toledo va veni astăzi și va face ordine în bucătărie.

La unsprezece și jumătate noaptea, după ce citise puțin, iar ochii i se închideau de oboseală, se acoperi repede cu plapuma, surprins s-o vadă venind desculță, fără să fi auzit ușa deschizându-se sau închizându-se. În lumina slabă a felinarului din stradă, strecurată prin fisurile oblonului, Atalia se îndreptă iar spre birou și întoarse poza tatălui cu fața în jos. Apoi, fără un cuvânt, trase plapuma de pe Shmuel și se așeză lângă el, culcându-se și mângâindu-i cu degetele pieptul păros, și pântecele, și coapsele, apucându-i cu mâna mădularul. Când el încercă să spună ceva, ea îi acoperi gura cu mâna. Apoi îi luă mâinile în mâinile ei, punându-i fiecare palmă pe câte un sân, și își apropie buzele nu de buzele lui, ci de frunte, trecându-i ușor cu limba peste față și peste orbitele ochilor închiși. Cu lentoare și blândețe, îl conducea pas cu pas, ca în somn. Însă în noaptea asta nu plecă, nu-l părăsi, ci rămase și-l îndrumă ca pe un oaspete într-o țară necunoscută, luându-i degetele între degete, pentru a le face cunoștință cu trupul ei, până când îl învață cum să-i întoarcă plăcerea. Rămase puțin întinsă lângă el, fără să se miște, respirând atât de ușor și regulat, încât lui Shmuel i se părea că adormise în patul lui. Dar ea șopti „Să nu dormi", și iar se urcă deasupra lui, de data aceasta făcând lucruri la care el doar visase, și acum teuși și el să-i bucure trupul. La unu dimineața plecă, răsfirându-i cârlionții și mângâindu-i o clipă buzele cu un deget moale, în timp ce-i șoptea: „Dintre toți, de tine am să-mi aduc probabil aminte", și apoi se duse să în-

toarcă fotografia tatălui, după care ieși cu pași ușori, în cămașa ei de noapte, închizând ușa în urma ei, fără nici un sunet.

A doua zi la opt și jumătate dimineața intră din nou în cameră. De data asta purta o fustă neagră și un pulover roșu, strâmt, cu guler înalt, peste care avea un lănțișor fin de argint. Îl ajută să se îmbrace, îl sprijini de umăr când porni șchiopătând spre toaletă și așteptă la ușă până termină să urineze, să se spele pe dinți, să-și ude barba și s-o dea cu pudră de talc. Când ieși, îl sărută pe gură în grabă, fără a pomeni nici un cuvânt despre noaptea trecută, și plecă lăsând în urma ei o boare ușoară de parfum fin de violete. El rămase acolo încă puțin, așteptând poate ca ea să se întoarcă și să-i dea vreo explicație. Îi părea rău, poate, că nu o sărutase în sfârșit pe șănțulețul adânc, amețitor, care-i cobora de sub nări spre buza superioară. În cele din urmă zâmbi preț de-o clipă, fără să-și dea seama că zâmbea. Și se îndreptă șchiopătând spre bibliotecă, pentru a-l aștepta pe bătrân, scoțând din buzunar inhalatorul și inspirând puternic și prelung, apoi își ținu respirația, păstrând substanța în plămâni, după care expiră lung. Între timp scoase de pe un raft *O mie și una de nopți*, tradusă în ebraică de Iosef Yoel Rivlin, din care citi vreo jumătate de oră, sau poate o oră. Compară în minte cartea aceasta cu Cântarea Cântărilor, și pe acestea două cu Heloise și Abélard, întrebându-se dacă va reuși într-o zi să-i scrie măcar o scrisoare frumoasă de dragoste. Lacrimile îl sugrumară.

Toată după-amiaza, Ghershom Wald a stat pe fotoliul lui de nuiele, cu mâinile sale dizgrațioase odihnindu-se pe brațele fotoliului ca două unelte învechite; mustața lui albă și deasă îi tremura uneori în lumina becului, ca și cum bătrânul conversa cu sine fără voce. Dar când vorbi, în vocea lui era, ca de obicei, o urmă de ironie zeflemitoare, părând că ar fi vrut să-și anuleze disprețuitor propriile vorbe, chiar în timp ce le pronunța:

— După părerea lui Yosef Klausner[1], Isus creștinul nu era deloc creștin, ci un evreu perfect. S-a născut evreu și a murit evreu, și niciodată nu a avut intenția să fondeze o nouă religie. Pavel, Saul din Tars, el e părintele religiei creștine. Isus nu dorise decât să trezească inimile, și să le purifice, și să-i convertească pe evreii corupți, pe saducheii și pe fariseii, pe vameși și pe prostituate, să-i readucă la izvoarele curate ale începuturilor. Iată, tu stai aici la mine de câteva săptămâni, zi de zi, spunându-mi o poveste cu „va urma", istorisindu-mi cum aproape în fiecare generație a apărut câte un evreu înțelept în propriii ochi și a început să dea în el cu pietre. De cele mai multe ori era un gest demn de condamnat, de om fricos, bârfe de tot soiul despre originea lui și condițiile în care s-a născut, precum și tot felul de critici meschine despre miracolele lui. Poate cândva te vei așeza și ne vei scrie despre evreii aceia abominabili, și vei da în vileag lipsa de valoare a gândirii lor. Poate vei adăuga și povestea lui Iuda Iscariotul, despre care s-au scurs o mulțime de gânduri mizerabile, ca și despre Isus. Deși fără el nu ar exista nici biserica, nici creștinismul. Cât despre ce se petrece între tine și ea, nu spun nimic. Acum îți acordă puțină bunăvoință. Să nu crezi. Sau crede. Cum vrei. Cei care au fost aici înaintea ta îi făceau ochi dulci, și ea accepta uneori situația, și poate chiar i-a acordat vreunuia din ei două-trei nopți înainte de a-l alunga de-aici. Acum a venit rândul tău. Adevărul e că sunt de fiecare dată la fel de uluit: relația dintre un bărbat și o femeie, dintre o femeie și un bărbat nu se poate măsura. Dar ce înțelege unul

1 Yosef Ghedalia Klausner (1874-1958) – prodigios istoric și critic literar israelian. În 1949, a participat în calitate de candidat al opoziției naționaliste la primele alegeri prezidențiale din Israel, pierzând în favoarea lui Chaim Weizmann. Este unul dintre fondatorii Universității Ebraice din Ierusalim, unde a și predat literatură ebraică și istorie. Este unchiul dinspre tată al scriitorului Amos Oz (n. red.).

ca mine în ceea ce privește vicisitudinile unei inimi de femeie. Uneori am impresia – dar nu. Nimic. Mai bine tac.

Două zile mai târziu, Atalia îl luă pe Shmuel cu taxiul la policlinică, unde i-au făcut o radiografie și i-au scos ghipsul, înlocuindu-l cu un bandaj elastic bine strâns. El încercă să facă haz de căzăturile lui, și chiar făcu un palid joc de cuvinte. Atalia îl întrerupse:

— Încetează odată. Nu-i de râs.

Shmuel încercă imediat să-i povestească istorioara despre Rotschild și cerșetorul, apoi cea despre Ben Gurion care-l întâlnește pe Stalin pe lumea cealaltă. Ea ascultă în tăcere. Dădu din cap de două ori. După care își puse degetele rece pe mâna lui, spunând cu cea mai calmă voce:

— Shmuel. Destul.

Și continuă:

— Aproape că ne-am obișnuit cu tine.

După o tăcere, adăugă:

— Dacă ți-e comod în camera aceea, din partea mea poți să mai rămâi acolo încă vreo câteva zile. Până ți se vindecă piciorul. Când vei vrea, lasă-mi un bilet pe masa din bucătărie și vin să te-ajut să-ți împachetezi lucrurile de sus și de jos. Camera lui Abarbanel se simte bine numai când e goală, ferecată și cufundată în întuneric. Cu poza lui vorbind la pereți zi și noapte, pe întuneric. Încă de când eram copil, camera asta mi se părea o chilie obscură de călugar. Sau o celulă de închisoare. Temniță subterană. Nu am avut nici frați, nici surori. Am să-ți povestesc ceva, deși nu ești obligat să asculți. Dar, în fond, ești aici numai ca să asculți. Ți se plătește un salariu pentru asta. Când aveam zece ani, mama ne-a părăsit și a plecat la Alexandria după un negustor grec care venea adesea acasă la Abarbanel și căruia îi plăceau recite poezii în cinci sau șase limbi. Nu o dată a rămas să doarmă sus, în mansardă. Am fost întotdeauna convins

grecul acela, care era un om nu tocmai tânăr, era interesat doar de Abarbanel și ne ignora complet pe mama și pe mine. Deși era politicos, îi săruta întotdeauna mâna, îi aducea uneori câte o sticluță de parfum, mie îmi aducea păpuși din bachelită, cu rochii de dantelă, cu un mic buton pe burtă, pe care dacă-l apăsai puteau chiar să și plângă. Sau să râdă. Dar aproape niciodată nu stătea de vorbă cu mama, și nici cu mine. Numai cu Abarbanel stătea de vorbă ore întregi. Uneori se certau aproape în șoaptă. Uneori stăteau în camera asta, fumând până noaptea târziu, citind poezii și vorbind între ei în grecește. Numai când intra în bucătărie să mai ceară cafea, grecul rămânea câteva minute șușotind cu mama, în franceză. Uneori o făcea să izbucnească în râs. Îi plăcea să râdă, și asta mă mira, pentru că la noi râsul era un oaspete foarte rar. Într-o seară, stând în ușa bucătăriei, am văzut-o punându-și mâna ca din întâmplare pe umărul lui. Iarna venea cu câte o sticlă de vin. Până când odată, în timp ce Abarbanel era la Beirut, iar eu în excursie cu școala, s-a trezit într-o dimineață devreme, și-a împachetat lucrurile într-o valiză și o geantă și a plecat la Alexandria, în căutarea grecului. Care nu era un bărbat frumos, dar ochii lui aruncau uneori scântei de râset și zeflemea. A lăsat în bucătărie o scrisoare, spunând că nu avea încotro, nu are de ales, nimeni nu poate alege, pentru că suntem cu toții conduși de forțe care fac din noi ce vor. Mai erau în scrisoarea ei referiri la tot felul de sentimente de care nu-mi amintesc, și nici nu vreau să-mi amintesc. După plecarea ei, Abarbanel și-a făcut din camera asta sala lui de pedepse. Mă chema și mă așeza nu lângă el, ci în fața lui, dincolo de birou, numai ca să-mi țină discursuri. Nu mi-a pus niciodată nici o întrebare. Nici un fel de întrebare. Nici măcar una singură. Niciodată. Nici despre lecțiile de la școală, nici despre prieteni sau prietene, nu unde am dispărut ieri, nu dacă am nevoie de ceva, nu dacă

mi-e dor, nu cum am dormit noaptea, nu dacă e greu să fii o fetiță fără mamă. Dacă îi ceream bani, îmi dădea imediat, fără să pună întrebări. Dar niciodată nu m-a luat la întâlnirile lui. Nu m-a invitat la film sau la cafenea. Nu mi-a spus niciodată povești. Nu mergea cu mine la cumpărături. Dacă mă duceam în oraș și-mi cumpăram vreo haină nouă, nu observa niciodată. Dacă venea vreo prietenă la mine, se închidea în camera lui. Dacă mă îmbolnăveam, chema un doctor, sau pe Sara de Toledo, să mă ajute la treburile casei. Odată am plecat și eu de-acasă, fără să-i spun un cuvânt. N-am lăsat nici un bilet. Am dormit vreo cinci sau șase nopți la o prietenă. Când m-am întors, a întrebat calm, cred că și fără să se uite la mine: Ce faci? Nu te-am văzut ieri. Pe unde mi-ai umblat? Altă dată i-am amintit că în lunea următoare aveam să împlinesc cincisprezece ani. A început să caute pe rafturile cu cărți. A stat acolo câteva minute, cu spatele la mine, căutând. În cele din urmă a scos o carte, pe care mi-a dat-o cadou, traduceri alese din poezia Orientului, și mi-a scris o dedicație: „Pentru Atalia cea dragă, cu speranța că această carte îți va arăta în sfârșit unde trăim". Și m-a pus să stau pe canapea, în fața lui, care stătea așezat pe scaun, așa încât să fim separați de birou, și mi-a ținut un lung discurs despre epoca de aur în care au trăit cândva evreii și musulmanii. Nu i-am spus nimic altceva în afară de mulțumesc. Am luat cartea și m-am dus în camera mea, închizând ușa după mine. Dar de ce ți-am spus dintr-odată poveștile despre Abarbanel? Peste câteva zile, ne părăsești și tu. Camera asta va rămâne din nou încuiată și cu obloanele trase. Acestei camere i se potrivește să stea mereu încuiată. Nu are nevoie de nimeni. Mi se pare că nici tu nu-ți iubești părinții. Și tu ești un fel de detectiv particular. Și nici tu nu mă mai întrebi aproape niciodată nimic.

49

După câteva zile, Shmuel nu a mai avut nevoie de cârje, ajutându-se uneori doar de bastonul cu cap de vulpe pe care-l găsise sub patul din mansardă când venise acolo. Era din nou în stare să-i servească ceaiul lui Ghershom Wald, să hrănească peștișorii, să aprindă lumina când se însera și să spele ceștile în bucătărie. Se părea că totul revenise la normal, dar tânărul știa că zilele lui în casa aceea erau numărate.

Oare îi făcuse și pe cei dinainte să coboare din mansardă, deschizând de dragul lor camera încuiată a tatălui ei pentru două-trei nopți, înainte de a-i da afară? Oare și pentru ei întorsese fotografia tatălui sau o sufocase cu perna? Nu avea curajul să întrebe, și Atalia nu vorbea. Dar se uita uneori la el cu o simpatie amuzată și îi zâmbea spunând parcă: Să nu-ți pară rău.

Dacă se întâlneau în bucătărie sau pe hol, îl întreba ce-i face piciorul. El îi răspundea că era aproape vindecat. Piciorul rănit, gândea el, îi oferea încă un scurt răgaz, câteva zile, cel mult o săptămână. Nici un cuvânt despre posibilitatea de a se întoarce în mansardă. Cu toate că putea să urce șchiopătând, dacă i-ar fi spus că a venit timpul să elibereze camera lui Shaltiel Abarbanel și să se întoarcă în mansardă. Dar nu a spus.

Aproape toată dimineața stătea singur la masa din bucătărie, mâncând câte o felie de pâine cu gem și desenând cu degetul linii abstracte pe mușamaua imprimată cu flori albastre, delicate. Shmuel nu știa cum se numeau florile acelea. Îi păru dintr-odată rău că nu se gândise niciodată să-i aducă un buchet de flori. Sau un parfum. Sau o eșarfă. Sau cercei fini. I-ar fi putut face o surpriză o dată sau de două ori. Să-i cumpere o carte de poezie. Să-i facă un compliment în legătură cu vreuna dintre rochiile ei. Nu va mai îndoi

pentru ea bărcuțe din hârtie și nu i le va mai trimite pe mușama, la micul dejun. Nu va mai rătăci în urma ei noaptea, prin labirintul aleilor Ierusalimului, după pisici flămânde.

O dimineață întreagă a stat la *secrétaire*-ul lui Shaltiel Abarbanel, scriindu-le o scrisoare lungă Yardenei și lui Nesher Sharshevski. Îi venise ideea să le povestească ce i se întâmplase aici și poate să se laude printr-o aluzie la povestea dintre el și Atalia. Dar la mijlocul scrisorii înțelese deodată că nu avea rost. Își aminti că promisese în scris să nu povestească nimănui despre ce se petrecea în casa aceea. Rupse scrisoarea în bucățele mici, le aruncă în vasul de toaletă și trase apa, luând hotărârea să le scrie, în loc, scrisori părinților și surorii lui. În timp ce stătea și se întreba ce să le spună, îl cuprinse oboseala și porni șchiopătând spre bucătărie, unde spera s-o întâlnească din întâmplare pe Atalia. Dar femeia nu veni. Poate că plecase la lucru. Poate stătea singură în camera ei, citind sau ascultând muzică în surdină. Își pregăti două felii groase de pâine neagră cu brânză și le mâncă una după alta cu mușcături mari, apoi bău cafea neagră.

Mai rămase un timp în bucătărie, adunând de pe mușama firimitură după firimitură, din care frământă un cocoloș turtit, pe care-l aruncă la gunoi, și luă hotărârea să nu dea jos fotografiile de pe pereții mansardei, înfățișând figurile conducătorilor Revoluției din Cuba. Le va lăsa pentru cel care va veni după el. Și va lăsa și reproducerea după imaginea Madonei îmbrățișându-și fiul răstignit, pentru că picătura aceea i se părea deodată prea dulceagă și impregnată cu o mulțime de figuri de îngerași rotofei plutind [illegible]. Ca și cum durerea ar fi fost iertată.

Încă nu știa unde se va duce de aici, dar simțea că ideile lui de om tânăr se împuținau, așa cum se [illegible] în Cercul Renașterii Socialiste, și la fel cum se [illegible] tea lui despre Isus, pe care nu știa cum să [illegible] pentru

că povestea antică despre Mântuitor și evrei nu luase încă sfârșit, și nici nu se va sfârși curând. Povestea asta nu are sfârșit. În sinea lui știa acum că totul e inutil și nu are – și nici nu a avut – nici un rost. I se trezise dorința de a ieși din casa aceasta cavernoasă, de a pleca în locuri deschise, în munți sau în deșert, sau poate pe mare.

Odată, pe seară, își îmbrăcă paltonul lui studențesc, îl încheie, ridicându-i gulerul, își puse șapca peste cârlionții care crescuseră și mai sălbatic și care-i acopereau acum reverul paltonului, luă bastonul cu cap de vulpe și ieși șchiopătând pe alee. Becul palid, datând din perioada Mandatului Britanic, se aprinsese deja și împrăștia sub el o lumină slabă și multe umbre îngrămădite. Nu era nici țipenie afară, dar la ferestre se vedeau lumini palide, iar la capătul aleii, spre vest, se stingeau încet rămășițele apusului, pete pâlpâitoare de vin care se scursese purpuriu ca sângele peste o pânză de lumină roșiatică. Shmuel se plimbă puțin pe alee, străduindu-se să descifreze la lumina slabă a becului numele locatarilor scrise la intrările caselor vecine. Până când descoperi pe o plăcuță de porțelan numele lui Avram și Sara de Toledo, cu litere negre pe un fundal bleu. Ezită puțin înainte de a bate la ușă. Pe Sara de Toledo o cunoscuse în timpul scurtelor ei vizite, dar nu schimbaseră niciodată mai mult de câteva replici politicoase. Soțul, un bărbat scund, gras și îndesat, cu un cap pătrat, semănând cu o nicovală de fierar, întredeschise ușa privindu-l bănuitor pe cel care stătea în fața lui. Shmuel se prezentă și ceru, ezitând, să schimbe doar câteva cuvinte cu doamna de Toledo, dacă era posibil.

Avram de Toledo nu răspunse. Închise ușa și păru că șușotește cu cineva din casă pentru câteva clipe. Apoi se întoarse crăpând ușa și-l rugă să aștepte încă puțin. Și iarăși întoarse capul, consultându-se cu cineva a cărui voce nu putea fi auzită. Într-un târziu spuse:

— Intră. Atenție la treaptă.

Și întrebă cu o voce răgușită:

— Vrei să bei ceva?

După care adăugă:

— Sara vine imediat.

Îl invită pe Shmuel să se așeze pe un scaun căpușit cu două perne vechi de culoare grena, se scuză și ieși din cameră, dar tânărul nostru avea impresia că rămăsese în picioare undeva în apropiere, pe hol, continuând să-l supravegheze din umbră.

Camera era luminată slab de o lustră ce cobora din tavan, cu două becuri galbene. Un al treilea bec era ars. În afară de scaunul pe care stătea, în cameră se mai aflau încă două scaune vechi, diferite unul de altul, și diferite de cel pe care ședea el, o canapea joasă decolorată, o sobă cu petrol, un șifonier greoi, cu picioare răsucite, o masă neagră și un raft negru, legat cu două frânghii de două cuie bătute în perete. Pe raft erau aliniate vreo zece sau douăzeci de cărți religioase pe spatele cărora se vedeau sclipind litere aurite. Și vaza mare turcoaz din mijlocul mesei avea modele aurite, iar de o parte și de alta, două urechi mari. Colțul camerei era ocupat de un scrin mare din lemn, închis la culoare, nelustruit, care era plin, probabil, cu lenjerie de pat sau haine și alte lucruri care nu aveau loc în șifonier. Pe scrin era un mileu brodat în cinci sau șase culori.

După vreo zece minute intră Sara de Toledo, într-un capot larg, cu un șal de culoare închisă ce-i acoperea capul și umerii și încălțată cu papuci. Nu se așeză pe scaun, ci rămase în picioare, în umbra dintre hol și cameră, sprijinită cu spatele de perete, și se grăbi să-l întrebe pe Shmuel: Doamne ferește, se întâmplase ceva rău? Shmuel răspunse că nu se întâmplase nimic, totul era bine, își cerea scuze că deranjează la o astfel de oră, cere voie doar să-i pună o întrebare.

doamnei de Toledo: Îl cunoscuse pe proprietarul dinainte, domnul Abarbanel? Și ce fel de om fusese?

Sara de Toledo rămase tăcută. Dădu din cap de câteva ori, încet, ca și cum ar fi căzut de acord cu ea însăși sau ca și cum ar fi deplâns un fapt care avusese loc și nu mai putea fi reparat.

— Îi iubea pe arabi, spuse în cele din urmă cu durere, pe noi nu ne iubea. Poate că arabii îl plăteau.

După încă o tăcere scurtă adăugă:

— Nu a iubit pe nimeni. Nici pe arabi nu-i iubea. Când au fugit toți arabii, sau când noi i-am ajutat să fugă, el a rămas acasă. Nu s-a dus cu ei. N-a iubit pe nimeni. Mai rămâi? Vrei o cafea?

Shmuel refuză mulțumind, se ridică și se îndreptă spre ușă. Sara de Toledo spuse:

— Mâine la prânz am să vin la voi cu mâncarea. Cum se face că aproape niciodată nu vine nimeni la domnul Wald? Cum e posibil? N-are rude? Prieteni? Elevi? El e, de fapt, un om foarte bun. Om cu educație. Cultivat. Fiul lui a murit în război, săracu', fiu unic, și nu mai are pe nimeni în afară de tânăra aceea care nu mai e așa de tânără, fiica domnului Abarbanel. Ea a fost nevasta fiului, dar numai pentru un an de zile. Poate un an și jumătate. Nici ea nu mai are pe nimeni. Tu ești student?

Shmuel îi explică pe scurt cum a fost cândva student, dar acum, în curând, are de gând să înceapă să-și caute de lucru. Înainte de a ieși pe ușă, a mai spus:

— Mulțumesc. Scuzați. Îmi pare rău.

Bărbatul pitic și turtit își făcu apariția în viteză din întunericul holului și-l conduse pe Shmuel la ușă.

— Nevastă-mea vrea să întrerupă la voi. Nu mai e așa de tânără. Și casa voastră, cred că aduce poate nenoroc.

Shmuel mai rămase un sfert de oră singur sub felinar. Așteptând. Pe cine, nu știa. Se gândea că faptul că stă și

așteaptă nu are nimic special, majoritatea oamenilor trăiesc de la o zi la alta, așteptând tot timpul, fără a ști ce și pe cine așteaptă. Cu gândul acesta se întoarse acasă șchiopătând și se grăbi spre bibliotecă, unde îl întrebă pe bătrân dacă avea nevoie de ceva, poate de un ceai sau un biscuit, sau poate să-i curețe o portocală.

Ghershom Wald spuse:

— Ea are un radio mic în camera ei. În nopțile în care nu iese, ascultă muzică. Sau trece de la un post la altul, ascultând emisiuni transmise de stațiile arăbești. Tatăl ei a învățat-o puțină arabă, dar probabil că nu i-a moștenit și visele despre frăția arabo-evreiască. Numai furia lui a moștenit... Furia și afrontul. Poate că are alte visuri. Poate știi tu. În ultimii ani, când stătea închis în casă, aproape încetase să mai vorbească despre idealul frăției dintre cele două popoare. Odată mi-a povestit că, tânăr fiind, fusese foarte convins, ca noi toți, că evreii se vor stabili în Eretz Israel fără a dezmoșteni pe nimeni și fără a nedreptăți pe nimeni. Da. În anii '20 începuse să aibă îndoieli, iar în anii '30 înțelesese că cele două popoare înaintează cu rapiditate pe o pantă care îi duce obligatoriu la înfruntare, la un război sângeros din care nu va supraviețui decât unul singur. Cei învinși nu vor putea rămâne aici. Dar nu s-a despărțit prea curând de ideile din tinerețe. Destul de mulți ani și-a ținut în frâu îndoielile și a fost în consens cu ceilalți, spunând mai mult sau mai puțin numai ceea ce așteptau cu toții să spună un reprezentant al nobilimii sefarde din Ierusalim în cadrul instituțiilor mișcării sioniste. Din când în când, propunea un dialog cu poporul vecin. Din când în când, avertiza împotriva folosirii violenței. Însă vorbele acelea nu atrageau atenția nimănui. Ceilalți primeau cu indiferența, sau chiar cu anumite semne de plictiseală, faptul că Shaltiel Abarbanel avea din

când în când câte o reacție emoțională – sensibilitate sefardă, probabil – față de dificultățile pe care le ridicau complicațiile problemei arabe. În concepții, se îndepărtase de toți tovarășii lui. Încă mai credea că evreii aspirau, pe bună dreptate, să-și găsească locul aici, dar ajunsese la concluzia că acest loc trebuie să fie comun evreilor și arabilor. Numai în anii '40 a început să se pronunțe făţiș împotrivă, în timpul ședințelor conducerii Sohnutului și ale Comitetului Executiv Sionist. În '47, când s-a ridicat să-și exprime părerea – pe care nimeni nu o împărtășea – împotriva programului de împărțire propus de Organizația Națiunilor Unite și împotriva declarării independenței Israelului, câțiva oameni începură să-l socotească trădător. Au crezut că înnebunise. În cele din urmă i-au dat 24 de ore pentru a alege între demisie și îndepărtarea din funcție. După demisie, nu s-a mai pronunțat deloc. Nu a rostit public nici un cuvânt. S-a cuibărit în jignire ca într-un giulgiu. A înțeles că nimeni nu-l ascultă. În ajunul înființării statului, ca și în timpul Războiului de Independență, oricum nu avea nici o șansă ca cineva să dea atenție unor idei ca ale lui. Înțeleseserăm cu toții atunci că războiul care se apropia va fi de data aceasta un război pe viață și pe moarte și, dacă vom fi învinși, nici unul dintre noi nu va rămâne în viață. Pe 2 aprilie a fost ucis Micha, unicul meu fiu. Unicul meu fiu a fost ucis. Micha. Sunt mai bine de zece ani de când stau treaz noaptea. Noapte de noapte vin și mi-l omoară acolo, între stânci, pe povârnișul cu păduricea aceea de pini. Și de atunci, toți trei ne-am închis aici, în cavoul ăsta, și de atunci am rămas așa, închiși. În lunile asediului iordanian asupra Ierusalimului, am fost apărați de zidurile ăstea groase de piatră, de gloanțe și bombe. Atalia era singura care ieșea uneori, ca să stea la rând la căruța cu petrol și la cea cu gheață, așteptând cu cartela în mână și la cozile lungi la produse alimen-

rare. După ce războiul s-a terminat, el a rămas închis în casă, a rupt și ultimele legături cu lumea din afară, la serisori a încetat să mai răspundă, chiar și la telefon refuza să raspundă, citind toată dimineața ziare în camera lui, și doar față de mine sau de fiica lui își exprima, arareori, durerea nesfârșită provocată de înființarea acestui nou stat, care după părerea lui era dominat de un ritual militar, îmbătat de victorie și ros de o bucurie naționalistă goală de sens. I se părea că Ben Gurion suferă de un sindrom mesianic, iar foștii lui tovarăși nu erau decât un popor de debili și slujitori care duc tava. Ore în șir se încuia în cameră și scria. Ce scria acolo, nu știu. Nimic n-a lăsat în urma lui, în afară de mireasma dezamăgirii și tristețea care umple casa asta până în ziua de astăzi. Mireasmă care e probabil chiar fantoma lui, care nu vrea sa părăsească încăperile acestea. În curând pleci și tu, și voi rămâne aici cu ea. Își va găsi un alt tânăr bizar, care va accepta să te înlocuiască. Întotdeauna găsește pe cineva, întotdeauna îl amețește, uneori îi acceptă avansurile pentru o clipă, după care îl trimite acasă. Noaptea primește uneori oaspeți, care pleacă tot noaptea. Îi aud, dar nu-i văd. Vin și pleacă. De ce? N-aș putea spune. Poate că încă n-a găsit ceea ce caută. Și poate că nici nu caută, ci doar zboară din floare-n floare, ca un colibri. Sau poate dimpotrivă. Poartă un doliu neîntrerupt, chiar și când își găsește un partener pentru o noapte sau două. Cine știe. De mii de ani ne-am obișnuit să credem că femeia e, prin natura ei, complet diferită de noi, în toate, în mod absolut. Poate că am exagerat cu asta? Nu? Tu ai să pleci pe drumul tău și probabil că ai să-mi lipsești puțin uneori, mai ales în orele după-amiezii, când lumina scade brusc și seara își pătrunde în oase. Eu trăiesc de la o despărțire la alta.

50

La începutul lunii martie au încetat ploile de iarnă. Aerul era cald, uscat și sticlos, iar dimineața cerul era senin, și un albastru sclipitor se întindea deasupra orașului, a munților și a văilor. Chiparoșii și zidurile de piatră de pe aleea Rav Elbaz erau curate şi păreau iluminate cumva din interior de o strălucire clară și precisă. Parcă fuseseră create chiar în dimineața aceea. Un titlu din ziar informa despre un cutremur puternic ce avusese loc în Maroc, în orașul Agadir, în urma căruia muriseră mii de oameni. Ghershom Wald spuse: Viața e o umbră trecătoare. Și moartea e o umbră trecătoare. Doar durerea nu trece. Continuă să persiste. La nesfârșit.

La capătul străzii șerpuiește uedul pe fundul căruia încă se mai văd câteva gropi în care se aduna apa de ploaie. La capătul lui se întindeau câmpii și coline goale, pe care din loc în loc se încăpățâna să crească un măslin singuratic. De departe, măslinii păreau că părăsiseră lumea vegetală cu multă vreme în urmă, ca să se alăture lumii neînsuflețite. Câmpurile și colinele se acoperiseră de o pătură verde-închis, pătată din loc în loc de florile răsărite în urma ploii, ciclame, anemone şi maci. În depărtare se vedeau ruinele satului arăbesc părăsit, Sheikh Bader. Deasupra ruinelor se ridica mândră, ca un dragon antic, umbra greoaie a unei clădiri enorme, părăsite în mijlocul lucrărilor de construcție, și printre pereții ei înălțați pe jumătate se iteau degete subțiri și răsucite de fier ruginit.

Uneori, pe seară, se întorceau nori negri, joși și apăsători deasupra Ierusalimului, ca și cum iarna se răzgândise și venise să se instaleze iar peste oraș, dar până dimineața norii se împrăștiau, și azuriul limpede stăpânea din nou peste toate turnurile și cupolele, minaretele și zidurile, străduțele întortocheate, porțile de fier, treptele de piatră și gropile cu apă. Ploile se îndepărtau de Ierusalim, lăsând în urmă doar bălți,

din loc în loc. Geamgiul, tapiserul, negustătorul de *alte zachen*[1] treceau din nou de la o stradă la alta, anunțându-și prezența cu voci răgușite. Ca și cum ar fi fost trimiși toți trei să prevină orașul de amenințarea vreunei epidemii sau a unui incendiu. La ferestre și pe balustradele teraselor ardeau mușcatele. Coroanele copacilor se umpleau de țipetele păsărelelor, ce păreau să fi primit o veste senzațională, pe care aveau sarcina s-o transmită în tot orașul.

Într-o dimineață, Atalia intră fără să bată la ușă în camera sumbră a tatălui ei. Îi adusese lui Shmuel un rucsac militar vechi, kaki și decolorat; îl puse pe patul lui. Shmuel presupuse că rucsacul acela îi aparținuse cândva lui Micha. Pe urmă își aminti deodată că era de fapt al lui, rucsacul în care își adusese puținele lucruri personale și cele câteva cărți, când ajunsese acolo, la începutul iernii.

Atalia spuse:

— Piciorul tău e aproape vindecat.

Nu era o întrebare, ci un verdict. Și adăugă:

— Am venit să te ajut. Nu vei reuși să împachetezi totul singur.

Apoi urcă și coborî de două ori din mansardă, aducându-i hainele și cărțile, deși piciorul lui era aproape sănătos, și Shmuel ar fi putut să-și coboare singur lucrurile. Întrebând-o de ce lua asupra ei ceea ce putea face singur, femeia răspunse:

— Am vrut să te mai odihnești puțin.

Shmuel zise:

— Au trecut mai bine de trei luni de când mă odihnesc aici fără întrerupere.

La care ea replică:

— Dacă mai rămâi, ai să te fosilizezi complet. Ca mine. O să crească isop pe tine. Și-așa ai îmbătrânit aici.

1 Vechituri (în idiș, în original) (n. red.)

Și adăugă:

— Trei luni sunt de-ajuns. Trebuie să trăiești printre tineri, băieți și fete, studenți, vin, petreceri, distracții. Ce s-a întâmplat aici a fost doar o pauză de care aveai probabil nevoie, dar numai pe timpul iernii. Și iarna a trecut. Ursul trebuie să se trezească.

— Ursul nu va uita mierea.

— Lumea e plină de miere. Și te așteaptă.

Vru să întindă mâinile și s-o îmbrățișeze, să o strângă în brațe și să mai simtă o dată, ultima dată, sânii ei striviți de pieptul lui. Dar o voce interioară îi aminti că el era oaspetele, iar ea, gazda lui. Așa că se abținu, înghițindu-și lacrimile care-l sufocau și aproape îi jucau în ochi. Cu toate acestea, fără a fi vorba de o contradicție, simțea și o bucurie vagă că pleca de acolo în curând.

Hainele, cărțile, obiectele de toaletă se adunaseră în dezordine pe canapea. Și paltonul și șapca erau acolo, și câteva caiete, și câteva cutii de carton. Atalia se aplecă pentru a-l ajuta să pună totul în rucsac. Deodată se întoarse spre etajera cu cărți a tatălui ei și luă o vază fină, albastră, din sticlă de Hebron, care era poate un cadou primit de la prietenii arabi ai lui Abarbanel, o împachetă cu mișcări iuți în câteva foi de ziar și o puse printre hainele și lenjeria din rucsac, spunând:

— Un mic cadou. De la mine. Pentru drum. Oricum ai s-o spargi. Sau ai s-o pierzi. Sau ai să și uiți de la cine e.

Și continuă să pună înăuntru haine, și hârtii, și mașina de scris. Dar dintr-odată se ridică anunțând:

— Pauză. Hai în bucătărie. Acum vom sta zece minute împreună și vom bea o cafea. Eu voi ședea la masă, iar tu mă vei servi. Vei putea chiar să-mi mai faci o bărcuță de hârtie. E singurul lucru din lume la care nu ai concurent: construirea bărcuțelor de hârtie. Poți să-ți pregătești și câteva felii de pâine cu gem sau cu brânză, ca să nu pleci flămând de la mine.

Shmuel murmură:

— Plec de la tine şi mai flămând decât am venit.

Atalia preferă să nu ia în seamă aluzia. Spuse:

— Mi se pare că ai reuşit totuşi să scrii câte ceva în lunile astea. În afară de mine, toată lumea de aici stă şi scrie cât e ziua de lungă. Nu se mai opresc din scris. E ceva în zidurile astea. Sau în fisurile podelei.

— Aş fi dat orice să pot citi ceea ce a scris tatăl tău.

— Nu ne-a lăsat nimic. La sfârşit, a avut grijă să distrugă fiecare bucăţică de hârtie. Ca şi cum şi-ar fi şters toată viaţa.

— Ai să vezi că într-o bună zi se va scrie despre el. Oamenii vor cerceta. Cineva îşi va aduce aminte de el, poate peste doar câţiva ani, sunt sigur că cineva se va duce să scotocească prin arhive şi va da la iveală povestea lui.

— Dar n-a fost nici o poveste. N-a făcut nimic. A vorbit puţin de câteva ori, şi pentru că a vorbit l-au dat afară, el s-a simţit jignit, s-a închis în casă de atunci şi a tăcut pentru totdeauna. Asta-i tot. N-a fost nici o poveste.

Shmuel spuse:

— Nu pot să respir. Scuză-mă. Cred că am nevoie de inhalator. Dar nu mai ştiu unde e. Poate că l-am împachetat deja?

Atalia se ridică, ieşi din bucătărie şi după vreo două-trei minute se întoarse şi-i dădu inhalatorul, spunând cu vocea ei liniştită:

— Aerul de-aici nu-ţi prieşte. Mereu închis. Înăbuşitor.

Spunând asta, îşi termină de băut cafeaua în picioare, îşi spălă ceaşca, o clăti şi o şterse, o puse în dulap şi se apropie de el pe la spate, acoperindu-i pentru o clipă ochii cu amândouă mâinile, ca într-un joc de copii.

— Aşa, cu ochii legaţi, ai trăit aici la mine toată iarna.

Apoi, din pragul uşii, spuse:

— Ce mult aş vrea să am şi eu ochii legaţi. Măcar din când în când. Măcar în nopţile fără somn. Măcar când mă atinge

un barbat. Nu trebuie să ne scrii, și nici să telefonezi. Nu-i nevoie. Ai să începi o viață nouă.

Când Shmuel Asch rămase singur, așezat la masa din bucătărie, cu inhalatorul încă în mână, se miră pentru o clipă că ea nici măcar nu găsise de cuviință să-l întrebe unde pleacă de acolo și dacă avea unde să se ducă. Poate că uitase. Poate nu voia să știe. Ca și cum se aplecase pe drum, să toarcă o pisica de stradă, și, iată, când pisica a început să dezmierde sub mâna ei, s-a înduioșat pentru o clipă și a scos o bucățică de brânză sau de salam, a pus-o în fața ei mângâind-o pe cap de două ori, continuându-și apoi drumul singură.

După ce înghiți trei felii groase de pâine cu gem, pătându-și puloverul, se duse și el la chiuvetă ca să-și spele pentru ultima oară farfuria și ceașca. Apoi plecă să termine de împachetat.

Intenționa să aștepe în camera lui Shaltiel Abarbanel până se va trezi bătrânul Wald, ca să-și ia rămas-bun de la el, deși nu avea nici cea mai mică idee cu ce cuvinte se vor despărți. Apoi își va lua rucsacul în spate și va porni la drum. Cu siguranță va porni la drum. Nu va mai întârzia nici o clipă. Însă bastonul cu cap de vulpe îl va lua cu el fără a cere voie. Nici ea, nici bătrânul n-au nevoie de bastonul acela. Să aibă măcar o mică amintire. Trei luni a stat aici, de la începutul iernii, până la sfârșitul ei, puținii bani de buzunar pe care-i primise îi vor ajunge poate să trăiască, în lipsuri, timp de trei-patru săptămâni. Cel puțin va avea un baston. Nu va pleca de-aici cu mâinile complet goale. Simțea că bastonul acela i se cuvenea pe bună dreptate.

Hainele, cărțile, caietele, obiectele de toaletă – pe toate i le înghesuise Atalia în rucsacul pe care i-l adusese. Avea totuși senzația acută că-i lipsea ceva, așa încât rămase întrebându-se ce uitase aici sau dacă rămăseseră lucruri sus, în mansardă. Se gândi să urce în vechea lui cameră, să verifice

dacă Atalia îi adusese într-adevăr toate lucrurile și, poate, să se despartă de posterele și de reproducerea pe care hotărâse să le lase pe perete pentru cel care va veni acolo după el.

În timp ce termina de împachetat, apăru Ghershom Wald. Deschizând ușa cu umărul, șchiopătă până în mijlocul camerei, unde rămase nemișcat, bine sprijinit în cârje; corpul lui părea că umple un spațiu mult mai mare decât ocupa cu adevărat. Îl fixă cu privirea nu pe Shmuel, ci rucsacul plin ochi de pe canapea. Mare și diform, cu umerii lați, cu capul lui ciudat, care părea că nu fusese terminat, cu trupul ca un trunchi de copac bătrân pe care vântul sălbatic al iernii îl lovise an după an, cu mâinile late prinzând cârjele, cu nasul mare, coroiat, făcându-l să semene cu un evreu sumbru dintr-o caricatură antisemită, cu părul alb coborându-i pe ceafă, aproape până la umeri, cu mustața albă și deasă deasupra buzelor încordate, țintuindu-te cu ochii lui mici, albaștri până când ești obligat să-ți întorci privirea. Shmuel simți deodată un nod în gât și înțelese că omul acela singuratic îi era drag. Își căută cuvintele cele mai potrivite, dar până la urmă spuse doar:

— Te rog, nu te supăra pe mine.

Jenat și întristat adăugă:

— Am venit să-mi iau rămas-bun de la dumneata.

Deși nu venise el. Dimpotrivă. Bătrânul i-o luase înainte și venise în cârje în camera lui Abarbanel, ca să-și ia rămas-bun de la Shmuel.

Lui Ghershom Wald îi plăceau cuvintele și le folosea întotdeauna cu largheță și fără să ezite. Însă de data aceasta nu spuse decât:

— Am pierdut deja un fiu. Vino încoace, băiete. Apropie-te, te rog. Și mai mult. Încă puțin. Își lăsă în jos capul greu și-l sărută pe Shmuel pe frunte, cu buzele lui puternice și reci.

51

Ieșind din casa de pe aleea Rav Elbaz, își aminti să calce cu mare grijă pe treapta improvizată. Închise după el ușa de fier și rămase s-o mai privească o clipă. Era o ușă cu două canaturi din metal, verde, pe care era fixat un cap de leu orb, cu ajutorul căruia se putea ciocăni. În mijlocul canatului din dreapta era scris cu litere în relief:

CASA YEOCHIN ABARBANEL DUMNEZEU SĂ-L APERE PENTRU A MĂRTURISI CĂ DOMNUL E DREPT

Își aminti de ziua în care venise aici, ziua în care stătuse în fața ușii ezitând un timp, întrebându-se dacă să bată sau să renunțe. Se întrebă dacă era posibil să se întoarcă. Nu acum. Nu acum. Poate într-o bună zi. Poate peste ani. Poate doar după ce va reuși să scrie Evanghelia după Iuda Iscariotul. Așteptă lângă ușă vreo două-trei minute, știind prea bine că nimeni nu-l va chema înapoi, dar așteptând totuși să fie chemat.

Nu auzea nici un fel de chemare, în afară de câinii care lătrau undeva departe, din direcția ruinelor de la Sheikh Bader. Shmuel se întoarse cu spatele spre ușă și traversă curtea pietruită, ieșind în stradă fără a încerca să închidă poarta ruginită, care oricum stătea tot timpul întredeschisă. Poarta asta e blocată așa de mulți ani. Nu are cine s-o repare. Poate că nici n-ar mai avea rost. Poarta blocată de ani de zile îl făcea pe Shmuel să creadă că avea totuși dreptate. Dreptate în legătură cu ce? Nu găsi răspuns. Deasupra porții văzu arcul de fier pe care erau gravate cuvintele:

SE VA RIDICA ÎN SION MÂNTUITORUL IERUSALIMULUI ZILELOR NOASTRE, AMIN 5674 (1914)

Tot drumul până la autogară își cără rucsacul pe un umăr, ținând bastonul în mâna liberă. Din cauza greutății și a durerii din picior înainta încet, șchiopătând ușor, trecându-și din când în când rucsacul de pe un umăr pe altul, și bastonul dintr-o mână în alta. La colțul străzii Betzalel îl văzu deodată pe profesorul său, Gustav Yom-Tov Eisenschloss, venind înspre el cu o servietă într-o mână și un coș de nuiele doldora de portocale în cealaltă. Era în plină conversație, sau ceartă, cu o femeie nu tocmai tânără, care îi era și ea cunoscută lui Shmuel, dar nu-și putea aminti de unde. Din cauza acestei ezitări, tânărul își aduse aminte să-l salute pe profesor doar după ce amândoi trecuseră de el. Își spuse că profesorul, cu ochelarii lui cu multe dioptrii, cu siguranță nu l-ar fi recunoscut sub rucsacul acela mare, și chiar dacă l-ar fi recunoscut, ce și-ar fi putut spune acum unul altuia? Cum l-au văzut generații de evrei pe Isus creștinul? Cum l-a văzut Iuda? Cu ce ar fi ajutat de fapt subiectul acesta în aducerea vreunui beneficiu, măcar pentru un singur om?

La autogară, așteptă vreo zece minute la ghișeul greșit. Când îi veni rândul, casierul îi atrase atenția că ghișeul respectiv deservea doar soldații care aveau cupoane de călătorie și cetățenii cu certificate de rezerviști, care fuseseră chemați în armată. Shmuel se scuză, așteptă încă un sfert de oră la alt ghișeu, întrebându-se dacă nu era mai bine să plec direct la părinți, la Haifa. Acum, când sora lui era la Roma, nu va mai trebui să doarmă pe holul înnegrit de fum. Poate că de data aceasta îi vor da camera lui Miri, cu fereastra frumoasă care dă spre golf. Dar părinții i se păreau acum străini, ca și cum amândoi erau doar umbra unei vagi amintiri, ca și cum iarna aceasta ar fi fost adoptat de bătrânul infirm și de văduvă, și nu le aparținea decât lor de acum înainte.

După ce-și cumpără bilet, își dădu seama că următorul autobuz spre Beer Sheva nu pleca decât o oră mai târziu. Își

luă deci rucsacul pe umărul stâng, și bastonul tot în stânga, să-i rămână liberă mâna dreaptă. De la un chioșc cumpără doi covrigi sărați, apoi bău un pahar de sifon, simțind nevoia urgentă să-i telefoneze lui Ghershom Wald și să-i spună: Îmi ești drag. Oare va reuși să pronunțe cuvintele acelea, și încă de la distanță, prin telefon, fără ca bătrânul să-l străpungă cu una dintre privirile lui ironice? Sau poate că Atalia va fi aceea care va ridica receptorul, iar el se va ruga de ea fără rușine să-i dea voie să se întoarcă imediat în mansarda lui, promițându-i solemn că de azi înainte. Dar ce anume de azi înainte, nu avea nici o idee. Era cât pe ce să pună la loc receptorul, în furca de pe perete. În loc de asta, se întoarse și i-l dădu soldatului slab și palid care aștepta răbdător în spatele lui.

Pe când stătea pe o bancă prăfuită, cu rucsacul între genunchi, privind mulțimea de soldați înarmați care alergau printre peroane, Shmuel se gândi să folosească timpul scriind câteva rânduri, ca să nu uite. Dar nu găsi în buzunare nici carnețel, nici stilou. În loc să scrie, compuse în minte o scrisoare scurtă, adresată prim-ministrului și ministrului Apărării, Ben Gurion. Apoi renunță la idee și rugă o femeie soldat micuță să aibă grijă de lucrurile lui pentru o clipă, după care se duse iar la chioșc, unde bău încă un pahar de sifon și cumpără alți doi covrigi, unul pentru el, pentru drum, și unul pentru fata care-i păzise lucrurile.

Shmuel Asch părăsi Ierusalimul la ora trei după-amiază, cu un autobuz Egged, care se îndrepta spre Beer Sheva. Cu câteva luni în urmă auzise despre construcția unui nou oraș în deșert, pe marginea Craterului Ramon. Nu cunoștea pe nimeni acolo. Avea de gând să-și lase rucsacul și bastonul undeva și să pornească în căutarea unui post de paznic de noapte pe un șantier, sau om de serviciu la școala elementară, sau poate chiar bibliotecar ori ajutor de bibliotecar. Cu siguranță se înființează acolo și o mică bibliotecă. Nu există

localitate fără bibliotecă. Dacă nu bibliotecă, poate casă de cultură.

După ce-și va găsi un loc în care să pună capul, se va așeza și va compune o scrisoare adresată părinților, și alta surorii sale și va încerca să le explice încotro curge viața lui. Poate îi va scrie câteva rânduri Yardenei, și poate chiar celor de pe aleea Rav Elbaz. Nu știa ce le va scrie, dar spera că în locul acesta nou va înțelege, cu timpul, ce căuta de fapt.

Deocamdată stătea singur în spatele autobuzului, pe mijlocul ultimei banchete goale. Își ținea strâns între genunchi rucsacul cel voluminos, pentru că nu reușise să-l pună sus, pe locul destinat bagajelor, de deasupra capului. Doar bastonul cu cap de vulpe reușise să-l strecoare acolo sus, punându-și deasupra și paltonul și șapca, deși știa sigur că le va uita acolo când va coborî din autobuz, la sfârșitul călătoriei.

Autobuzul lăsă în urmă tristele case de piatră de la capătul străzii Jaffa, trecu pe lângă stațiile de benzină de la ieșirea din oraș și pe lângă intersecția cu drumul care duce spre Ghivat Shaul, și într-o clipă intră printre munți. Un val de bucurie călduță îl cuprinse dintr-odată. Imaginea munților golași, crângurile cu copaci tineri și cerul imens care acoperea totul îi dădeau senzația că se trezea în sfârșit dintr-un somn prea lung. Ca și cum își petrecuse toată iarna într-o închisoare, izolat, iar acum își regăsise libertatea. Și, de fapt, nu numai iarna trecută, și nu numai în casa de pe aleea Rav Elbaz. Toți anii studiilor la Ierusalim, campusul, biblioteca, sălile de seminar, cantina, camera lui din Tel Arza, Isus prin ochii evreilor și Isus prin ochii lui Iuda, Yardena, care se purtase cu el întotdeauna ca și cum ar fi fost un animal de casă amuzant, dar cam ridicol, provocând numai dezordine în jurul lui, și Nesher Sharshevski, hidrologul cel harnic pe care și-l găsise, tot orașul ăsta care se încolăcește mereu în el însuși, așteptând parcă o lovitură în fiecare clipă, Ierusalimul cu

bolțile lui obscure de piatră, și cu cerșetorii orbi, și bătrânele habotnice stafidite, care stau ore întregi nemișcate, ofilindu-se la soare pe scăunele scunde, la intrarea în pivnițe întunecate. Credincioșii acoperiți cu talit, care trec aproape în goană, ca niște umbre încovoiate, încoace și încolo, de pe o străduță pe alta, în drum spre obscuritatea sinagogilor. Fumul gros de țigară din cafenelele scunde, pline de studenți îmbrăcați cu pulovere groase și guler rulat pe gât, cu toții dornici să îndrepte lumea și toți vorbind în același timp. Grămezile de gunoi care umplu terenurile virane dintre clădirile de piatră. Zidurile înalte de piatră care împrejmuiesc mânăstirile și bisericile. Linia baricadelor și a gardurilor de sârmă ghimpată, și terenurile minate care înconjoară din trei părți Ierusalimul israelian, despărțindu-l de Ierusalimul iordanian. Rafalele de focuri din mijlocul nopții. Disperarea asta sugrumată, care plutește tot timpul în aer.

Era fericit să părăsească Ierusalimul și să simtă că fiecare clipă care trecea îl îndepărta de el.

Afară, prin geamul autobuzului, se vedeau înverzind povârnișurile munților. Primăvara sosise, și flori sălbatice înmugureau pe marginea drumului. Respirând adânc, ritmic, indiferent, învăluit într-o liniște absolută, așa părea pământul acela muntos din afara orașului. O lună palidă plutea printre resturi de nori în miezul zilei, fără să părăsească fereastra autobuzului. Dar ce faci tu aici, în acest timp care nu e timpul tău? se miră Shmuel privind luna aceea. La Shaar Hagay, drumul coti printre colinele împădurite; pe una din ele, cu doisprezece ani în urmă, primăvara, murise Micha Wald singur, sângerând printre stânci toată noaptea, până ce-și pierduse cunoștința și își dăduse sufletul, părăsit, în zori. Datorită morții lui am primit eu în dar iarna asta în casa lui, înconjurat de tatăl și soția sa. El e cel care mi-a oferit această iarnă. Pe care eu am risipit-o. Deși am avut acolo timp nesfârșit și singurătate.

Lângă chioşcul de la Hartov, autobuzul făcu o pauză de zece minute. Shmuel coborî să urineze şi să-şi mai cumpere un covrig, apoi bău încă un pahar de sifon. Aerul era călduţ şi nemişcat. Doi fluturi albi dansau împreună. Shmuel trăgea adânc în piept miresmele acelea primăvăratice, umplându-şi plămânii cu ele, până ce începu să simtă ameţeală. Când se întoarse la locul lui, observă că se urcaseră în autobuz şi alţi călători. Locuitori ai aşezărilor vecine. Unii purtau haine de lucru şi păreau bronzaţi, deşi primăvara venise doar cu două-trei zile în urmă. Unii duceau cu ei unelte sau coşuri cu păsări vii, ouă şi brânză. Pe bancheta din faţă, două femei tinere purtau o conversaţie însufleţită şi amuzată într-o limbă pe care Shmuel nu o înţelegea. Mai în faţă stătea un grup de elevi, sau poate membri ai Mişcării de Tineret, care se întorceau dintr-o excursie. Băieţii şi fetele cântau cât îi ţinea gura cântece de război şi de foc de tabără. Şoferul, un bărbat în vârstă, rotofei, purtând haine kaki boţite, cânta în rând cu ei. Cu o mână ţinea volanul, şi cu cealaltă bătea ritmul în perforatorul de bilete aşezat pe bordul din faţa lui. Afară, pe fereastră, se scurgeau unul după altul sate noi, care apăruseră toate după război. Erau sate albe, cu acoperişuri roşii şi chiparoşi tineri în curţi, cu şoproane lungi, din tablă, care acopereau grajdurile şi coteţele. Între un sat şi altul se întindeau cât vedeai cu ochii livezi şi ogoare cu grâu tânăr şi orz şi terenuri cu trifoi şi lucernă.

La Kastina autobuzul se opri iar pentru o pauză de zece minute. Călătorii urcau şi coborau, iar Shmuel coborî şi el şi se plimbă printre peroanele prăfuite, murdare de benzină arsă. I se păru deodată că locurile acelea îl aşteptau de mult, mirate că întârziase şi aşteptând parcă să dea explicaţii sau să se scuze. Cumpără de la chioşc ziarul de seară, dar nu-l deschise. Îşi ridică privirea, căutând să vadă dacă luna aceea palidă îl însoţea încă. Se gândi că astrul aparţinea Ierusalimului, şi era normal să rămână acolo şi să nu-l mai urmărească. Dar luna

era la locul ei, printre nori, devenind din ce în ce mai palidă. Șoferul claxonă pentru a-și chema călătorii. Shmuel se întoarse la locul lui și nu-și mai desprinse ochii de la vile și livezile care se perindau la fereastră și se întindeau până la poalele munților. Toate îl bucurau și-i încălzeau sufletul. De o parte și alta a șoselei fuseseră plantați eucalipți, al căror rost era unul militar – de a ascunde de ochii avioanelor dușmane traficul de pe șosele. Pe măsură ce înaintau spre sud, satele cele noi, din Hevel Lakhish, erau din ce în ce mai rare, și doar câmpiile întinse îi mai însoțeau de-a lungul drumului, înlocuite încet-încet de coline joase, golașe, și ele tot verzi datorită ploilor iernii; dar Shmuel știa că verdele acela era trecător și că în câteva săptămâni vor fi din nou aride din cauza soarelui dogoritor, și numai tufele de scaieți arse de hamsin se vor mai agăța de ele cu ghearele lor ascuțite.

Când, spre seară, autobuzul ajunse la Beer Sheva, Shmuel abandonă ziarul necitit pe banchetă, își puse rucsacul pe umăr, își luă paltonul, bastonul și șapca, își cumpără un pahar de sifon pe care îl bău aproape dintr-o sorbitură și se duse să afle când și de unde va pleca autobuzul spre orășelul de pe marginea Craterului Ramon. La ghișeul de informații i se spuse că ultimul autobuz plecase deja spre Mitzpe Ramon, iar următorul va pleca abia dimineața, la ora șase. Știa că mai avea ceva de întrebat, dar nu-și amintea ce anume. Așa că plecă șchiopătând ușor, cu rucsacul pe umărul stâng, cu paltonul și bastonul în mâna dreaptă, ieși din stație și începu să se plimbe prin orășelul pe care aproape că nu-l cunoștea. La capătul străzilor nou construite se vedeau întinderile aride ale deșertului; dune joase sau aproape plate, pe care ici și colo se vedeau răzlețe corturile negre ale ciobanilor beduini.

Pașii îl purtau de pe o stradă pe alta, toate semănând între ele, ale cartierelor muncitorești dizgrațioase, rânduri-rânduri de blocuri uniforme, cu tencuiala căzută, ca niște cutii lunguiețe de trei sau patru etaje, care se degradează peste noapte.

În curți erau grămezi de fiare vechi, amestecate cu bucăți de mobilier vechi. Într-o grădină creștea un smochin pipernicit; Shmuel, căruia îi plăceau smochinele, zăbovi o clipă lângă pom, căutând cu ochii câteva fructe timpurii. Pe care nu le găsi, și nici nu avea cum să le găsească, pentru că nici un smochin nu dă roade la început de primăvară, înainte de Pesah. Shmuel rupse o frunză de smochin și continuă să coboare cu pași leneși pe o străduță, cu rucsacul în spate. De-a lungul trotuarelor din fața caselor se înșiruiau lăzile de gunoi, multe dintre ele fără capac. Pe străduța strâmtă, copii gălăgioși alergau după o pisică galbenă, care dispăru ascunzându-se în spațiul întunecat de sub picioarele butucănoase de beton ale clădirilor. Pe spațiile dintre case creșteau scaieți și buruieni. Din loc în loc se vedeau fiarele vechi diforme și ruginite. Majoritatea obloanelor erau trase, iar în casa scărilor se vedeau, legate cu lanțuri, biciclete vechi și cărucioare pentru copii.

La o fereastră de la etajul al doilea apăru o femeie tânără, frumoasă, într-o rochie de vară colorată, cu părul lung, desfăcut, care se aplecă pe jumătate afară, strivindu-și sânii tari de pervaz, și atârnă o cămașă udă pe sârmă. Shmuel o privea de jos. Frumoasă, fină, prietenoasă, poate și binevoitoare, așa i se părea femeia aceea. Se hotărî să i se adreseze, scuzându-se și cerându-i un sfat, unde să se ducă, ce să facă? Dar în timp ce el își căuta cuvintele potrivite, ea terminase de întins cămașa, închisese fereastra și dispăruse. Shmuel rămase pe loc, în mijlocul străzii pustii. Își dădu jos rucsacul de pe umăr. Îl puse pe asfaltul prăfuit. Pe rucsac, își așeză cu grijă paltonul, bastonul și șapca. Și rămase în picioare întrebându-se.

Nota autorului

În scrierea acestui roman m-am inspirat din cartea *Același om – evreii povestesc despre Isus*, editor Avigdor Shinan, seria „Iudaism aici și acum", coordonată de Yokhi Brandes, Yediot Aharonot – Sifre Hemed, Tel Aviv, 1999.

De mare ajutor mi-a fost și cartea lui S.Z. Zeitlin, *Isus creștinul, regele evreilor*, Ierusalim și Tel Aviv, 1959, dar și cartea lui M. Goldstein, *Jesus in the Jewish Tradition*, New York, 1950.

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.